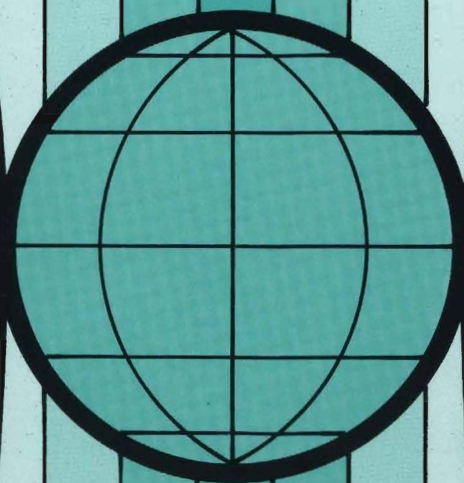

W.P. WATKINS

YHTEENLIITTYMISEN VOIMA

**Osuustoiminnan periaatteet
tänään ja huomenna**

TAMMI

YHTEENLIITTYMISEN VOIMA

W. P. Watkins
YHTEENLIITTYMISEN
VOIMA

Osuustoiminnan periaatteet
tänään ja huomenna

Suomentanut
Liisa-Maria Piila

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ
TAMMI

Alkuteos Co-operative Principles — Today & Tomorrow
© Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto KK r.y./
Co-operative Union Ltd
Painokaari Oy, Helsinki 1990

ISBN 951-30-9333-6

SISÄLLYS

Esipuhe	7
Alkusana	11
Osuustoiminnan periaatteiden luonne	15
Yhteenliittyminen tai yhtenäisyys	35
Taloudellisuus	55
Demokratia	74
Oikeudenmukaisuus	94
Vapaus	109
Tehtävä tai vastuu	127
Valistus	139
Osuustoimintaperiaatteet ja yhteiskunnallinen edistys	151
Viitteet	165
Liitte: ICA:n periaatevaliokunnan raportti 1966	171

ESIPUHE

W. P. Watkins käsittelee osuustoiminnan kannalta jälleen tavattoman ajankohtaiseksi tullutta aihepiiriä. Kansainvälinen Osuustoimintaliitto (ICA) päätti kongressissaan Tukholmassa kesällä 1988, että ICA:n seuraava kongressi, joka pidetään vuonna 1992 Tokiossa, paneutuu osuustoiminnan perusarvoihin. Tukholman kongressi esitti toivomuksen kaikkien maiden osuustoimintajärjestöille ja ICA:n erityisjärjestöille, että ne kulumassa olevana väliaikana keskustelisivat aiheesta.

Mitä ovat osuustoiminnan perusarvot? Yksi tapa vastata tähän kysymykseen on nähdä ne niinä yleisimpinä eettisinä perusteluina, joilla osuustoiminnallista yritysmuotoa voidaan puolustaa, ja niinä perimmäisinä yhteiskunnallisina tavoitteina, joita osuustoiminnan avulla halutaan saada aikaan.

Joka tapauksessa perusarvot ovat jotakin osuustoiminnan periaatteiden takana. Ja Watkins puhuu periaatteista. Hänen argumentaationsa on sekä käytännöllistä että arvoihin liittyvää. On vaikeata kuvitella parempaa johdatus-ta osuustoiminnan arvokeskusteluun kuin on Watkinsin kirja.

Keitä sitten osuustoiminnan arvokeskustelun tulisi kiin-

nostaa? Vainko niitä henkilöitä, jotka osuustoimintajärjestöissä virkansa puolesta joutuvat antamaan asiasta lausuntoja ICA:lle? Tämä olisi lohduksen väärinkäsitys, eikä siinä myöskään olisi ymmärretty, miksi osuustoiminnan kansainvälinen yhteistyöorganisaatio on arvokeskustelun käynnistänyt. Asia luonnollisesti kuuluu meille kaikille.

Osuustoiminta on taloudellisen toiminnan organisoimisen muoto ja joukko taloudellisen yhteistoiminnan periaatteita. Jos talous on jokaisen asia — kuten sivistyneissä ja sellaisiksi pyrkivissä yhteiskunnissa on lupa olettaa — niin osuustoimintakin on jokaisen asia. Eikä Watkins kirjoita järjestöille vaan ihmisille.

Watkinsin kirja on monessa mielessä harvinainen dokumentti. Hän kirjoitti sen yli 90-vuotiaana, mutta siinä ei ole jälkeäkään juuttumisesta tyhjänpäiväiseen menneiden muistelemiseen. Teksti on kirkasta ja kiinni tässä päivässä, tavalla joka olisi kunniaksi nuoremmallekin kirjoittajalle.

Watkinsin ikä on kuitenkin mahdollistanut mahtavan kokemuksen, jonka merkitystä aiheen tuntemuksen kannalta ei voi yliarvioida. Watkins toimi Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n johtajana vuosina 1951 — 1963. Jo eläkkeelle siirryttyään hän toimi ICA:n vuoden 1966 kongressia varten asetetun osuustoiminnan periaatteita selvittäneen toimikunnan sihteerinä ja toimikunnan raportin kirjoittajana. Tämä vuoden 1966 raportti on mitä hienoin osuustoiminnan sosiaalifilosofian tutkielma.

Käsillä oleva kirja voidaan lukea myös Watkinsin jälkikäteisenä kommentaarina vuoden 1966 raporttiin, perusdokumenttiin, josta miespolvi on ammentanut osuustoiminnan ydinajatuksiin liittyviä näkemyksiä ja ajattelun virikkeitä. Koska vuoden 1966 raportti on ollut niin kovin keskeinen inspiraation lähde tälle tutkielmalle, eikä sitä ole aikaisemmin julkaistu suomeksi painettuna, ilmestyy se nyt tämän kirjan liitteenä.

Watkins sanoo kirjassaan osuustoimintaa sosialistiseksi filosofiaksi. Tältä osin suomalaista lukijakuntaa on syytä sekä pidätellä innostumasta liikaa että varoittaa hätiköidystä torjunnasta. Anglosaksisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa sosialismi on avarampi käsite kuin suomalaisessa. Lähelle merkityksen ydintä pääsee, jos kääntää Watkinsin sanan sosialismi yhteisöperustaiseksi ajatteluksi, ja sitä hän osuustoiminta kiistämättömästi on. Watkinsille osuustoiminta on autonominen taloudellinen filosofia. Hän ei propagoi ”sosialismia” tai ”kapitalismia” vaan osuustoimintaa.

Kirjansa viimeisessä luvussa Watkins esittää rohkean väitteen, että aikamme maailma kykenee ratkaisemaan globaalit ongelmansa — ydintuhon väistämisen, pysyvämpien rauhanrakenteiden pystyttämisen, maailman nälän hävittämisen ja valtaviin kehityserojen poistamisen — vain lähtemällä kulkemaan osuustoiminnan tietä.

Watkins ei perusta väitettään sellaiselle ajatukselle, että osuustoiminnallisten yritysten tulisi tunkea tieltään kaikki muut, vaan vakaumukselle, että kaikessa taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa toiminnassa voidaan soveltaa osuustoiminnan periaatteita, ja että niiden on voitettava runsaasti nykyistä enemmän alaa sekä kansantalouksien että koko maailmantalouden ohjauksessa samoin kuin yleisessä yhteiskunnallisessa ajattelussa, mikäli maailma mieli edistystä eikä kulkea kohti tuhoa.

Tässä periaatteellisessa merkityksessä Watkinsin tutkielma on ajatuksia herättävää ja haastavaa luettavaa kenelle tahansa aikamme ihmiselle eikä vain juuri osuustoiminnasta kiinnostuneille.

Tämän kirjan julkaiseminen suomeksi on ollut mahdollista Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto KK r.y:n taloudellisella tuella.

Kiitän lämpimästi myös Ison Britannian osuustoiminnan keskusjärjestöä Co-operatice Union Ltd'tä, joka luovutti korvauksetta Watkinsin kirjan käännösoikeuden.

Kalevi Suomela

Pääsihteeri

Kulutusosuustoiminnan keskusliitto KK
r.y.

ALKUSANA

Tämän osuustoiminnan periaatteita käsittelevän tutkielman varhaisin itu on peräisin 60 vuoden takaa keskusteluista Thomas William Mercerin kanssa. Hän oli eräs tämän vuosisadan loistavimmista brittiläisistä osuustoiminnan tuntijoista, kirjoittajan ystävä ja hänen edeltäjänsä Manchesterissa tuolloin äskettäin perustetun osuustoimintaopiston opettajana. Näissä keskusteluissa Mercer teki selvän eron — joka ilmenee jo Vansittart Nealen¹, * 19. vuosisadan brittiläisen osuustoimintajohtajan kirjoituksissa — osuustoiminnan periaatteiden, jotka ovat yleismaailmallisia aatteita, ja niitä sovellettaessa käytettävien sääntöjen, sopimusten ja järjestöllisten muotojen välille. Noin vuosikymmentä myöhemmin hän kehitti tätä ajatusta edelleen artikkelissa, joka ilmestyi Review of International Co-operation -julkaisussa 1931. Se onkin ainoa teksti, josta hänen ajatusrakennelmansa, tosin yksinkertaisesti hahmoteltuna, on nytkin löydettävissä hänen omina sanoinaan.

Tämä Review'n artikkeli laadittiin julkaisun toimittajan, Henry J. Mayn² pyynnöstä. Tehtävä kuului hänen virkaansa kansainvälisen osuustoimintaliiton pääsihteerin

* Katso viitteet sivulla 165.

nä. Hän oli saanut tehtäväkseen toteuttaa ICA:n* kongressissa Wienissä 1930 hyväksytyn päätöslauselman, jossa haluttiin perustettavaksi komitea 'Selvittämään edellytyksiä, joiden vallitessa Rochdalen periaatteita toteutetaan eri maissa ja, mikäli tarpeellista, määrittelemään ne'.

Päätöslauselmaehdotuksen oli lyhyen muistion muodossa laatinut Ranskan osuustoiminnallinen keskusjärjestö, ja sen esitti kongressille A. J. Cleuet, joka totesi että tähdättiin kolmeen tavoitteeseen:

Ensimmäiseksi oli saatava aikaan selkeä ja täydellinen luettelo Rochdalen periaatteista.

Toiseksi oli selvitettävä, miten Rochdalen pääasiallisia periaatteita tulkitaan eri maiden osuustoiminnassa.

Kolmanneksi oli päästävä sopimukseen periaatteiden tulkinnasta vallitsevissa taloudellisissa olosuhteissa.

Komitean oli määrä esittää raporttinsa seuraavassa kongressissa, jonka piti olla Lontoossa 1933, mutta joka lopulta lykkäytyi vuoteen 1934. Sen työtä ei myöskään lopullisesti hyväksytty ennen kuin Pariisin kongressissa 1937. Samalla tehtiin joukko muutoksia ICA:n sääntöihin. Rochdalen periaatteiden hyväksyminen ja soveltaminen komitean muotoilemalla tavalla asetettiin pääehdoksi ICA:n jäsenyyteen pyrkiville järjestöille.

Tämä päätös pysyi voimassa ICA:n Wienin kongressiin (1966) saakka. Sääntöjen tunnontarkka ja itsepintainen noudattaminen sitkeästä painostuksesta huolimatta osoitautui tärkeimmäksi keinoksi säilyttää ICA:n yhtenäisyys vuosisatamme kolmannen neljänneksen aikana. Tämä nostaa ICA:n erikoisasemaan, kun verrataan kehitystä moniin muihin kansainvälisiin kattojärjestöihin, jotka tuona aikana hajosivat korjaamattomasti poliittiseen erimielisyyteen. Lisäksi se antoi ICA:n johdolle mahdollisuu-

* (International Co-operative Alliance, Kansainvälinen Osuustoimintaliitto)

den käynnistää toisen osuustoiminnan periaatteita selvittäneen tarkastelun. Erikoistyöryhmä sai tehtäväkseen korjata aikaisemman sanamuodon heikkouksia, mistä seurasi vastaavia muutoksia sääntöihin. Nämä ICA:n kongressi, järjestön korkein hallintoelin, hyväksyi jäsenten suuren enemmistön kannatuksen turvin vuonna 1966.

Lähes kolmen vuosikymmenen kuluessa periaatteiden ja sääntöjen tarkistuksen tarve oli käynyt monille osuustoimintaihmisille ilmeiseksi, joskaan ei kaikille samasta syystä. Ne jotka olivat vakuuttuneet muuttuvaan maailmaan sopeutumisen tarpeesta, halusivat uudistaa perusteellisesti osuustoiminnan luonnetta ja päämääriä. Toiset taas halusivat tiukasti vastustaa kaikkia muutoksia, koska he pelkäsivät että periaatteiden arvovalta kärsii.

Kumpikaan näistä ääriasenteista ei sisällä ratkaisun toivoa, koska ne eivät myönnä ongelman ydintä: on varmistettava että mitä enemmän osuustoiminta muuttuu, sitä tiukemmin sen on säilyttävä samana asiana. Liikkeen on edettävä kohti periaatteiden täydempää, ei rajoitetumpaa soveltamista.

Tämän kirjoittajalla oli mahdollisuus (vaikka vakuuttuneena Tom Mercerin perusajattelun kestävydestä) aikaan jossakin määrin avustaa Henry Mayta Rochdalen periaatteita selvittävässä tutkimustyössä. Tästä syystä saatiin hyväksyä Gemmell Alexanderin (seuraajani ICA:n johtajana) kutsun toimia erikoistyöryhmän raportin laatijana vuoden 1966 kongressille. Osuustoimintaväen jokaisen sukupolven on kuvattava omat pulmansa ja muotoiltava ratkaisunsa omalla kielellään.

Myönnän kiitollisena kirjan jokaisessa luvussa ilmikäyvän velkani osuustoiminnan suurille ranskalaisille uranuurtajille ja teoreetikoille sekä oman aikamme osuustoiminnan rakentajille niin Euroopassa kuin muissa maanosissa. Lyhyessä esipuheessa heidän suuren joukkonsa nimeäminen on mahdotonta.

Olen kiitoksen velkaa myös pitkäaikaiselle, edesmenneelle ystävälleni Maurice Colombainille, joka aikanaan toimi ILO:n osuutoimintaosaston johtajana. Hän luki käsikirjoituksen ensimmäisen laitoksen, ja hänen tarkka silmänsä havaitsi ajoissa joukon laiminlyöntejä ja epätarkkuuksia.

Mutta ennen kaikkea olen kiitollisuudenvelassa avusta ja rohkaisusta, jota sain Peter Clarkelta, Co-operative Partyn tutkimuspäälliköltä, ja Roy Garrattilta, Co-operative Unionin kirjastonhoitajalta ja tiedottajalta. Ilman heidän kiinnostustaan ja innostustaan tämä kirja olisi hyvin voinut jäädä julkaisemattomaksi käsikirjoitukseksi. Heidän kritiikkinsä ja lisäys- ja poistoehdotuksensa ovat parantaneet kirjan ajankohtaisuutta ja selkeyttä. On oikeudenmukaista kertoa lukijalle heidän korvaamattomasta osuudestaan.

On helppo myöntää, että kirja olisi saattanut olla laajempi ja käsitellä perinpohjaisemmin monia vaikeita kysymyksiä. Mutta olen ehtinyt hyvin korkeaan ikään ja harkitsin epäviisaaksi suunnitella niin kunnianhimoista työtä, että se terveyden tai voimien ehtyessä saattaisi jäädä kesken. Lisäksi toivon lukijoikseni, paitsi opiskelijoita ja ammattiväkeä, myös aktiivisia osuustoimintaihmiisiä, joilla on niukasti aikaa, enkä halua tympäistä heitä liian paksulla teoksella.

En ole koskaan uskonut, että jos aikoo sanoa jotakin on pakko sanoa kaikki. Jos näiltä sivuilta löytyvät ajatukset näyttävät vievän oikeaan suuntaan, on nuoremman osuustoimintaväen asia lähteä seuraamaan polkua ja edetä pitemmälle.

W. P. Watkins

Long Compton

Warwickshire

Tammikuussa 1986

Ensimmäinen luku

OSUUSTOIMINNAN PERIAATTEIDEN LUONNE

Par principes j'entends non les règles fixées par la coutume coopérative, mais les postulats moraux d'où ces règles dérivent.

Georges Fauguet

Periaatteilla en tarkoita osuustoiminnan käytännön vakiinnuttamia sääntöjä, vaan niitä moraalisia vaatimuksia, joihin nämä säännöt pohjautuvat.

Osuustoiminta on alkukielellään 'co-operation', ja käsitteen voi ulottaa tarkoittamaan mitä tahansa yhteisvoimin tehtävää. Yleisesti käytettynä sillä ei ole tarkkaan rajattua merkitystä. Mutta tässä kirjassa tarkoitamme 'kooperaatiolla' merkitykseltään tarkasti rajattua yhteistoimintaa, erityisesti yhteistoiminnan tiettyä tekniikkaa, joka on luonteenomainen kokonaiselle taloudellisten ja sosiaalisten järjestöjen lajille. Puhumme osuustoiminnasta, joka tällä hetkellä vaikuttaa kaikkialla maailmassa.

Tämä osuustoiminta on kirjamme aihe. Miten se poik-

keaa mistä tahansa yhteistyöstä? Tällä tavalla: yhteistyö yleisessä merkityksessä tarkoittaa yhdessä toimimista mil- lä tahansa tai määrittelemättömillä ehdoilla. Osuustoi- minta taas tarkoittaa yhteistyötä tiettyjen perusperiaattei- den pohjalta, ja työhön osallistuvat ovat sitoutuneet nou- dattamaan niitä.

Osuustoiminnan perusperiaatteiden tarkka määrittely ei ole pelkästään teoreettista askartelua. Esimerkiksi lakeja säädettyäessä se saa mitä käytännöllisimmän merkityksen. Osuustoiminnan levitessä maasta toiseen ja hallitusten havaitessa sen edut kansallisen talousjärjestelmän osana sille on pakko laatia jonkinlaiset lakipuitteet, kuin mille tahansa kaupan, teollisuuden tai pankkiliikkeen piirissä toimivalle yritykselle. Minkä laatuiset yhteisöt ovat lain tarkoittamassa mielessä osuuskuntia, joilla on laissa taattu toiminnan turva sekä oikeus tukitoimiin ja etuihin, jotka hallitus mahdollisesti näkee hyväksi myöntää? Määrittely on välttämätöntä jo siksi, että osuuskunnat kyetään erotta- maan kaikista muista taloudellisen yrittämisen muodoista, mutta myös jotta osuuskuntia teeskentelevät yritykset este- tään pääsemästä käsiksi oikeuksiin, jotka on tarkoitettu aidon osuustoiminnan tueksi.

Osuustoiminnan menestys ja sen leviäminen kaikkialle maailmaan, ajan kulumisen ja instituutioiden väistämätön taipumus taata jatkumisensa hakeutumalla sopuisiin suh- teisiin ympäristönsä kanssa pyrkivät salakavalasti lisää- mään vaaraa, että osuustoimintaperiaatteet ymmärretään tai tulkitaan väärin, vesitetään tai suorastaan vääristetään. Näin on käynyt osuustoimintaliikkeen pitkän historian jokaisessa vaiheessa. Kun Rochdalen periaatteiden mukai- nen kuluttajien yhteistoiminta tuli Euroopassa tunnetuksi yli 100 vuotta sitten, osuuskauppaimisiksi havittelevat perustivat aika paljon osuuskuntia käsittämättä, että sys- teemi muodostaa eheän kokonaisuuden. He noudattivat joitakin Rochdalen periaatteita, hylkäsivät muutamia ja

lisäsivät vielä jotakin itse keksittyä, joka ei kuulunut pioneerien toimintamalliin. Osuuskunnat, jotka eivät ajoissa tajunneet erehdyksiään, lopahtivat erilaisista syistä: jäsenyyden rajoittamisen, valistustyön laiminlyönnin, demokraattisten hallintoelinten voimattomuuden, velka-kaupan sekä poliittisen tai uskonnollisen erimielisyyden takia — sen lisäksi että itse liiketoiminta oli tehotonta. Myöhemmässä vaiheessa osuustoiminnan hyvä maine eritoten Euroopasta muihin maanosiin muuttaneiden siirtolaisten parissa innosti häikäilemättömiä ihmisiä puijamaan liian luottavaisia omatekoisiin osuuskuntiin, jotka olivat heikosti verhoiltuja yksityisiä yrityksiä ja hädin tuskin erotettavissa huijauksesta.

Osuustoiminnalle on ominaista myös, että se herättää kiinnostusta yritteliäissä poliitikoissa sekä poliittisissa puolueissa ja uskonnollisissa järjestöissä, jotka asettavat jäsenkuntansa kuuliaisuudelle ehdottomia vaatimuksia. Eräässä Horace Plunkettin¹ kokouksessa muuan irlantilainen vaati, että perustettavassa osuusmeijerissä piti valmistaa voita tarkasti nationalististen periaatteiden pohjalta. Saman ilmiön muunnoksia on sittemmin pulpahtanut esiin monissa maissa, missä paisuvan kansallismielisyyden viini on tilapäisesti hämärtänyt kansan selkeän näkökyvyn. Kun osuustoiminta on suosittua, yksi ja toinen kunnianhimoinen poliitikko saattaa tuntea kiusausta loikata sen kannaksille. Mutta osuustoiminta sijoittaa vallan kansan, jäsenistönsä käsiin, ja puolueet saattavat olla joko mustasukkaisia tästä vallasta sinänsä tai kaunaisia siitä, että se koituu muiden puolueiden hyväksi. Jos osuustoimintajärjestön ja poliittisten puolueiden välillä on läheinen henkilökohtainen suhde, on aina vaanimassa vaara, että osuustoimintaa painostetaan tinkimään periaatteistaan puoluepyrkimysten hyväksi. Näinä keskitetyn taloussuunnittelun päivinä on osuustoiminta myös vaarassa joutua syrjään luonnolliselta ja normaalilta etenemislinjaltaan ja suoritta-

maan muualla päätettyjä tehtäviä, jotka eivät tähtää jäsenen omien tarpeiden tyydyttämiseen vaan valtaapitävän puolueen tarkoitusperiin ja suunnitelmiin.

Tämä oli sen ristiriidan ydin, joka Venäjän vallankumouksen jälkeen 1917 rakensi kaksi leiriä Kansainvälisen Osuustoimintaliiton (ICA) sisälle. Tilanne ajankohtaistui jälleen 1940-luvulla, kun muihin Euroopan maihin muodostettiin kommunistihallituksia sitä mukaa kuin Neuvostoliiton sotavoimat etenivät länteen. Kommunistien taholta esitettiin kaksi keskenään ristiriitaista väittämää. Ensimmäinen kuului, että kommunistimaissa osuuskunnat ovat sallittuja ja jatkavat oikeiden Rochdalen periaatteiden soveltamista täysin sopusoinnussa ICA:n jäsenekspääsy-ehtojen kanssa. Toinen taas, että nämä periaatteet ovat ICA:n hallintoelimien muotoilemina ja tulkitsemina tällä vuosisadalla vanhentuneita ja muodostavat esteen osuustoimintaliikkeen maailmanlaajuiselle yhtenäisyydelle. Siitä syystä ne pitäisi tarkistaa ja muotoilla uudelleen, ei vuosisadan takaisen talousajattelun *laissez faire* -näkömyksen vaan nykyhetken säädellyn ja suunnitellun talouselämän vaatimusten edellyttämällä tavalla. Tämä väittämä on löydettävissä muistiosta, jonka Centrosojus (Neuvostoliiton osuustoiminnallinen keskusjärjestö) esitti ICA:n 22. kongressissa Bournemouthissa 1963 tukeakseen päätöslauselmaa, jossa vaadittiin osuustoiminnan periaatteiden uudelleen tutkimista. Päätöslauselma hyväksyttiin muutoksin. Siihen saakka ICA:n johdon vastaus väittämiin oli ollut, että ensinnäkin Rochdalen periaatteet ovat entisellään ja voimassa, ja toiseksi että niitä ei tyydyttävällä tavalla sovellettu käytäntöön kommunistimaiden järjestöissä, joita kutsuttiin osuustoiminnallisiksi.

Mutta mahdollisesti vielä edellä mainittuja vaikuttavampi ja pitkäikäisempi tekijä periaatteiden hämärtymisessä on jokapäiväinen kamppailu, joka on käytävä osuustoiminnan aseman säilyttämiseksi raivokkaassa kilpailuti-

lanteessa. Euroopan ja Pohjois-Amerikan vakiintunutta osuustoimintaa vastaan ei kilpailu ole koskaan ollut niin armoton kuin nyt. Kiusaus uhrata periaatteelliset näkemykset kasvaa, kun on pakko vastata kilpailijoiden rajuihin toimintatapoihin. Tulee tarve yrittää lyödä kilpailija sen omilla aseilla — erityisesti milloin osuustoimintayrityksen liikkeenjohto, joka voi olla markkinointiteknikkaan hyvinkin perehtynyt, ei riittävästi tunne osuustoiminnan periaatteita. Siksi se oikeastaan ei edes ymmärrä johtamaansa yritystä eikä osaa käyttää sen perusideoita kilpailukeinona.

Tämä kiusaus on tietenkin aina piillyt osuuskauppa- liikkeen kilpailuasetelmissa, erityisesti siitä lähtien kun aineellinen pohja on ollut turvattu, tehtäväkenttä monipuolistunut ja pioneerivaihe häipynyt menneisyyteen. Vakiintuneiden laitosten ylläpito ja kehittäminen muuttuu väistämättä omaksi tarkoitukseksi, joka hämärtää taakseen alkuperäisen tarkoituksen, sen jonka vuoksi laitos perustettiin. Periaatteet, joiden pohjalle rakennettiin, hämärtyvät selitys selitykseltä, oikotie oikotieltä. 20-luvulla alkoi ICA:n silloinen pääsihteeri Henry J. May kiinnittää huomiota tähän tendenssiin liittyviin vaaroihin ja siihen, miten pitkälle poikkeamia hyväksytyistä periaatteista siedettiin, jopa rohkaistiin muutamissa maissa. ICA:n Wienin kongressissa 1930 päätettiin, että liiton on pantava toimeen Rochdalen periaatteiden silloista soveltamista koskeva jäsentiedustelu. Tarkoitukseen nimitettiin komitea, joka raportoi työnsä tuloksista vuosien 1934 ja 1937 kongresseissa. Raportit hyväksyttiin ja niiden suositusten mukaisesti ICA:n sääntöihin tehtiin eräitä muutoksia tarkoituksena varmistaa, että jäsenyyteen hyväksyttiin vain järjestöjä, jotka muodoltaan ja toimintatavoiltaan pitäytyivät Rochdalen periaatteisiin.

Tämä ICA:n ensimmäinen jäsentiedustelu edelsi ai-

kaa, joka merkitsi nopeita, kirjavia muutoksia maailman taloudellisissa ja sosiaalisissa oloissa sekä poliittisessa kartassa. Tänä ajanjaksona osuuskauppaliike saavutti yleismaailmalliset mittasuhteet, jota seurasi Euroopan ulkopuolisen jäsenistön huomattava lisääntyminen. Jos tämä ICA:n yhä monikasvoisempi jäsenkunta aiotaan säilyttää yhtenäisenä, jos tarpeen vaatimaa osuustoiminnallista kehitysapua aiotaan veljeyden hengessä antaa maasta ja maanosasta toiseen, jos keskinäisen kaupankäynnin ja taloudellisen tuen mahdollisuuksia on tarkoitus etsiä ja käyttää hyväksi, silloin kaikkien maiden osuustoimintaimmisten on oltava kirkkaasti selvillä periaatteista, jotka heitä yhdistävät ja jotka määräävät osuustoiminnan luonteen. Ne määräävät myös sen, mikä erottaa osuustoiminnan toisaalta valtion yrityksistä, toisaalta kaikenlaatuisesta muusta yritystoiminnasta.

Edellä osuustoimintaa kuvattiin yhteistyöksi tiettyjen periaatteiden mukaan, joiden noudattamiseen työhön osallistujat ovat sitoutuneet. Valitettavasti käsite 'periaate' merkitsee ihmisille kovin erilaisia asioita. Miltei mistä tahansa voidaan tehdä periaatteellinen kysymys, ellei kukaan suostu sovitteluun. Ensimmäistä ICA:n jäsenkyselyä tehtäessä jouduttiin silmäkkäin tämän vaikeuden kanssa. Ennen kuin päästiin käsiksi itse asiaan, Rochdalen periaatteiden soveltamisen tutkintaan, oli otettava selville, mitkä Rochdalen periaatteet todella olivat, mitkä taas eivät kuuluneet niihin. Lopulta komitea hyväksyi muutamia 'itse keksittyjä' periaatteita ja hylkäsi muutamia esittäen perustelut raportissaan. Toisin kuin G.J.Holyoaken² Rochdalen pioneerien historian saksankielinen laitos, jossa luetellaan kerrassaan 15 periaatetta, ICA:n komitea päätyi toteamaan, että seuraavat seitsemän pioneerien toiminnan tuntomerkkiä ovat keskeisen tärkeitä ja siitä syystä periaatteina pidettäviä:

1. Avoin ja vapaaehtoinen jäsenyys

2. Kansainvaltainen hallinto — joka jäsenellä yksi ääni
3. Rajoitettu pääoman korko
4. Ylijäämän palautus ostojen mukaan
5. Poliittinen ja uskonnollinen puolueettomuus
6. Käteiskauppa niin ostoissa kuin myynissä
7. Valistustoiminnan harjoittaminen

Komitea teki kuitenkin eron luettelon neljän ensimmäisen ja kolmen viimeisen kohdan välille. Todettiin että neljän ensimmäisen kohdan omaksuminen ja noudattaminen on keskeisen tärkeää osuuskunnan tai järjestön osuustoiminnallisen luonteen ylläpitämiseksi. On pantava merkille, että vaikka komitea tutki Rochdalen pioneerien osuusliikkeen sääntöjä, siis kuluttajain osuuskuntaa, se oikeastaan etsi periaatteita, jotka olisivat sovellettavissa yleisesti kaikenlaatuisiin osuuskuntiin ja joiden avulla osuustoiminnan kaikkien haarojen yhteinen luonne olisi määriteltävissä. Todettakoon että neljään ensimmäiseen periaatteeseen pitäytymistä — sanamuoto saattaa joskus olla lievästi toisenlainen — vaaditaan nyt jokaiselta ICA:n jäsenyyteen pyrkivältä järjestöltä, ja niiden avulla arvioidaan jäsenkokelaan osuustoiminnallinen aitous. Esimerkiksi tuottajain markkinointiosuuskunnassa ylijäämän palautus on tietenkin laskettava myynnin, ei ostojen pohjalta.

Mutta kolmen viimeisen periaatteen osalta ICA:n komitea suostui toteamaan, että ne, kuten komitea itse asian ilmaisi, 'tosin ovat epäilemättä osa Rochdalen järjestelmää, mutta niitä voi pitää enemmänkin tärkeinä menettelytapa- ja järjestökysymyksinä kuin standardeina, joiden puuttuminen tuhoaa yhteisön osuustoiminnallisen luonteen'. Komitean tekemä ero 'metodien' ja 'standardien' välillä tuntuu jossakin suhteessa perustellulta, jossakin taas ei. On selvää että neljä ensimmäistä periaatetta ovat ehdottoman olennaisia osuuskunnan tai keskusjärjestön osuustoiminnalliselle luonteelle. Kuitenkin ne ovat aivan

samassa määrin 'metodeja' kuin kolme viimeistä. Itse asiassa kaikkia seitsemää voi tarkemmin luonnehtia käytännön toimintaohjeiksi, jotka tehokkaasti ja uskollisesti toteutettuina takaavat että yhteisö säilyttää osuustoiminnallisen luonteensa. Joskaan ne eivät takaa liiketaloudellista menestystä, ne ainakin varjelevat muutamilta yleisimmiltä epäonnistumisen syiltä.

ICA:n Bournemouthin kongressi 1963 nimitti viisijäsenisen komitean — kolme Euroopasta, yksi Amerikasta ja yksi, puheenjohtajaksi yksimielisesti valittu, Intiasta — panemaan toimeen toisen jäsenkyselyn Rochdalen periaatteiden noudattamisesta. Lähtökohdaksi se valitsi ensimmäisen asiaa tutkineen komitean loppuraportin, jonka ICA:n Pariisin-kongressi 1937 oli hyväksynyt. Vaikka komitean toimeksianto oli olennaisilta osin sama kuin edeltäjän, se teki työtään valtavasti laajentunut ICA ja suuresti muuttunut taloudellinen ja poliittinen maailmantilanne taustanaan. Sen tutkimustyön näkökulma oli entistä paljon avarampi ja se sai tuntuvasti enemmän apua ja yhteistyötä ICA:n jäsenjärjestöiltä. Tämä komitea itse asiassa toi ilmi sen historiallisen jatkuvuuden, joka osuustoiminnan periaatteiden totuuden ja selvyiden etsinnässä liittyy toisiinsa osuustoiminnan edelläkävijät jo ennen Rochdalen pioneereja ja ne, jotka nyt toteuttavat osuustoiminnan aatetta taloudellisen kehityksen alkuvaihetta elävillä alueilla. Komitea totesi, että sen tehtävä osoittautui olevan 'selvittää epäselvyyksiä ja poistaa tarpeetonta jäykkyyttä, jota tasapainottomat tai liiaksi yksinkertaistetut tulkinnat aiheuttavat; panna toimeen kunnostustyö, joka päästää perusperiaatteet loistamaan alkuperäisessä kirkkaudessaan'. Se korosti myös että osuustoiminnan tarkoitusperät ulottuvat pitemmälle kuin jäsenen taloudellisen edun valvontaan; ne tähtäävät myös moraalisiin ja yhteiskunnallisiin arvoihin. Tällä perusteella periaatteita on tarkasteltava

tästäkin näkökulmasta eikä vain liiketaloudellisesta tehokkuudesta käsin.

Komitean lopullinen sanamuoto, joka hyväksyttiin Wienin kongressissa 1966 ja osittain myös liitettiin ICA:n sääntöihin, määrittelee uusien jäsenten pääsyehdot ja jäsenyyden säilyttämisen edellytykset ja kuuluu seuraavasti:

1. Osuuskunnan jäsenyyden on oltava vapaaehtoinen ja vailla yhteiskunnallisia, poliittisia, rodullisia tai uskonnollisia rajoituksia, avoin kaikille, jotka voivat käyttää hyväkseen sen palveluja ja hyväksyvät jäsenyyteen liittyvän vastuun.
2. Osuuskunnat ovat demokraattisia järjestöjä. Niiden asioiden hoidosta vastaavat joko vaaleilla valitut tai jäsenten hyväksymällä tavalla nimitetyt henkilöt, jotka ovat heille tilivelvollisia. Perusosauuskuntien jäsenillä on yhtäläinen äänioikeus (joka jäsenellä yksi ääni) ja oikeus osallistua osuuskuntansa päätöksentekoon. Muissa kuin perusosauuskunnissa hallinto on hoidettava sopivalla tavalla demokraattisesti.
3. Osuuspääomalle maksetaan vain tarkasti rajoitettua korkoa, mikäli korkoa lainkaan.
4. Jos osuuskunnan toiminnasta kertyy ylijäämää tai säästöä, se kuuluu osuuskunnan jäsenille ja on heidän keskenään jaettava tavalla, joka estää jäseniä hyötymästä toistensa kustannuksella. Tämä voidaan jäsenten päätöksestä riippuen tehdä seuraavasti:
 - a) käyttämällä se osuuskunnan liiketoiminnan edistämiseen
 - b) käyttämällä se yleisen palvelutason kohottamiseen
 - c) jakamalla se jäsenten kesken suhteessa osuuskunnan palveluiden käyttöön.
5. Kaikkien osuuskuntien on varauduttava jäsentensä, luottamushenkilöidensä, johtajiensa, työntekijöittensä ja kaiken kansan kouluttamiseen ja valistamiseen. On opetettava osuustoiminnan periaatteita ja toimintata-

poja, sekä taloudellisia että demokratian toteuttamiseen liittyviä.

6. Kaikkien osuuskuntien on, hyödyttääkseen parhaalla mahdollisella tavalla jäseniään ja toimialuettaan, etsiädyttävä aktiivisesti kaikin käytännöllisin tavoin yhteistyöhön toisten osuuskuntien kanssa paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Kun verrataan tekstiä edellisen komitean vuonna 1934 laatimaan, käy ilmi kuinka paljon selvempi ja tarkempi se on. Vuoden 1966 komitea korosti periaatteiden yleismaailmallisuutta; kaikkien aitojen osuuskuntien oli sovellettava niitä kaikkina aikoina. Se oli määritellyt tarkemmin käsitteen 'avoin' jäsenyys ja 'puolueettomuus' poliittisessa ja uskonnollisessa yhteydessä. Se tarkensi korkoa koskevat rajoitukset yksinomaan osuuspääomaan, mutta salli ylijäämän vapaamman käytön yksilöjäsenten tai sosiaalisten tarkoituserien hyväksi. Se ei myöskään hyväksynyt vuoden 1934 komitean ajatusta ehdottomista ja vapaaehtoisista periaatteista. 'Keskeisten periaatteiden välillä ei saa tehdä minkäänlaista velvoittavuuden asteen porrastusta.' Osuustoiminnallisen valistustyön oli ulotuttava varsinaisen jäsenistön ulkopuolelle koskemaan koko väestöä. Komitea totesi että osuuskuntien välinen yhteistyö jäsenten ja koko yhteiskunnan hyväksi oli periaate, jota oli noudatettava paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Sen sijaan komitea ei selventänyt periaatteiden ja toimintatapojen välistä eroa. Paremminkin se hämmensi asiaa määritellessään osuustoiminnallisiksi periaatteiksi 'ne menettelytavat, jotka ovat olennaisia, toisin sanoen välttämättömiä osuustoimintaliikkeen tarkoituserien saavuttamiseksi'. Viime kädessä menettelytavat aina ratkaisevat jokaisen osuuskunnan tai niiden yhteenliittymän uskollisuuden osuustoimintaperiaatteille. Silti on perusteltua tehdä ero toisaalta sääntöjen ja menetelmien, toisaalta periaatteiden välille. Menetelmät, jotka saattavat olla yhtä

hyvin perinteitä ja tapoja kuin tarkasti kirjattuja ohjeita osuuskunnan säännöissä, ovat suuntaviittoja, joita myöten periaatteet muutetaan käytännöksi. Niiden on pakko vaihdella ajan ja olosuhteiden mukana. Viime vuosina kulutta-jaosuuskunnat ovat todenneet, että nykyisten kaupankäyntitapojen vallitessa on suorastaan mahdotonta pitäytyä tarkasti Rochdalen periaatteeseen käteiskaupasta. Toisaalta sääntö 'joka jäsenellä yksi ääni' on välttämätön demokratian toteuttamiseksi perusosuuskunnissa, joiden jäsenet ovat henkilöitä, mutta muuttuu järjestömyydeksi sovellettuina liittoihin, joiden jäsenenä on hyvinkin erikokoisia osuuskuntia. Tähän sääntöön pureutuminen oli yksi niistä syistä, jotka johtivat SOK:n hajoamiseen Suomessa 1916. Tällöin suuri määrä osuuskuntia erosi siitä ja perusti Kulutusosuuskuntien Keskusliiton. Ajan kuluessa vanhat erimielisyydet ovat lientyneet, mutta nämä keskusjärjestöt toimivat erillisinä tänäkin päivänä. Toisin kuin käytännön säännöt, periaatteet pysyvät muuttumattomina. Osuustoimintafilosofi, tri G. Fauquet³ oli tästä täysin selvillä vedotessaan ICA:n kongressissa 1934 jäsenjärjestön edustajiin, että näiden ei pitäisi kiinnittää niin kiihkeästi huomiota mahdollisiin säännöksiin kuin yleisiin periaatteisiin, joita hän nimitti osuustoiminnan perustuksen muodostaviksi 'postulaateiksi'.

Tämän tutkielman varsinainen kohde ovat yleiset periaatteet, ne osuustoiminnan elementit, jotka ovat pysyviä kaikkialla ja kaikkina aikoina. Rochdalen menetelmän seitsemän kohtaa, jotka ICA:n komitea luettelee, ovat keinoja eivätkä päämääriä itsessään. Ne ammentavat pätevyytensä ja merkittävyytensä päämääristä, joita palvelevat, toisin sanoen niistä lopullisista arvoista ja totuuksista, joiden varaan osuustoiminnan koko käsite rakentuu. On pelkkää hämmennystä synnyttävä väärinkäsitys nimittää itse osuustoimintaa periaatteeksi. Se ei ole yksinkertainen, alkuperäinen perusrakenne sen enempää aatteena kuin

käytäntönä. Se kuuluu menetelmien, tekniikkojen ja järjestelmien kategoriaan. Sen olemassaolo perustuu pyrkimykseen kehittää sellainen sosiaalisen järjestelmän laji, joka kykenee tyydyttämään ja sovittamaan yhteen tiettyjä keskeisiä inhimillisiä tarpeita — erilaisia, usein erisuuntaisia ja toisinaan, jossakin määrin ja erityisissä olosuhteissa, keskenään ristiriitaisia. Kun sen vuoksi lähdemme etsimään osuustoiminnan idean tärkeimpiä elementtejä, meidän on pakko turvautua toisenlaiseen lähestymistapaan kuin ICA:n jäsentiedustelut. On kuitenkin välttämätöntä korostaa niiden myönteisiä saavutuksia.

Kun aloitamme tarkastelumme uudelta pohjalta, tuntuu järkevältä etsiä osuustoiminta-aatteen rakennuspuita tietystä ihmisluonnon ja kokemuksen perustavista ja yleismaailmallisista tosiasioista.

Ensinnäkin on ihminen itse, sosiaalinen eläin, laumassa elävä, yhteisöihin pitäytyvä, toisista ihmisistä riippuvainen ei vain fyysisen hengissäpysymisen vaan myös henkisen virkeyden ja kasvun vuoksi. Yhteenliittyminen on vaistomaista mutta myös tarkoituksellista, koska siihen kytkeytyy etuja. Kaikkialla maailmassa tunnetaan eri muunnoksina sananlasku 'Yhtenäisyys on voimaa'.

Toiseksi ihmisen elämän jatkumisen ehto tällä planeetalla: on tehtävä työtä ruumiillisen ja henkisen elämän kannalta välttämättömien hyödykkeiden tuottamiseksi ja jakamiseksi. Rinnastaessaan työnsä tuloksia niiden vaatimiin ponnistuksiin ja uhrauksiin ihminen oppii käyttämään voimavarojaan oikein, ja siten syntyy taloudellisuuden käsite. Yhteistyön ja taloudellisuuden liitosta syntyy työnjako, tuo aineellisen hyödyn ja kohoavan elintason ehtymätön lähde.

Kolmanneksi: kaikki minkä ihmiset tuottavat yhteisin ponnistuksin on välttämätöntä myös jakaa. Tuotanto voi olla yhteistä, kulutus ei voi olla muuta kuin yksilöllistä. Mutta ei riitä että hyödykkeiden jako tyydyttää ihmisten

aineelliset tarpeet. Sen on tyydytettävä myös moraaliset vaatimukset: sen on oltava oikeudenmukaista ja reilua ja otettava huomioon yksilöllinen myötävaikutus yhtä hyvin kuin yksilöllinen tarve.

Neljänneksi: jos ihmisten yhteistyön on määrä olla tehokasta ja tuloksellista, se on organisoitava ja johdettava hyvin. Organisointi edellyttää johtojärjestelmää, hyväksyttyä toimivaltaa tekemään ja toteuttamaan päätöksiä siitä, mitä tehdään ja millä tavoin. Nykyaikana on kaikenlaisissa yhteisöissä tavallista, että toimivaltaa käyttävät ovat toimenpiteistään vastuussa niille, joiden nimissä ja puolesta ovat toimineet, toisin sanoen, hallinnon on tapana olla enemmän tai vähemmän demokraattista.

Viidenneksi: ihmisessä asuu voittamaton kaipuu vapauteen. Vaikka hän on lähimmäisistään riippuvainen, hän haluaa samanaikaisesti olla heistä mahdollisimman riippumaton voidakseen olla oma itsensä ja toteuttaa itseään omalla tavallaan. Joka tapauksessa hän voi antaa paras-taan vain omistaessaan voimansa sellaiselle, mihin on vapaasti ryhtynyt, silloin kun hänen myötävaikutuksensa yhteisessä yrityksessä ei ole pakollista vaan vapaaehtoista — lyhyesti, kun hänen tahtonsa on työssä mukana.

Kuudenneksi: ihmisen elämä on jatkuvaa sopeutumista — omiin muuttuviin tarpeisiinsa varttuessaan lapsuudesta ja nuoruudesta aikuisuuteen ja vanhuuteen, samoin yhteiskunnallisiin muutoksiin ympärillään. Ihmisyhteisöjen elämä, niiden turvallisuus ja hyvinvointi saavuttavat korkean tason vain milloin ovat kyllin valistuneita hallitsemaan luonnonvoimia ja hyväksymään järjestyksen ja kurin tarpeen keskinäisissä suhteissaan. Kasvatus, joka sisältää myös uudelleenkasvatuksen, on tässä mielessä välttämätöntä yhteiskunnan vakaudelle, hyvinvoinnille ja edistykselle.

Nämä perustotuudet ja tarpeet ovat osa yleismaailmalista inhimillistä kokemusta. Siitä syystä joko ne itsessään

tai aatteet, jotka ovat versoneet suoraan niiden pohjalta, on hyväksytty jotensakin kaikkialla sosiaalipolitiikan tai yhteiskunnallisen kehityksen oppaiksi. Jokaisen poliittisen ja taloudellisen järjestelmän, joka haluaa vakiintua ja säilyä ja samaan aikaan pysyä avoimena edistymisen mahdollisuudelle, on selvitettävä kantansa niihin. Rochdalen pioneerit käsittivät tämän. Heidän täytyi olla syvästi perehtyneitä yhteiskunnallisiin realiteetteihin, kun he osuuskuntansa sääntöjen ylistetyssä 'Ensimmäisessä Laissa', joka määritteli heidän välittömät ja lopulliset päämääränsä, totesivat että heidän piti 'järjestää tuotannon, jakelun, koulutuksen ja johtamisen voimat' pystyäkseen perustamaan unelmiensa riippumattoman, yksimielisen ihmisyyteisön. Mutta se mikä oli totta heidän ihanneyhteiskunnassaan ei ollut vähemmän totta siinä liikeyrityksessä, jonka perustaminen oli heidän välitön tavoitteensa. Eikä ollut mitään syytä epäillä, etteikö sama oivallus innoittanut sen sääntöjen laadintaa. Tämä oivallus oli syntynyt ja terävöitynyt kamppailussa hengissäsäilymisestä ja perheen kunniallisesta ylläpidosta vähällä rahalla ja — työllisyyden ollessa huono — suoranaudessa puutteessa.

Pioneerien osuuskunnan sääntöjen sisältämät periaatteet ja yleiset näkemykset eivät olleet kenenkään toiveajattelua, vaan ne heijastivat käytännön kokemusta, jonka vahvistukseksi oli käyty kriittistä keskustelua lähes kahden vuoden ajan. Huomionarvoista ja tämänhetkisen pohdintamme kannalta tärkeää on, että Rochdalen pioneerien käytäntö ja aatteet, joihin se pohjautuu, alistettiin keskustelun lisäksi liike-elämän kovan todellisuuden testiin yli sadan vuoden ajan, ja ne selvisivät kokeesta yhä uudelleen ja uudelleen joko hyvin tai huonosti. Ne selvisivät hyvin siellä, missä Rochdalen käytäntöä kunnioitettiin (ei orjallisesti kopioiden, mutta perusideoiden valossa soveltaen). Kuluttajaosuuskunnilla oli tällöin mitä parhaat edellytykset säilyä hengissä myös kilpailuolosuhteissa menettämät-

tä merkitsevässä määrin mitään siitä, mitä paremman ilmaisuuden puuttuessa voidaan nimittää osuustoiminnan hengeksi. Huonosti taas kävi siellä, missä Rochdalen järjestelmä tai jokin sen keskeinen osa hyljättiin. Tällöin osoittautui toistuvasti, että se oli varmin tie epäonnistumiseen liiketoimissa samoin kuin rappeutumiseen osuuskuntana.

Yhtä paljon huomiota ansaitsee maatalousosuuskuntien itsenäinen kasvu. Osuustoiminnalliset maanviljelijät, jotka toimivat joissakin maissa ja joilla oli toisenlainen kokemustausta ja toisenlaiset tavoitteet tähtäimessään, päätyivät periaatekokonaisuuteen, joka jokaisessa keskeisessä kohdassaan on identtinen Rochdalen sääntöjen kanssa.

Omalla tahollaan Horace Plunkett totesi 1880-luvun lopulla, käsitettyään että Irlannissa tarvittiin enemmän maatalous- kuin kuluttajaosuuskuntia, helpoksi luonnostella ensimmäisen meijeriosuuskuntansa säännöt käyttäen pohjana Co-operative Unionin mallisääntöjä kuluttajaosuuskunnille.

Kenties on nyt mahdollista kiteyttää asia kehittelemällä aiempaa määritelmäämme osuustoimintaperiaatteista. Osuustoiminnan periaatteet ovat perusajatuksia, jotka innoittavat ja hallitsevat osuustoiminnan tekniikkaa ja yhteisöllistä järjestelmää. Nämä aatteet ovat tulosta yleismaailmallisten ja perustavaa laatua olevien yhteiskunnallisten tosiasioiden kokemuksesta. Ne osoittavat osuustoiminnallisen ratkaisumallin ongelmille, jotka syntyvät näistä tosiasioista. Periaatteet ovat yhteisiä kaikentyyppiselle osuustoiminnalle kaikkina aikoina. Niiden noudattaminen on osuustoiminnallisten yritysten aitouden todiste, ja ne takaavat terveen ja tehokkaan toiminnan. Edellä lueteltuja kuutta yhteiskunnallista tosiasiaa vastaa kuusi osuustoiminnallista periaatetta seuraavaan tapaan:

Yhteenliittyminen (tai Yhtenäisyys); Taloudellisuus; Oikeudenmukaisuus; Demokratia; Vapaus; Valistus.

Seuraavissa luvuissa käsitellään kutakin periaatetta erikseen, samoin kuin seitsemättä: Tehtävää (eli Vastuuta), joka tähän saakka on sisältynyt osuustoimintaan ilman että sitä olisi erikseen säädetty, vielä vähemmän tutkittu. Mutta on eräitä yleisiä huomioita, jotka liittyvät kaikkiin periaatteisiin ja joiden käsittely sopii parhaiten tähän lukuun.

Mikä on juuri lueteltujen osuustoimintaperiaatteiden arvovalta? Mistä on peräisin niiden pätevyys ja mahdollinen sitovuus ja velvoittavuus? Ennen kuin yritetään etsiä vastausta näihin kysymyksiin on syytä ensin korostaa, että periaatteiden arvovalta ei ole lähtöisin kenestäkään yksilöstä, ei idealistista, profeetasta eikä opettajasta. Tietenkin monet sosiaalisten tieteiden profeetat ja opettajat ovat menneisyydessä selvittäneet näitä periaatteita tai kiinnittäneet vaikuttavallakin tavalla huomiota osuustoiminnan arvoon ja tärkeyteen. Mutta liikkeen historiasta on yleisesti tiedossa, että Britanniassa tavalliset ihmiset — Fenwickin kankurit Ayrshiressä ja telakkatyöläiset Woolwichissä — kokeilivat osuustoiminnan käytäntöä paljon ennen kuin Robert Owen⁴ oli julkaissut kirjansa *New View of Society*. Samoin muissa maissa oli aloitettu tien etsintä osuustoiminnan suuntaan ennen kuin oli kuultu Fourier'in⁵ osuustoimintakommuuneista tai Rochdalen pioneerien menestyksestä. Osuustoimintaperiaatteiden arvovalta perustuu suurten ihmisjoukkojen kokemukseen ja järkeen eikä muutamien harvojen oivallukseen. Charles Giden⁶ sanojen mukaan: 'Osuustoiminta on lähtöisin suoraan kansan sisimmästä'.

Osuustoimintaperiaatteiden pohja ja käytännöllinen soveltaminen kestävät tieteellisen analyysin. Kuten edellä viitattiin, niiden lopulliseen muotoon on päädytty pitkän kehityksen kautta, ja yleisinä väittäminä niille voi omalla alueellaan vaatia samaa pätevyyttä kuin taloudellisille ja sosiologisille periaatteille omissa tieteissään. Mutta niille

on ominaista myös samanlainen suhteellisuus. Toisin sanoen, ne on alistettava tarkasteluun ja muotoiluun uuden kokemuksen valossa. Jos niiden tarkoitus on tyydyttää osuustoimintaliikkeen innoituksen ja opastuksen tarve ja jos liikkeen on määrä säilyttää dynamiikkansa, jokaisen sukupolven on ajateltava ja tulkittava ne uudelleen, kun niiden sovellus käytännössä edellyttää uusia muotoja nopeasti kehittyvässä maailmassa.

Mutta jos periaatteiden voi katsoa edustavan puhtaasti tieteellistä arvovaltaa, ne saavat sitä myös lähteestä, jota voi luonnehtia pragmaattiseksi: osuustoimintaliike elää ja kasvaa, ei teoreettisen pohjansa kestävyys perusteella, vaan koska se kykenee saavuttamaan käytännölliset tavoitteensa. Tästä syystä monille jäsenille ja johtajille osuustoiminnan todellisuus on sen näytöissä. Jos torjumme tällaisen näkemyksen liian yksinkertaisena ja pelkäämme sen vähitellen johtavan liian ahtaaseen käsitykseen osuustoiminnan tavoitteista, on joka tapauksessa myönnettävä että periaatteiden arvovalta vahvistuu kun niitä menestyksekkäästi sovelletaan käytäntöön. Tämä koskee yhtä hyvin menneisyyttä, nykyisyyttä kuin tulevaisuutta.

Lyhyesti: liikkeen tarkoitusta ei saavuteta todistamalla teoreemoja vaan ratkaisemalla ongelmia.

Kolmas lähde, josta osuustoimintaperiaatteet ammentavat arvovaltansa, joskaan eivät kaikki samassa määrin, on eettinen. Yksi niistä, oikeudenmukaisuus, on olennaisesti eettinen. Tapaa, jolla eräät toiset ovat perusajatukseltaan eettisiä ja saavat moraalisen velvoituksen luonteen, voi kenties havainnollistaa viittaamalla toiseen periaatteeseen, yhteenliittymiseen. Osuustoimintaperiaatteena yhteenliittyminen perustuu ennen muuta ihmisten keskeisen solidaarisuuden mahtavaan voimaan. Vaikka meitä saattaa huumata ilmiö, jota jotkut hindufilosofit nimittävät yksinäisyyden illuusioksi, harvat käsittävät ennen kuin luetuaan esimerkiksi Charles Giden teoksen *La Solidarité*,

mikä sitkeä, väkevä ja luovuttamaton tekijä solidaarisuus on ja aina on ollut ihmiskunnan elämässä. Tämän myöntäminen ja huomioon ottaminen saa palkintonsa; sen uhmaaminen tai sivuuttaminen tuottaa luonnollisen rangaistuksen. Yhteenliittymisen osuustoiminnallinen periaate ulottuu tietenkin paljon pitemmälle kuin pelkästään toteamaan ihmisten yhteisyyden ja etujen samankaltaisuuden perustotuuden. Se osoittaa, että osuustoimintaihmiset eivät hyväksy ainoastaan niitä yhteisöjä — perhe, elinympäristö, kansakunta — joihin ovat syntyneet, vaan etsivät vapaaehtoisesti ja määrätietoisesti myös muita yhteenliittymisen muotoja. Tämä tapahtuu niiden tarjoamien aineellisten ja henkisten etujen ja, ennen muuta, sen vaikutusvallan takia, jonka työhön osallistujat saavat niin kauan kuin pysyvät yksimielisinä.

Mutta edelleen havaitsemme — ja kuka voisi olla havaitsematta? — kuinka nopeasti tiedonvälityksen ja liikenteen nykyaikaiset keinot yhdessä kaupan ja teollisuuden kansainvälistymisen kanssa liittävät yhteen etäisimmätkin kansat tavalla, joka on historiassa uutta. Perinteellinen omavaraisuus ja yksilöllisyys havaitaan yksinkertaisesti käytäntöön sopimattomiksi sekä yksityisinä että julkisina toimintamalleina. Sen lisäksi ne ovat ehdottoman vahingollisia turvallisuudelle ja estävät hyvinvoinnin leviämisen kautta maailman. Täten yhteenliittymisen periaate saa myös moraalisen merkityksen tieteellisen ja pragmaattisen lisäksi. Toisin sanoen: se sisältää niin osuustoimintaväelle kuin muille moraalisen velvoituksen, toisia ihmisiä kohtaan täytettävän velvollisuuden. Tietenkään osuustoimintaperiaatteiden eettinen sisältö ei kytke osuustoimintaa mihinkään moraaliseen filosofiaan tai perimmäisen hyvän määritelmään, esimerkiksi onnen tai velvollisuuden täyttämisen. Se riittää kuitenkin selittämään, miksi eri maanosissa nähdään aiheelliseksi käyttää osuustoimintaa esimerkkinä, kun ope-

tetaan ihmisten veljeyttä tai hyvää lähimmäisyyttä, joka on yhteistä maailman kaikille uskonnoille.

On havaittavissa että yhteenliittyminen sen enempää kuin mikään näistä periaatteista ei ole luonteenomainen yksin osuustoiminnalle. Liike ei voi omia yksinoikeutta periaatteisiin, joita maailman eri puolilla laajasti sovelletaan käytäntöön. Osuustoimintaväkeä paremmin ei kukaan tiedä, että kehittyessään kapitalistinen järjestelmä pyrki luopumaan yksityisyyden karkeimmista piirteistä ja ryhtyi yhä enemmän hyödyntämään yhteistoiminnan periaatetta. Renkaat, kartellit ja trustit, joita osuustoimintajärjestöt johdonmukaisesti vastustavat, ovat seurausta niin vaaka- kuin pystytasossa toteutetusta integraatiosta, joka joissakin suhteissa muistuttaa osuuskauppaliikkeen omia kehitysvaiheita. Toinen selkeä esimerkki on vauhti, jolla 1950-luvulla useiden maiden pienet vähittäiskauppiaat liittyivät yhteen vapaaehtoisiksi ketjuiksi ja solmivat myös kansainvälisiä yhteyksiä hankkiakseen tasoitusta niille eduille, joista mammuttikilpailijat, ylikansalliset tavara-taloketjut nauttivat.

Mitä taas demokratian periaatteeseen tulee, osuustoiminta on osa suuresta kansanliikkeiden perheestä, joka käsittää ammattiliittoja, vakuutusyhtiöitä ja monenlaisia vapaaehtoisia järjestöjä, jotka kaikki ovat rakenteeltaan ja hengeltään demokraattisia.

Osuustoiminta ei milloinkaan ole väittänyt olevansa näiden periaatteiden keksijä tai ensimmäinen löytäjä. Mutta osuustoimintaihmiset soveltavat niitä johdonmukaisesti sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen. Puutteen, turvattomuuden, sorron ja epäoikeudenmukaisuuden ahdistamina he ryhtyivät syvällisesti tutkimaan yhteiskunnan todellisuutta ja rakentamaan parempaa sosiaalista järjestelmää kuin se, josta joutuivat kärsimään. Tähän tarkoitukseen he valitsivat periaatteet, joita totesivat maailmassa käytettävän sattumanvaraisella ja rajallisella

tavalla, usein ristiriitaisesti. Esimerkiksi aikansa kapitalismia he arvostelivat siitä, että se — käyttääksemme nykyisiä ilmauksiamme — harjoitti taloudellista toimintaa ottamatta huomioon ja kunnioittamatta tasa-arvoa, demokratiaa tai vapautta. Se jätti yhteisesti tuotettujen hyödykkeiden jakelusta määräämisen niille, joilla oli valtaa eniten polkea hintoja markkinoilla. Se riisti käsityöläisten arvon ja itseenäisyyden ja toi sen sijaan työpajan yksinvallan ja koneiden orjuuden, vaikka saattoikin vastentahtoisesti sietää jonkin verran kansanvaltaistumista yhteiskunnallisessa ja poliittisessa elämässä. Kapitalismin olosuhteissa on saavutettu taloudellista menestystä ja sosiaalista edistymistä, sitä on turha kieltää, mutta näiden voittojen vastapainona on inhimillisten menetysten, kurjuuden ja turvattomuuden sekä kansainvälisten ja yhteiskunnallisten ristiriitojen raskas velka.

Toisaalta osuustoimintaliikkeen ansio ja itse asiassa sen tunnusmerkki on, että se on koonnut ja tasapainottanut perusperiaatteet toimintaan, joka tähtää yhteiseen hyvään. Sen paras ominaisuus on kyky keskittyä toimintaan vuodesta toiseen, siten kuin miehet ja naiset kaikista roduista ja kulttuureista pitävät hyvänä ja oikeana. Tämän ominaisuuden perusteella osuustoiminta on puolentoista vuosisadan aikana kyennyt leviämään Euroopasta maailman ääriin, ja se oikeuttaa sen pyrkimyksen yleismaailmallisuuteen, ei ainoastaan maantieteellisesti vaan myös toiminnallisesti, Owenin käyttämän ilmaisun mukaan 'yhteiskuntaelämän kaikissa tarkoituksissa'. Ihmisen erehtyväisyys on aina pitävä huolta siitä, että osuustoiminnalla on rajoituksensa ja puutteensa. Mutta niin kauan kuin liike toteuttaa tehokkaasti valistuksen periaatettaan, on jäljellä mahdollisuus, että se jatkuvasti tavoittelee täydellisyyttä, joka on sen todellinen päämäärä.

Toinen luku

YHTEENLIITTYMINEN TAI YHTENÄISYYS

Tässä kappaleessa käsiteltävällä periaatteella on kaksi nimeä vain siitä syystä, että yhteydestä riippuen jompi kumpi tuntuu soveltuvan paremmin. Yhteenliittyminen on kenties sattuvampi, kun on puhe osuuskauppaliikkeen alkuperästä ja varhaisista vaiheista, toisin sanoen siitä, kuinka ihmiset ja ihmisryhmät, jotka siihen saakka olivat olleet erillään tai toisistaan riippumattomia, liittyivät yhteen. Toisaalta yhtenäisyys tuntuu sopivalta termiltä silloin, kun puhutaan, kuten tässä kappaleessa myöhemmin, osuustoiminnallisten järjestöjen rakenteesta ja toimintatavoista. Mutta merkitys on tietenkin koko ajan sama; yksilöt tai yhteisöt liittyvät yhteen, kasvavat yhdessä, muodostavat kokonaisuuden ja pysyvät koossa tyydyttääkseen yhteisiä tarpeita, saavuttaakseen yhteiset tavoitteet ja edistääkseen yhteistä etua.

Hämmennystä ei tarvitse syntyä siitäkään, että ICA:n komitea vuosina 1930—37 ei maininnut yhteenliittymistä laatimallaan Rochdalen periaatteiden listalla tai että pioneerit itsekään eivät sitä juuri maininneet. Molemmat olivat yhteistoimintaan niin syvästi sitoutuneita että piti-

vät sitä itsestään selvänä. Paljon tärkeämpi on tieto, että pioneerit toteuttivat yhteenliittymistä ensinnäkin omassa osuuskunnassaan, mutta myös suhteissaan toisiin osuuskuntiin etsiessään ratkaisua elintärkeisiin kysymyksiin, esimerkiksi tukkuostoihin ja kuljetukseen. Mutta osuustoimintaväen nykypolvella ei missään tapauksessa ole varaa ottaa yhteenliittymisen periaatetta itsestäänselvyytenä tai pitää sitä liian yksinkertaisena keskusteltavaksi. Sitten pioneerien päivien on yli sadan vuoden kokemus vain korostanut tämän periaatteen tärkeyttä ja sen asemaa osuustoiminnallisissa menettelytavoissa ja rakennekehityksessä kaikilla tasoilla, paikallisesta kansainväliseen. Useat niistä ankarista, tekee mieli sanoa epätoivoisista vaikeuksista, joissa monet vakiintuneet kansalliset osuustoimintajärjestöt nyt kamppailevat, uhkaavat käydä ratkaisemattomiksi suurelta osalta siksi, että yhteenliittymisen periaatetta ei ole pidetty riittävästi arvossa, ei tutkittu — eikä siis myöskään ymmärretty eikä käytetty älykkäästi hyväksi. Vastoin eräiden asiantuntijoiden näkemystä, jonka mukaan demokratia on osuustoiminnan ensimmäinen periaate, tämän kirjoittaja katsoo yhteenliittymisen tärkeimmäksi kaikista seitsemästä. Yhteenliittyminen on kaiken sen voiman lähde, jonka osuustoiminta saa ja jota se käyttää. Sen arvossapitäminen on kuuden muun periaatteen tehokkuuden välttämätön edellytys. Sen heikentäminen tai vääristäminen merkitsee pahinta haitantekoa, mitä osuustoimintaan voidaan kohdistaa. Siihen sisältyy muut näkökohdat ylittävää arvovaltaa, johon kaikki muut periaatteet voidaan viime kädessä kytkeä, ja siitä syystä sitä käsitellään periaatteista ensimmäisenä tässä tutkielmassa.

On merkittävää, että tämä periaate pääsi, kieltämättä varsin myöhään, ICA:n komitean huomion kohteeksi 1960-luvulla peitenimellä 'Osuuskuntien välinen yhteistoiminta'. Se esiintyy komitean listalla viimeisenä, koska sitä käsiteltiin vasta kun vuoden 1937 periaatelista oli tutkittu

ja täydennetty. Sen mukaanliittämistä ehdotti Howard A. Cowden, joka oli ollut johtamassa USA:ssa erään kuluttajaosuuskuntien liiton kehittämistä laajemmaksi teolliseksi yhteisyritykseksi (Farmland Industries) ja perustamassa kansainvälistä polttoaineosuuskuntaa (International Co-operative Petroleum Association). Cowden ilmoitti että USA:n osuustoiminnallinen keskusjärjestö Co-operative League oli valtuuttanut hänet tekemään ehdotuksen. Se ei kohdannut vähintäkään vastarintaa komitean neljän muun jäsenen taholta, ja periaate viimeisteltiin yksimielisesti lopulliseen muotoonsa, jossa Wienin kongressi 1966 sen aikanaan hyväksyi.

Historiallisesti katsoen yhteenliittymisen periaatteen tietoinen korostaminen oppijärjestelmän osana oli tarpeellista siksi, että kun 18. ja 19. vuosisadan teollinen vallankumous puhkesi Euroopassa, ihmisen yhteisöllistä luonnetta ei riittävästi otettu huomioon eikä ymmärretty. Taloustieteet olivat vasta nupussaan, mutta valitettavasti niiden uskottiin paljastavan enemmän totuutta kuin ne olivat edes selvittäneetkään. Toisia yhteiskuntatieteitä, jotka olisivat kyenneet oikaisemaan ja tarkentamaan taloustieteilijöiden ja heidän liikaa yksinkertaistavien popularisoijiensa oppeja, ei ollut vielä olemassa. Yhteiskunnan perusolemus näytti hämartyvän tutkijoilta, joita häikäisivät tekniikan uudet keksinnöt ja niiden lupaamat rajattomat rikkaudet. Mutta vaikka tieteitä ei vielä ollut olemassa, tosiasiat olivat: taistelu vallasta, ahneuden ja tietämättömyyden seuraukset, taloudellisesti heikompien riisto, ihmisten nöyryytys ja kurjuus, kun he kamppailussa leivästä jäivät alakynteen. Oman vuosisatamme vastaava ilmiö tässä atomiajan yhteiskunnassa on nyt nähtävissä kehitysmaiden suurissa satamakaupungeissa, teollisuuskeskuksissa ja kaivosyhdyskunnissa, missä modernin talousjärjestelmän vaikutukset ikivanhoihin kulttuureihin ovat luoneet uuden proletariaatin.

Parannusta ei voitu odottaa ilman että solidaarisuuden todellisuus ja yhteenliittymisen arvo kohotettiin voimakkaasti esiin vallitsevan yksilöllisen oikeaoppisuuden vastapainoksi. Se oli Robert Owenin elämäntyö. New Lanarkissa Owen yritti ja varsin pitkälle onnistuikin muodostamaan toimivaksi yhteisöksi juurettomien maahanmuuttajien ja heidän perheittensä joukkoa. Väki oli ajautunut sinne työtä etsiessään ja ansaitsi leipänsä hänen tehtaassaan. Lähdettyään New Lanarkista Owen jatkoi koko pitkän elämänsä ajan julistusta yhteiselämästä, osuustoiminnasta, sosialismista, mikä aate kulloinkin oli suosiossa — toisin sanoen todisti yhteenliittymisen välttämättömyydestä normaalin, tasapainoisen, terveen, inhimillisen elämän edellytyksenä. Owenin julistus innoitti ja johti brittiläisten työläisten keskuudessa muotoaan hakevaa vaisto- maista keskinäistä avunantoa, joka jo löysi kanaviaan ammattiyhdistyksinä, vakutusrenkaina ja kuluttajien osuuskuntina. Owenin yhteisöideasta ja työväenluokan solidaarisuudesta ja arkijärjestä yhdessä syntyi Ison-Britannian osuustoimintaliike.

Väittely kilpailuyhteiskunnasta jatkui ajan kuluessa ja paisui laajemmaksi koneteollisuuden ja tehdastuotannon lisääntyessä. Owenin yhteisöaatetta ja eritoten sen käytännön sovellusta kehittivät Englannissa William Thompson¹ ja William King². Samaan aikaan Ranskassa Saint-Simon³, joka profetoi järjestöjen aikakautta, tai Fourier, yksi monista ihanneyhdyskuntien suunnittelijoista, tai Buchez⁴, joka mainosti itsehallintoon perustuvia työpajoja, arvostelivat väkevästi kilpailuun perustuvaa markkinataloutta ja saivat monta ajattelukykyistä ihmistä pitämään yhteis- ja osuustoimintaa rakentavina vaihtoehtoina. Saksassa käsityöläisten ja talonpoikien ahdinko 'nälkäisellä 40-luvulla' antoi Hermann Schulze-Delitzschille⁵ ja Friedrich Wilhelm Raiffeisenille⁶ sysäyksen ryhtyä käytännön samansuuntaisiin organisaatiotoimiin.

Puolivälissä 19. vuosisataa vapaa kilpailu näytti saavan tuekseen jossakin määrin tieteellistä arvovaltaa, kun Darwinin kehitysteorioita ryhdyttiin yksinkertaistamaan liian kansanomaisiksi. Yhteistoiminnan opit hyötyivät puolestaan vielä enemmän venäläisen yhteiskuntafilosofin Peter Kropotkinin tutkimuksista. Hän osoitti ensinnäkin keskinäisen avun lainalaisuudet niin eläin- kuin ihmisyhteisössä sekä ihmisen moraalisten ominaisuuksien kehityksen. Hän selvitti myös modernin teknologian avaamat uudet mahdollisuudet yhteistoimintaan ryhtyville työläisille. 19. vuosisadan keskivaiheilta lukien heiluri alkoi keinahtaa takaisin päin äärimmäisestä individualismista. Vuosien 1840 ja 1890 väliin mahtuvaan puoleen vuosisataan sisältyy kaikkien neljän perusosuuskunnan (kuluttajaosuuskunta, työläisten tuotanto-osuuskunta, lotto-osuuskunta sekä maanviljelijöiden markkinointi- ja jalostusosuuskunta) synty. Monessa Euroopan maassa ne olivat tuolloin jo todistaneet elinvoimansa ja merkityksensä. Rajoittamattoman kilpailun puolesta puhuminen vaimentui, kun kapitalistinen teollisuus kavahti sitä itsekin ja turvautui kilpailijoiden kesken sopimuksiin tutuilla vaaka- ja pystytason yhdistelmillä, jotka yhä ovat käytännössä.

Osuuskunnan perustajat ja jäsenet saattavat uneksia pitkällekin ulottuvista yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista. Mutta osuustoiminnallisten yritysten ensisijainen tavoite on saada vaikutusvaltaa siihen taloudellisen mekanismin lähimpään osaan, josta jäsenten elanto tai elintaso riippuu. He liittyvät yhteen ottaakseen vastuulleen omistuksen, organisoinnin, johdon ja riskit, jotka markkinataloudessa tavallisesti kuuluvat yksittäiselle yrittäjälle tai yrittäjien ryhmälle. Asutuskeskusten kuluttajat perustavat vähittäismyymälöitä, käsityöläiset kansanpankkeja, teollisuuden palkkatyöläiset tuotanto-osuuskuntia, maanviljelijät lotto-osuuskuntia tai tuotteittensa markkinointi- ja jalostusosuuskuntia jne. Tällöin saavutettavista erilai-

sista taloudellisista eduista puhumme kirjan Taloudellisuus-luvussa. Tässä yhteydessä meille on tärkeää todeta, että kaikenlaatuiset osuuskunnat ovat välineitä, joilla luodaan ja käytetään sellaista taloudellista valtaa, joka ei olisi jäsenten saavutettavissa, jos he toimisivat yksilöinä. Markkinataloudessa yksinkertaisin taloudellisen vallan muoto on ostovoima. Yhden kuluttajan ostovoima, vaikkapa hän tekisi hankintoja suurellekin perheelle, saattaa jäädä merkityksettömäksi. Tuhannen ihmisen ostovoima on paikalliselle marketille ratkaisevan tärkeä. Sadantuhannen ostovoimalla pystytään ohjailemaan suuren kaupungin vähittäiskauppaa. Miljoonan ihmisen ostovoimalla voi vaikuttaa valtakunnan markkinoihin, jos se keskitetään yhden osto-organisaation käsiin.

Ostovoima muistuttaa tietenkin melkoisessa määrin sitä voimaa, jota ammattiyhdistysliike käyttää työmarkkinoilla. Mutta jos sillä halutaan vaikuttaa tehokkaasti, sitä pitää käyttää kokonaan toisella tavalla. Kuluttajien lakot eivät ole tuntemattomia, mutta kokemus osoittaa, että kuluttajien ostovoima tuottaa parempia tuloksia, kun sitä ei käytetä satunnaisena painostuskeinona, vaan se kohdistetaan pysyvästi vaikutuspisteisiin, joista osuustoiminnallinen yritys on eräs tärkeimpiä. Periaatteessa yhteenliittyminen keventää sitä kilpailupainetta, joka ahdistaa yksittäistä kuluttajaa tai tuottajaa, ja se kykenee usein siirtämään kilpailun painopisteen markkinoiden yhdeltä puolelta toiselle. Maataloustuotteiden markkinoinnissa yhteenliittyminen vaikuttaa siten, ettei tuottajan tarvitse etsiskellä tavaralle ostajaa, vaan hän voi pakottaa ostajat tulemaan osuuskuntaan etsimään tuotetta. Tällainen vaikutus on Hollannissa vihannes-, hedelmä- ja kukkaviljelijöiden osuuskuntien huutokaupparamarkkinoinnilla. Ostajat saapuvat varastoille tekemään hintatarjouksensa painamalla nappia samalla kun pyörivä osoitin liikuu hintanumeroiden yli suurella taululla.

Yhteenliittyminen antaa taloudellisesti voimattomille voimaa tarjoamalla heille välineen, jonka avulla heidän lukumääränsä alkaa vaikuttaa. Jos muut tekijät ovat samanarvoisia, toisin sanoen organisaatio ja toimintatavat kilpailukykyiset, on sitä parempi mitä suuremmat jäsenluvut ovat: sitä suurempi on voima ja sitä enemmän kertyy jaettavia etuja. Osuuskunnat ovat tästä syystä lähes poikkeuksetta avoimia yhdistyksiä, joiden jäsenyys on tarjolla kaikille niiden palveluita käyttämään pystyville. Kuluttaja, jonka on hankittava päivittäiset perustarvikkeet, on ymmärrettävästi kiinnostunut jäsenyydestä, ja osuustoiminnalliset yritykset kasvaessaan pyrkivät puolestaan tekemään jäseneksi tulon niin vaivattomaksi kuin mahdollista vähentämällä liittymismuodollisuudet ja siinä yhteydessä tarvittavan rahamäärän minimiin. Esimerkiksi osuuspääomaa ei yleensä tarvitse sääntöjen edellyttämää vähimmäiserää lukuun ottamatta maksaa käteisellä vaan siten, että osuuskunta pidättää tähän tarkoitukseen osan ostojen mukaan maksettavasta ylijäämänpalautuksesta. Ymmärrettävistä syistä osuuskunnat tavallisesti turvaavat itselleen oikeuden evätä jäsenyys rikollisiksi tiedetyiltä tai henkilöiltä, jotka liittyisivät mukaan ilmeisessä hajotustarkoituksessa. Mutta normaalisti jäsenyys on rajoituksetta avoin kaikille.

Joissakin tuottajien osuuskunnissa asia saattaa olla hiukan toisin. Suurin osa maatalousosuuksuntien tarjoamista palveluista kiinnostaa vain viljelijöitä, mutta siitä huolimatta tapahtuu usein, että luotto- tai hankintaosuuskuntaan otetaan jäseneksi kuka tahansa toiminta-alueen asukas.

Hankalin asema on todennäköisesti työläisten tuotanto-osuuskunnilla, jotka palkkaavat työntekijöitä. Jäseneksiottoon saattaa vaikuttaa kulloinenkin työmarkkinatilanne. Kun liiketoimet kukoistavat, näiden osuuskuntien on ehkä pakko ottaa lisä- ja aputyövoimaa selvitäkseen urakois-

taan, mutta ne eivät ole halukkaita antamaan työntekijöilleen täysiä jäsenoikeuksia, ennen kuin tulokkaat ovat tehtaassa tai työpajassa osoittaneet olevansa pystyviä, hyväluonteisia ja asenteeltaan sellaisia, että voidaan luottaa heidän suhtautuvan vakavasti jäsenvelvollisuuksiinsa, jos heille jäsenyys myönnetään. Toisaalta niillä teollisuuden aloilla, jotka palkkaavat runsaasti nuorta työvoimaa, erityisesti nuoria naisia, jotka haluavat luopua työsuhteestaan mennessään naimisiin, työläisten tuotanto-osuuskunnilla on ollut suuria vaikeuksia saada työntekijänsä hakemaan täyttä jäsenyyttä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että joskin on mahdollista hyväksyä joitakin järjen sanelemia ja ulkoisten olosuhteiden aiheuttamia syitä avoimen jäsenyyden rajoittamiseen, on yhteenliittymisen periaatteen loukkaamista, jos osuuskunta evää jäsenyyden voidakseen pitää saavutetut edut pienemmän piirin hyötynä.

Yhteenliittyminen ei synnytä ainoastaan ostovoimaa. Osuuskunnat, joita hoidetaan niin tehokkaasti että ne säilyttävät asemansa markkinoilla ja parantavatkin niitä, tuottavat jäsenilleen taloudellista valtaa myös muilla tavoin. Menestyvät osuuskunnat kartuttavat jäsenilleen sekä yksityisiä että kollektiivisia rahastoja, joita on mahdollista käyttää pääomana yhteiseksi hyväksi. Jäsenet saavat henkilökohtaista säästöä päästessään osallisiksi osuuskuntansa ylijäämästä samassa suhteessa kuin ovat tehneet sieltä ostoja. Kenties heidän ei tarvitse nostaa ylijäämänpalautustaan tai osuuskorkoaan, vaan voivat tallettaa sen käytettäväksi osuuskunnan liiketoiminnassa. Jäsenet kartuttavat kollektiivisia säästöjä pidättäytymällä jakamasta koko ylijäämää ja muodostamalla vararahastoja, erityispääomaa, jolla tehdään enemmän tai vähemmän tuntuvat poistot osuuskunnan kiinteistöjen ja irtaimen arvosta. Tämä omarahoitus, eritoten kun se toteutuu valtakunnallisesti keskusliittojen kautta, on erittäin tärkeää taloudellisen

vallan luomista. Esimerkiksi Sveitsin ja Skandinavian maiden osuustoimintaliikkeet ovat saaneet aikaan huomattavia tuloksia soveltamalla yhteenliittymisen periaatetta laajemmalla tavalla, johon nyt perehdymme.

Rochdalen pioneerien 'Ensimmäinen Laki' osoittaa, että heidän tarkoituksensa oli seurata tri William Kingin The Co-operator -lehdessä laatimaa toimintamallia ja kasvaa tehokkaan kehityksen kautta omavaraiseksi yhteisöksi, joka tarjoaa jäsenilleen päivittäisten palveluiden lisäksi myös työpaikkoja. Kun pioneerit hahmottivat yhteenliittymistä toisten osuuskuntien kanssa, heidän tarkoituksensa oli juuri yhteisöjen, kommuunien perustaminen. Kuitenkin tapauksissa, joissa liittyminen vakiintui pysyväksi, se syntyi aivan toisessa tarkoituksessa, ja sen seuraukset osuustoiminnan kehitykselle olivat toiset. Ratkaisevaksi tuli käytännön kysymys osuuskuntien nimissä tehtävistä tukkuostoista ja keskinäisen kilpailun välttämisestä alueellisilla tukkumarkkinoilla, esimerkiksi Manchesterissa. Ratkaisu löytyi tuttua yrityksen ja erehdyksen tietä. Aluksi kokeiltiin pioneerien johtamaa tukkuosastoa, josta pienemmät osuuskaupat ostivat tavaraa, ja sitten keskuselintä nimeltä Central Co-operative Agency, joka perustettiin osuuskauppoja varten mutta ei niiden toimesta. Sen jälkeen Rochdalen ja naapuriosuuskuntien johtajat totesivat, että ainoa aito ja tyydyttävä ratkaisu oli saavutettavissa yhteenliittymisen periaatteen johdonmukaisemman soveltamisen avulla. Täten he päättivät edetä yksityisten henkilöiden yhteenliitymästä osuuskuntien yhteenliittymään ja perustivat alkuperäisten osuuskuntien tapaan ja myötävaikutuksella toisen asteen osuuskunnan. Sen tehtävä oli suorittaa osuuskaupoille tiettyjä yhteisiä palveluita puuttumatta millään tavoin niiden itsehallintoon. Tämä järjestö, joka toimintansa alkuvaiheissa palveli Pohjois-Englantia, kasvoi nopeasti valtakunnalliseksi, sai nimen Co-operative Wholesale Society (CWS) Ltd. ja vietti satavuoi-

tisjuhlaansa 1963. On selvää, että siitä tuli malli, jota soveltuvien muutoksin käyttivät apunaan niin Euroopan kuin toisten maanosien nuoremmat osuustoimintaliikkeet.

Muut edut, joita kuluttajaosuuskuntien ostovoiman keskittäminen valtakunnallisiksi tukkuliikkeiksi tuottaa, voivat taten ilmaista yleisin termein ja käytännöllisesti katsoen kaikkia koskevin. Samoin kuin ensimmäisen asteen osuuskunnissa liittoutuminen mahdollistaa pääoman keskityksen, ensinnäkin osuuskuntien tallettaessa tukkuliikkeeseen varat, joita ne eivät välittömästi tarvitse omaan toimintaansa, ja toiseksi tukkuliikkeen pidättäessä suuremman tai pienemmän osan ylijäämästä jakamatta sitä välittömästi jäsenosuuskunnille ostopien mukaisesti. Ostovoima ja pääomavaranto yhdessä, taustanaan varma markkinointi, auttavat tukkuliikkeitä saamaan jalansijaa tuontikaupassa ja teollisuudessa usein jo kehityksensä alkuvaiheessa. CWS onnistui tässä ensimmäisen vuosikymmenensä aikana. Tällöin niiden on mahdollista ryhtyä monenkinlaisiin taloudellisiin toimiin, jotka lähentävät kauppaa raaka-ainelähteisiin, ja tämä tapahtuu osuuskuntien jäsenten valvonnassa ja yksin heitä hyödyttäen. Tuotannon jokaisessa vaiheessa tukkuliikkeet voivat, jos niiden johto on tehokas, hyödyttää jäseniä tulolla, joka muutoin jäisi valmistajien ja kauppiaiden voitoksi. Täten yhteenliittymisen periaatteen tuottamat edut ovat toisen asteen osuuskunnissa moninkertaiset.

Havainnollisen esimerkin nopeasta ja vahvasta yhteenliittymiskehityksestä tarjoaa eräs USA:n tunnetuimmista alueellisista osuustoimintajärjestöistä nimeltä Consumers' Co-operative Association, jonka päätoimintapaikka on Kansas Cityssä. Sen tärkein palvelumuoto on toimittaa pääasiassa farmareista koostuvalle jäsenkunnalleen polttoaineita. Siitä lähtien kun traktori alkoi korvata hevosen maatilan voimanlähteenä, bensiinin ja öljyn hinnoista on tullut merkittävä tekijä viljelijän tuotantokustannuksissa.

Polttoöljyä tuottavat ja jakelevat yhtiöt manipuloivat näitä hintoja. Farmarit puolestaan ryhtyivät alentamaan niitä perustamalla omia paikallisia bensiini- ja huoltoasemiaan. Näistä alkuasetelmista 1920-luvulla he raivasivat tiensä tukkuostoin Consumers' Co-operative Associationilta öljynjalostamojen ja lopulta omien öljykenttien ja johtojen omistukseen. Joskaan he eivät saaneet omasta tuotannostaan tarvitsemiaan polttoainemääriä kokonaisuudessaan, heidän oma tuotanto- ja jakelusysteeminsä riitti varmistamaan niistä pääosan, ja tämän turvin he saivat tukevan otteen kustannuksiin ja hintoihin. Kannattavaksi osoittautui myös sivutuotteiden markkinointi, ja voitto sijoitettiin uusien yritysketjujen perustamiseen. Näin oli aikanaan syytä muuttaa yrityksen nimeksi Farmland Industries.

Yhteenliittymisen periaatteen toteuttaminen liittoja perustamalla on kehityskaava, joka on normaali ja yleinen kaikentyyppisessä osuustoiminnassa. Samoin kuin kuluttajien osuuskunnat vähittäiskaupassa liittyvät keskustuskuliikkeiksi, muodostavat luotto-osuuskunnat alueellisia tai keskuspankkeja. Maataloustuotteiden keräily-, varastointi- ja alkujalostusosuuskunnat yhdistyvät markkinointikeskuksiksi, joista esimerkiksi sopii mainita Kanadan suuret vehnäosuuskunnat, samoin kahviunionit, joita aikanaan perustettiin Tanganjikaan. Yhteenliittyminen ei suinkaan rajoitu kauppaan, tuotantoon ja pankkitoimeen. Liitot tarjoavat myös monenlaista epäkaupallista palvelua. Ne ovat useimmiten valtakunnallisia toimialueeltaan ja palvelevat teknisen neuvonnan, henkilökunnan koulutuksen, julkaisu- ja suhdetoiminnan alueella sekä levittävät osuustoimintaa aatetta ja informaatiota kirjojen ja aikakauslehtien avulla. Ne edustavat osuustoiminnan etuja ja näkemyksiä yleisestä kehityksestä keskusvirastoissa ja pitävät yllä yhteyksiä muiden maiden osuustoimintajärjestöihin.

Yhteistoimintaperiaatteen soveltaminen ei voi rajoittua

eikä ole rajoittunutkaan valtakuntien rajojen sisäpuolelle. Kuluttajaosuuskuntien tukkuliikkeiden on suuntauduttava maailmanmarkkinoille hankkiessaan hyödykkeitä jäsenkunnalleen. Samoin on tehtävä tuottajien markkinointiliittojen, jotka tarvitsevat suoraa yhteyttä ostajiin ulkomailla. Kummankin tyyppiset järjestöt perustavat ennen pitkää säännölliset kauppasuhteet, samoin varastoja ja toimistoja toisiinsa maanosiin. Jo Lontoon kansainvälisessä osuustoimintakongressissa 1895, jolloin Kansainvälinen Osuustoimintaliitto perustettiin, keskusteltiin kansallisten osuustoimintaliikkeiden keskinäisestä kaupankäynnistä. Tällöin hahmoteltiin keskusliikettä, joka pysyvänä kolmannen asteen osuuskuntana saisi jäsenistönsä monista maista. Käytännössä on kehitys kuitenkin ollut kovin hidasta.

Kansainvälinen Osuustoimintaliitto (ICA) vastaa rakenteeltaan ja toiminnaltaan kansallisia epäkauppallisia liittoja, joista on edellä mainittu. Kautta koko elinaikansa liitto on symboloinut maailman johtavien osuustoimintaihmiesten uskoa siihen, että heidän järjestönsä kykenee saattamaan yhteen hyvän tahdon miehet ja naiset kansallisuudesta, rodusta, uskonnosta ja poliittisesta järjestelmästä piittaamatta luomaan yhteisin ponnistuksin maailmaan parempaa taloudellista ja sosiaalista järjestystä. Huolimatta kahden maailmansodan aiheuttamista keskeytyksistä ICA on säilyttänyt yhtenäisyytensä ja kasvanut jatkuvasti sitä mukaa kuin osuustoimintaliike maassa toisensa jälkeen on saavuttanut kansalliset mittasuhteet ja luonut laitoksia, jotka kykenevät kantamaan kansainvälisiä velvoituksia. ICA ei ole rajoittanut jäsenyyttään vain jollekin osuustoiminnan haaralle, vaan hyväksyy jäseniksi kaikki kansalliset järjestöt, joiden osuustoiminnallisuus on aito.

ICA:n lisäksi voi viitata muutamiin muihin järjestöihin, jotka toiminnallaan osoittavat kansainvälisen yhteenliittymisen käytännössä mahdolliseksi. Epäilemättä merkittä-

vin on pohjoismaiden yhteinen osuustoiminnallinen tukku-
liike NAF, Nordisk Andelsförbund. Se on yhteinen hankin-
taliike, jonka Tanskan, Norjan ja Ruotsin osuustukkukau-
pat perustivat ensimmäisen maailmansodan aikoihin.
Myöhemmin molemmat suomalaiset keskusliikkeet liittyi-
vät mukaan, samoin Islanti. NAF hoitaa niiden puolesta
yhteisostoja, etupäässä Euroopan ulkopuolella ja erityises-
ti trooppisissa maissa. Yhteisyrityksen menestys tuotti
1950-luvun puolivälissä vastaavan vientijärjestön, Nordisk
Andels-Exportin.

1930-luvulla Consumers' Co-operative Associationin öljy-
kaupan paisuminen sai sen johtajan, Howard A. Cowden-
in ehdottamaan kansainvälisen osuustoimintajärjestön
perustamista hoitamaan poltto- ja voiteluöljyjen kauppaa.
Toinen maailmansota viivytti käytännön toimia, mutta
suunnitelmaan palattiin kohta sodan päätyttyä. Se toteutui,
kun perustettiin International Co-operative Petroleum As-
sociation. Se toimi koko 50-luvun saaden jatkuvasti jäseniä
kansallisista keskusjärjestöistä, etupäässä vaikka ei yksin-
omaan kuluttajaosuuskuntien piiristä. 1960-luvulla todet-
tiin, että oli hankittu riittävästi kokemusta toimialueen
laajentamiseen. Osuuskunta perusti 1963 Hollantiin ensim-
mäisen jalostamon, ja suunnitelman mukaan useita muita
sijoitetaan eri maihin. Kansainvälisellä tasolla toteutui
ajatus maataloustarvikkeiden, erityisesti lannoitteiden yhe-
teisostoista noin sukupolvi sitten, kun muutaman Euroopan
maan maatalousosuuskunnat perustivat yhteisen ostotoi-
miston Rotterdamiin. Se on nyttemmin sulautunut Interna-
tional Co-operative Petroleum Associationiin.

Tähän asti yhteenliittymisen periaatteen soveltamisesta
on keskusteltu pääasiassa samantyyppisten osuuskuntien
federaatioiden yhteydessä. Niitä on luonnollisesti olemassa
paljon lukuisammin ja ne ovat menestyksekkäämpiä kuin
erityyppisten osuuskuntien yhteisjärjestöt. Yhtenäisyys
yhteisten etujen ajamisessa on ymmärrettävästi hel-

pompi saavuttaa ja pitää yllä kuin yhtenäisyys ajettaessa erilaisia etuja, vaikka ne olisivatkin toisiaan täydentäviä. Toisin sanoen tuottajien *tai* kuluttajien järjestöissä esiintyy vähemmän vaikeuksia kuin tuottajien *ja* kuluttajien järjestöissä. Toisinaan näyttää siltä, että jo kummankin osapuolen vankka järjestäytyminen omalla tahollaan vaikeuttaa keskinäistä ymmärtämystä ja yhteistoimintaa. Mutta kuitenkin siellä täällä, jopa Euroopassa, missä noiden kahden osuuskuntatyyppin omailmeisyys on korostuneinta, yhteisyrityksiä on saatu aikaan. Molemmille edullisia pysyviä kauppasuhteita on perustettu paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Tätä todistavat seuraavat esimerkit. Geneven kaupungissa maidon jakelusta vastasi yli 30 vuoden ajan osuuskunta, jossa paikallinen osuuskauppa ja tuottajien meijeriosuuskunta olivat liikekumppaneita. Toiminta päättyi, kun vähittäiskaupan muuttuva rakenne pakotti osuuskaupan ottamaan jakelun kokonaan vastuulleen. Kansallisesti toimivat Ranskassa kuluttajien ja maataloustuottajien osuuskunnat yhteistyössä perustanaan sopimus, joka määrää keskinäisen kaupankäynnin ehdot. Kansainvälisesti sopivat esimerkiksi yhteistyöelimet, joita Englannin CWS on perustanut useidenkin kansainyhteisömaiden markkinointiosuuskuntien kanssa maataloustuotteiden, esimerkiksi Uuden Seelannin voin myyntiä varten Isoon Britanniaan.

Osuustoimintaliikkeen sisäisiin suhteisiin kytkeytyvät ongelmat ovat nykyään osa integraatioksi nimitettyä laajaa kysymyssarjaa. Kansantalouksissa, joissa osuustoimintasektori on edes jossakin määrin kehittynyt, sen saattaa havaita muodostuvan erillisistä 'liikkeistä', joissa osuuskunnat ja näiden keskusliitot palvelevat kukin oman toimialansa etua, kuluttajien, viljelijöiden, käsityöläisten jne. Nämä 'liikkeet' saattavat lähettää edustajansa toistensa kongresseihin tuomaan veljellisiä terveisiä, mutta niillä ei tavallisesti ole rakenteellista yhteyttä. Kukin toteuttaa

omaa ohjelmaansa, jonka sisällön sanelevat niiden omat taloudelliset edut. Kansallisissa riitakysymyksissä ne saatavat jopa ajautua vastakkaisille puolille. Tähän saakka niiden osuustoiminnallinen hengenheimolaisuus ja kuuliaisuus liikkeen periaatteille on yleensä lähentänyt niitä vähemmän kuin vallitsevat yhteiskunnalliset ja taloudelliset raja-aidat ovat erottaneet. Useimmat näistä liitoista olisivat todennäköisesti ajelehtineet tyytyväisinä edelleen samaan tapaan, elleivät taloudellisen ilmaston rajut muutokset toisen maailmansodan jälkeen olisi niitä kovakouraisesti havahduttaneet.

Nämä muutokset ovat niin tunnettuja, ettei niiden yksityiskohtainen kuvaaminen tässä ole tarpeen. Ne voi kiteyttää kahden otsikon alle. Ensimmäinen on siirtyminen hyvinvointiyhteiskuntaan, ja tähän liittyvä huoli taata täystyöllisyys ja korkeampi elintaso pienituloisille. Toinen on uuden teknologian mukanaan tuoma jakelukaupan muodonmuutos: uutta tekniikkaa hyödyntävät yritykset, joiden mittasuhteet ovat ennennäkemättömät. Nämä kaksi muutosta eivät ole toisistaan riippumattomia, sillä jakelukaupan muodonmuutoksen pääasiallinen motiivi on mahdollisuus päästä käsiksi suurempiin voittoihin niin sanotun hyvinvointiyhteiskunnan runsaammasta kulutuksesta. Uudentyyppisten yritysten, supermarket-ketjujen vaikutus toi tullessaan todennäköisesti lopulliseksi jäävän epätasapainon suur- ja pienyrittäjien välille ensin mainittujen eduksi.

Kuluttajien osuustoiminnan osalta kävi selväksi kaikkialla muualla paitsi muutamassa pitkälle teollistuneessa maassa, että edellä kuvattu kaksikerroksinen hallintorakenne — paikalliset osuusliikkeet ja kansalliset keskusliitot — oli suurelta osalta vanhanaikainen. Muutos osoitti että osuustoiminta oli yhä tiukasti kiinni edellisen vuosisadan luomissa kaavoissa. Perusosuuskunnat olivat etupäässä paikallisia, pieniä ja siksi liian monilukuisia, mustasukkai-

sia itsenäisyydestään ja eristäytymiseen taipuvia. Niiden asenteet olivat nurkkakuntaisia ja liikkeenhoidollinen tehokkuus jäljessä ajankohdan vaatimuksista. Osuustukku-kauppojen riittämätön käyttö tavaran hankinnassa esti tukkuporrasta hyödyntämästä tehokkaasti oman sektorin markkinapotentiaalia. Lyhyesti, osuustoiminnan hajanaisuus riisti siltä juuri ne suurten mittojen toiminnan edut, joita kilpailijat käyttivät sitä vastaan. Jokaisessa maassa oli muutamia valppaita liikkeenjohtajia ja luottamushenkilöitä, joilla oli kaukonäköisyyttä varautua jyrkentyneeseen kilpailutilanteeseen hyvissä ajoin. Mutta liikkeenjohdon ja suunnittelun vaatimaton yleistaso aiheutti osuuskuntien kovin myöhäisen havahtumisen uuteen tilanteeseen, ja siihen reagoitiin hitaasti. Osoittautui väistämättömäksi, että kuluttajaosuuustoiminta menettäisi maaperää jättikilpailijoilleen, ellei se kykenisi nopeasti hyväksymään ja toteuttamaan laajaa rakenneuudistusta. Oli välttämätöntä saada aikaan kipeästi tarvittava lujittuminen, keskittyminen ja keskusjohtoisuus. Ajatuksia herättävää on todeta, että monet niistä toimenpiteistä, joita nyt nimitetään innovaatioksi, olivat mukana jo kaukonäköisten johtajien kuten J. C. Grayn⁷ ja Ernest Poissonin⁸ ehdotuksissa 75 vuotta sitten.

Nykyisin tarvittavat rakenteelliset muutokset edellyttävät paikallisten osuusliikkeiden sulautumista alueellisiksi. Tavarantoimitusten rationaalisuus vaatii entistä tiiviimpää yhteistyötä niiden ja keskusliikkeen välillä. Uusia palvelumuotoja on kehitettävä valtakunnallisesti, samoin suunnittelua ja taloushallintoa. Niiden toteuttaminen on paljon enemmän kuin tekninen tai järjestöllinen kysymys. Se edellyttää monipuolista asennemuutosta osuuskuntien jäsenissä ja johtajissa. Heillä on oltava kylliksi uskoa omaan yhteenliittymisperiaatteeseensa osuustoiminnan taloudellisen voiman peruslähteenä kyetäkseen harkitsemaan uudelleen, millaista yritysrakennetta tarvitaan, jotta

säilyttäisiin hengissä ja kyettäisiin tulokselliseen toimintaan nykyisessä maailmassa. Vanhojen rakenteiden liiallinen kunnioitus ja yhteenliittymisen periaatteen yli-ikäiset sovellukset ovat olleet nyt vaadittavan laajemman ja dynaamisemman yhteistyön pahimpia esteitä. Monilla vähittäiskaupan alueilla todellinen toimintayksikkö ei enää ole paikallinen osuusliike vaan valtakunnallinen järjestö.

Vaikka edelliset kappaleet on kirjoitettu kuluttajien osuustoimintaa ajatellen, on samalla pidettävä mielessä, että taloudellisen toiminnan mittasuhteiden kasvu eritoten vähittäiskaupan piirissä on aiheuttanut vaikeita ongelmia myös maatalousosuuustoiminnalle. Suuret supermarketketjut käyttävät vaikutusvaltaansa taitavasti ja häikäilemättä toimiessaan tuottajien, varsinkin pientuottajien kanssa. Esimerkiksi broileriteollisuus, joka toimittaa pitkälle jalostettuja siipikarjatuotteita suurille vähittäiskaupan ketjuille, on synnyttänyt laajan sopimuskasvattamisen. Jättikonsernit tarjoavat viljelijälle varmat markkinat ja hyvän hinnan edellyttäen, että tämä sitoutuu toimittamaan kanoja, jotka on tuotettu, ruokittu ja esikäsitelty myyntikuntoon ketjun vaatimusten mukaisesti.

Maatalousosuuustoiminnan järjestöt katsovat oikeutetusti tämän loukkaavan maanviljelijän itsenäisyyttä, jonka varjeleminen on aina ollut eräs järjestöjen päätehtävistä. Mutta niiden on mahdotonta säilyttää jäsentensä uskollisuus ja tuki, elleivät ne pysty tarjoamaan heille etuja, jotka ovat verrattavissa sopimuskasvattajien saamiin. Tässä tilanteessa maatalousosuuustoiminta pyrkii yhteistyöhön kuluttajien suurten marketketjujen kanssa. On luonnollista rakentaa osuuustoiminnan sisäinen markkinointijärjestelmä, joka tarjoaa vaihtoehtoon tuottajan (tai kuluttajan) alistamiselle suurten yksityisyritysten armoille. Tällainen osuuustoimintasektorin sisäinen integraatio on tietenkin vaikeaa — eräs vaikeimmista tavoista, joilla yhteenliittymisen periaatetta on välttämätöntä soveltaa nykymaail-

massa. Se edellyttää kuluttajan ja tuottajan etujen yhteisyyden tajuamista, jota voi luonnehtia osuustoiminnan teorian ja käytännön todelliseksi aasinsillaksi. Mutta mitä kovemmaksi käy osuustoimintasektoriin kohdistuva painostus, sitä tiiviimmin liikkeen piirissä on pakko perehtyä oman sektorin eri osien ongelmiin ja tukea toinen toistaan, ja sitä mahdollisimmaksi käy edetä itsenäisesti kukin omaa uraansa myöten.

Osuustoiminnallisten kuluttaja- ja tuottajajärjestöjen yhteistoiminnan välttämättömyydestä tarjoaa oman erityisen esimerkkinsä osuustoiminnan vahva kasvu kehitysmaissa. Niiden tuotteille on löydettävä markkinointitiet taloudellisesti kehittyneisiin maihin. Jos vaaditaan äskettäin itsenäistyneiltä mailta vaurastumista suomatta niille samalla kasvavaa osuutta maailmankaupasta, vaaditaan että niiden on kiskottava itsensä hyvinvointiin omista hiuksistaan. Kehitysmaiden nuori osuustoiminta odottaa kokeneilta edelläkävijöiltä enemmän kuin hyviä neuvoja ja teknistä apua. Se tahtoo tavarán ja palveluiden vaihtoa tasa-arvoisin liiketaloudellisin ehdoin. Mutta markkinoita etsivien kehitysmaiden ja raaka-ainelähteille tähyilevien vauraiden maiden osuustoiminnan välillä on, esimerkiksi saippuan ja ruokaöljyn tuotannossa, mämmuttimaisia kapitalistirytyksiä jotka kilpailevat kiihkeästi osuustoimintayritysten kanssa niiden kummankin omilla toimialoilla. Ne olisi helppo kiertää, niiden aseman järkyttämisestä puhumattakaan tuotannollisen prosessin molemmissa päissä olevien osuustoimintajärjestöjen koordinoitulla yhteistoiminnalla.

Yhtä tärkeitä etenkin kehityksen alkuvaiheissa ovat osuustoiminnan suhteet hallitukseen ja pyrkimys päästä omien järjestöjen keskinäisellä tuella irti hallituksen holhouksesta. Vuosisatamme jälkipuoliskon aikana on kehitetty hämmästyttävä määrä uusia osuustoiminnallisen yhteenliittymisen muotoja, erityisesti maissa, joissa suhteelli-

sen hyvinvoivasta kansantaloudesta on odottamatta romahdettu lamaan, mille tuskin löytyy lääkettä muualta kuin osuustoiminnasta. Nuorten ja vanhojen kansallisten osuustoimintajärjestöjen yhteyden puute, samoin oman maan osuustoiminnan haarojen eriseuraisuus supistaa käsitteen 'osuustoiminnallinen sektori' pelkästään aritmeettiseksi tai tilastolliseksi termiksi. Useimmissa maissa liikkeen ilmeisin rakeenteellinen heikkous on yhteisen kattoorganin puute; elimen, joka ylläpitäisi keskinäistä yhteyttä ja neuvonpitoa, kun osuustoimintasektorin on kokonaisuutena ilmaistava näkemyksensä hallitukselle tai muille ulkopuolisille. Tämän vaikeuden voittamiseksi Ranskan osuustoimintaliike onnistui monen vuoden sinnikkään työn jälkeen kokoamaan sektorin kaikki osapuolet yhdeksi edustuselimeksi nimeltään Groupement National de la Coopération. Sen päätehtävä on välittää liikkeen yhteisiä näkemyksiä hallitukselle. Kun näkemykset yhtyvät, Groupement toimii tehokkaasti yhteistyön instrumenttina. Osuustoimintajärjestöt yhdessä muodostavat omailmeisen sosiaalisen ja taloudellisen sektorin, jonka hallitus tunnistaa yksityisestä ja valtiollisesta sektorista erilliseksi ja olennaisesti erilaiseksi.

Olemme tässä kappaleessa seuranneet yhteenliittymisen ja yhtenäisyyden periaatteen polkua alkaen noin sata vuotta sitten ensimmäisen ja toisen asteen osuuskuntien perustamisesta ja edeten tämän päivän maailmantalousongelmiin. Tämä ei ole hämmästyttävää, koska juuri yhteenliittymisen periaatteen jatkuvasti avartuvan soveltamisen avulla osuustoiminta on kasvanut yleismaailmallisiin mittoihin. Sen hyödyntämisen ainoat todelliset rajat ovat maailman rajat. Keinotekoisia rajoja tietenkin syntyy ja hyväksytään, usein tiedostamattomasti, osuustoimintaihmisten omaan ajatteluun ja luovaan suunnitteluun. Eräs tavallisimpia rajoituksia on käsittää yhteenliittymisen muuttumattomaksi ja unohtaa sen dynaamiset omi-

naisuudet ja käyttömahdollisuudet. Yhtenäisyys tuottaa osuustoiminnan vakauden, mutta siitä kumpuavan voiman täytyy ilmetä myös liikkuvuutena ja joustavuutena. Liikkeen täytyy nimensä mukaisesti liikkua, toisin sanoen muuttua. Meidän sukupolvemme osuustoiminnan pahin sisäinen este, joka salpaa sen kehityksen, on liiallinen vanhojen hallintomallien ja toimintatapojen kunnioitus; pitäytyminen niiden ympärille ryhmittyneisiin vähemmistöjen 'ylimuistosiin nautintaoikeuksiin'. Lähipiirin yhteenliittymisen annetaan sulkea tie laajemmalta yhteenliittymiseltä. Mutta pieneksi jääneen kuorensa murtavien äyriäisten tapaan kehittyvän osuustoiminnan on irtauduttava ahdistavista rakenteista ja kasvatettava toiset, joissa se voi vapaasti tarttua uusiin ja entistä suurempiin tehtäviin. Jotta tämä muutos olisi mahdollinen, nykyistä paljon useampien osuustoimintaihmiesten, erityisesti johtotehtävistä vastaavien, on pidettävä kirkkasti mielessään osuustoiminnan kaikkien haarojen pohjimmainen yhteenkuuluvuus. Osuustoimintaliike on kasvanut maailmanlaajuisiin mittoihin. Tämä tarkoittaa, että sen tuleva kehitys riippuu liikkeen monilukuisten haarojen yhä läheisemmästä ja vahvemmassa integraatiosta.

Kolmas luku

TALOUELLISUUS

Vaikutusvaltaa, jota osuustoimintaihmiset saavat yhteenliittymisestään, käytetään pääasiassa taloudellisten tarkoituserien saavuttamiseksi. Taloudellinen etu on tärkein liittymismotiivi osuuskuntien jäsenten suurelle enemmistölle, ja osuustoiminnan taloudellisen suorituskyvyn mukaan nämä ihmiset mittaavat jäsenyyden arvoa. Ellei jäsenyys tuota säästöjä, joita muuten ei saisi, tai tarjoa rahallista etua tai palvelua, joka muutoin ei olisi ulottuvilla, jäsenyydellä olisi tuskin mitään merkitystä. Osuustoiminnan moraaliset ja yhteiskunnalliset tarkoituserät jäävät toissijaisiksi, olivatpa ne mitkä tahansa. Ihmisillä täytyy olla todella pakottavat taloudelliset syyt, ennen kuin ottavat nähdäkseen vaivan, joka osuuskunnan perustamisesta, siihen liittymisestä ja sen hallinnosta aiheutuu. Tässä mielessä on totta (joskaan ei koko totuus) että osuustoiminta versoo köyhyydestä ja ahdistuksesta.

Osuustoiminnan täytyy tästä syystä väistämättömästi läpäistä koe, jota voisi nimittää taloudellisuustestiksi. Tapahtuu kaksiosainen vertailu, jonka voi ilmaista kysymyksellä: tarjoaako osuustoiminta samat edut vähemmin kustannuksin kuin muut, vai tarjoaako se paremmat edut samaan hintaan kuin muut? Vertailu kilpailijoihin tehdään

siis suhteessa toiseen vertailuun, etujen ja hinnan väliseen. Ihminen saa tässä maailmassa hyvin vähän ilmaiseksi. Suotuisimmassakaan ilmastossa ei taloudellista kasvua ja yhteiskunnallista edistystä synny ilman vaivannäköä ja ajatustyötä. Tulosten vertaaminen niiden vuoksi uhrattuun aikaan ja vaivaan on keskeinen periaate ihmiselämässä, ja sen juuret ovat paljon syvemmällä kuin vain taloudellisuudessa. Vertauskuvallisesti puhutaan keinojen taloudellisuudesta, jolla taidemaalari tai runoilija saavuttaa tarkoituksensa. Vertausta jatkaen voi todeta, että osuustoiminta on yhteenliittymisen ja yhteistoiminnan taidetta, joka luovuttaa aineelliset ja yhteisölliset etunsa vain niille, jotka omistavat sille vaivannäköä, uhrauksia ja itsekuria.

Osuustoiminnallisen talouden ydin tarkoittaa sitä, että omistus, organisaatio ja toimintavastuu, jotka yleensä ovat yksityisen yrittäjän tai yhtiön huolena, hoidetaan yhteistyössä. Tämä on monella tavalla vastakkaista erikoistumiselle, jolle nykyaikainen taloudellinen kehitys perustuu. Erityisesti se osoittaa, että koulutusta ja kokemusta vailla olevat ihmiset voivat ryhtyä kaupalliseen, teolliseen tai pankki- ja vakuutustoimintaan ja puolustaa asemiaan hyvin koulutettujen liikemiesten johtamien yritysten rinnalla. Kuluttajat perustavat vähittäismyymälöitä, teollisuustyöläiset omia tehtaita, maanviljelijät yhteisvarastoja ja jalostuslaitoksia, lainaa tarvitsevat oman pankin, vuokralaiset asunto-osuuskunnan jne. Tri Samuel Johnsonin sanoja lainataksemme, ihme ei ole se että he tekevät työn hyvin, vaan se että he ylipäänsä tekevät sen. Selvää on, että vaikka yrittäjän tehtävät ottaa vastuulleen osuuskunta, jotkin niistä delegoidaan kaiken kokoisissa osuuskunnissa. Delegointi yleistyy sitä mukaa kuin osuustoimintayritykset kasvavat ja monipuolistuvat. Mutta tämäkään ei vähennä sitä hämmästyttävää tosiasiaa, että kukin alalleen erikoistunut johtaja viime kädessä raportoi toimenpiteensä maallikoista koostuvalle jäsenistölle ja on heidän päätösvaltansa

alainen.

Palaamme siksi syihin, joihin edellä on jo viitattu ja joiden vuoksi tuottajat ja kuluttajat liittyvät yhteen ja ryhtyvät yrittäjiksi, vaikka eivät ole tähän rooliin tottuneet. Moderni talouselämä saa käyttövoimansa työnjaosta ja tavaravaihdosta markkinatalouden puitteissa. Historiallisesti osuustoiminta sai alkunsa markkinataloudessa. Osuustoiminta-aatteen kehittivät ja sovelsivat käytäntöön 100 tai 150 vuotta sitten ihmiset, jotka havaitsivat olevansa joko ostajina tai myyjinä epäedullisessa asemassa. On pantava merkille että he olivat markkinatalouden 'alimpia' ostajia ja alkutuotantoa myyviä. Nykyään laajimmin levinneet ja vahvimmat osuustoimintayritykset toimivat juuri näillä markkinoinnin ja kaupan aloilla, toisin sanoen kuluttaja- ja maatalousosuuskuntina. Mutta toisetkin osuustoiminnan haarat liittyvät omalla tavallaan markkinoihin, esimerkiksi maan, kiinteistöjen, asuntojen ja erilaisten palvelujen kauppaan.

Yhteenliittymisen periaatteen mukaisesti ihmiset, jotka huomaavat olevansa jatkuvasti epäedullisessa asemassa markkinoilla, ostavat hyödykkeensä tai myyvät tuotteensa kollektiivisesti saadakseen aikaan hintojen muutoksen omaksi edukseen. Yhteenliittyneiden kuluttajien tarkoitus on vähitellen päästä tekemään ostoksensa hinnoilla, jotka vastaavat todellisia kustannuksia, ei keinotekoisesti korotetuilla. Samaten on yhteenliittyneiden tuottajien tarkoitus saavuttaa tuotteilleen hinnat, jotka vastaavat niiden täyttä markkina-arvoa ja takaavat heille kohtuullisen toimeentulon. Kuluttajien maksaman lopullisen hinnan ja viljelijän tuotteistaan saaman hinnan välinen suuri ero osoittaa, että nämä kaksi pyrkimystä eivät ole välttämättä toisilleen vastakkaisia. Kummassakin tapauksessa ryhdyttiin aikanaan toimintaan samasta syystä — ja kehitysmaissa ryhdytään yhä. Ei niinkään tavoiteltu etuja kuin tahdottiin nujertaa nälkä ja riisto.

Tähän liittyi vakaumus, että nämä koettelemukset eivät ole todella väistämättömiä ja että ne voidaan poistaa.

Osuustoimintaväki ei koskaan ole hyväksynyt niitä markkinatalouden ominaisuuksia, joita klassiset taloustieteilijät ylistävät sen eduiksi. Kokemus on opettanut heille toista. Markkinamekanismi ei merkitse heille muuta kuin summittaista, joskus varsin epäluotettavaa yhteiskunnan todellisten tarpeiden ilmaisijaa. Tämä on vakava heikkous talousjärjestelmässä, jossa tuotannon pohjana on pakko käyttää tulevan kysynnän ennakkoarviota. Kysyntä, johon markkinat reagoivat, ei kuitenkaan ole todellista yhteiskunnallista tarvetta vaan sitä kysyntää, jonka kimmokkeena on maksukyky. Lisäksi markkinahinta on kysynnän ilmaisijana vääristynyt, koska sen synnyttävät ostovoiman suuret erot tai ostajan ja myyjän kovin eriarvoinen asema, niin että toinen voi käyttää hyväkseen toisen heikkoutta. Jokainen perheenemäntä, joka on joutunut maksamaan äkkiä kohonneita hintoja sodan ja tavarantuutteen uhatesa, tai kalastaja tai maanviljelijä, joka on joutunut markkinoimaan poikkeuksellisen runsasta saalista tai satoa, ymmärtää tämän hyvin. Mutta kriisitilanteista riippumatta markkinapeli pystyy pitämään tietyt kuluttajien ja tuottajien ryhmät pysyvästi ostovoiman osalta alistetussa asemassa ainakin niin kauan kuin nämä eivät löydä osuustoimintaa avukseen. Lopulta on tiedossa, että markkinahintoihin kohdistuu jatkuva säätelemisen tai manipuloinnin paine. Näin vaikuttavat hintasäännöstely, saatavuuden rajoittaminen tai markkinoiden jakautuminen kartelleihin tai trusteihin, jotka saattavat tukahduttaa kilpailun aina monopolin syntymiseen saakka. Markkinavoimien jatkuva väärinkäyttö synnyttää ennemmin tai myöhemmin vastavoimia tasapainon palauttamiseksi, kuten amerikkalainen taloustieteilijä Galbraith on osoittanut. Näiden joukkoon voi usein laskea osuustoimintajärjestöt.

Menestyksekkäästi toimivat osuuskunnat pystyvät vah-

vistamaan jäsentensä asemaa ja lisäämään osto- ja kilpailukykyä, toisinaan siinä määrin että ne kykenevät vaikuttamaan hintoihin. Voi myös osoittautua mahdolliseksi löytää markkinoilla oikoteitä yhdistämällä tuotannon ja jakelun portaita saman johdon alaisuuteen. Monet osuustoiminnan tukkuliikkeet ja maatalouskeskukset osoittavat tämän. Mutta niiden olisi päästävä vielä pitemmälle, ja usein ne pääsevätkin. Osuuskunnan toimiessa tapahtuu, että ihmisryhmä, joka tarvitsee tarkoituksperiensä mukaisia taloudellisia palveluita — kotitaloudessaan, maatilallaan, työpajassaan — syrjäyttää tavallisen, taloudelliseen voittoon tähtäävän yrittäjän ja mahdollistaa toiminnan toisenlaisten tavoitteiden pohjalta. Tämän totesi jo Charles Gide tunnetussa lausumassaan siitä, miten osuustoiminnalliset järjestöt sovittavat yhteen vastakkaiset taloudelliset edut. Kuluttajain osuustoiminnassa perheenemännän ja kauppiaan ikivanha älyjen taistelu on menettänyt merkityksensä. Tämä erilainen käsitys taloudellisuudesta sisältyy eräisiin Rochdalen pioneerien toimintaperiaatteisiin, jotka merkitsivät radikaalia muutosta aikansa kauppatapoihin. Esimerkiksi sopii sääntö, joka määräsi että osuuskaupassa oli myytävä väärentämätöntä tavaraa ja käytettävä oikeita punnuksia. Kaikki muu olisi kuluttajien näkökulmasta väärän voiton tavoittelua. Ei tarvita lakeja eikä rangaistuksia tuettuja valtion tarkastuksia estämään kauppiasta hankkimasta voittoa kuluttajan tietämättömyydellä tai hyväuskoisuudella. Kun taloudellisuuden periaatetta sovelletaan osuustoiminnallisesti, kulutustavaroiden käyttöarvo pääsee tärkeään, usein hallitsevaan asemaan. Asunto-osuuskunnat tarjoavat tästä loistavan näytön. Niiden pää-tarkoitus oli aluksi hillitä vuokrariistoa moderneissa kaupunkiolosuhteissa. Mutta kehittyessään ne ovat tuntuvasti parantaneet asuntojen ja palvelujen tasoa, ei vain omille jäsenilleen vaan koko yhteiskunnalle. Asunto-osuuskunnat luovat Euroopan, mahdollisesti myös USA:n parasta koh-

tuuhintaista asuntokantaa, eikä se ole sattuma, vaan luonnollinen seuraus osuustoiminnallisen taloudellisuuden periaatteesta.

Maatalouden piiristä tarjoutuu esimerkiksi maanviljelijöiden mahdollisuus kontrolloida omissa osuuskunnissaan tilallaan tarvitsemiensa tuotteiden laatua. He voivat varmistaa, että saavat itävyydeltään kunnollista siementä, peltoa hyödyttäviä lannoitteita ja rehua, joka ravitsee karjaa. Mutta tietenkin myös muut kuin osuuskuntiin liittyneet kuluttajat ovat laadusta kiinnostuneita. Kerran toisensa jälkeen osuustoiminnallinen markkinointi on antanut muille tuottajille kimmokkeen pyrkiä parempaan kannattavuuteen laatua parantamalla. Voin, pekonin ja munien tuotannon kehitys ja tulokset Tanskan osuuskauppaliikkeessä ovat klassinen esimerkki, joka tuo opin etsijöitä ja kyselyjä kaikkialta maailmasta. Yksinkertainen esimerkki Kiinan osuustoiminnan alkuvaiheista saattaa kiinnostaa. Kun tri J.B. Tayler² 30-luvulla vauhditti osuuskuntia Tientsinin seudun talonpoikien parissa, hän sai nähdä paljon vaivaa ennen kuin viljelijät lakkasivat petkuttamasta kauppiaita lisäämällä kiviä ja soraa puuvillapaleihin. Kokeilumielessä he lopulta vastahankaisesti suosituivat lähettämään myyntiin puhdasta puuvillaa. Lopulta he vakuutuivat todettuaan, että kauppias todella maksoi paremman hinnan, kun tavaran paino oli rehellinen. Viime vuosikymmenien aikana syntyneet epäkaupalliset kuluttajien järjestöt, jotka testaavat monenlaista kulutustavaraa ja osoittavat, mikä kilpailevista tuotteista on edullisin ostos, todistavat että rahan arvon käsite ei suinkaan ole kuollut eikä edes torkahtanut nykyisessä 'yltäkylläisyyden' yhteiskunnassa.

Tässä yhteydessä saattaa olla sopivaa tarkastella taloudellisuuden periaatteen valossa Rochdalen sääntöä käteis-kaupasta. Sen noudattaminen nykypäivän olosuhteissa on osoittautunut peräti vaikeaksi, ja siitä on tämän sukupol-

ven aikana jouduttu luopumaan useissa maissa monilla vähittäiskaupan alueilla. Kaikki kunnia vuosien 1930—1937 ICA:n työryhmien raporteille, mutta on todettava, että käteiskauppasääntö ei ole periaate itsessään, vaan eräs kaikkein tehokkaimmista sovellutuksista, joita Rochdalen pioneerit kehittivät taloudellisuuden periaatteelle. He tote- sivat, että käteiskauppa on yksinkertaisin, varmin ja huo- kein liiketapa sekä osuuskunnalle että jäsenille. Osuuskun- nan osalta se yksinkertaistaa kirjanpitoa, alentaa kustan- nuksia, pienentää riskejä, poistaa epävarmojen saatavien kertymisen ja auttaa kartuttamaan pääomaa yrityksen kehittämiseen. Jäsenen osalta sääntö merkitsee rahankäy- tön tervehdyttämistä, kun yli varojen elämisen mahdolli- suutta ei ole, ja säästäväisyyteen oppimista. Velkaostos osuuskaupasta tuntuu kerta kaikkiaan liikkeen toimintape- riaatteiden vastaiselta. Mutta se ei tarkoita sitä, ettei nykyaikaisessa osuustoimintataloudessa olisi tilaa kulutus- luotolle. Sitä tarvitaan jo siksi, että palkanansaitsijat voisi- vat käyttää hyväkseen kulutustottumusten nopeaa muut- tumista, jonka tekninen kehitys mahdollistaa. Tätä varten on myös olemassa sopiva osuustoiminnallinen ratkaisu- malli: luotto-osuuskunnat. Mutta taloudellisuuden peri- aatteen kannalta on epätervettä, että vähittäiskauppa ja pankkitoiminta sulautuvat toisiinsa, koska se estää osuus- toiminnallisen kauppataivan todellista tehoa näkymästä ja vaikuttamasta.

Tietenkin on mahdollista väittää, että velaksi on pakko myydä, koska muu olisi nykyoloissa suorastaan loukkaa- vaa. Voidaan väittää, että lisääntynyt liikevaihto korvaa kasvaneet kulut. Että koska kulutustavaroiden luottokaup- pa on kerta kaikkiaan vallitseva tapa, osuuskauppaliikkeen on joko suostuttava siihen tai menetettävä maaperää. Tällainen ajattelu on useista syistä torjuttava. Jos Rochda- len pioneerit olisivat tyytynneet matkimaan kilpailijoitaan, he eivät koskaan olisi menestyneet. Siten he eivät olisi

kyenneet vapauttamaan ainoakaan kotitaloutta velkataakasta. Kilpailijoiden matkimisen sijasta osuuskuntien on alituisen pystyttävä tarjoamaan kuluttajille jotakin selvästi parempaa. Itse lainanannossakin kuluttajaosuuskuntien on pystyttävä — kuten USA:n luotto-osuuskunnat osoittavat — tarjoamaan jäsenilleen lainoja koroilla, jotka ovat miltei naurettavan matalia verrattuna vähittäismaksusitoumuksien sisältämään korkoon. Ennen kaikkea niiden velvollisuus on karttaa jäsentensä painostamista liiallisiin velkakauppasopimuksiin, niin että heille ei vähittäismaksuerien suorituksen jälkeen jää riittävästi rahaa käyttää käteisetua hyväkseen sopivan tilaisuuden tullen.

Tuskin kukaan väittää vastaan siinä, että säännöstelemättömän luotonannon sijaan on oikeutettua tarvetta selvään, maksueriin perustuvaan luottosopimukseen suuria kestotavarahankintoja tehtäessä. Enemminkin on syytä asettaa kyseenalaiseksi luoton käyttö keskisuurissa hankinnoissa, kuten vaatteiden tai taloustavaroiden ostossa.

Ratkaisevaa tässä suhteessa on se, miten paljon laajojen sosiaaliryhmien elintaso on kohonnut sitten Rochdalen pioneerien päivien. Heidän osuuskunnalleen samoin kuin jäsenilleen käteiskauppa oli välttämätön turvatoimenpide. Nytkin tilanne saattaa olla sama kehityksessa. Siellä missä osuuskauppojen toiminta on alussaan ja osuustoiminnallinen valistustyö vielä heikkoa, olisi edullista toimia tiukasti käteiskaupan pohjalla epäonnistumisen välttämiseksi.

Tämä olisi helpompaa, jos saatavilla olisi luotto-osuuskuntien palveluita. Näitä perustetaan kaikkialla maailmassa, ja ne voivat toimia vähittäismyymälöiden yhteydessä. Niistä on suurta apua, kun jäsenkuntaa on rohkaistava säästämään ja kun on saatava järkevyyttä luotonantoon. Harkitsematon tai liian raskas laina jää ottamatta, koska luotto-osuuskunnan johdon on hyväksyttävä kunkin lainan perusteet ennen kuin lainanottaja saa nostaa rahaa. Myös

taloudellisesti kehittyneissä maissa olisi mahdollista luotto-osuuskuntien avulla erottaa kaupanteko ja pankkitointa toisistaan.

Samaan tulokseen on päädytty esimerkiksi Britanniasa, missä osuuspankki tukee kuluttajaosuuskuntia kaikkialla maassa. Joissakin osuusliikkeissä on omaksuttu käytäntö, jonka mukaan jäsenen ostaessa velaksi kaupan rahoittaa osuuspankki eikä osuuskauppa, ja pankkiin velka myös maksetaan. Osuuskauppa voi tällöin sijoittaa tarkoituksenmukaisemmin pääomansa, jolle sillä on lukemattomia parempia käyttötapoja kuin jäsenille lainaaminen.

Väite, että kuluttaja-osuustoiminnan on pakko suostua luotolla myyvien kilpailijoiden ehtoihin, kumoutuu siihen loistavaan menestykseen, jonka esimerkiksi eräät vaate-tusalan ketjut ovat kokeneet ehdottomaan käteiskauppaan pitäytymällä. Lisäksi nämä yritykset toimivat juuri sen asiakaspiirin parissa, josta huolehtiminen olisi ensisijaisesti osuustoiminnan tehtävä ja jonka luottamus sen olisi kuulunut voittaa ja säilyttää alusta alkaen. Velka-kaupalle on annettu liikaa periksi, tyydyttävää osuustoiminnallista vaihtoehtoa ei ole tarjottu, mutta tämä ei todista Rochdalen periaatteiden uudistamisen tarvetta vaan tämän ajan osuustoimintaväen luovuuden puutetta.

Ensimmäistä maailmansotaa edeltäneenä suhteellisen rauhallisena kautena Britannian ja eräiden muiden Euroopan maiden kuluttajaosuuskunnat omaksuivat varsin erilaiset menetelmät jakaa taloudellista etua. Britit halusivat pitää ylijäämänpalautuksen suurena silläkin uhalla, että hintojen oli pakko olla normaaleja markkinahintoja korkeammat. Keski-Euroopassa taas oli pyrkimyksenä päästä alle markkinahintojen, vaikka ylijäämänpalautus jäikin pieneksi. Toisen maailmansodan jälkeisissä levottomissa oloissa ostovoima heikkeni, hinnat nousivat, tuottomarginaalit kapenivat ja ylijäämänpalautukset ku-

tistuivat. Jäsenten ostosten selvittämisen kustannukset jäivät yhä hankalammaksi taakaksi.

Olojen vakiinnuttua jakelukaupan vallankumous tuotti uusia kilpailumuotoja, palkat kohosivat ja ihmiset kykenivät kuluttamaan entistä enemmän. Asiakkaita eivät vähäisiksi kutistuneet ylijäämänpalautukset pystyneet kiinnostamaan. Jonkin aikaa oli vähittäiskaupoissa muotina antaa asiakkaille ostomerkkejä ostosten määrän mukaan. Jotkut osuusliikkeet omaksuivat idean ja rakensivat oman ostomerkkijärjestelmänsä. Asiakas tai jäsen säilytti merkit, ja kun niitä oli kertynyt tietty määrä, ne sai vaihtaa joko tavaroihin tai käteiseen tai raha maksettiin asianomaisen säästötillille. Järjestelmälle annettiin osuustoiminnallista pintakiiltoa nimittämällä merkkejä ylijäämänpalautukseksi. Sen kanssa ei menettelyllä kuitenkaan ollut muuta tekemistä kuin että se pani ylijäämänpalautuksen viralta. Alkuperäinen ja todellinen ylijäämänpalautus on osuus osuuskunnan ylijäämästä tai voitosta, jos sellaista tilikauden aikana syntyy. Ostomerkit kuitenkin annettiin jo ennen kuin tiedettiin, syntykö voittoa vai ei. Kyseessä oli siis lyhyesti sanoen lahjus ja kuluerä.

Ylijäämänpalautuksen kutistuminen tai peräti katoaminen on saanut muutamit Britannian osuusliikkeistä etsimään uusia keinoja, joilla korostaa eroa jäsenen ja muun asiakkaan välillä. Erityisiä jäsentarjouksia ja hintaetuja, jotka koskevat vain jäseniä, on otettu käytäntöön. Sveitsissä on jo monen vuoden ajan tarjottu jäsenille mahdollisuutta saada alennus välittömästi ostosta tehtäessä tai odottaa ostohyvitystä tilivuoden päätyttyä. Saksan liittotasavallassa Dortmundin osuusliike ostaa kokonaisia ooppera- tai teatteriesityksiä, jotka varataan vain jäsenille. Kanadassa eräät osuusliikkeet soveltavat 'suoran palautuksen' järjestelmää, joka tekee mahdolliseksi myydä halvemmalla kuin kilpailijat. Kuitenkin vanhaa, aitoa ylijäämän palautusta voi edelleen pitää perusteltuna, osoituksena osuustoimin-

nan paremmuudesta. Varmasti on nykyisenä tietokoneaikana mahdollista kehittää huokea menetelmä, jolla pidetään kirjaa jäsenen ostoista. Käteisenä maksettavan ylijäämänpalautuksen rinnalle on kehitetty myös muita etuja, jotka vastaavat ICA:n työryhmän ehdotuksia tavoista, joilla ylijäämää voi jakaa periaatteen hengen mukaisesti. Tukkukaupan tasolla Ruotsi ja Sveitsi eivät maksa jäsenosuksunnille ylijäämää, vaan kohdistavat kaiken voiton toiminnan kehittämiseen.

Aiemmin on jo ollut puheena, että osuustoimintajärjestelmä sallii muidenkin motiivien kuin investoinnin tuoton ja voitontavoittelun esittää keskeistä osaa taloudellisessa yrityksessä. Tämä käy ilmi osuuskuntien kaupankäyntitavoissa, mutta myös osuustoimintaliikkeen kehitysprosessissa. Koska kaikenlaatuisten osuuskuntien ensisijainen tarkoitus on edistää jäsentensä taloutta, niiden tehokkuutta ja menestystä mitataan jäsenille koituvilla palveluilla ja eduilla, ei yksistään kannattavuudella. Samat näkökohdat hallitsevat osuustoiminnan kasvua sekä pysty- että vaakatassossa. Useimmissa kansallisissa järjestöissä näyttää esimerkiksi syntyvän eräänlainen luonteva tärkeysjärjestys, jonka perusteella päätetään uusien palvelumuotojen aloittamisesta niiden tarpeellisuuden mukaan. Useimmat kulluttajien osuuskunnat aloittavat elintarvikekaupalla tai ainakin se pian muuttuu niiden tärkeimmäksi toimialaksi. Ruoka on välttämättömyys, ja ruokatavaroista leipä tai riisi saattaa olla kaikkein keskeisin elintarvike siellä, missä jäsenten tulot eivät riitä monipuolisiin hankintoihin. Leipä, muut keskeiset elintarvikkeet, liha, maito, vihannekset ja hedelmät, pesu- ja puhdistusaineet ja muut kotitalouden päivittäistavarat, myös öljy ja muut polttoaineet; jalkineet ja vaatetus; verhot ja huonekalut — tämä on yleisesti omaksuttu tärkeysjärjestys, jossa olosuhteista riippuen tietenkin esiintyy esimerkiksi taloudellisten seikkojen määriä vaihteluita.

Tässä kehityskaavassa heijastuu eri tavararyhmien suhteellinen tärkeys jakelukaupan liikevaihdossa tai teollisuuden tuotantomäärissä, samoin aikajärjestys, jonka mukaan uusille toimialoille levittäydytään. Elintarvikkeiden lähes poikkeuksettoman ylivoimainen merkitys kuluttajaosuuksunnille käy selvästi ilmi. Poikkeavan trendin voi havaita toimivan Ruotsissa ja eräissä muissa maissa, joiden osuustoimintaan Ruotsin esimerkki on vaikuttanut. Tuotantoon ja joskus myös jakeluun ryhtymiseen voi näissä maissa vaikuttaa tilaisuus päästä tunkeutumaan alueelle, jota kartelli tai tuottajarengas hallitsee. Tällöin on mahdollista tehdä palvelus sekä omalle jäsenistölle että kaikille kuluttajille luomalla aito kilpailutilanne (huokeampi hinta, parempi tuote tai molemmat) ja sen mukana tuntuva hintatason lasku. Ratkaisevaa on, jääkö kilpailulle tilaa, eli onko kartellin asettama hintataso todella kohtuuton.

Jäsenen ja osuuskunnan vuorovaikutus, joka on osuustoiminnallisen talousjärjestelmän perustekijä, antaa aiheen toiseen huomionarvoiseen havaintoon, jonka Albert Thomas³, Kansainvälisen Työjärjestön ensimmäinen johtaja, teki raportissaan ILO:n konferenssille 1932. Hän kirjoitti: 'Osuustoiminnallisen talousjärjestelmän rakenne perustuu hyvin suurelle määrälle pieniä taloudellisia yksiköitä, jotka antennien tavoin aistivat arkielämän tarpeita ja mahdollisuuksia. Se on ihmisruumiin tuntoaistijärjestelmään verrattava koneisto. Tämä ei ainoastaan välitä tietoa keskuselimille, jotka tulkitsevat viestit järkeväksi toiminnaksi. Se toimii tietyssä määrin myös automaattisesti reagoiden, synnyttää puolustavia ja korvaavia refleksejä, jotka torjuvat vaarallisia erehdyksiä. Näin esimerkiksi tilastotietojen keskittyminen, usein yhdenmukaistetun kirjanpidon ansiosta, tuottaa keskusjärjestöille yksityiskohdasta tietoa ja laajoja yleiskatsauksia. Näistä liitot voivat pikaisesti ottaa oppia, jota käyttää hyväksi menetelmien kohentamisessa, laiminlyöntien korjaamisessa, tuhlauksen

poistamisessa, tarpeettomasta koneistosta luopumisessa, johdon virheratkaisujen välttämisessä ja tarpeettomien kulujen karsimisessa.'

Tämä Albert Thomasin kuvaama tuntoaistijärjestelmä toimii tietysti kahdensuuntaisesti. Osuustoimintajärjestöjen kokemus omilla toimialoillaan heijastuu jäsenistöön ja opastaa sitä omien talousasioidensa hoidossa. Selkeimmät esimerkit löytyvät todennäköisesti maatalousosuuskuntien piiristä. Ne eivät ainoastaan välitä viljelijäjäsenilleen karjan ja sadon käsittelyssä hyödyllistä uutta tietoa, vaan tarjoavat myös kouriintuntuvaa näyttöä sen hyödystä. Samoin ne antavat uudistuksissa tarvittavaa taloudellista tukea. Ennen maatalousosuustoiminnan syntyä oli tavallista, eikä vieläkään harvinaista, että viljelijä ei tiedä juuri mitään markkinoista, joille hänen tuotteensa ovat viime kädessä matkalla. Hänen näköalaansa rajoittaa väliporras, jolle hän myy tuotantonsa ja jolla ei ole kiinnostusta ryhtyä häntä valistamaan.

Osuustoiminta opetti Tanskan viljelijälle, millaiset ovat Britannian markkinat, joille hänen tuottamansa voi, pekoni ja munat alkoivat suuntautua 19. vuosisadan lopulla. Se sai hänet suostumaan vallankumouksellisiin muutoksiin viljely- ja kasvatustapojen uudistamisessa, esimerkiksi kehittämään aivan uuden sikatyypin, josta saatiin brittien makua vastaavaa pekonia. Samanlaista valistusta levitetään nykyään kaikkialla, missä osuustoiminnallinen markkinointi menestyy. Afrikassa oppivat uutta kahvin, kaakaon ja kookosöljyn, Aasiassa ja Etelämeren saarilla kopran viljelijät. Mutta myös käsityöteollisuudessa kiinteämpi tuntuma markkinoihin saa käsityöläiset luopumaan tähänastisista tuotteistaan ja malleistaan ja kokeilemaan uusia tuotteita, jotka vastaavat tämän hetken ostajan tarvetta. On huomionarvoista, että osuustoiminta näin hyödyttää myös kuluttajia eikä vain tuottajia, joiden avuksi se alun alkaen on tarkoitettu.

Albert Thomasin edellä lainatussa lausumassa oli tar-
koitus korostaa, että osuustoiminta on luonnostaan talou-
dellista suunnittelua. Hän laati raporttinsa 30-luvun ta-
louslaman pahimmassa vaiheessa, jolloin kaikkialla etsit-
tiin parannuskeinoja markkinatalouden alituisiin nousui-
hin ja laskuihin. Huolta aiheutti kysynnän ja tarjonnan,
puutteen ja ostovoiman, säästöjen ja sijoitustarpeen väli-
nen jatkuva epätasapaino, jonka seurauksena oli vararik-
koja ja miljoonien turvattomuutta ja työttömyyttä. Laisser
faire-politiikan katsottiin kuuluvan menneisyyteen. John
Maynard Keynesin⁴ aatteet viittasivat 'hallittujen' talous-
voimien suuntaan. Hallituksilta odotettiin yhä yleisemmin
ensinnäkin tukitoimia talouslaman uhreille, mutta myös
tällaisten kriisien toistumisen ehkäisyä. Lännen taloudelli-
sen kaaoksen vastapainona oli Neuvostoliiton suunnitel-
matalous, jossa tuleva kehitys ilmaistiin selvinä tavoitteina
ja kansantuotteen kasvu oli alistettu keskusjohtoiselle
suunnitteluelimelle. Albert Thomas väitti, että osuustoi-
minnassa mielekäs organisaatio korvasi yksityisen talou-
den niin sanotut 'lait', joiden mukaan henkilökohtainen
voitto oli tehokkain käyttövoima, ja että liikkeen perusperi-
aatteet edellyttivät järjestelmällistä suunnittelua. Hän
vaati ILO:n jäsenmaiden hallituksia tutkimaan osuustoi-
minnan hallintorakennetta ja työtapoja oppiakseen, kuin-
ka suunnitellulla talousjärjestelmällä voidaan tyydyttää
perustavaa laatua olevat aineelliset tarpeet.

Hallitukset olisivat saattaneet oppia enemmän, jos
osuustoimintaliikkeet olisivat käytännön suorituksissaan
vastanneet niitä rohkeita näkymiä, jotka Albert Thomas oli
niistä maalailnut. Mutta joskin hänen väittämänsä liittyi-
vät enemmän liikkeen potentiaaliin ominaisuuksiin kuin
käytännön aikaansaannoksiin, on mahdollista esittää yllin
kyllin esimerkkejä siitä, että osuustoiminta on järjestystä
luova voima, jos sitä vertaa säätelämättömän markkinata-
louden tyypillisiin voitontavoittelukeinoihin ja tappioiden

seurauksista pakenemiseen. Lyhyesti: osuustoiminta merkitsee suunnittelua, ja taloudellisuuden periaatteen johdonmukainen soveltaminen tuo tullessaan yhä avarammalle ulottuvan suunnittelun. Tarkastelkaamme aluksi markkinoiden kysyntäpuolta. Kuluttajaosuuskunnan jäsenet alistuvat — kieltämättä vaihtelevassa määrin — itsekuriin, jota uskollinen asioiminen oman osuusliikkeen myymälöissä edellyttää, ja lakkaavat suuntaamasta ostovoimaansa umpimähkään mihin tahansa kauppaan. Näin on osuusliikkeen mahdollista arvioida eri artikkeleiden tuleva tarve tarkemmin kuin voi tehdä yritys, jonka asiakaspiiri on epävakaa.

Osuuskunta pyrkii luomaan organisoidut markkinat, joiden kysynnän määrä on tiedossa. Tällöin toteutuu nykyaikaisen talouselämän keskeinen vaatimus — luotettava suuntaviitta tuotannolle. Toisessa luvussa kuvatun federaatiivisen organisaatiorakenteen avulla tukkuporras hankkii ja tuottaa osuusliikkeille, jotka saavat nauttia samasta edusta. Keskusosuusliikkeille kertyvät tilastotiedot auttavat niitä arvioimaan tulevat tarpeet tarkasti ja tekemään laajentumissuunnitelmat realistisesti. Toisaalta osuuskunnat voivat kokemuksiaan vaihtaen hankkia suuren varaston ideoita ja käytännön toimintaohjeita, jotka ovat välittömästi sovellettavissa tilanteen vaatiessa. Tähän Albert Thomas viittasi puhuessaan 'refleksitoiminnasta'. Keskusliitot edistävät liiketoimien kurinalaisuutta, kun ne useissa maissa vastaavat osuuskuntien tilintarkastuksesta. Kurinalaisen toiminnan aikaansaaminen on vaatinut monen sukupolven ajan huolellista valvontaa ja henkilöstön koulutusta.

Siirtyäksemme markkinoiden tarjontapuolelle on jälleen todettavissa, että kuri ja järjestys ovat myös menestyvän maatalousosuustoiminnan edellytys. Tuottajat alistuvat samanlaiseen itsekuriin kuin kuluttajat, kun ne lakkaavat myymästä tuotteitaan itse ja luovuttavat ne markkinointi-

osuuskunnan käsiin. Yleisesti tätä itsekuria kohennetaan sopimuksella, jonka mukaan viljelijä luovuttaa osuuskunnan jalostettavaksi ja myytäväksi tuotteensa lukuun ottamatta pientä, kotikäyttöön tarkoitettua osuutta.

Tämä sääntö mahdollistaa osuuskunnalle suurten tavaramäärien käsittelyn, antaa sille paremman aseman hintaneuvotteluissa ja tuo mukanaan muitakin etuja. Ensinnäkin tuote voidaan standardisoida. Laadun tasaisuus tataan esimerkiksi sellaisin toimenpitein, että meijerin maidonluovuttajille maksetaan rasvaprosenttiin sidottu hinta. Jos tasalaatuisuus ei tule kyseeseen, osuuskunta usein lajittelee tuotteet laatuluokkiin ja maksaa korkeamman hinnan paremmasta laadusta. Sekalaatuisen tuotteen hintajäisi välttämättä matalammaksi. Edelleen on mahdollista säädellä tuotteen luovutusta kauppaan. Jos osuuskunnalla on riittävästi varastotilaa, viljelijöiden ei tarvitse kiirehtiä koko satoaan myyntiin heti kun se on korjattu ja samalla polkea hintoja omaksi epäedukseen. Osuuskunta varastoi ja mahdollisesti jalostaa tuotteen ja toimittaa sitä markkinoille tasaisesti koko satovuoden ajan. Tällä on hintoja vakauttava vaikutus, kun niiden lasku satovuoden alussa ja nousu lopussa, varastojen huetessa, häviää. Tuottajalle tietenkin maksetaan kohtuullinen etumaksu luovutuksen yhteydessä, joskus osa eriä vuoden varrella ja lopullinen selvitys, kun koko satovuoden tulos on tiedossa. Jos tällöin on myymätöntä varastoa, osuuskunta tai keskusliitto siirtää sen seuraavalle vuodelle, ja usein näin myös tasataan tilannetta, jos hyvää satoa seuraa heikompi. Klassinen esimerkki tästä ovat Kanadan vehnänviljelijöiden kuuluisat viljavarasto-osuuskunnat ja niiden liitot, poolit.

Albert Thomas ei unohtanut viitata siihenkin, että näin säännelty markkinointi etenee myös osuuskuntien väliseksi. Hän lausui ILO:n konferenssille: 'Osuustoiminnan pohjana olevan suunnittelujärjestelmän pyrkimys on liit-

tää kuluttajien ja maataloustuottajien osuuskunnat organisoituksi kokonaisuudeksi, joka takaa kuluttajille riittävän ja tasalaatuisen tuotteiden saannin ja tuottajille vakaat markkinat, joiden tarpeet on mahdollista ennakoida.' Tämä teesi uudistui yksitoista vuotta myöhemmin päätöslauselmassa Hot Springsin konferenssissa, jossa syntyi YK:n nykyinen FAO-järjestö.

Yrityksiä kytkeä maatalousosuuskuntien tuotanto- ja kuluttajaosuuskuntien vähittäismyyntiketjut toisiinsa on tehty lukuisasti, ja yritys tulee jatkumaan, koska on täysin selvää, että ei ole olemassa taloudellisempaa tietä viljelmältä ostokassiin. On myönnettävä, että käytännölliset ja psykologiset vaikeudet suunnitelman toteuttamisessa ovat itsepintaisia ja toisinaan ällistyttäviä. Kuitenkaan ajatus ei ole utopistinen. Esimerkiksi tanskalaisen voin osalta se toteutettiin kauan sitten. Voin lisäksi Britannian osuustukukauppa CWS tuo Tanskan viljelijäosuuskuntien tuottamia makkaroita, pekonia, lihajalosteita ja säilykkeitä, jotka myydään jäsenosuusliikkeiden myymälöissä.

Samanlainen menettely on vähitellen ja järkevin ponnistuksin saatava toimimaan monen muun elintarvikkeen kohdalla, vaikka yhtenäisiä, osuustoiminnallisesti hallittuja markkinointiketjuja ei vielä ole olemassa. Samoin on luotava ketjuja, joiden kautta teollisuusmaiden osuustoiminnalliset tuotteet saadaan taloudellisen kehityksensä alkuvaiheessa olevien seutujen osuustoimintaväen ulottuville.

Tällaisiin näkymiin osuustoiminnan taloudellinen suunnittelu välttämättä johtaa. Tuloksiin pääseminen riippuu liikkeen taloudellisesta voimasta, ensin sen monilukuisten haarojen vahvuudesta ja sitten näiden tehokkaasta integroinnista. Kehitystä nopeuttaa, jos voidaan yleisesti hyväksyä sääntö, jota kaikkien osuustoiminnallisten yritysten johtajat sitoutuvat noudattamaan: jos hinta ja muut ehdot ovat kilpailukykyiset, etusija on ostoissa aina annettava

osuustoiminnalliselle tuotteelle. Mutta tärkeintä on, että näitä käytännön toimia ohjaa ja inspiroi kokonaisvaltainen näkemys osuustoiminnasta sen yhteenliittymisen periaatteen valossa, jota edellisessä luvussa käsiteltiin. Sen avulla osuustoimintaliike saattaa vielä päästä taloudellisuuden periaatteen täysmittaiseen hyväksikäyttöön eli kansainväliseen taloudellisen yhteistyön järjestelmään, jolla matkalla keskinäinen kaupankäynti on vasta ensimmäinen askel.

Osuustoiminnallinen talousjärjestelmä tarvitsee aikaa asettua ja tuoda esiin synnynnäiset hyvät ominaisuutensa. Niinpä liikettä uhkaa monin tavoin turhautumisen vaara. Sen dynaaminen voima saattaa väljähtyä, jos näky ihan-teista ja lopullisesta päämäärästä joutuu hukkaan. Lyhyen aikavälin voitot tai tilapäinen taloudellinen menestys voidaan käsittää aidoiksi tavoitteiksi, vaikka ne ovat vain sivutuotetta. Havainnollinen esimerkki tästä on liioitellun merkityksen antaminen ylijäämänpalautukselle ja tämän vanhan toimintaperiaatteen vääristäminen muotiin tul-leeksi ostohyvityspeliksi. Mutta aika paljastaa myös, miten todellinen on vaara, johon George Russell, suuri irlantilai-nen osuustoimintamies, ei väsynyt viittaamasta: jokaisessa taistelussa vastapuolet saavat tartunnan toistensa ominai-suuksista. Osuustoiminnalliset järjestöt ovat saattaneet onnistua siinä, että joitakin niiden omia hyviä standardeja on omaksuttu yleiseen käyttöön, mutta samalla ne ovat itse hengeltään kaupallistuneet. Vaarana on, että osuustoimin-ta samastuu pelkkään voittoon tähtäävään talousjärjestel-mään, ja silloin se menettää kykynsä uudistaa ja parantaa niitä rakenteita, jotka tuottavat varakkuuden ohella myös pahuutta.

On luonnollista, että osuustoiminnan periaatteiden täysi taloudellinen teho pääsee näkyville vain jos osuuskunnat ovat teknisesti samalla tasolla kuin kilpailevat yritykset. Mutta pelkkä teknisen kilpailukyvyn tavoittelu ja saavut-taminen ei riitä. Jos osuustoiminta haluaa säilyttää vaikut-

tavan voimansa tai elvyttää kadottamansa, liikkeen on palattava etsimään innoitusta alkuperäisistä periaatteistaan ja tulkittava ne uudelleen siten, että ne soveltuvat nykyiseen yhteiskuntaan. Sillä vain yhteen liittymällä ihmiset kykenevät hallitsemaan ahneuden henkeä ja alistamaan sen sille kuuluvaan asemaan ihmisyyhteisössä.

Joskin vauraus sanan ahtaamassa, aineellisessa merkityksessä, samoin kuin sen mukaan tuoma vaikutusvalta ovat osuustoiminnan tavoitteita, liike ei hyväksy niitä lopulliseksi päämääräksi. Arvostamme niitä siksi, että niiden oikea käyttö kohottaa elämisen tasoa samalla tavalla kuin osuustoiminnan toisetkin periaatteet. Taloudellinen menestys ei ole ainoa näyttö, jota osuustoiminnalta vaaditaan. Lopullisesti sen arvostus riippuu siitä, mitä se on kyennyt tekemään maailman riistettyjen, osattomien ja alistettujen hyväksi.

Neljäs luku

DEMOKRATIA

Osuustoiminnan ja toisten talousjärjestelmien väliset erot, joita jo on käsitelty yhteenliittymisen ja taloudellisuuden periaatteiden yhteydessä, käyvä yhä ilmeisemmiksi kun tarkastellaan demokratian periaatetta. Nämä erot ovat aiheuttaneet sen, että monet osuustoimintaihmiset pitävät demokratian periaatetta kaikkein tärkeimpänä. Perustelut tämän näkemyksen hylkäämiselle ja yhteenliittymisen kehittämiseksi todelliseksi peruskiveksi olivat esillä luvussa, jossa kyseistä periaatetta käsiteltiin. Silti on todettava, että demokratia on loogisella tavalla piirre, joka tekee osuustoiminnasta omailmeisen taloudellisen järjestelmän. Vaikka Robert Owenin yhteisökokeilut olivat hengeltään pater-naalisia mieluummin kuin demokraattisia, on tuskin mahdollista kuvitella osuuskunnille mitään muuta toimivaa hallintoa kuin demokraattinen järjestelmä. Ne brittityöläiset, jotka perustivat ensimmäiset osuustoimintayritykset Robert Owenin ja William Kingin innostamina, olivat siten oikeassa noudattaessaan vaistoaan ja luodessaan osuuskunnilleen demokraattisen hallintomallin.

Osuuskunta on olemassa koko jäsenkuntansa etujen puolustamista varten. Sitä on johdettava jäsenten luvalla ja heidän hyväksymällään tavalla, muuten se ei menesty.

Tästä syystä pitää olla olemassa yhteisesti hyväksyttyjä menetelmiä, jotka takaavat jäsenten tahdon välittymisen. On oltava turvatoimia, joilla estetään osuuskunnan joutuminen vähemmistön johdettavaksi ja sen etujen ajajaksi. Samanlainen uhka voi olla määräävään asemaan pyrkivä vallanhaluinen henkilökin, tai vielä yleisemmin jokin ulkopuolinen taho, hallintoelin tai laitos. Näiden ongelmien yksinkertaisin ratkaisu on antaa kaikille jäsenille yhtäläinen äänioikeus ja alistaa johtoportaan vastuu toimistaan suoraan jäsenistölle. 50 vuoden takainen ICA:n työryhmä hyväksyi ilmaisun 'Demokraattinen hallinto — joka jäsenellä yksi ääni'. Mutta käytännössä ja eritoten tämän päivän suurissa ja monimutkaisissa osuustoimintajärjestöissä tarvitaan paljon enemmän kuin 'joka jäsenellä yksi ääni' -sääntöä tekemään totta demokraattisesta hallinnosta. Ja vaikka säännöt ovat välttämättömiä, ne eivät pelkällä olemassaolollaan kykene pitämään yllä osuuskunnan demokraattisia piirteitä. Tätä selvittellään lähemmin seuraavassa.

Abraham Lincolnin määritelmä, jonka mukaan demokratia on kansan hallintoa kansan toimesta kansan hyväksi, ilmaisee poliittisen kansanvallan ytimen, mutta on liian yksinkertaistettu sovellettavaksi suoraan yhteenliittymiin, joiden tavoitteet ja toiminta ovat ensisijaisesti taloudellisia. Eivät osuuskunnan jäsenet tarvitse hallitsemista, mutta heidän yhteiset asiansa on hoidettava. Osuuskunnan vaikutusvaltaa on käytettävä viisaasti ja tehokkaasti jäsenten talouden edistämiseen sillä tavoin kuin he itse oman hyvänsä käsittävät. Tähän liittyy väistämättä teknisiä prosesseja, joita kuka tahansa jäsen ei pysty panemaan toimeen. Kaikkein yksinkertaisinkin kylän luotto-osuuskunta tarvitsee sihteerirahastonhoitajan. Tavallista jäsenten kokousta ei saada sujumaan ilman puheenjohtajaa. Lyhyesti, on väistämättä toimia, jotka on uskottava johtokunnille tai toimihenkilöille, joille koko jäsenistön toimi-

valta delegoidaan. Kun keskustellaan osuustoiminnan demokraatiasta, on keskityttävä pohtimaan, mitkä asiat kuuluvat koko jäsenistön yhteiseen toimivaltaan, mitä taas tehtäviinsä joko vaaleilla valittujen tai nimitettyjen luottamuselinten tai toimihenkilöiden tehtäviin. On selvitettävä, millä tavoin jäsenten toimivaltaa kanavoidaan ja miten keskinäiset suhteet ja tiedonkulku hoidetaan. Koska osuustoiminta kehittyy koko ajan, näitä pohdintoja ei saa rajoittaa vain sen tarkasteluun, mikä osuustoimintaorganisaatiossa on pysyvää ja vakaata vaan ajattelu on aina suunnattava eteenpäin, organisaatioiden uudistumiseen ja dynamiikkaan.

Osuuskunnan tai minkä tahansa yhteisön demokraattisen hallinnon perus on koneisto, jonka avulla välittyy jäsenistön yhteinen tahto. Yhteinen tahto ei tietenkään tarkoita yksilöllisten tahtojen summaa, vaan jäsenistön tahtoa heidän tavoitellessaan yhteistä hyvänsä osuuskuntansa jäsenenä ja tarkastellessaan sen asioita tältä näkökannalta. Abraham Lincolnin idean mukaisesti — hallintoa kansan toimesta — osuuskunnan jäsenten olisi oltava mieluummin aktiivisia kuin passiivisia. Tietyissä asioissa vain he pystyvät antamaan suuntaa, tietyistä asioista vain he pystyvät päättämään. Jos näitä ohjeita ei saada, tai jos ne ovat valistumattomia tai muutoin epäaitoja, demokraattinen hallinto ei toimi. Jotta jäsenet paneutuisivat tehokkaasti tehtäväänsä, osuuskunnan sääntöjen on taattava heille kaksi oikeutta: oikeus saada tietoa ja oikeus tulla kuulluksi. Rochdalen pioneerien osuuskunnassa nämä oikeudet varmistettiin kutsumalla säännöllisesti ja usein koolle jäsenten kokouksia, joissa osuuskunnan asiat käsiteltiin, ja julkaisemalla toiminta- ja tilikertomuksia, joiden pohjalta keskusteltiin ja jotka alistettiin jäsenistön hyväksyttäväksi.

Tavallisimmin jäsenten yhteinen tahto ilmaistaan osuuskuntakokouksessa, johon kaikilla jäsenillä on oikeus

osallistua ja jossa jokaisella on ääni, mutta vain yksi. Keskusliittoja ja jäsenten edustajiston omaavia suuria osuuskuntia käsitellään myöhemmin. Ensimmäisen asteen osuuskunnissa, joiden hallintorakenne on yksinkertainen — ja näitä on maailman osuuskuntien suuri enemmistö — on osuuskuntakokoukseen kerääntynyt jäsenistö osuuskunnan ylin päättäjäelin. Tästä syystä yleiskokouksen koollekutsuminen määrätään tarkasti säännöissä, ja sen työjärjestys ja työskentelytapa perustuu samaten johdonmukaisesti sääntöihin. Aivan osuuskunnan alkuvaiheissa jäsenten on hyväksyttävä sille säännöt, ennen kuin ne voidaan vahvistaa, ja valittava edustajansa toimimaan johtokuntana ja mahdollisesti muissa luottamustehtävissä. Toimikauden päättyessä jäsenet tietenkin kutsutaan uuteen kokoukseen, joko uudistamaan valinnat tai valitsemaan uusia luottamushenkilöitä, samoin hyväksymään mahdollisesti tarpeelliseksi osoittautuneet sääntömuutokset. Kokous käsittelee myös osuuskunnan liiketoimintaa, ja jäsenillä on tilaisuus ilmaista tyytyväisyytensä tai tyytymättömyytensä johdon toimenpiteistä. Jos päätöksiä tarvitaan eikä yksimielisyyttä saavuteta, äänestyksessä suuremman kannatuksen saanut kanta voittaa. On mahdollista, että enemmistökanta ei aina tarkasti ilmaise yhteistä tahtoa, mutta vähemmistökannat onnistuvat siinä vielä heikommin. Joka tapauksessa vähemmistö, jos se katsoo olevansa oikeassa, voi käännyttää enemmistön näkemyksensä puolelle, jolloin sen kanta muuttuu yhteiseksi tahdoksi. Lisäturvana yhteisen tahdon vastaisten päätöksien varalta on osuuskuntien säännöissä yleensä pykälä, jonka mukaan tiettyjä keskeisen tärkeitä asioita, kuten sääntömuutoksia tai osuuskunnan lopettamista tai sulauttamista ratkaistaessa päätökseen tarvitaan kaksi kolmasosaa läsnäolevien jäsenten äänistä, ja jäsenkokous on kutsuttava koolle nimenomaan kyseistä asiaa ratkaisemaan.

Jäsenkokouksen tehoa kansanvaltaisena päätöselimenä

ei ratkaise niinkään sen säännöissä varmistettu asema kuin se, kuinka suuri osa jäsenistöstä osallistuu ja kuinka paljon tietoa, järkeä ja yhteisöhenkeä keskusteluissa kyetään ilmaisemaan. Tähän taas varsin usein vaikuttavat hyvinkin sattumanvaraiset tekijät, kuten kokouspaikan sijainti etenkin milloin osuuskunnalla ei ole omaa kokoussalia. Kokoustilat, jotka tietävät investointeja mutta harvoin tuottavat selvää voittoa, joutuvat useinkin kaupallisen puolen johtajien karsauden kohteeksi, tiloista kun yleensä on puutetta. Kuitenkin on todettava, että esimerkiksi Walthamin kiinteistöosuuskunta Jamaikalla lähellä Kingstonia osoitti demokraattista viisautta valmistaessaan jäsenilleen kokouspaikan valamalla betonilattian toimistonsa viereiseen vajaan. Ajan mittaan jäsenkokouksen tehon suurimmaksi uhkaksi muodostuu kuitenkin osuuskunnan menestys ja vaurastuminen. Jäsenistön kasvu, toimialueen laajeneminen, osuuskunnan liiketoimien lisääntyminen ja monimutkaistuminen vahvistavat inhimillistä taipumusta jättää asioiden hoito johdon huoleksi.

Kaikki nämä tekijät vaikuttavat, että yhä vähenevä osa jäsenistöstä osallistuu osuuskuntakokoukseen, ja että yhä harvempi jäsen kykenee osallistumaan keskusteluun sen asioista. Mielenpitoiset ovat huonommin perusteltuja, arvostelukyky kehittymättömämpi, arvostelu työkeämpää. Vaikka osuuskunta säilyy muodollisesti demokraattisena, se käytännössä ja hengeltään on sitä yhä vähemmän, ja lopulta se voi jopa hyväksyä vähemmistön määräysvallan normaalina ja väistämättömänä. Joskus tätä rappiota edistää lyhytnäköinen johtoporras, joka laatii liian valoisia, puolustelevia ja selitteleviä toimintakertomuksia välttääkseen hankalia kysymyksiä ja avointa riitaa; joskus taas osuustoiminnan periaatteista tietämättömiksi jätetyt toimihenkilöt, jotka pitävät demokraattisia menettelytapoja osuuskunnan liiketoimintaa haittaavana tarpeettomana kasvannaisena. Myös monet ulkopuoliset tekijät, kuten

kaupallinen viihde ja televisio, joka houkuttelee ihmisiä pysymään kotosalla, vaikuttavat heikentävästi osuuskuntakokouksen osanottoon.

Demokratian periaatteen soveltaminen ensimmäisen asteen osuuskunnissa edellyttää siten ensinnäkin valppautta ja tahtoa korjata toiminnan heikkoudet. Edelleen on jatkuvasti harjoitettava ja kehitettävä hallintoelimiä samaan tahtiin jäsenistön muuttuvien olosuhteiden, näkemysten ja tarpeiden kanssa. Milloinkaan ei ole varaa höllentää otetta, kun pyritään tehostamaan jäsenten tietoista osallistumista osuuskuntansa elämään. Jäseniin on jatkuvasti vedottava ja pyydettyä heidän myötävaikutustaan todella merkittävässä yhteyksissä, ei ainostaan muodollista hyväksymistä heidän nimissään tehdyille päätöksille. Monenkin maan osuustoiminnan kehitys osoittaa selvästi, että liikkeen kaupalliseen menestykseen verrattuna demokratia on jäänyt takapajuiseksi ja huonon huolenpidon varaan pääasiassa siksi, että suurissa yrityksissä sen soveltaminen on hankalaa. Näitä vaikeuksia lisäävät usein harhakäsitykset, esimerkiksi että osuuskuntakokouksen esityslistan kuuluu olla samansisältöinen kuin osakeyhtiöiden yhtiökokouksen. Tietenkin jäsenet ovat osuudenomistajia, mutta heidän kiinnostuksensa osuuskuntaan ei perustu osuusmaksun sijoitukseen eikä sen mukanaan tuomaan vähäiseen tuottoon, vaan tehokkuuteen, jolla se edistää heidän taloudellisia etujaan tuottajina tai kuluttajina. Marcel Brot¹, jolla oli kokemusta Ranskan suurimman alucellisen osuusliikkeen johtajuudesta, korosti vuodesta toiseen, ettei jäseniä pidä lähestyä osakkaina vaan tavaroiden ja palvelujen käyttäjinä. Hänen osuusliikkeensä tiedottajat eivät milloinkaan päästä jäseniä, henkilöstöä tai suurta yleisöä unohtamaan, että kyseessä on Ranskan suurin kuluttajien yhteenliittymä.

Albert Thomasin kuvaama osuustoiminnan 'tuntoaistijärjestelmä' toimii sekä taloudellisuuden että demokratian

hyväksi, jos sitä käytetään ilmaisemaan jäsenistön yhteinen tahto erityisesti siitä, minkä laatuista palveluita jäsenet osuuskunnaltaan haluavat. Samaten sen avulla selviää, saavuttaako osuuskunta tarkoituksensa, tyydyttävätkö sen palvelut jäsenkuntaa. Jos tämä olisi kunnolla ymmärretty ja pantu toimeen noin sukupolvi sitten, etenkin kuluttaja-osuustoiminta olisi kyennyt ensimmäisenä kehittämään toimintaa, jota nyt nimitetään kuluttajatutkimukseksi. Toisaalta on täysin epädemokraattista poistaa osuuskuntakokouksen työjärjestyksestä keskustelu osuuskunnan toiminnasta ja tuloksista, kuten myös usein tapahtuu. Tämä estää jäseniä asettamasta yhteiseen käyttöön parasta ja tehokkainta, mihin kykenevät. Selvimät esimerkit onnistuneista osuuskuntakokouksista nykyoloissa ovat ne, joissa jäsenet ja johto kohtaavat toisensa ystävällisesti ja joissa käydään vilpittöntä keskustelua osuuskunnan toimista, ohjelmista ja vaikeuksista.

Osuuskunnan kasvu yli tiettyjen mittojen tuo mukanaan osuuskuntakokouksen muodonmuutoksen, tai ainakin sen pitäisi. Jäsenkunta ei tosin useinkaan paisu niin suureksi, etteikö ainakin paikallinen urheiluhalli riitä, jos toivotaan jäsenistön suurta määrää osuuskuntakokoukseen. Mutta kun osuuskunta kasvaa paikallisista alueellisiin mittasuhteisiin, pitkä välimatka keskuspaikasta vaikuttaa pakosta etäännyttävästi. Jonkin aikaa saattaa olla mahdollista pitää sarja aluekokouksia ja päätyä päätöksiin laskemalla yhteen äänet, joita eri ehdotuksista on annettu. Aikaa myöten tällainen järjestely on kuitenkin harvoin tyydyttävä. Kaikille avoin yhteinen jäsenten kokous on pakko korvata jäsenten edustajistolla, jolla on sama toimivalta. Mutta kuka valitsee edustajiston? Luonnollisesti jäsenet itse. Tämä edellyttää aluejakoa, joka yleensä perustuu myymäläalueisiin; ne ovat riittävän pieniä, jotta jäsenet ja edustajistoehdokkaat voivat olla toisilleen tuttuja. Saksan kuluttajaosuustoiminnan pioneerit käsittivät alueraken-

teen tarpeellisuuden ja suunnittelivat sen valmiiksi suurten kaupunkien osuusliikkeisiin, joita perustettiin vuosisadan alussa. Myöhemmin, 1928, osuustoimintalakiin tehtiin muutos, joka edellytti jäsenten edustajiston perustamista kaikkiin yli 3000 jäsenen osuuskuntiin. Tämä saksalainen esimerkki vaikutti voimakkaasti kuluttaja-osuuskuntien hallintorakenteeseen pohjoismaissa ja Keski-Euroopassa. Ranskan suuret alueelliset osuusliikkeet kehittivät itsenäisesti samanlaisia rakenteita. Osuuskunnat muodostuvat tavallisesti kylätasolla paikallisista 'soluista' tai 'sektioista', joiden hallintoelin on jäsenten kokous; pieni työryhmä pitää yllä yhteyksiä jäsenten ja keskushallinnon välillä puuttumatta myymälän johtamiseen. Myymäläalueet valitsevat luottamushenkilönsä jäsenten edustajistoon ja mahdollisesti hallintoneuvostoon. On merkillepantavaa, että Saksassa tämä hallintorakenne kesti hengissä yli 'tyhjien' vuosien Hitlerin lopetettua osuusliikkeet 1941. Osuustoimintaihmiset säilyttivät sen muistissaan ja kokemuksessaan, ja kun jälleenrakennus 1945 jälkeen pääsi alkamaan, sillä oli suuri merkitys osuusliikkeiden järjestöllisen yhtenäisyyden nopeassa synnyssä 50-luvulla.

Ajallisesti läheisemmän esimerkin tarjoaa Itävallan kuluttajaosuustoiminta. Alkuperäiset osuusliikkeet lopetettiin siellä samoin kuin Saksassa maan jouduttua natsien käsiin, mutta vapautumisen jälkeen osuustoiminnan uusi elämä alkoi alueellisena kehityksenä, jossa paikalliset jäsenoimikunnat olivat osana. Toiminnan vakiintuminen johti lopulta yhden valtakunnallisen osuuskunnan, Konsum Österreichin syntyyn. Alueelliset osuusliikkeet ja paikalliset toimikunnat sulautettiin siihen. Samaan aikaan on jatkuvasti ponnisteltu jäsenmäärän kasvattamiseksi; tärkein väline tässä työssä on eloisa jäsenlehti, Wir von Konsum. Konsum Österreichin jäsenmäärä ylittää tätä nykyä 800 000 ihmistä. Vuonna 1983 otti heistä jäsenko-

kouksiin osaa 110 000. Valistustyön järjestelmää, jolla jäsenten osallistumista tuetaan ja vahvistetaan, kuvataan jäljempänä.

On selvää, että 'joka jäsenellä yksi ääni' -periaatteen sisällyttäminen osuuskunnan sääntöihin ei varmista sen demokraattista hallintoa. Jokainen osuuskunta, olkoon sillä parikymmentä jäsentä tai miljoona, joutuu toteuttamaan demokratiaa jatkuvan, syklisen prosessin kautta. Sen osat ovat tiedottaminen, keskustelu (tai kuuleminen), päätöksenteko, toimeenpano (tai toiminta) ja raportointi (myös tilintarkastus). Jäsenten on saatava riittävästi tietoa käsiteltävänä olevista asiasta. Keskustelun on oltava avoin ja sille on varattava riittävästi aikaa. Päätöksenteossa voidaan käyttää äänestystä, jonka on oltava moitteettoman asiallinen. Toimeenpano tai muu päätöksestä seuraava toiminta on uskottava osuuskunnan toimihenkilöille. Heidän esittämänsä selvitys ja tilinteko ummistaa ympyrän ja on osa tiedotusta, joka aloittaa uuden ympyrän.

Toinen sarja demokratiaan kytkeytyviä järjestöongelmia syntyy siitä, että osuusliikkeiden kasvaessa niiden hallintoelinten toiminta muuttuu yhä enenevässä määrin ammattimaiseksi. Tämä tarkoittaa, että eräiden tehtävien hoitaminen ei enää voi onnistua luottamushenkilöiltä, jotka käyttävät työhön vapaa-aikaansa tukenaan vain annos tervettä järkeä, rehellisyyttä ja velvollisuudentuntoa. Ne on pakko siirtää täyttä päivää tekeville toimihenkilöille, joilla on tarvittava koulutus ja kokemus. Lähes joka maassa tunnetaan tarina alkuvaiheen ensi asteen osuuskunnista, joissa johtokunnan jäsenet yhdessä ja yksin tekivät mitä ikinä tarvittiin, varastossa tai tiskin takana. Tarina muuttui jälleen todeksi, kun vastaperustettu osuusliike nimeltä Syn-ka aloitti toimintansa Ateenassa 1963. Valittujen luottamuselinten toimivalta ulottuu alkavassa osuuskunnassa myymälän tasolle saakka, kehittyneessä se keskittyy osuuskunnan kokonaistoimintaan. Kenties nämä elimet edelleen

säilyttävät alkuperäiset nimityksensä, ovat johtokuntia tai hallituksia, mutta osuuskunnan kasvaessa käytännön johtotehtävät lipuvat niiden käsistä kauemmas ja kauemmas. Tämän kirjoittajan isä totesi toimittuaan viiden vuoden ajan suuren osuusliikkeen johtokunnan puheenjohtajana, että on mahdotonta, että ryhmä asiaan kiintyneitä maallikoita — olivatpa he miten eteviiä hyvänsä — voisi vapaa-aikansa puitteissa vastata johtotehtävistä osuustoiminnallisessa yrityksessä, jonka liikevaihto on useita miljoonia puntia vuodessa. On lisäksi todettava, että tunnollisten mutta tehtävänsä väärinkäsittäneiden luottamusmiesten yritykset säilyttää käytännön johtotehtävät itsellään voivat olla kehityksen este ja joissakin olosuhteissa tuhoisaa.

On tehtävä perusteellinen ero johtotehtäviä hoitavien ja jäsenten yhteistä tahtoa edustavien elinten välillä. Tämä on hyväksytty erittäin selvästi esimerkiksi Saksan osuustoimintalaissa jo vuosisadan alussa. Pienimmässäkin saksalaisessa osuuskunnassa on kaksi hallintoelintä: Vorstand eli johtokunta ja Aufsichtsrat eli hallintoneuvosto. Jäsenet valitsevat viimeksimainitun suoraan. Edellisen nimittää puolestaan hallintoneuvosto, ja nimitys alistetaan osuuskuntakokouksen vahvistettavaksi. Tämä voi hylätä ehdotetun johtokunnan, mutta ei nimittää siihen uusia ehdokkaita, sen enempää yksilöitä kuin kollektiiviakaan. Tätä samaa eroa yleisestä toiminnasta vastaamisen ja käytännön johtotoimien välillä korosti raportissaan myös riippumaton brittiläinen osuustoimintakomissio (Co-operative Independent Commission²). Mitä vaativammin tekniseksi johtaminen muodostuu, sitä vähemmän on mahdollista perustella harrastajien ja maallikoiden osallistumista johtotehtäviin demokratiaan vedoten. Jäsenillä, joiden tarpeiden tyydyttäminen on osuuskunnan tarkoitus, tai heidän edustajillaan on luonnollisesti oikeus ilmaista mielipiteensä tuloksesta, mutta he tuskin kykenevät arvostelemaan menetelmiä, joilla se on saavutettu, elleivät ne ole ristiriidassa

osuustoimintaperiaatteiden tai osuuskunnan tavoitteiden kanssa.

Ajan mittaan näyttää väistämättömältä, että maallikkojohtokunnan kaikki tehtävät on siirrettävä ammattilaisille, jäsenten etujen valvontaa lukuunottamatta. Mutta mitä suuremmaksi ensi asteen osuuskunta kasvaa, ja erityisesti jos se muuttuu alueelliseksi, sitä tärkeämmäksi ja tarkemmin hoidettavaksi tämä tehtävä osoittautuu. Ellei luottamuselin pidä yllä kosketusta jäseniin, niin että se pysyy selvillä heidän mielialojensa ja olosuhteidensa muutoksista ja ennakoi herkästi heidän tuleviakin tarpeitaan, se ei kykene tehokkaasti avustamaan osuuskunnan johtoporrasta liiketoiminnan suunnittelussa ja jäsensuhteiden hoidossa. Jäsensuhteiden ja muun suhdetoiminnan tehtävät muuttuvatkin vähitellen luottamuselimen päätehtäväksi ja vastuualueeksi.

Lisäksi valitulla luottamuselimellä on, etenkin jos sen tehtäväksi on säännöissä määrätty johtoportaan työhönotto, olennaisia oikeuksia: oikeus saada tietoa, oikeus neuvoa ja oikeus varoittaa. Se voi myös edustaa osuuskuntaa työnantajana suhteessa johtaviin toimihenkilöihin. Jos luottamuselin on valpas ja aktiivinen, johtoporras ei voi käyttää rajatonta valtaa edes johtotehtävissä. Monissa tärkeissä tilanteissa se ei selviä ilman jäsenistön edustuselimen varauksetonta tukea. Liiketoiminnan suunnittelun keskeisissä kysymyksissä, kauaskantoisten kehitysohjelmien hyväksymisessä, tärkeissä investoinneissa tai kiinteistökaupoissa on luottamuselin informoitava ja sen mieltä kysyttävä etukäteen. Osuuskunnan säännöissä saatetaan myös määritellä asioita, jotka edellyttävät yksimielisyyttä tai käsittelyä johdon ja ylimmän luottamuselimen yhteisessä kokouksessa. Suurten osuuskuntien hyvinvointi ja menestys, johon nykyinen ja tuleva kilpailu vaikuttaa, edellyttää luottamuselinten ja johdon välisten suhteiden huolellista ja tarkkaa määrittelyä, jotta tasapaino pysyisi yllä,

keskinäinen kunnioitus säilyisi, välttyttäisiin riidoilta ja yrityksen kokonaisrakenteen toimintateho pääsisi parhaimmilleen. Toiselta puolen, jos jokin elimistä on heikko, vammautunut tai jossakin suhteessa kyvytön täyttämään tehtäviään, siitä seuraa välittömästi toiminnallista häiriötä ja aikaa myöten näivettyminen. Tehokkuus osuustoiminnan edellyttämässä mielessä ei ole yksin liikkeenhodollinen huolenaihe. Kuten Marcel Brot yhä uudelleen painotti, liikkeenjohto ei pääse tehokkuuden korkeimmalle tasolle ellei myös demokraattinen hallinto toimi tehokkaasti.

Vaikka osuustoiminnallisen hallinnon on toimittava demokraattisesti, eikö sitten liikkeenjohdossa ole sijaa demokratialle? Viime kädessä kyllä, mutta sen toteuttamista jarruttavat usein suuret käytännölliset vaikeudet, eivätkä niitä kykene kukistamaan ihmiset, jotka eivät ole riittävän harjaantuneita demokraattiseen itsekuriin. Eräs osuuskuntatyypipi, työläisten tuotanto-osuuskunta, merkitsee harjittua yritystä istuttaa demokratia liikkeenjohtoon, koska se tarkoittaa työläisten yritystä ryhtyä omaksi kollektiiviseksi työnantajakseen. Menestys ei suinkaan synny helposti, joskus ei ollenkaan. Monien tuotanto-osuuskuntien on ollut pakko varmistaa elossapysymisensä uhrata demokraattinen, toisin sanoen osuustoiminnallinen luonteensa. Ne jotka ovat onnistuneet menestymään sekä osuuskuntina että liikeyrityksinä, saavat suuressa määrin kiittää siitä viisaita, kaukonäköisiä ja pyyteettömiä johtajia. Mahdollisesti myös sitä tosiseikkaa, että kooperaatio, yhteistoiminta laajasti ymmärrettynä on välttämätöntä nykyaikaisen teollisuuden tehokkaalle toiminnalle. Mitä monimutkaisemmaksi käy työnjako teollisessa järjestelmässä, sitä enemmän on menestyksen pakko kytkeytyä ryhmätyöhön, jonka ytimenä on yhteisen tavoitteen palvelukseen sidottu yhteinen tahto. Yleisesti on hyväksytty näkemys, että hyvän henkilöstöhallinnon pohjana on vah-

van yhteishengen luominen ja ylläpitäminen yrityksen toimintakentässä. Tähän pääsemiseksi on pakko lakata ajattelemasta yritystä — Karl Marxin sanojen mukaan — ihmisistä koostuvana koneena, ja hahmotettava se mieluummin yhteisöksi, jonka on mahdollista omata yhteinen tahto sellaisena kuin se on aiemmin tässä luvussa kuvattu. Siten ei liikkeenjohdon ja demokratian käsitteiden välillä ole väistämätöntä ristiriitaa, vaan mieluumminkin yhteensovittamisen mahdollisuus, mutta syvemmällä tasolla kuin useimmat teolliset yritykset toistaiseksi ovat saavuttaneet. Työläisten tuotanto-osuuskunnat eivät tavoittele harhakuvaa.

Entä sitten esimerkiksi ne kuluttajien ja maataloustuotajien osuuskunnat, joiden palveluksessa on työntekijöitä, joskus huomattavankin paljon? Eivätkö nämä työntekijät itse asiassa muodosta yhteisten etujen valvontayhteisöä osuuskunnan sisällä? Jos näin on, eikö heillä olisi demokraattista oikeutta tulla kuulluksi, nimetä edustajansa ja osallistua päätöksentekoon? Kuinka tämä oikeus on saatettavissa sopusointuun osuuskunnan jäsenvaltaisen hallinnon ja hyvän liikkeenjohtotavan kanssa? Alkuaikojen osuustoiminnassa näitä kysymyksiä tuskin esitettiin tai ne saatettiin siirtää tulevaisuuteen, koska palkattuja työntekijöitä oli kovin vähän. Enimmäkseen osuusliike solmi työntekijänsä kanssa normaalin työsopimuksen, samanlaisen kuin yksityisissä yrityksissä, eikä palkansaajalla sen mukaan ollut mitään sanomista liikkeen asioissa. Monissa kuluttajaosuuskunnissa eivät työntekijät saaneet edes osallistua vaaleihin, vaikkakin heidät hyväksyttiin jäseniksi, jotka saivat tehdä ostoksensa omasta liikkeestä ja nostaa niiden mukaista ylijäämänpalautusta. Maatalousosuuskuntiin eivät omat työntekijät päässeet edes jäseniksi, elleivät olleet myös maanviljelijöitä. Kun osuuskuntien säännöissä henkilöstölle ei taattu 'perustuslaillisia' oikeuksia, heillä ei ollut muuta mahdollisuutta kuin valvoa

asioitaan ja neuvotella kollektiivina työehdoistaan ammattijärjestöjen välityksellä. Yleisesti ottaen osuustoimintaliike tyytyi odottamaan yleisen mielipiteen muutosta työntekijöiden edustuksesta johtoportaan, jopa sitä edellyttävää lainsäädäntöä, ryhtymättä vakavasti etsimään omia ratkaisujaan oman demokratiaperiaatteensa pohjalta. Kuitenkin näiden kysymysten merkitys kasvaa sitä mukaa kuin palkatun kaupallisen ja teollisen henkilöstön määrä osuustoiminnan palveluksessa lisääntyy.

On kehittynyt kaksi keskeistä pulmaa: toinen koskee itsemääräämisoikeutta, toinen osallistumista liikkeenjohdon. Vaatimus itsemääräämisoikeudesta perustuu siihen tosiasiaan, että työntekijöillä ryhmänä on työhön liittyviä yhteisiä huolenaiheita, joihin työnantaja ei tunne yhtäläistä kiinnostusta. Tietyillä työntekijäryhmillä on samaten erityisiä kiinnostuksen kohteita, jotka ovat vain tälle ryhmälle ominaisia. Liike- tai teollisen yrityksen demokratian on siksi otettava huomioon rakenteissaan työntekijöiden tehtävän mukaisten ryhmien olemassaolo ja suotava kullekin itsemääräämisoikeutta omissa asioissaan. Tällainen järjestelmä olisi luonnollisesti tehoton, ellei työntekijöillä olisi kollektiivista vastuuntuntoa, ei vain omien etujensa ajamisessa vaan myös työnsä tehokkaassa suorittamisessa ja yhteistoiminnassa muiden ryhmien kanssa.

Mikäli ryhmät osoittautuvat kykeneviksi viisaisiin ratkaisuihin, liikkeenjohdon tehtäväksi demokraattisessa järjestelmässä saattaisi muodostua yhä enemmän ryhmien toiminnan koordinoiminen hyväksyttyjen suunnitelmien ja ohjelmien mukaisesti. Tämä saattaa tuntua kaukaiselta ihanteelta, kun ihmisluonto otetaan huomioon, mutta sekä nyt että menneisyydessä se on siellä täällä käytännössä onnistunut. On valitettavaa, että kun vuonna 1964 tuottajien ja kuluttajien yhteisyritys, Laiteries Réunies³ liitettiin Geneven osuusliikkeeseen, samalla lopetettiin maidonjakelijoiden Communauté, joka monien vuosien ajan oli tehnyt

yhtyneiden meijerien kanssa sopimuksia maidon kuljetuksesta kotitalouksille ja hoitanut jäsentensä palkkauksen ja työolosuhteisiin liittyvät kysymykset.

Osallistuminen tuo lähes poikkeuksetta mukanaan edustuksen johtokunnassa tai hallintoneuvostossa, toisin sanoen päättävissä elimissä. Tavallisesti henkilöstö ei pitkään tyydy pelkkiin läsnäolo- ja keskusteluoikeuksiin tuotantokomiteoissa tai vastaavissa, ellei sillä ole edustusta myös osuuskunnan ylimmissä päätöselimissä.

Saksan liittotasavallassa osoitti ajan merkkejä lainsäädäntö, joka vahvisti työntekijöiden oikeuden osallistua päätöksentekoon (Mitbestimmungsrecht). On ilmeistä, ettei järjestelmä ole täysin tyydyttävä sen enempää yritysten kuin työntekijöiden kannalta, mutta sitä voidaan tarkistaa ja parantaa, jos on halua oppia kokemuksesta. Joka tapauksessa päätöksentekoon osallistumisoikeuden varmistaminen lailla merkitsee tärkeää askelta demokratian suuntaan. Kehitys tästä eteenpäin riippuu tehtävien ja päätösvallan taitavasta rajaamisesta, niin että eri eturyhmät saavat äänensä kuuluviin tavalla, joka edistää yhteistyötä ja sen kautta työtehoa. Suurin vaara sisältyy aina siihen, että jokin elimistä kuvittelee itsensä ehdottoman ja lopullisen vallan käyttäjäksi (sehän kuuluu osuuskunnan koko jäsenistölle) tai käsittää toisten elinten pätevyyden ja tehtäväkentän haluamallaan tavalla. Alituisen on tähdättävä tasapainoon, mutta sen ei tarvitse olla muuttumaton eikä joustamaton.

Tämän välttämättömyyden unohtaminen on viime vuosina ollut syynä monen suuren kuluttajaosuuskunnan pettymystä tuottaneisiin tuloksiin. Niissä demokratian kehittämisen laiminlyönti on jokseenkin suoraan haitannut taloudellista menestystä. Epätasapainoa aiheuttavista syistä näyttää yleiseltä osuuskuntakokouksen arvovallan rappio. Kyse ei ole vain siitä, että osuuskuntakokous ei enää ole todella edustava jäsenten parlamentti. Rappiota

on edistänyt kokousmenettelyn ikävystyttävyys ja tyhjä muodollisuus. Ensimmäinen osuuskuntakokous, johon tämän kirjoittaja vastaliittyneenä jäsenenä osallistui Manchesterissa 20-luvulla, pääsi esityslistansa loppuun 12 minuutissa, ja sinä aikana hyväksyttiin johdon toimintakertomus, tilit ja taseet, valittiin uudet jäsenet johtokuntaan ja valistustyöstä vastaavaan toimikuntaan sekä käsiteltiin pari kolme päätöslauselmaa.

On selvää, että ryhmä- ja puolue-erimielisyydet saattavat vilkastuttaa keskustelua, mutta tällä tavoin herännyt kiinnostus laimenee pian. Heikko osanotto voi sysätä vauhtiin vahingollisen ketjureaktion. Kun luottamushenkilöiden valintapohja kapenee, on seurauksena ennen pitkää luottamuselimiin valittujen tason lasku. Mutta jos luottamuselinten jäsenet eivät kykene viisaaseen ja rohkeaan suunnannäyttöön, arvovalta liukuu usein päätoimisille johtajille. Luottamuselin lakkaa olemasta jäsenkunnan näkemysten välittäjä ja muuttuu usein liikkeenjohdon toimien pääselittelijäksi. Jos taas johtajilta puuttuu älykäs ja rakentava kritiikki, heillä on taipumus menettää yritteliäisyyttään, muuttua passiivisiksi ja pitäytyä rutiineihin.

Osuuskuntakokouksen suistumista raiteiltaan edistää tilanne, jossa omiin tarkoituksiinsa tähtäävät ryhmät monopolisoivat keskustelun. Heidän lahkoriitansa uuvuttavat muut läsnäolijat, ja huomio harhautuu kauas keskeisistä pitkän aikavälin kysymyksistä. Demokraattinen hallinto kuihtuu tyhjäksi farssiksi. Tilannetta ei paranna hyvántahtoinen mutta tietämättömyyteen perustuva yritys parantaa henkilöstön heikkoa asemaa jäsenenä, joka on kuten sanottu peräisin liikkeen alkua ajoilta. Niinpä kun näytti tylältä ja epäloogiselta riistää henkilöstöltä oikeudet kuluttajina vain siksi, että nämä ihmiset sattuivat olemaan työssä osuusliikkeessä, heille annettiin samat oikeudet kuin muillekin jäsenille äänestää ja tulla valituksi esimerkiksi johtokuntaan. Näin henkilöstölle järjestäytyneenä ryhmä-

nä avautui mahdollisuus hallita osuuskuntakokousta ja jopa vallata enemmistö johtokunnassa. Teoriassa tämä kääntää kuluttajien osuustoiminnan koko perusajatuksen pääläelleen. Käytännössä se johtaa usein, kuten arvata saattaa, kuluttajan etujen puolustamisen heikkenemiseen. Lisäksi tehottomuuden torjuminen ja uudistusten käyttöönotto jäävät toteuttamatta, koska ne saattaisivat johtaa henkilöstön supistamiseen. Johtokunta ei myöskään täysin tue johtajia työrauhakysymyksissä ja muissa tilanteissa, missä nopea ja tehokas toiminta olisi välttämätöntä. Näitä vaikeuksia ei synny, jos osuuskunnalla on aina kuluttajajäsenten ydinjoukko, joka on aktiivisella ja valistuneella tavalla kiinnostunut ja riittävän suuri vähemmistöjen vastapainoksi. Tällaisen ydinjoukon kartuttamisen ja rohkaisemisen laiminlyönti on lähes petturuutta, sillä se on kuluttaja-osuustoiminnan demokratian elämän ja jatkuvuuden ehdoton edellytys.

Demokratian periaatteen soveltaminen osuustoiminnallisten keskusliittojen hallintorakenteessa ja toiminnassa on pakosta erilaista kuin ensi asteen osuuskunnissa, mutta useimmat sen synnyttämistä ongelmista on kauan sitten ratkaistu osuustoimintaihmissen maltin ja kokemuksen voimin. Koska keskusjärjestöissä jäsenet ovat osuuskuntia, niiden kokoerot tekevät mahdottomaksi soveltaa jäsen ja ääni -periaatetta. Jos monen sadan tuhannen jäsenen suurkaupunkiosuuskunnalle ja sadan jäsenen kyläosuuskunnalle annettaisiin kummallekin yksi ääni, syntyisi epäoikeudenmukaisuus, jota on lupa nimittää järjettömäksi. Ensimmäisessä luvussa on mainittu tapaus, laatuaan ainoa osuustoiminnan historiassa, missä tämän huomiotta jättäminen on jakanut kokonaisen kansallisen osuustoimintaliikkeen kahtia. Tietenkin puheena olevassa tapauksessa oli kyse paljosta muustakin kuin äänioikeudesta. Keskusjärjestön sisäinen vallankäyttö oli vaakalaudalla, ja tilanetta kärjistikivät yhteiskunnalliset ja poliittiset erimielisyy-

det keskenään kilpailevien ryhmien välillä. Porrastettu äänioikeus on jo kauan sitten hyväksytty ainoaksi käytännössä mahdolliseksi ratkaisuksi, ja tätä todistaa menettelyn vahvistaminen ICA:n ja lukuisien muiden järjestöjen säännöissä. Normaalimenettelyn mukaan jokaisella jäsenellä on yksi 'perusääni' ja sen lisäksi porrastetun asteikon mukaisesti lisä-ääniä jokseenkin suoraan jäsenmäärän perusteella.

On selvää, että kokoerojen ollessa erittäin suuret on jonnekin sijoitettava katto, jota suurempaa äänimäärää kukaan ei saa. Muutoin muutamat jäsenet voivat yhdessä liian helposti saada järjestössä ylivallan tai ohittaa pienempien jäsenten oikeudet ja näkemykset. ICA:ssa tällainen katto on säädetty jo säännöissä, ja lisäksi on toinen sääntö, jonka mukaan millään kansallisella jäsenjärjestöllä ei voi olla enempää kuin seitsemäsosa ICA:n kongressin koko äänimäärästä. Täten on luotu tehokkaat kanavat asioiden demokraattiselle käsittelytavalle ja samalla varauduttu epädemokraattisten päätösten syntymistä vastaan.

Osuustoiminnallisten keskusliittojen hallintorakenteet heijastavat myös muilla tavoin huolta siitä, että yksityiset osuustoimintaihmiset, joiden nimissä ne viime kädessä toimivat, voisivat niistä kiinnostua. Useimmat keskusjärjestöt kehittävät alueellisen alajärjestöverkon, jonka tarkoitus on silloittaa pitkää välimatkaa jäsenten ja keskuksenhallinnon välillä. Intian ja Neuvostoliiton tapaisissa liittovaltioissa alajärjestörakenteessa voi olla ylimääräinen porras, joka alueellisesti vastaa osavaltioita.

Euroopassa keskusjärjestöillä on tapana järjestää ennen vuosikongressiaan sarja alueellisia kokouksia, joissa keskusliiton edustajat esittävät toimintakatsauksen ja tunnus-televat alustavasti mielialoja kysymyksistä, joista kongressissa on tarkoitus tehdä lopullinen päätös. Tällä tavoin saadaan asioiden käsittelyyn mukaan enemmän jäseniä kuin kongressiedustajat. Samalla voidaan kongressiin osal-

listuvien lukumäärä rajoittaa tasolle, joka sallii tehokkaan keskustelevan työskentelyn. Menetelmällä on varjopuolensa: saattaa käydä siten, että valtakunnallisessa kongressissa enää muodollisesti rekisteröidään päätökset, jotka asiallisesti jo on muualla tehty. Kun aluekokoukset on pidetty, keskeisistä kysymyksistä vallitsevat näkemykset ovat jo yleisesti tiedossa. Poikkeuksen muodostaa brittien kongressi, jossa joskus ei pysty ennakoimaan tärkeimpienkään päätösten sisältöä, ja kokoussali kihisee jännitystä, kunnes äänestyksen tulos julistetaan. Valtakunnallinen vuosikongressi ei ole suinkaan muuttunut tarpeettomaksi. Päinvastoin, se tarjoaa mahdollisuuden esittää laajempia katsauksia, tuoda esiin uusia ajatuksia ja ehdotuksia sekä selvittää tulevaisuuden suunnitelmia, jotka tämän hetkinen ja tuleva kilpailutilanne tekee entistä tarpeellisemmiksi. Kongressit ovat saattaneet menettää jotakin väittelyjen kiivaudesta, mutta niiden valistustehtävä on entisestään korostunut. Niiden arvo ja merkitys voisi nykyisestä hyvinkin lisääntyä, jos muistetaan, miten tärkeää on luoda ja ylläpitää osuustoimintaväessä kansallisen kokonaisuuden tietoisuutta, jota ilman valtakunnallinen kongressi ei missään mielessä heijasta 'yhteistä tahtoa'.

On selvää, että tämän päivän osuustoimintaliikkeen rakenne, joka laajenee yhtenäisyyden ja demokratian periaatteiden mukaisesti, asettaa jatkuvasti raskaampia veloituksia yksityisille ihmisille, jotka ryhtyvät osuuskunnan jäseniksi ja mahdollisesti luottamushenkilöiksi. Aikaa myöten, suoraan tai epäsuorasti kaikki, mitä osuustoimintajärjestöt saavat aikaan — paikallisesti, kansallisesti tai kansainvälisesti — asetetaan heidän arvioitavakseen. Ymmärtääkseen nämä viestit on tälle vuosisadalle tyypillisen osuustoimintaihmissen tajuttava kaikki kolme tasoa, eikä tämä tarkoita vain tietoisuutta niiden olemassaolosta, vaan myös kykyä muodostaa mielipiteitä ja ilmaista toivomuksia, jotka voivat kehittyä päätöksiksi. Ellei hän kykene

tekemään tarvittavia päätöksiä, toiset päättävät hänen puolestaan. Ja kun liikkeen toiminta on yhä vahvemmin ammattilaisten hoidossa ja teknisesti vaikeaselkoisempaa, byrokraatit ja teknokraatit päättävät silloin sen tulevaisuudesta demokratian sijasta.

Demokratialle ei ole olemassa mitään ainoaa oikeaa reseptiä sen enempää kuin terveydellekään. Mutta samoin kuin terveen elämän edellytykset ovat tiedossa, samoin tunnetaan ehdot, joilla demokratia voi elää ja kukoistaa. Useimmat näistä ehdoista kytkeytyvät osuustoimintaperiaatteiden noudattamiseen. Joitakin niistä olemme jo käsitelleet, toisista puhumme jatkossa. Jos kiinnitetään huomiota vain demokraattisen hallinnon mekanismiin, sen todellisuus voi jäädä käsittämättä. Tri Fauquet'n mukaan demokratia on olemassa vain moraalisenä ilmastona, jossa päätökset tehdään.

Viides luku

OIKEUDENMUKAISUUS

Rochdalen pioneerit julistivat, että heidän osuuskuntansa oli oikeudenmukainen liittämällä sanan 'equitable' yrityksensä nimeen. Esimerkkiä seurasivat aika monet brittiläiset ensi polven osuusliikkeen perustajat. Eräs Englannin vanhimmista ja tunnetuimmista työläisten tuotanto-osuuskunnista on tänäkin päivänä nimeltään Equity Shoes. Selvästikin oikeudenmukaisuuden ihanne ja sen käytännön toteutus oli pioneereille hyvin tärkeä. He eivät hahmottaneet käsitettä samoin kuin juristi lakipykälien valossa, eivät myöskään kuin liikemies, jonka huolena ovat osakkeenomistajan oikeudet yhtiövoittoihin. Pikemminkin heidän lähtökohtansa oli sama kuin antiikin Kreikan filosofi Aristoteleen, joka teoksessaan Etiikka pohti ihmisen työn tulosta vaihtoarvona toisen ihmisen työn tulokseen.

Varhaisten osuustoimintaihmissen oli tarkasteltava oikeudenmukaisuutta kahdelta eri näkökannalta, jotka karkeasti voi luonnehtia teoreettiseksi ja käytännölliseksi. Teoreettisella tasolla he joutuivat tekemisiin oikeudenmukaisuuden — tai vielä enemmän sen puutteen — kanssa joutuessaan toteamaan, miten tulot ja valta yhteiskunnassa yleisesti jakautuvat. Käytännön tasolla he tutustuivat osuustoiminnan synnyttämien etujen oikeudenmukaiseen

jakoon kaikkien jäsenten kesken. Mitä syvemmin he vakuutuivat siitä, että hyvinvoinnin jako vallitsevassa taloudellisessa järjestelmässä oli epäoikeudenmukainen, sitä selvemmin heidän oli pakko oivaltaa, että järjestelmä, joka jakoi kaikki yhdessä saavutetut edut jäsenten kesken, loi oikeudenmukaisuutta. Jos tässä epäonnistuttiin, yhteistointa joutui vaaraan huominkin kohdeltujen tyytymättömyyden vuoksi.

Työväenluokan olosuhteita Britanniassa on tunnetusti käytetty tuon historianvaiheen klassisena tyyppiesimerkkinä, ja tilanne oli jokseenkin sama maasta maahan teollisen vallankumouksen levitessä halki Euroopan. Kun osuustoiminta otti ensiaskeleitaan, tuotannon valtava kasvu, joka seurasi uusia teollisia keksintöjä, ei ollut vielä sanottavasti hyödyttänyt palkkatyöläistä ja hänen perhettään. Noin vuosisadan ajan sen vaikutus olikin yhteiskuntaluokkien välistä eriarvoisuutta lisäävä. Työttömäksi jääneet käsityöläiset, pientilalliset ja maataloustyöläiset, jotka muuttivat uusien teollisten siirtokuntien äärelle työn toivossa, olivat palkkaneuvotteluissa kovin vähäväkinen osapuoli. Yksittäisinä työnhakijoina he olivat voimattomia ja joutuivat hyväksymään palkan, jota tuleva työnantaja näki hyväksi tarjota. Jos he yrittivät ryhmänä saada aikaan kollektiivista sopimusta, se onnistui harvoin, ja jos he epätoivoissaan ryhtyivät lakkoon, perheet näkivät nälkää, sillä niillä ei ollut sen enempää omia säästöjä kuin rahastojakaan tukena.

Työläiset eivät olleet vielä oppineet toimimaan kurinalaisesti, joten heidän väkivaltaisuutensa antoi viranomaisille perusteen ammattijärjestöjen tukahduttamiseen. Heidän johtajansa olivat useimmiten kouluttamattomia ja tottumattomia järjestömenettelyyn ja neuvotteluun. Työnantajat eivät hyväksyneet liittoja neuvotteluosapuoleksi ja yrittivät ehkäistä niiden toimintaa kaikessa missä voivat. Noin neljänneksivuosisadan, vuosina 1799—1824, ammatti-

liitot olivatkin laittomia. Toisaalta suuri yksittäinen työnantaja, joka saattoi tarjota työtä jopa sadoille työläisille oli taloustieteilijä Nassau Seniorin¹ ilmaisun mukaan 'ammattiliitto itsessään'. Näissä olosuhteissa rautainen palkkalaki pysyi voimassa ja työläisten palkat laskivat nälkäräjälle sen sijaan että olisivat nousseet rinnan työn tuottavuuden kanssa. Kasvanut tuotto jäi kokonaan yrittäjälle. Älykkäimmät ja valistuneimmat työläiset ymmärsivät tämän hyvin, ja heitä katkerointi yhteiskunnan epätasa-arvo, mutta ennen kaikkea teollisuuden tuoton epäoikeudenmukainen jako.

Sille, minkä työläiset kokivat tunneperäisesti, syntyi myös rationaalinen ilmaisu, kun kokonainen kriitikkojen koulukunta kävi aikakauden vallitsevien kansantaloustoppien kimppuun. He korostivat erityisesti työn arvoteoriaa ja väittivät, että hyödykkeen vaihtoarvo määräytyy työstä, joka sen tuottamiseen on tarvittu. Tästä seurasi johtopäätös, että työ on taloudellisten arvojen ainoa lähde. Täten kaikki, jotka elivät vuokrista, koroista tai kauppavoitoista, eivät mitenkään osallistuneet tuotantoon eivätkä täten olleet sen tuottoon oikeutettuja, vaan riistivät todellisia tuottajia. Yksityinen omistus, sitä suojeleva rangaistusjärjestelmä, vieläpä valtiokin olivat yksinkertaisesti välineitä, joilla varakkaat pitivät yllä riistoon perustuvaa tulojen ja omaisuuden jakautumista.

Irlantilainen maanomistaja William Thompson, joka ilmoitti itse elävänsä 'maanvuokrilla, toisten työn tuloksella', tuli Robert Owenin yhteisömallin johtavaksi edistäjäksi juuri siitä syystä, että työläiset kommuuneiksi järjestäytyneinä saivat itselleen työnsä koko tuoton. Sama ajatus oli pohjana työläisten tuotanto-osuuskunnilla ja muilla 1820-luvun yhteiskunnallisilla kokeiluilla, ja Thompson korosti sitä kuuluisassa puheessaan Spitalfieldsin silkinkutojille. Myöhemmin ajatuksen omaksui Karl Marx, ja siitä tuli yksi hänen yhteiskuntaoppinsa kulmakivistä. On mah-

dotonta osoittaa, kuinka paljon Rochdalen pioneerit saivat suoria vaikutteita näistä aatteista, mutta on myös vaikea uskoa, etteikö niistä olisi väitelty Owenin kannattajien lukusalissa kokoontuvassa keskustelukerhossa, josta pioneerien osuuskunta sai alkunsa. Joka tapauksessa pioneerien muiden työläisten lailla kaipasivat vapautusta teollisesta ja yhteiskunnallisesta järjestelmästä, joka oli perusteiltaan epäoikeudenmukainen ja halusivat koota voimansa luomaan parempaa yhteiskuntaa, jossa vallitsisi oikeamielisyys.

Mutta oli vielä eräs tekijä, jonka avulla palkansaajilta riistettiin heille kuuluva osuus lisääntyneestä tuottavuudesta: nimittäin se, että vähittäiskauppa ei kyennyt teollisuuden tapaan modernisoimaan organisaatiotaan eikä menetelmiään. Olipa tulotaso millainen tahansa, teollisuuden proletariaatin elintaso riippui vuokrista ja vähittäiskaupan hinnoista.

Teknologian muutoksilla, jotka mullistivat teollisuuden, ei oikeastaan ollut minkäänlaista vastinetta jakelukaupan sektorilla, ennen kuin 19. vuosisadan lopulla alkoi syntyä ketjumuymälöitä. Ne osoittivat, että suurten mittojen taloudellisesta järjestäytymisestä oli jotakin opittu ja ryhdytysitä soveltamaan. Mutta yleisesti ottaen myymäläporras pysyi pienimuotoisena, tehottomana, vanhoihin tapoihin pitäytyvänä, eikä se ollut turhan tarkka kaupankäynnin rehellisyydestä eritoten elintarvikkeiden puhtauden ja laadun osalta. Uusissa teollisissa keskuksissa kauppiaat ansaitsivat elantonsa liian helposti riistämällä työläisperheiltä. Jos kauppias työttömyyden tai lakon aikana saattoikin myöntyä myymään velaksi pahimman hädän torjumiseksi, sen vastapainona oli monien perheiden käytännöllisesti katsoen loppumaton velkataakka. Tässäkin suhteessa palkkatyöläiset olivat heikossa neuvotteluasemassa, kunnes he turvautuivat osuustoimintaan, jonka avulla he saivat vaikutusmahdollisuuden vähittäiskauppaan ja voi-

vat toteuttaa oikeudenmukaisuutta määräämällä hinnat, jotka vastasivat todellisia kuluja.

Työväenluokan kotitalouksien kipeä pula 'nälkäisellä 1840-luvulla' vaati välitöntä taloudellista helpotusta, ja tämä on syynä siihen, että osuustoiminnassa Rochdalen jälkeen ja varhaisemmassa liikkeessä vuosien 1828 ja 1834 välillä on tärkeä ero. Tri William King lähti olettamuksesta, että kaupasta ja tuotannosta syntyvä voitto kertyisi osuuskunnan hallussa pääomaksi omavaraiselle yhteisölle, joksi se vähitellen kehittyisi. Ei ole tiedossa, että ainoakaan osuusliike olisi edistynyt niin pitkälle, mutta tiedetään että monet kokeilivat erilaisia menetelmiä voiton jakamisessa. Joskus jokainen jäsen sai yhtäläisen osuuden, joskus osuus laskettiin suhteessa sijoitettuun pääomaan tai, parissa tapauksessa, ostosten määrään. Asiakirjoista ei löydy merkintää siitä, että Rochdalen pioneerien parissa olisi laajemmin kannatettu pääoman kartuttamista osuuskunnan hoidossa. Suunnitellessaan osuusliikettään heidän päätavoitteensa oli kehittää oikeudenmukainen voitonjakomenetelmä. Heidän ratkaisunsa ei ollut itse keksitty, mutta siitä tuli historiallinen. Sitä on kuitenkin tarkasteltu pääsääntöisesti liiketoiminnan edun kannalta, siis keinona saada ihmiset jäseniksi ja ostamaan uskollisesti osuusliikkeestä. Oikeudenmukaisuuden periaatteen sovellutuksena se on saanut vähemmän huomiota. Ei edes 1930-luvun ICA:n työryhmä näytä täysin oivaltaneen ostosten määrään perustuvan ylijäämänpalautuksen suhdetta osuuspääoman korkoon ja pioneerien omaksumaa hintapolitiikkaa tästä näkökulmasta.

ICA:n periaatteita tutkiva komitea, jonka raportti valmistui jakelukaupan vallankumouksen edettyä muutaman vuoden ajan, suositteli osuuskunnille varsin pitkällemenevää omarahoitusta, mutta samalla osuuspääoman koron rajoittamista, joskin tietyn joustavuuden puitteissa. Toisin sanoen korolle on asetettava raja, mutta sen tarkkaa

määrää ei saa sitoa sääntöön, jonka muuttamiseksi tarvitaan kuutta viikkoa aikaisemmin koolle kutsuttava kokous. Sen on annettava seurata korkokannan yleistä kehitystä samalla tavoin kuin rakennusosuuskunnissa.

Ongelmaa ei tietenkään synny osuuskunnissa, joilla ei ole pääomaa eikä siten pääoman korkoakaan, ja sellaisia on olemassa. Mutta osuuskunnissa, joiden jäseneksi pääsy edellyttää osuuden lunastamista ja sille maksettavaa korkoa, tämä on ehdoin tahdoin pidettävä matalampana kuin samaan aikaan yleisesti maksettavat ja kohtuullisina pidetty pankkikorot; missään tapauksessa niitä ei saa ylittää. Teoriassa sijoittaja ei ole mitenkään oikeutettu liikevoittoon tai ylijäämään, joka kuuluu kuluttajalle tai työntekijälle. ICA:n työryhmä ennakoi kuitenkin mahdollisuutta, että osuuskunta, joka tarvitsee enemmän pääomaa kuin tällä tavalla kertyy, joutuu kilpailutilanteessa kiusaukseen tarjota korkeamman koron kuin säännöt sallisivat. Valitettavasti kehitys on viittannut vastakkaiseen suuntaan. Liian monet osuuskunnat ovat suotta vitkastelleet koron nostamisessa ja siten riistäneet itseltään mahdollisuuden selvittää kilpailussa paremmin omarahoituksen turvin. Päivälehtien ilmoitussivut paljastavat nykyään selvästi, millaisessa kilpailussa investointipääomasta osuuskuntien on selvitävä, ja todennäköisesti monet ovat jo auttamatta myöhästyneet. Työryhmä tarkasteli myös aikaa, jolloin paikallinen tai alueellinen omarahoitus ei enää riitä, vaan osuuskunnat joutuvat yhä enemmän turvaamaan keskusjärjestöihin, joiden puolestaan on pakko ottaa luottoa ulkopuolisilta. Välittömästi on tärkeää, että osuuskuntien maksama korko nostetaan kilpailukykyiselle vähimmäistasolle.

Väärinkäsityksen välttämiseksi on tässä yhteydessä syytä korostaa, ettei oikeudenmukaisuuden periaate nyt esillä olevassa merkityksessä sisällä osuuskunnille minkäänlaista velvoitusta jakaa ylijäämäänsä tai sen osaa jäsenilleen. Raiffeisen-tyyppiset luotto-osuuskunnat pitävät kertyneet

varat itsellään jopa toiminnan päättyessä. Monet edustavat näkemystä, että osuuskunnan lopettaessa toimintansa jäsenellä ei ole oikeutta vaatia osuutta sen mahdollisesta ylijäämästä. Raiffeisen-luotto-osuuskuntien tiukat säännöt ovat aina edellyttäneet, että lopetetun osuuskunnan ylijäämä on siirrettävä tarkoituksiin, jotka hyödyttävät koko yhteiskuntaa, ei vain jäsenistöä. Rochdalen pioneerit määrasivät uudistetuissa säännöissään lokakuussa 1854, että jos osuuskunta lopettaa toimintansa, 'sen ylijäämä, jos sellaista on, siirtyy osuuskunnan uskotuille miehille määrättäväksi sellaisiin yleishyödyllisiin tarkoituksiin, jotka he harkitsevat sopiviksi'. Eikä maatalousosuuskunta, joka myy jäsenilleen siemeniä, lannoitteita ja muita maanviljelystarvikkeita suunnilleen omakustannushintaan, ole sen epäoikeudenmukaisempi tai vähemmän osuustoiminnallinen kuin kuluttajaosuuskunta, joka jakaa pääosan ylijäämästään ostosten mukaisena palautuksena.

Oikeudenmukaisuuden periaatetta eivät loukkaa myöskään osuusliikkeet, jotka antavat jäsenilleen mahdollisuuden joko välittömään alennukseen oston yhteydessä tai normaalin ylijäämänpalautuksen vuoden päätyttyä. Toisaalta on todettava, että Neuvostoliitossa ja muutamissa muissa kommunistimaissa omaksuttu menettely olla maksamatta mitään muuta ylijäämänpalautusta kuin osuusmaksuun perustuvaa on arveluttava ja periaatteen vastainen, esitettäköön sen puolustukseksi millaisia argumentteja tahansa. Asian ydin on tässä: jos jäsenistö päättää olla jakamatta osuuskunnan ylijäämää, kukaan ei pysty sitä moittimaan. Mutta jos jakoon ryhdytään, ainoa oikeudenmukainen jakoperuste on jäsenen ostosten määrä.

Hämäennystä saattaa aiheuttaa, jos pidetään ostosten mukaan maksettavaa ylijäämänpalautusta osuustoiminnan päätavoitteena samaan tapaan kuin osakeyhtiö tähtää voitonjakoon sijoittajilleen. Ylijäämänpalautus on sivutuote, joka on syntynyt menestyksellisestä toiminnasta. Sak-

san liittotasavallan Korkein Oikeus langetti 1963 oikean tuomion lausuessaan, ettei ostosten mukainen ylijäämänpalautus vastaa liikevoittoa, vaan on taloudellinen etu, jota jäsenet tavoittelevat perustaessaan osuusliikkeen tai liittyessään siihen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että taloudellisen edun on aina tultava ylijäämänpalautuksena, vaan osuuskunta voi antaa jäsenilleen muitakin etuja, joko palautuksen lisäksi tai sen sijasta. Kilpailuolosuhteiden muuttuessa ja eritoten voittomarginaalien kaventuessa näyttää ylijäämänpalautus taloudellisenä etuna saavan kohtalokseen merkityksen katoamisen — asia, jota käsitellään jäljempänä tässä luvussa.

Palataksemme Rochdalen toimintamalliin on todettava, että pioneerit, jotka päättivät tähdätä ylijäämään myymällä markkinahintoihin, joutuivat ottamaan huomioon kahdentyypiset edut. Toisaalta ostajien, jotka toivat myymälöihin liikevaihdon ja tuoton, ja toisaalta osuudenlunastajien, joiden kartuttaman pääoman turvin liiketoiminta oli ylipäänsä mahdollista. Molemmat etuun oikeutetut ryhmät olivat tietenkin jäseniä, jotka toimivat kahdessa roolissa. Pioneerien ratkaisu perustui eroon, joka ei ollut vielä selvinnyt edes tuon ajan taloustieteilijöille: sijoittajan ja yrittäjän väliseen eroon ja siitä seuraavaan koron ja liikevoiton eroon. Pioneerit eivät ilmeisesti asettaneet kyseenalaiseksi totuutta, että pääoma edistää tuottavuutta ja että pääoman käyttöönantajille on maksettava korvaus sen käytöstä korkona, joka vallitsevissa olosuhteissa on normaali. Enempään he eivät olleet oikeutettuja, koska yrittäjän tehtävät oikeudenmukaisesti kuuluvat jäsenille heidän toisessa roolissaan kuluttajina ja ostajina. Kun korko oli laskettu, muu osa ylijäämää kuului jäsenille yrittäjinä, ja ainoa oikeudenmukainen jakoperuste oli tehdä se ostosten mukaan. Vararahastoihin ja muihin yhteisiin tarpeisiin tehdyt siirrot jäävät tässä yhteydessä huomiotta, koska oi-

keudenmukaisuusperiaatteen tämä näkökulma ei koske niitä.

Mutta aika ajoin on huomautettu, että yhtäläinen ylijäämänpalautus kaikista ostoksista jättää huomiotta eri tavararyhmien voittomarginaalien väliset erot. Toisinaan on kokeiltu eri suuruisilla, myös nollapalautuksilla eri artikkele- ja palveluryhmissä. Kokeilut eivät ole koskaan johtaneet vallitsevan käytännön muuttamiseen, ja niistä on yleensä luovuttu, kun ne ovat osoittautuneet liian vaivalloisiksi ja kalliiksi.

Pioneerien toimintamallia ei voi väittää esimerkiksi täydellisestä oikeamielisyydestä, eikä sellaisen väitteen pohtimisessa olisi mieltä. Menetelmä oli riittävän reilu tyydyttämään heidän jäsentensä enemmistöä, samoin osuustoimintaväen seuraavia sukupolvia. Sitä ei juuri ole asetettu vakavasti kyseenalaiseksi. Tällä ei ole tarkoitus ohittaa huomiotta monienkin osuustoimintaihminen esittämää arvostelua siitä, että jo pienimmälle mahdolliselle jäsenyyden oikeuttavalle osuusmaksun osalle maksetaan korkoa. Mutta ellei osuuskunnalla ole käytössään huokeaa pääomaa omissa rahastoissaan, sen on pakko lainata joko jäseniltään tai ulkopuolisilta, toisin sanoen pankeilta tai vakuutusyhtiöiltä, kulloinkin vallitsevan korkokäytännön mukaisesti. Siksi useimmat osuustoimintaihmiset hyväksyvät korkojärjestelyt käytännön välttämättömyytenä, joka liikkeen on hyväksyttävä, kunnes se kasvaa kyllin vahvaksi tulemaan toimeen ilman sitä.

Samansuuntainen ajattelu koskee oikeaa hintaa. Rochdalen pioneerien ja monien muiden heidän jälkeensä on ollut hyväksyttävä markkinatilanteen määräämät hinnat, kunnes osuuskunnat ovat kasvaneet riittävän vaikutusvaltaisiksi voidakseen ottaa käyttöön oikeammat ja vakaammat hinnat. Toisinaan on huomautettu tarpeettoman korkeista koroista, jotka vähentävät käyttöön jäävää ylijäämää, samoin kuin jäsenistä, jotka eivät osta osuuskunnalta,

vaan käyttävät sitä vain investointitarkoitukseen. Pohjois-Englannin osuusliikkeet maksoivat aikanaan matalampaa osuuspääoman korkoa jäsenille, joiden vuosiotot jäivät alle sovitun vähimmäismäärän. Ensi alkuun, vieläpä melko pitkälle Rochdalen pioneerien jako-ongelmat ratkesivat mutkattomasti. Osuuskunnan työntekijät — ensimmäinen myymälänhoitaja oli Samuel Ashworth, jolla oli muutama apulainen — eivät esittäneet vaatimuksia osuudesta ylijäämään. Osuusliikkeet tyytyivät maksamaan sellaisia palkkoja, jotka tuolloin olivat myymälä- ja toimistotyöstä tavanomaisia ja liittojen sopimuspalkkoja ammattitaitoisille käsityöläisille. Yli kahden sukupolven ajan osuustoiminta hyötyi siitä, että vähittäiskauppa oli mitä tyypillisin matalapalkka-ala.

Kuitenkaan ei työhön perustuva arvoteoria eikä työntekijän vaatimus saada itselleen oman työnsä koko tuotto ollut suinkaan painunut unohduksiin. Kristittyjen sosialistien ja heidän seuraajiensa edistämät työläisten tuotanto-osuuskunnat merkitsivät pyrkimystä tähän suuntaan. Niissä osuuskunnaksi liittyneet työläiset kykenivät käyttämään ylijäämästä sen osan, joka oli jäljellä vuokrien, pääoman korkojen ja palkkojen maksun jälkeen, joko liittämällä sen pääoman tai jakamalla sen keskenään oikeaksi katsomallaan tavalla. Työtuntien lukumäärää käytettiin usein jako-perusteena.

Kun kuluttajaosuusliikkeet ja niiden tukkukaupat ryhtyivät perustamaan teollisuutta, syntyi kiista, joka jatkui yli kahden vuosikymmenen ajan ja lopulta kuoli lopullista ratkaisua löytämättä. Toisaalla tuotanto-osuuskuntien kannattajat vaativat, kieltämättä että jakelukaupan ylijäämän käyttö oli kokonaan kuluttajajäsenten määrättävissä, että tuotantolaitosten työntekijöiden oli saatava ainakin osa, ellei kaikkea osuuskunnan teollisuusyrityksen tuotosta. Tähän taas osuusliikkeiden puolelta vastattiin, että vaatimus perustui tuotannon ja jakelun käsitteiden väärin-

ymmärtämiseen. Koska myymäläporras lisäsi teollisuustuotteiden käyttöarvoa tuomalla ne kuluttajien saataville siellä ja silloin kuin tarvittiin, vähittäiskauppa oli itse asiassa tuotantoketjun viimeinen lenkki. He pystyivät myös osoittamaan vääräksi vaatimuksen työntekijän oikeudesta koko tuottoon, koska taloustiede oli korvannut työn arvoteorian marginaalihyödyn teorialla. Toisin sanoen, tavaran arvo määräytyikin käyttäjän eikä valmistajan puolella markkinoita. Ja joka tapauksessa työntekijät pääsivät aina osuuskunnan jäseninä osallisiksi sen ylijäämästä.

Huolimatta tästä teoreettisesta umpikujasta monet Britannian osuusliikkeistä ja useimmat työläisten tuotanto-osuuskunnat kehittivät kompromissiratkaisuja. Monet olivat sitä mieltä, että yksityisessä liikemaailmassa vallitseva raaka palkkapolitiikka erityisesti myymäläapulaisten kohdalla oli ristiriidassa osuustoiminnan ihanteiden kanssa ja siksi sopimaton sen käyttöön. Osuustoiminnan oli osottauduttava inhimillisemmäksi työnantajaksi. Hyvin monet Skotlannin osuusliikkeet maksoivat työntekijöilleen ylijäämästä säännöllisen bonuksen palkan lisäksi. Mutta Englannin osuustukkakauppa CWS, joka kokeili monenlaisia bonusmalleja, loupui koko ajatuksesta sillä perusteella, ettei ollut mahdollista löytää oikeudenmukaista menetelmää tuotannon ja jakelun peräti erilaisissa tehtävissä palveleville. CWS puolusti kuluttajien oikeutta määrätä osuuskunnan koko ylijäämästä. Työläisten tuotanto-osuuskunnat taas kehittivät päinvastaisen toimintamallin: ne antoivat asiakkailleen, jotka usein olivat osuusliikkeitä, osan ylijäämästä ostojen mukaan maksettavana palautuksena. Jäseniksi hyväksytyillä osuusliikkeillä oli myös oikeus saada edustus johtokuntaan. Tuloksena oli rakenteellinen 'sekaosuuskunta', jolle oli luonteenomaista maksaa sekä ostojen mukaista ylijäämää että työsuorituksen mukaista bonusta.

Charles Fourier, jolla Ranskan osuustoiminnassa on

sama asema kuin Robert Owenilla Britanniassa, kehitti tulojakoideoita, jotka johtivat huomionarvoiseen kokeiluun kuluttajaosuuskunnissa ja useissa tuotanto-osuuskunnissakin. Fourier'n ihanneyhteisössä, jonka jäsenten oli määrä olla samanaikaisesti sekä tuottajia että kuluttajia, kaikki tulot oli jaettava kolmeen osaan: työlle, pääomalle ja kolmannelle tekijälle, jota hän nimitti 'lahjakkuudeksi', suhteessa 5:4:3. Yhdeksän vuotta ennen pioneerien puodin avaamista Rochdalessa eräs Fourier'n oppilas, Michel Derrion, perusti Lyoniin kuluttajasosuuskunnan nimeltä Le Commerce Veridique et Social. Osuuskunta toimi noin kolme vuotta ja jakoi ylijäämänsä Fourier'n metodia mukaillen. Ylijäämä jaettiin neljään yhtä suureen osaan, joista yksi siirrettiin vararahastoon, yksi tasattiin työntekijöiden kesken, yhdellä maksettiin osuuspääoman korot ja yksi jaettiin jäsenille ostosten mukaan. Vuoden 1836 ensi puolikkaan aikana yrityksen menestys oli hyvä. Pääoman koron osuus vastasi viittä prosenttia osuuksien arvosta. Jäsenet saivat palautusta puolitoista prosenttia. Osuuskunnan voittomarginaali pidettiin harkitusti kapeana, jotta voitiin vaikuttaa päivittäishintoihin kuluttajan eduksi. Osuuskunnan menestys johti sen tuhoon kolmen vuoden kuluttua. Kauppiaat säikähtivät syntynyttä kilpailua ja panivat viranomaisten suuntaan liikkeelle väitteen että osuuskunta on valepukuinen vallankumouksellinen järjestö. Samaan aikaan Derrion sotkettiin oikeusjuttuun, joka vei hänet puille paljaille ja pakotti hänet lähtemään Lyonista.

1840-luvulla Fourier'n oppilaat perustivat paljon pieniä elintarvikekauppoja ja leipomoita, jotka yrittivät toteuttaa hänen aatteitaan. Niillä ei kuitenkaan ole historiallista yhteyttä Ranskan nykyiseen kuluttajaosuustoimintaan, joka perustuu Rochdalen periaatteille. Mutta johtuen osittain olosuhteista, osittain toimintapolitiikasta on Ranskassa ja monissa muissa Euroopan maissa toteutettu hieman erilaista ylijäämämenettelyä kuin Britanniassa, vaikka pe-

riaatteellista eroa ei ole. Keski-Euroopan alempi elintaso sai jäsenet vaatimaan osuusliikkeiltä välittömiä, tuntuja etuja yksityiskauppoja halvempien hintojen muodossa. Osuusliikkeiden hintapolitiikka tähtäsi täten tasolle, joka oli hiukan mutta pysyvästi markkinahintoja alempi. Britanniassa taas noudatettiin yleisesti Rochdalen sääntöä markkinahintoihin pitäytymisestä, mutta paikkakunnilla, missä osuusliikkeen myymälöiden asema oli vahva, oli myös selvä taipumus nostaa hinnat hiukan markkinatason yläpuolelle. Työllisyyden ja tulojen ollessa hyvät jäsenet eivät vastustaneet hiukan korkeampia hintoja, koska tiesivät niiden kartuttavan ylijäämää. Yleisesti oli myös vallalla käytäntö laskea hinnoittelussa heti mukaan tavallinen palautusprosentti.

Manner-Euroopassa olivat palautusprosentit keskimäärin matalampia kuin Britanniassa, eikä monien maiden osuuskunnilla ollut velvollisuutta maksaa lainkaan osuuspääoman korkoa. Näin erityisesti maissa, missä sosialistinen ajattelu oli vallitsevaa. Kun osuuksille ei maksettu korkoa, jäsenillä ei ollut erityistä syytä lunastaa enempää osuuksia kuin sääntöjen määräämä minimi. Jos jäsenet sijoittivat säästöjään osuuskuntaan, he kartuttivat säästötiliään, jolle luonnollisesti maksettiin korkoa. Osuuspääoman rooli osuuskuntien talouden pohjana on Britanniassa erilainen kuin missään muussa kirjoittajan tuntemassa maassa. Toisaalta taas rahastoilla on muualla Euroopassa tärkeämpi rooli kuin Britanniassa. Ylijäämän siirtäminen rahastoihin vähentää luonnollisesti palautuksiin käytettävää osuutta, mutta kaikissa hyvinhoidetuissa osuuskunnissa avoimia vararahastoja täydentävät näkymättömät, jotka syntyvät oikein mitoitetuista poistoista ennen kuin lopullinen tulos selvitetään. Kumpikin tapa kartuttaa yhteisesti omistettua pääomaa on käytössä, eritoten tukku-kaupan tasolla. Sveitsin ja Skandinavian osuustukkukaupat eivät maksa jäsenosuusliikkeiden ostoista palautusta,

vaan liittävät suurimman osan ylijäämästään pääomaan ja käyttävät loput erilaisiin yhteisiin tarkoituksiin.

Vaikka näillä menettelytapojen eroilla on merkitystä kaupankäyntitekniikan kannalta, ne eivät juuri vaikuta oikeudenmukaisuuden periaatteeseen. Jos osuuskunnan jäsenet keskuudessaan sopivat tietyn menetelmän oikeaksi, ulkopuolelta sitä voi vaivoin asettaa kyseenalaiseksi. Siitä huolimatta on kiintoisaa panna merkille, että aikaa myöten ja kilpailun puristuksessa brittien ja muiden eurooppalaisten mentelmät lähestyvät toisiaan. Voittomarginaalien kaventuessa eivät brittiläiset osuusliikkeet enää pysty pitämään yllä perinteellisesti korkeita palautusprosentteja. Ylijäämänpalautus on menettänyt tehonsa ostajien kiinnostuksesta kilpailtaessa, ja sen tilalla ovat nyt edullinen hinta ja hyvä laatu. Toisaalta taas muualla Euroopassa on ollut pakko saada jäseniltä mahdollisimman paljon pääomaa toimitiloja uudistettaessa ja uutta tekniikkaa käyttöönotettaessa, joten osuuksien arvoa ja vähimmäismäärää sekä niille maksettavaa korkoa on kohotettu. On luonnollista, että vaikka oikeudenmukaisuuden periaate koskee kaikkia osuuskunnan jäsenilleen suomia etuja, jotkut niistä ovat kunakin aikana tärkempiä kuin toiset. Aikojen muuttuessa tärkeysjärjestys saattaa myös muuttua.

Vähittäiskaupan voittomarginaalin kaventuessa ovat kuluttajaosuuskunnat joutuneet karsimaan monia kuluja, jotka vaikuttavat palveluun. Esimerkiksi kotiinkuljetus, joka aikoinaan sisältyi hintaan, on yhä harvinaisempi. Jos hinnat ovat yhtäläiset, tuntuu oikeudenmukaiselta periä kotiinkuljetuksesta maksu, koska kustannuksista muuten joutuu vastaamaan myös asiakas, joka ei tätä palvelua käytä. Toisaalta taas on nykyään mahdollista saada melkoista hintaetua, jos ostaa tuotteet tukkupakkauksissa ja kuljettaa ne itse kotiin.

Tällaisista sinänsä vähäpätöisistä asioista oikeudenmukaisuuden periaatetta sovellettaessa on perusteltua puhua

siksi, että sekä liikkeenjohto että jäsenet ajattelevat yhä tarkemmin ja taloudellisemmin. Tästä seuraa että kaupankäynnissä näillä asioilla on kasvava merkitys. Menestys voi hyvinkin riippua niiden tyydyttävästä ratkaisusta — tyydyttävästä, koko jäsenistön kannalta. Tekijät, jotka on otettava huomioon, kun osuustoiminnan edut halutaan jakaa oikeudenmukaisesti, ovat toisistaan riippuvia. Kaikilla tulos muodostuu liikevaihdon ja kulujen keskinäisestä suhteesta. Kulueristä suurin syntyy palkoista, ja nämä taas siitä, missä määrin työmarkkinoilla on tarjolla osuuskunnan tarvitsemaa koulutettua ja ammattitaitoista työvoimaa. Myyntitulokseen vaikuttaa hintapolitiikka — seurataanko markkinatrendejä aktiivisesti vai passiivisesti — samoin se, millaista alennus- ja tarjousmenetelmää noudatetaan. Käyttöön jäävää ylijäämää voi toisaalta paisuttaa investoinneista saatu tuotto tai tukkuportaan maksamat palautukset. Olipa osuuskunta mitä tyyppiä tahansa, aina sen on toiminnassaan otettava huomioon eri ryhmien edut: niiden jotka jäseninä muodostavat sen ja kantavat siitä viime kädessä vastuun, niiden jotka luovuttavat toiminnassa tarvittavan pääoman, ja niiden jotka palvelevat sitä eri tehtävissä. Oikeudenmukaisuuden periaate vaatii, että näiden kaikkien sidosryhmien etua edistetään tasapuolisesti.

Kuudes luku

VAPAAUS

Vapautta osuustoiminnallisena periaatteena käsitellään tässä kahdesta päänäkökulmasta. Ensimmäinen on yksityisen ihmisen vapaus liittyä osuuskuntaan ja erota siitä oman tahtonsa mukaisesti, samoin hänen ajatus- ja toimintavapautensa jäsenenä. Toinen on osuustoiminnallisten järjestöjen vapaus suhteessa yhteiskuntaan ja sen kansallisen ja kansainvälisen osuustoimintaliikkeen jäsenenä, jonka osa ne ovat. Näiden kahden näkökulman välinen yhteys ilmenee selvästi suorasukaisessa lausumassa, jonka ICA:n peräkkäiset johtoelimet vahvistivat vuosien 1949 ja 1951 välillä: 'Maissa, joissa vapaa yhdistymisoikeus on riistetty ja poikkeavat mielipiteet tukahdutetaan, vapaiden ja riippumattomien osuustoimintajärjestöjen olemassaolo on mahdotonta.' Tämän luvun aiheena eivät siis ole kansalaisvapaudet sanan laajassa merkityksessä, ei myöskään yhdistymisvapaus, joka on aidon osuustoiminnan välttämätön ulkoinen edellytys, vaan se yksilökohtainen ja kollektiivinen vapaus, joka on osuustoimintajärjestöjen tehokkaan toiminnan ehto.

Tästä seuraa, että vapautta on tarkasteltava suhteessa siihen, mitä jo olemme todenneet muiden osuustoimintaperiaatteiden soveltamisesta. Vapaus liittyy aina jonkinlai-

seen järjestykseen, jonka tulos se tiettyssä mielessä on. Ellei ole olemassa mitään käytännössä toimivaa järjestyksen periaatetta, tuloksena on yhteiskunnallinen kaaos, joka turvaa mielivaltaisen vapauden muutamille ja sorron enemmistölle. Yhteiskuntajärjestelmät tietenkin sallivat vapaudelle tilaa kukin tavallaan. Osuustoiminnan järjestelmässä periaate, johon pitäydytään, on väistämättä demokratia, syistä joihin jo on paneuduttu. Koska vain yksilöinä vapaat ihmiset kykenevät kollektiivisiin päätöksiin, osuustoiminnan demokratia edellyttää täydennykseen vapautta, jotta se voisi toteutua elävästi ja dynaamisesti. Tästä syystä on perusteltua vaatia vapauden tunnustamista osuustoimintaperiaatteeksi.

Hyväksyessämme tämän meidän on samalla torjuttava väite, että vapaus omaksuttiin osuustoimintaperiaatteeksi pelkästään historiallisen sattuman vuoksi: koska osuustoimintaliike sai alkunsa Euroopassa aikana, jolloin yrittämisen vapaus oli vallitsevaa taloudellista oikeaoppisuutta. Epäilemättä 19. vuosisadan yrittämisen vapaus soi myös teollisuuden ja maatalouden työläisille vapauden kuunnela Schulze-Delitzschin, Raiffeisenin ja Charles Giden oppeja ja toimia niiden mukaisesti. Tällä tavoin kansalaisryhmät, jotka eri puolilla Eurooppaa turvautuivat omatoimisuuteen yhdistymisvapauden puitteissa eivätkä odottaneet valtiolta muuta kuin samaa laillista turvaa, jonka se oli taannut mille tahansa rehelliselle yritykselle, saavuttivat taloudellista vaikutusvaltaa, jonka avulla ne saattoivat liittää laajeneviin poliittisiin oikeuksiinsa tietyn määrän taloudellista liikkumavapautta, joka siihen saakka oli ollut niiden ulottumattomissa.

Hallitukset ovat viiden viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana perustaneet ja ohjanneet hallinnollisesti suurta määrää osuustoiminnallisia järjestöjä. Mutta harvat niistä ovat osoittaneet samaa elinvoimaa, vakautta ja omaehtoisuutta, joka 20 tai 30 toimintavuoden jälkeen on ollut

ominaista puhtaan omatoimisuuden pohjalta syntyneille osuuskunnille, vaikka valtion suhtautuminen niihin olisi parhaimmillaan ollut vain suvaitsevaa tai useinkin välinpitämätöntä ja epäluuloista. On ilmeisesti totta, että ihmiset, jotka ovat tottuneet yleiseen yhteiskunnalliseen vapauteen, kykenevät omaksumaan ja soveltamaan sitä parhaiten, kun osuustoiminnallisia laitoksia perustetaan ja pidetään yllä. Mutta vapauden liittäminen mukaan osuustoimintaperiaatteisiin ei kuitenkaan perustu historiallisiin seikkoihin vaan osuustoiminnan omaan luonteeseen.

Tri William King lausui itsestään selvänä totuutena, että 'osuustoiminta on vapaaehtoista, eikä mikään mahti maailmassa voi tehdä siitä pakollista'. Toteamusta voi tietenkin pitää kaunopuheisena yksinkertaistuksena. Menestyksellinen osuustoiminta ei vaadi jäseniltä yksittäisiä tekoja, vaan johdonmukaista vapaaehtoista toimintaa, joka käsittää lukemattomia tekoja ja päätöksiä rajaamattoman ajan kuluessa vakavasti omaksuttujen yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Henkilökohtainen sitoutuminen, jota jäsenyyden käsite ilmentää — ja joka toteutuu monien osuustoimintaihmiesten järkkymättömänä uskollisuutena osuuskunnalleen — voi perustua vain lujaan tahtoon. Vuonna 1947, jolloin uudelleen perustetulla Hannoverin osuuskaupalla oli vain yksi pieni myymälä, jäsenet kulkivat jalan kilometrikaupalla halki sodan raunioittaman kaupungin tekemään ostoksensa siellä.

Erityisesti toimintansa alkuvaiheessa osuuskunnat ovat hyvin riippuvaisia jäsentensä määrätietoisestä tahdosta. Tästä syystä ne eivät yleensä painosta ketään liittymään jäseneksi tai kuulumaan osuuskuntaan vastoin tahtoaan. Kummassakin tapauksessa jäseneltä puuttuisi tahto, jota osuuskunta tarvitsee. Passiivinen, välinpitämätön tai vastahakoinen jäsen on taakka, mahdollisesti myös epäsovun ja taloudellisen heikkouden aiheuttaja. Tämä pitää paikkansa myös tapauksissa, joissa hallitus harjoittaa epäsuoraa

painostusta käyttämällä osuuskuntia etuoikeutettuna jakelukanavana ja syrjimällä muita yrityksiä. Poikkeuksellisis-
sa kriisitilanteissa voi menettelylle löytää perusteluja, mut-
ta tuloksena on lähes poikkeuksetta osuuskuntien heikke-
neminen. Ne saavat jäseniä ja asiakkaita, jotka ostavat
osuuskunnan kautta muualta vaikeasti saatavia hyödyk-
keitä, mutta luopuvat jäsen- ja asiakassuhteesta heti kun
pulakaudesta päästään. Toisen maailmansodan loppuvuo-
sina perustettiin Intiassa ja muissa maissa satoja kuluttaja-
osuuskuntia, joiden enemmistö oli jo viiden toimintavuo-
den jälkeen henkiahieverissä tai lopetettu. Samanlaista epä-
suoraa pakkoa harjoitetaan Itä-Euroopan maissa, ja niiden
osuustoimintaliikkeen korkeat jäsenmäärät selittyvät tältä
pohjalta; osuuskunnat muodostavat keskitetysti suunnitel-
lun ja johdetun talousrakenteen pysyvän osan. Ero muiden
maiden osuustoimintaan on siinä, että näiden osuuskun-
tien ei sallita romahtaa tehottomuudestaan huolimatta,
vaan niitä pidetään keinotekoisesti hengissä valtaapitävän
ainoan puolueen propagandan turvin ja tukemalla niitä
suoraan tavarajakelussa etuoikeutetun aseman ja välilli-
sesti muiden yritysmuotojen rajoittamisen avulla.

Maataloustuotteiden markkinoinnissa käytetään joskus
toisentyypistä pakkoa. Toisinaan yritykset markkinoida
maataloustuotteita luotettavasti vapaaehtoisten osuuskun-
tien kautta ovat kariutuneet tuottajien vastahankaisuu-
teen. Siihen heitä on saattanut yllyttää yksityinen yritys,
joka osuuskuntien asemaa heikentääkseen on tarjonnut
parempia hintoja. Tällöin on joskus vaadittu lainsäädän-
töä, joka velvoittaisi kaikki tuottajat markkinoimaan tuot-
teensa osuuskunnan kautta. Pian ensimmäisen maailman-
sodan jälkeen tätä menettelyä sovellettiin muutamissa
Australian osavaltioissa. Hiukan myöhemmin Kanadassa
yritettiin samalla tavalla saada aikaan pakollinen vehnä-
pooli, mutta epäonnistuttiin. Kaikenlaisia perusteita on
mahdollista esittää yleisen edun tai taloudellisuuden tai

tasa-arvon nimissä, mutta totuudeksi jää, että osuuskunnan palveluiden pakkokäyttö, vaikka jäsenyyttä ei vaadittaisikaan, on vapauden rajoittamista. Ei ole oikein toteuttaa väkivalloin sellaista, mihin olisi päästävä valistuksella. Tätä osuuskunnan ja markkinointihallinnon tehtävien väärää yhteen liittämistä ei pidä sekoittaa maatalousosuuskuntien sopimusviljelijöiltä vaatimaan "sitovaan sääntöön", mutta sitä käsitellään tässä luvussa jäljempänä.

Pakkokeinoihin on kuitenkin lähes väistämättä turvaututtava monissa kehitysmaissa, koska aika ei riitä verkkaiseen valistustyöhön erityisesti lukutaidottoman väen parissa. Kun maanomistusta uudistetaan, suuria tiloja palstoitetaan tähän asti maattomille viljelijöille tai heimojen yhteismaita jaetaan, on pakko luoda edellytykset osuustoiminnalliselle luotonannolle, tavarahuollolle, jalostukselle ja markkinoinnille, jos uusien omistajien on tarkoitus kartuttaa omaisuuttaan, tulla kohtuullisesti toimeen ja maksaa lainansa. Osuuskunnan jäsenyys ja sen palveluiden käyttö voidaan silloin asettaa ehdoksi, joka maanjaosta hyötymään aikovien on täytettävä. Kirjoittaja tutustui 1958 Malesiassa viidakonraivaus- ja riisinviljelyprojektiin, jossa hallitus oli sitoutunut tukemaan viljelijöitä, kunnes heidän tilansa olivat tuottavia. Mutta heiltä edellytettiin puolestaan, että he luovuttivat riisisatonsa paikalliselle osuuskunnalle kuorittavaksi ja markkinoitavaksi. Tällaisia poikkeamia normaalista osuustoiminnallisesta vapaudesta voi kenties puolustaa, ellei rajoituksista tule pysyviä. Niiden tarkoitus on alun alkaen kestää vain tietyn ajan, jonka kuluessa jäsenellä on mahdollisuus sekä päästä taloudellisesti itsenäiseksi että hankkia kokemusta ja tietoa osuustoiminnasta.

On vielä todettava, että vapaaehtoisen jäsenyyden sääntöä sovelletaan käytännössä ottaen huomioon terveen järjen ja asiallisen liiketoiminnan sanelemat näkökohdat, joiden tarkoitus on puolustaa osuuskunnan kokonaisuutta.

Täten osuuskuntaan liittyminen voi toteutua lähes automaattisesti, kun täytetään ja allekirjoitetaan hakemuslomake. Jäsenyyttä ei evätä käytännöllisesti katsoen milloinkaan. Kuitenkin osuuskunnan säännöissä yleensä edellytetään, että johtokunnan on hyväksyttävä jäsenanomukset. Samoin on osuuskuntakokouksella oikeus hylätä jäsenanomus, jota vastaan jollakulla jäsenellä on esittää pätevät asiaperusteet. Osuuskunnan oikeus torjua arveluttavat jäsenet on vähäinen rajoitus rinnastettuna jäsenten valtaavan enemmistön liittymisvapauteen. Käytännössä on paljon suurempi merkitys säännöillä, jotka koskevat jäsenyyden äkillistä lopettamista, erityisesti milloin huomattavan suuri osuuspääoman nosto voi aiheuttaa osuuskunnalle rahavaikeuksia. Säännöissä osuuskunnalle yleensä varataan oikeus vaatia irtisanomisaikaa ennen pääoman nostoa, tai niissä voidaan määrätä aika, jonka kestäessä eronnut jäsen voi vielä olla osaltaan vastuussa osuuskunnan veloista. Mutta Euroopan suurissa osuusliikkeissä on jäsenten säästöjen tai osuuspääoman nosto yleensä hämmästyttävän nopeaa ja helppoa, kun kyseessä on kuolemantapaus tai muu perhesuhteiden odottamaton muutos.

Osuustoimintaliikkeen pitäytyminen vapauden periaatteeseen ilmenee edelleen huolenpidossa, joka kohdistuu yksityisten ja järjestöjen vapauksiin. Niitä ei rajoiteta tarpeettomasti, vaan ainoastaan siinä määrin kuin yhteisen yrityksen tarpeet edellyttävät. Tässä on selitys osuustoiminnan poliittiselle ja uskonnolliselle puolueettomuudelle. Kaiken osuustoiminnan tarkoitus on edistää jäsentensä taloudenpitoa, eikä jäseneksi liittyvältä vaadita mitään muuta kuin osuuskunnan sääntöihin sitoutumista. Se on ainoa seikka, joka on mahdollista tulkita henkilökohtaisen vapauden rajoitukseksi, ja tässäkin suhteessa joka jäsenellä on yhtäläinen oikeus vaatia poistoja tai lisäyksiä sääntöihin, jotka hän katsoo haitallisiksi, tehottomiksi tai vanhanaikaisiksi. Jäsenten velvollisuus ei ole kannattaa

mitään erityistä oppia — uskonnollista, poliittista tai yhteiskunnallista — eikä sitoutua mihinkään periaatteisiin, jotka eivät suoranaisesti liity osuustoimintaan itseensä. Osuuskunnan jäsenyys ei rajoita kenenkään ajatuksen tai ilmaisun vapautta. Pikemminkin päinvastoin: jos osuuskunta onnistuu vahvistamaan jäsentensä taloudellista voimaa ja riippumattomuutta, se rohkaisee heitä usein avarampaan ilmaisuun ja vapauteen myös yleisesti.

On helppo ymmärtää kokemuspohjaiset perusteet poliittiselle puolueettomuudelle ja uskonnollisten kytkentöjen karttamiselle. Poliitiikka ja uskonto ovat asioita, joista ihmisillä on kaikkein eniten vastakkaisia mielipiteitä. Samastamalla osuustoiminta johonkin aatteelliseen oppijärjestelmään uhattaisiin ensinnäkin jäsenten vapautta kytke-mällä heidät johonkin, mikä mahdollisesti on heidän va-kaumuksensa vastaista. Toiseksi loukattaisiin yhtenäisyyden periaatetta ja jouduttaisiin jäsenkunnan hajaantumisen vaaraan, vieläpä asioissa, jotka eivät ole olennaisia osuuskunnan taloudellisten tavoitteiden kannalta. On il-meistä, että 'puolueettomuus' on terminä moniselitteinen, ja siitä syystä se on uudempina aikoina laajasti korvattu käsitteellä 'riippumattomuus'. Puolueettomuus ei tarkoita eikä ole koskaan tarkoittanut passiivisuutta tai vastarin-nattomuutta, jos osuustoimintaliikkeen tai sen jonkin osan edut ovat uhattuina. Enintään se voi tarkoittaa puolueetto-muutta suhteessa poliittisiin puolueisiin, mutta tällöinkin paljon riippuu puolueiden omasta suhtautumisesta osuus-toimintaan. Mitä enemmän valtio irtaantuu *laissez faire*-näkemyksestä ja asettuu yleiseen vastuuseen taloudellises-ta edistyksestä ja yhteiskunnallisesta hyvinvoinnista, sitä kiinteämmin se etsii yhteyttä osuustoimintaliikkeeseen.

Osuustoimintajärjestöt joutuvat siksi väistämättä otta-maan kantaa, ilmaisemaan näkemyksiään ja osoittamaan aloitteellisuutta kysymyksissä, jotka ovat usein vahvastikin poliittisia ja koskevat jäsenkunnan taloudellisia etuja.

Kaikki riippuu liikkeen suhtautumistavasta. Jos sen ajama politiikka on vilpittömästi osuustoimintaperiaatteisiin pohjautuvaa, ja jos sen tavoite on osuustoimintaliikkeen taloudellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan edistäminen, se aikaa myöten varmasti paremminkin vahvistaa kuin heikentää liikkeen yhtenäisyyttä. Tähän on mahdollista päästä ilman että mikään jäsenistön osa saa aiheita valittaa mielipiteenvapautensa rajoittamista.

Joidenkin Euroopan osuustoimintajärjestöjen historia tarjoaa opettavia esimerkkejä siitä, miten liian läheinen sitoutuminen poliittisiin tai uskonnollisiin oppijärjestelmiin vaikeuttaa taloudellista toimintaa. Poliittisten ja uskonnollisten rajojen mukaan jakaantuminen on yhä osuustoiminnan voimavaroja ja toimintaedellytyksiä heikentävä tekijä esimerkiksi Italiassa ja, eritoten kuluttajaosuustoiminnan osalta, Belgiassa. Jakautuminen merkitsee tietenkin osuustoiminnan yhteisen vaikutusvallan heikkenemistä. Hollannissa kuluttajaosuustoiminta onnistui selvittämään mielipide-eronsa ja muodostamaan yhteisen keskusjärjestön, mutta kehitys vaati aikaa enemmän kuin yhden sukupolven verran, ja liike palveli pienempää osaa markkinoista ja sen vaikutusvalta maassa oli luonnollisesti paljon vähäisempi kuin jos yhteistoimintaan olisi päästy aikaisemmin. Kun Saksan liittotasavallan kuluttajaosuustoiminta oli natsihallinnon romahduksen jälkeen rakennettava uudelleen, sen johto oli kyllin viisas tajuamaan, että kuluttaja ei ole puoluepoliittinen kategoria ja että olisi ollut järjetöntä palauttaa jälleenrakennustyössä osuustoimintaliikkeen aikaisempi jako kahteen siipeen poliittisten ja uskonnollisten näkemysten pohjalta.

Tähän mennessä emme ole kosketelleet osuustoiminnan ja vapauden välistä syvempää yhteyttä, koska sitä on etsittävä enemmänkin osuustoimintaväen ajatuksista ja menettelytavoista kuin osuuskuntien säännöistä. Jos kuitenkin haluamme syventyä hedelmällisesti osuustoiminta-

järjestöjen vapauteen suhteessa kokonaisliikkeeseen, meidän on pakko ensin tarkastella asiaa suhteessa yksilöjälleen. Osuuskunnan sääntöjen hyväksyminen ja niiden mukaan toimiminen ei vielä kata jäsenen kaikkia velvoituksia osuuskuntaansa kohtaan. Ne täytyvät vasta kun jäsen osoittaa päättäväistä tahtoa tukea osuusliikettään. Jos jäsenet valitsevat osuustoiminnan sen lupaamien etujen perusteella, he eivät pääse niistä koskaan nauttimaan, elleivät täytä ehtoja, jotka ovat niiden saavuttamisen edellytys. Heidän on suostuttava ponnistuksiin ja uhrauksiin, maksamaan tavoittelemiensa etujen hinta. Riistosta vapautuminen, jonka osuustoiminta lupaa, ei koskaan voi tarkoittaa samaa kuin sananlaskussa kuvattu vapaus syödä kakkunsa ja säästää se. Osuuskunnan jäsenet eivät voi ainakaan pitkään noudattaa sekä osuustoiminnan että individualismin linjaa, joko samanaikaisesti tai vuorotellen, niin kuin monet valistumattomat jäsenet näyttävät ajattelevan. Jos he sitä yrittävät, heidän osuuskuntansa ei koskaan pysty odotettujen etujen tuottajaksi, koska sen yhteistoimintahanke heikkenee ja sen vaikutusmahdollisuudet sekä ostajana että myyjänä huononevat. Jos jäsenet antavat kilpailevien yritysten lukemattomien näennäistarjousten harhauttaa itsensä säännönmukaisesti oman osuuskuntansa palveluiden käytöstä, he voivat saada lyhytaikaista etua, mutta se tuskin vastaa sitä pitkän aikavälin etua, jonka he saisivat täydellä teholla toimivasta osuusliikkeestään. Sama koskee maanviljelijää, joka lankeaa kiusaukseen myydä tuotteensa tilapäisesti parempaa hintaa tarjoavalle ostajalle — tarkoituksenahan on usein saada markkinointiosuuskunta raivatuksi tieltä.

Tietenkään ihmiset eivät usein ole läheskään niin vapaita kuin kuvittelevat. Perheenemäntä on vapaa astumaan mieleiseensä myymälään, mutta mitä vapaus tarkoittaa, jos hän on tavaramerkkimainonnan sokaisema, jos hänen ostopäätöksensä ei perustu riippumattomaan tavaratie-

toon vaan lehdistön, julisteiden ja tv-mainonnan yhteiskutukseen ja naapureiden esimerkkiin? Monet kuluttajat ovat nykyään jonkun miljardöörin rahavaltakunnan uskollisia alamaisia. He ovat siirrettävissä varojen ja velkojen mukana toisen konsernin alamaiseksi korkeimman tarjouksen mukaan. Maailman takapajuisissa osissa miljoonat maataloustuottajat elävät kylän kauppias-rahamlainaajan velkaorjuudessa, koska eivät pääse hänestä eroon ennen kuin ryhtyvät tehokkaaseen osuustoimintaan. Suuret joukot eivät yksilöinä toimien koskaan saavuta taloudellista riippumattomuutta ja riistosta vapautumista, mutta yhteistyössä he kykenevät osuustoiminnan keinoin saavuttamaan kasvavan määrän itsenäisyyttä — edellyttäen että ovat halukkaita luopumaan suurelta osin kuvitellusta vapaudesta tehdä niin kuin itse haluavat ja vaihtamaan sen vapauteen, joka on rajattu ja ehdollinen, mutta todellinen, ja jota he nauttivat tasa-arvoisesti toisten ihmisten kanssa.

On välttämätöntä määritellä vapaus sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä (vapaus *mihin* yhtä hyvin kuin vapaus *mistä*), koska käsitteeseen sisältyy enemmän kuin pelkkä ulkoisen rasituksen ja rajoituksen poissaolo. Vapaus on osuustoiminnan kehittämän voiman tuote. Koska tämä voima koituu osuustoimintaan osallistuville, heidän vapautensa lisääntyy. Se ei ainoastaan vapauta kuluttajaa tai tuottajaa velasta, vaan antaa mahdollisuuden käyttää tai säästää tai sijoittaa rahansa parhaaksi käsittämällään tavalla. Osuustoiminta voi myös vapauttaa jäsenet riippuvuussuhteesta paikallisiin markkinoihin tai tavaranylähteesiin ja antaa heille vapauden myydä tuotteensa tai tehdä ostoksensa siellä missä hinnat ja ehdot ovat paremmat. Mitä paremmin osuuskunnat kykenevät hallitsemaan taloudellista ympäristöään, sitä enemmän ne voivat avartaa jäsentensä vapautta toimia talouselämän kaikilla sektoreilla. Osuustoimintaliikkeen kasvu tavalla, joka toisessa luvussa on kuvattu yhteenliittymisen periaatteen puitteissa,

sisältää lisäksi tämän vapauden rajattoman kasvun lupauksen. Tämä edellyttää, että osuustoimintaihmiset itse tahtovat ja kykenevät siihen ja ovat valmiita täyttämään sen ehdot. Lyhyesti sanoen, osuustoiminnan edistys edellyttää jokaisessa tärkeässä kehitysvaiheessa vähäisempien vapauksien alistamista suuremmille.

Tämän ajatuskulun mukaan pitäisi olla mahdollista käsittää näennäisiksi ne rajoitukset, jotka aiheutuvat monien maatalousosuuskuntien ns. sitovasta säännöstä. Se velvoittaa maataloustuotteiden markkinointi- ja jalostusosuuskuntien jäsenet toimittamaan tiettyjen tuotteidensa koko sadon (paitsi vähäistä omassa taloudessa tarvittavaa määrää) omaan osuuskuntaan. Tämän vaatimuksen asettivat Tanskan osuusmeijerit toimintansa alkuvaiheessa ja se on omaksuttu laajasti Skandinaviassa. Sen tarkoitus on taata osuuskunnalle mahdollisimman suuri ja säännöllinen raaka-aineen saanti, jotta tuotantolaitosta voitaisiin käyttää taloudellisesti ja soveltaa siten markkinoiden parhaita hintaehtoja. Sääntö on täten osuustoiminnan taloudellisen voiman tukipylväs ja takaa samalla jäsenille entistä suuremman vapauden.

Onko sitova sääntö kenties kuitenkin vakavasti ajatellen vapauden rajoittamista? Tuskin, koska sääntö hyväksytään joko osuuskuntaa perustettaessa tai myöhemmin, mutta vain jäsenkunnan enemmistön tahdosta. Uusien jäsenten, jotka liittyvät sääntöjen jo ollessa voimassa, pitäisi olla perillä siitä, että se on yksi heidän jäsenyytensä ehdoista. On myös sattuvasti todettu, että aikojen kuluessa sääntö on menettänyt merkitystään. Toisaalta sen tarpeellisuus tehokkaan markkinoinnin tukena on vähentynyt sitä mukaa kuin jäsenet ovat valistustyön kautta käsittäneet velvoitteensa syvemmin. Toisaalta on osoittautunut, että kun osuuskunnat ovat yrittäneet vedota oikeusistuimiin äärimmäisen hankalissa tapauksissa, ratkaisu ei yleensä ole langennut osuuskunnan eduksi jo pelkästään velvoit-

teen ajallisen rajoittamattomuuden takia. Jos maatalous-
osuuskunnat tiukassa kilpailutilanteessa turvautuvat sopi-
musmenettelyyn taatakseen tasaisen tavaransaannin jä-
sentensä oman edun nimessä, tuskin kukaan väittää, että
jäsen sopimuksen solmiessaan menettää vapautensa. Ai-
noa todellinen vaihtoehto kun ilmeisesti olisi yksityisen
firman kanssa solmittava ja ehdoiltaan mahdollisesti hei-
kompi sopimus.

Vapauden periaatteen soveltamisen vaikeimmat ja mo-
nimutkaisimmat ongelmat kohdataan nykyään kuitenkin
silloin, kun osuustoiminnallisten keskusjärjestöjen on pak-
ko tarkistaa koko rakennettaan talouselämän yleisen muu-
toksen edellyttämällä tavalla. Yhteenliittymisen periaat-
teen valossa on osuustoiminnallista keskusjärjestöä jo käsi-
teltä kirjan toisessa luvussa. Tällöin viitattiin siihen, että
normaalisti ensimmäisen asteen osuuskunnat muodosta-
vat itselleen keskusjärjestön taatakseen yhteisiä tarpeita
vastaavat palvelut. Jos ns. osuustoimintaliikettä aletaan
organisoida huipulta alaspäin, on mahdollista perustaa
paperilla 'keskusjärjestö' ennen kuin on olemassa osuus-
kuntia, jotka voisivat siihen liittyä, kuten tehtiin Neuvosto-
liiton miehittämässä Saksan osassa 1945. Tähän tai vastaa-
viin tapauksiin ei seuraava tietenkään liity.

On erittäin harvinaista, että ensimmäisen asteen osuus-
kunnat, jotka ovat erillisiä, itsehallinnollisia yksiköitä,
luopuvat mistään oikeuksistaan tai vapauksistaan keskus-
järjestön hyväksi. Näin tapahtuu vain, jos ne ovat selvästi
hoitaneet asiansa huonosti ja ovat tuen ja tervehdyttämi-
sen tarpeessa. Aikaa myöten keskusjärjestöt tavallisesti
saavat huomattavan vaikutusvallan perusosuuskuntien
asioihin. Mitä enemmän osuuskunnat ovat niistä riippu-
vaisia, sitä selvemmin tämä vaikutusvalta saa hallitsemi-
sen piirteitä. Tämä koskee selvemmin kaupallisia kuin
aatteellisia keskusjärjestöjä. Vanhinkin suurista ideologi-
sista keskusjärjestöistä, Britannian Co-operative Union,

suuntaa jäsenosuusliikkeisiin nykyäänkin vain moraalista vaikutusvaltaa, ei sääntöihin tai lakiin perustuvaa. Äärimmäisen harvoin käytetään keskusjärjestöstä erottamisen uhkaa edes jäsenyyden ehtoja karkeimmin rikkoneiden kohdalla, ja silloinkin vasta kun kaikkia keinoja kompromissin ja sovun löytämiseksi on yritetty. Toisinaan syntyy ristiriitatilanne, kun korkeimman kansallisen päätäntäelimen, keskusliiton kongressin, päätökset jäävät toteutumatta siksi, että niiden toimeenpano jää jäsenosuuskuntien huoleksi. Kongressipäätökset sitovat keskusjärjestön toimihenkilöitä, mutta eivät osuuskuntia, joiden luottamushenkilöt ja työntekijät ovat osuuskuntansa johtoelinten päätösten alaisia.

Historiallinen esimerkki on sen suosituksen kohtalo, jonka brittiläisen Co-operative Unionin asettama Riippumaton tutkimuskomissio (Independet Comission of Inquiry) teki. Sen mukaan maan osuusliikkeiden määrä olisi ollut fuusioimalla vähennettävä muutamaksi sadaksi. Keskusliiton kongressi hyväksyi suosituksen, ja sen sihteeristön tehtäväksi annettiin laatia koko maata koskeva toteutusstrategia. Näin syntyi suunnitelma valtakunnallisen vähittäismyymäläverkoston supistamisesta 300 alueosuusliikkeen pohjalle. Kongressi hyväksyi sen; toteuttaminen jäi alueellisten osuuskauppaliittojen huoleksi. Tehtävä ei koskaan täydellisesti onnistunut. Erilaisia osasuunnitelmia on sittemmin hyväksytty, mutta brittiläisten osuusliikkeiden toisiinsa sulauttaminen jatkuu vailla minkäänlaista todella johdonmukaista kaavaa.

Varsin poikkeuksellinen kehitys seurasi muutamien maiden, esimerkiksi Saksan ja Itävallan, osuustoimintalakeja. Laissa edellytettiin että osuuskuntien on kuuluttava keskusjärjestöön, jolla on oikeus tarkastaa niiden tilit. Liittoon kuulumisesta tuli tällöin pakollinen, koska osuuskunta ei voi lain mukaan muutoin olla olemassa: sitä ei voida hyväksyä kaupparekisteriin, ellei osuuskunta nimeä

tilintarkastuksesta vastaavaa keskusjärjestöä, joka hyväksyy sen jäsenyyden. Saksan osuuskauppaväen enemmistö kannatti lakia, koska se katsoi, että lain puuttuessa monien ensiasteen osuuskuntien, eritoten erilaisten kyläosuuskauppojen tilejä ei koskaan tarkastettaisi ajallaan ja ammattitaitoisesti. Tämän perustelun lähtökohtana on tämäntyyppisten osuuskuntien jäsenten ja toimihenkilöiden heiveröiseksi arvioitu valistustaso. Jos käytetään ulkopuolelta tulevaa painostusta asioissa, jotka osuuskunnasta vastaavien olisi itsensä käsitettävä hyvän liikkeenhoidon kannalta välttämättömiksi, rikotaan vapaan yhteenliittymisen periaatetta ja rajoitetaan demokratiaa.

Selkeä periaate näyttäisi olevan, että joskin valtiolla on oikeus määrätä, että tilintarkastus suoritetaan, jäsenistöllä täytyy olla vastuu asian täsmällisestä hoitamisesta, ja sen on kärsittävä mahdollisen laiminlyönnin seuraukset. Tämä näkemys ei tietenkään sisällä tilintarkastusta suorittavien keskusliittojen arvostelua. Ne ovat toistuvasti osoittaneet merkityksensä osuuskuntien taloudellisen vakauden ja liikkeenhoidollisen kehityksen turvaajina. Niiden tilinpidon arviointi on paljon syvällisempää kuin pelkkää teknisen moitteettomuuden toteamista. Tilintarkastuskertomukset ovat tähänneet liikkeenhoidon kohtuulliseen yhdenmukaisuuteen ja synnyttäneet siinä kulttuurin, jota sattuvasti kutsutaan 'liittokuriksi'. Tällä on tärkeä asema kansallisen osuustoimintaliikkeen yhtenäisyyden luomisessa. Eri tahoilla on tilintarkastuskertomuksiin perustuva tieto luonut keskusliitoissa edellytyksiä vaikuttaa hyödyllisellä tavalla osuuskuntien johtohenkilöiden nimityksiin. Vähitellen ne ovat saavuttaneet oikeuden antaa nimityksissä lausuntonsa ennen lopullista päätöstä. Mitä selvemmäksi käy, että osuuskunta menestyy vain ensiluokkaisesti johdettuna, ja mitä enemmän osuuskunnat tarvitsevat keskusjärjestön teknistä ohjausta, sitä enemmän niiden on hyväksyttävä tämän tyyppistä keskusjohtoisuutta.

Viime vuosikymmenten kehitys on osoittanut useissakin maissa, että liittokuri ei aina ole ilman muuta riittänyt aikaansaamaan sellaista ripeää rakenteen uudistumista, joka on jatkuvasti kiristyvän kilpailun kestämissen väistämätön edellytys. Vähittäismyymäläverkon uudistamistarve ennakoitiin jokseenkin samanaikaisesti Britanniassa, Ranskassa ja Saksassa. Keskusjärjestöjen varoituksiin ja vetoomuksiin vastattiin verkkaisesti ja haluttomasti, eikä suhtautumistavalle liene yksinkertaista ja selvää selitystä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että osuustoiminnan uudistamista kahlehtivat ajattelun ja toimintatapojen esteet ovat liikkeen sisäisiä enemmän kuin sen ulkopuolelta vaikuttavia. Selvän vertauskohdan tarjoaa vauhti, jolla yksityiskauppiat 50-luvulla liittyivät vapaaehtoisiksi ketjuiksi suurten kansainvälisten tavarataloketjujen uhkaa vastaan.

Itävallan osuuskauppaliikkeen esimerkki, sen uudistuminen Konsum Österreichiksi, koko toiminnan kattavaksi valtakunnalliseksi järjestöksi, ansaitsisi perinpohjaiseman tarkastelun kuin tässä yhteydessä on mahdollista. Kun osuusliikkeet jälleenrakennettiin natsivallan rautua, ne järjestäytyivät jo osittain alueellisesti. Yhteisesti hyväksytyn periaatteen mukaisesti toteutettiin 50- ja 60-luvuilla fuusio-ohjelmaa, joka loi vähitellen aukottoman alueosuuskuntien verkon. Kun todettiin, että tämä hallintorakenne oli riittämätön uudessa kilpailutilanteessa, otettiin lopullinen askel ja muodostettiin Konsum Österreich. Tilastollisesti Itävallan osuuskauppaliike kuuluu kooltaan Euroopan pienimpiin; sen jäsenmäärä on nykyään yli 800 000. Sen saavutukset ovat kuitenkin erinomaisia. Paikallisen demokratian ja jäsen-toiminnan periaatteet on uusi keskusjärjestö pystynyt säilyttämään arvossaan ja sen seurauksena alueellisiin ja valtakunnallisiin jäsenten kokouksiin osallistui vuonna 1985 joka kahdeksas jäsen eli 108 000 ihmistä.

Kun osuuskauppaliikkeen toimintakykyä nopeissa pää-

töksentekotilanteissa verrataan sen epäeduksi yksityisten ketjujen aggressiivisuuteen, syyksi väitetään usein demokratian periaatteeseen pitäytymistä. Parannuskeinoksi suositellaan hallinnollista keskittämistä, joka tarkoittaisi koko liikkeenjohdon vallankumousta. Demokratian tehostamisen mahdollisuutta ei tällöin muisteta. Toisaalta toiset, jotka vastustavat itsenäisten ensi asteen osuuskuntien yhdistämistä, väittävät toimivansa juuri demokratian nimissä. Kun asiaa tutkii tarkemmin, käy ilmi, että demokratiasta ei tällöin ole lainkaan kyse. Aikanaan demokraattisesti alkanut toiminta on muuttanut luonteensa oligargiaksi ja vähemmistövallaksi. Todellinen syy vastustaa rakennemuutoksia ja toiminnan keskittämistä on pelko oman aseman ja vaikutusvallan menettämisestä pienissä omissa valtakunnissa, joissa luottamus- ja johtohenkilöt hallitsevat riippumattomuudestaan yhtä mustasukkaisina kuin valtiot itsenäisyydestään. Syvemmät syyt kuin demokratian puutteet vaikuttavat osuustoimintajohtajien kyvyttömyyteen käsittää ja soveltaa muita periaatteita. Demokratian on pakko vääristyä vastakohdakseen, jos yhtenäisyyden tärkeä merkitys dynaamisena vaikuttajana sivuutetaan. Valistustyö on silloin ollut yksipuolista tai se on kokonaan laiminlyöty ja vapauden käsite osuustoiminnallisessa yhteydessään täysin väärin tulkittu.

Ihmisten näkemystä vapaudesta vääristää yhä yksilöllisyyden harhakuva, joka on hallinnut läntistä ajattelua kolmen vuosisadan ajan. Se johdattaa meitä käsittämään ihmisten vapauden ensi sijassa vapaudeksi toimia *erossa* kanssaihmisistä kuin vapaudeksi toimia *yhdessä* heidän kanssaan. Jos moderni elämänmuoto jättää huomiotta lähimmäisyyden ja yhteisön merkityksen, ei suinkaan saada aikaan entistä vapaampaa yhteiskuntaa, vaan tuloksena on todennäköisesti kaaos, joka on seurausta suunnittelemattomasta ja koordinoimattomasta erikoistumisesta. Koska väistämätön tasapainottelu individualismin ja ih-

misten keskinäisen riippuvuuden välillä keinahtelee puolelta toiselle, nykyinen yhteiskunta on luonnostaan epävakaa. Yhteiskunnallinen vakaus, jossa yhdistyvät taloudellinen tehokkuus, jakelun oikeudenmukaisuus, ja vapauden periaatteen toteutuminen, voi syntyä ainoastaan, jos on olemassa käsitys sosiaalisesta järjestyksestä, joka kykenee tyydyttämään ihmisten omantunnon ja sillä tavoin ohjaamaan heidän käyttäytymistään. Osuustoiminta pääsee toteuttamaan rikkaimmat mahdollisuutensa vain vapaaehtoisesti hyväksytyssä kurinalaisuudessa, joka tähtää yhteisesti ja vapaasti valittuihin tavoitteisiin. Osuustoiminnan aito vapaus on rinnastettavissa muusikon suorituksiin. Taiteilijan vapaus on saavutettu harjoittamalla aivot, hermot ja lihakset toimimaan tarkoitustaan vastaavalla tavalla. Hän vapautuu toteuttamaan näkemystään, kun elimistön kyvyttömyys reagoida halutulla tavalla ei enää ole esteenä. Tämä koskee yksittäisiä elimiä yhtä hyvin kuin koko elimistöä yhteistoiminnassa. Yhden ruumiinosan halluttua liikettä ei toisten elinten vastahanka saa estää. Yhteistoiminta taas on välttämätöntä, koska joidenkin ruumiinosien liike edellyttää toisilta tiettyä liikettä tai asentoa. On mahdotonta soittaa pianolla tai viululla yhtäkään nuottia, elleivät sormet, käsi, käsivarsi, jopa koko vartalo suostu koordinoituun liikkeeseen. Mutta vapaa ja kahleeton koordinaatio edellyttää myös itsenäisyyttä. Pianistin on harjoitettava elimistönsä siten että kumpikin käsi kykenee täysin itsenäiseen toimintaan, ja jokaisen sormenkin on pystyttävä toimimaan toisista riippumatta. Välttämätöntä on myös että jäsen, jota ei parhaillaan tarvita, pysyy täysin passiivisena ja rentona. Jännitys saa aikaan jäykkyyttä, joka rajoittaa vapautta.

Tässä käytetty taiteen ja osuustoiminnan rinnastus on pätevä, jos voimme hyväksyä osuustoiminnan pohjimmaltaan sosiaalisen järjestäytymisen muodoksi. Todellista merkitystä ei ole sillä, että osuustoiminnan taidetta harjoit-

tavat ihmisryhmät, jopa massat, eivätkä yksityiset ihmiset. Sen kaikki ilmenemismuodot paikallisesta ensi asteen osuuskunnasta kansallisen keskusjärjestön kautta Kansainväliseen Osuustoimintaliittoon edellyttävät vapautta ja yhtenäisyyttä. Yhtenäisyyden lähde on yhteinen kattava päämäärä, joka suuntaa kaikki liikkeen jäseniä ja johon kaikki sen moninaiset toiminnot tähtäävät. Päämääräänsä päästäkseen osuustoimintaliikkeen on toimittava ryhmien ja yksilöiden selkeän työnjaon pohjalta ja varmistettava, että sen eri yksiköt ja sektorit saavat oikein rajatun toimenkuvan, tekevät oman osuutensa kokonaisuudesta aiheuttaen mahdollisimman vähän kitkaa ja toimien mahdollisimman taloudellisesti ja rationaalisesti. Työnjakoa ei koskaan voi tehdä ikuisiksi ajoiksi. Sen on joustettava, ja se on muotoiltava uudelleen heti kun sen todetaan ehkäisevän enemmän kuin tukevan osuustoimintaliikkeen edistymistä — prosessissa, jolle on leimallista voimavarojen yhdistymisen osiensa summaa suuremmaksi samalla kun kaikkien vapaus lisääntyy.

Seitsemäs luku

TEHTÄVÄ TAI VASTUU

Edellisessä luvussa päädyttiin vapauden periaatetta pohdittaessa siihen, että osuustoiminnassa — ja koko yhteiskunnassakin — täydellistä vapautta rajoittaa aina tietyssä määrin järjestyksen ja tehtävien tehokkaan suorittamisen välttämättömyys. Tehtävän käsite liittyy täten luonnostaan osuustoimintaan, ja sen tärkeys ilmenee sen vaikutuksesta muiden periaatteiden soveltamiseen. Samalla tavalla aurinkokunnan planeetat vaikuttavat toistensa ratoihin. Kannattaa muistaa, että Neptunusta ei löydetty teleskoopin avulla vaan pelkästään pääättelemällä: sen vaikutus toisten planeettojen liikkeisiin ei ollut selitettävissä muulla tavoin. Se seikka että tehtävän periaatetta ei käsitelty ICA:n periaatekomiteoissa sen enempää 30- kuin 60-luvuilla, ei saa estää sen periaatteellista pohdintaa 80-luvulla. Vapaudesta ei voi todellisesti nauttia, jos sen irroittaa vastuusta, minkä vuoksi sille on annettava paikkansa osuustoiminnan periaatteiden joukossa.

Kuudetta periaatetta luonnehdin vaihtoehtoisin nimin: tehtävä tai vastuu. Nämä termit kuvaavat kahdella erilaisella, mutta toisiaan täydentävällä tavalla samaa asiaa. Se mikä yhteiskunnan kannalta tarkasteltuna on tehtävä, on yksilön kannalta tarkasteltuna vastuu. Osuus-

toiminnan perinteellinen tunnuslause 'Yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta' tarkoittaa enemmän kuin yhteisöä tai yhteisiä etuja. Se ei viittaa vain asenteeseen vaan toimintaan. Co-operator-lehtensä numerossa 7 tri William King kuvaa selkeästi yksityisen osuustoimintaihmissen vastuun moraalista perustetta. 'Kun ihminen liittyy jäseneksi osuuskuntaan, hän asettuu uuteen suhteeseen toisten ihmisten kanssa', kirjoitti tri King. Ystävyys ja toveruus eivät hänen mukaansa jää tällöin epämääräisen tunteen pohjalle eivätkä kasva sattuman varassa. Ne muuttuvat 'kaikkein korkeimmaksi velvoitukseksi', jota on vahvistettava kaikin osuustoiminnallisen yhteisön käytössä olevin keinoin. Jos ihmisyhteisöt, osuustoiminnalliset tai muut, haluavat säilyä hengissä ja täyttää tarkoituksensa, niiden ainoa mahdollisuus on organisoitua. Tämä merkitsee enemmän kuin pelkkää taloudellista työnjakoa, vaikka sekin tietysti kuuluu asiaan. Yhteisö muovaa omasta aineksestaan — ihmisistä jotka muodostavat sen jäsenistön — erityisryhmiä eri palveluihin, ei vain niiden oman edun takia vaan kaikkien, siis koko yhteisön. Jokainen erillinen toiminto havainnollistaa, miten 'kaikki' pitävät huolta 'yhden' eduista asettaessaan 'yhden' palvelemaan 'kaikkien' etua. Osuuskunta palvelee jäsenistöään toimimalla sen eduksi, mutta se ei pysty tähän tehokkaasti tai lainkaan, ellei jäsenistö puolestaan täytä uskollisesti omia velvollisuuksiaan.

Kun Rochdalen miehet kirjoittivat 'Ensimmäiseen Laakiinsa' tehtäväkseen 'järjestää tuotannon, jakelun, valituksen ja hallinnon', he luettelivat juuri ne elintärkeät tehtävät, jotka olisi ratkaistava siinä ihanneyhteisössä, jonka he halusivat perustaa. Ei riittäisi, että nämä asiat yhteisössä hoidetaan, vaan ne olisi hoidettava yhteisön oman arvovallan nimissä, sen tarkoituksien vuoksi eikä kenenkään yksityisen ihmisen edun, kunnianhimon tai vaurastumisen vuoksi. Pioneerit olivat toista mieltä kuin eräät edellisen sukupolven taloustieteilijät ja moraalifilosofit.

fit, jotka opettivat, että yhteiskunnan asiat järjestyvät parhaiten, kun kaikki saavat rajoittamatta tavoitella omaa etuaan. Heidän kokemuksensa työläisinä ja kuluttajina olivat opettaneet kokonaan muuta. Tietenkään he eivät halunneet tehdä tyhjäksi ihmisen oikeutta ja velvollisuutta pitää elämässä puoliaan. Eivät he muuten olisi niin kiihkeästi puhuneet oman avun puolesta. Mutta he uskoivat, että oikea, valistunut käsitys vastuusta johtaa ihmiset järjestäytymään yhteistoimiin ja tavoittelemaan yhteistä hyvinvointia.

Tehtäväpohjaisen ajattelun tärkeys osuustoiminnan taloudellisessa ja sosiaalisessa järjestelmässä havainnollistuu, kun vertaamme sitä yksityiseen liikemaailmaan. Tri Georges Fauquet ja monet hänen jälkeensä ovat erottaneet ne kaksi elementtiä, jotka yhdessä muodostavat osuuskunnan: toisaalta se on ihmisten muodostama yhteisö, ja toisaalta yritys joka palvelee heidän yhteisiä tarpeitaan. Itse asiassa nämä erottaa toisistaan vain abstrakti ajatus: käytännössä ne ovat erottamattomat. Ihmisten yhteisö on samalla yrittäjä. Yrittäjän tehtävät kuuluvat sille luonnostaan, kuten olemme todenneet kansanvaltaa käsittelevässä kirjan luvussa. Kun yksilöt osuuskunnassa käyttävät yrittäjän valtuuksia ja toimivat yrittäjän tehtävissä, he tekevät sen osuuskunnan valitsemina luottamushenkilöinä tai sen palkkaamina työntekijöinä. Osuustoiminnan taloudellinen järjestelmä ei tunne itse nimitettyjä ja vain itselleen vastuullisia yrittäjiä, jotka ovat tyypillisiä kapitalistiselle talousjärjestelmälle. Luonnehdinta, jonka mukaan osakeyhtiöt ovat pääoman liittoja ja osuuskunnat ihmisten liittoja, viittaa samaan. Tietenkin osuustoimintaan sisältyy ja kuuluu sisältyä myös pääomaan liittyviä suhteita, mutta rahaside ei ole ainoa tai pääasiallinen yhteys eri toimintoihin osallistuvien ihmisten välillä. Tärkeimpään siteeseen viittaa jäsenyyden käsite.

Kielikuvat ja vertaukset, joita käytämme näitä suhteita

havainnollistamaan, ovat tärkeitä, koska niillä viitataan syvällisiin ja kauas ulottuviin merkityksiin. Ihmisiä, jotka liittyvät osuuskuntiin ja ottavat niistä kollektiivisen vastuun, nimitetään jäseniksi. Heillä on osuuskuntaansa suhteita osuuden omistajina ja asiakkaina. Sellaiset toiminnot kuin pääoman kartuttaminen, ostaminen, myyminen, lainaaminen tai tallettaminen perustuvat kaikki heidän jäsenyyteensä. Sana *jäsen* itsessään jo viittaa siihen, että kyse on kokonaisuuden osasta. Se viittaa myös keskinäiseen riippuvuussuhteeseen — koko ruumis on jäsenestä, jäsen koko ruumiista riippuvainen. Ikivanhat antiikin tarinat vatsasta ja raajoista osoittavat, että tämä totuus kuului jo esisiemmen viisauteen. Se havainnollistaa myös, miten helposti asiantuntijat voivat johtua väärin päätelmiin, ellei heillä ole riittävästi näkemystä kokonaisuudesta. Sama koskee käsitettä *organisaatio*, jota tässä yhteydessä on mahdotonta välttää. Alkusana, kreikankielen *organ*, tarkoittaa välinettä. Sitä alettiin käyttää ruumiin erillisistä osista, esimerkiksi silmää voitiin luonnehtia näkemisen välineeksi. Tästä merkitys siirtyi myös yhteiskunnalliseen käyttöön. Aivan samoin kuin fyysinen ruumis hengittää, ravitsee itsensä ja liikkuu valitsemalla ja harjoittamalla tietyn tyyppiset solut palvelemaan erilaisina välineinä, myös yhteiskuntaruumis valikoi, kouluttaa ja sijoittaa jäsenensä erilaisiin tehtäviin tarkoituksperiensä mukaisesti. Olisi tietenkin virhe venyttää tätä rinnastusta liian pitkälle. Ihmisruumiin ja ihmisyyhteisöjen elämä ei toki ole joka suhteessa samanlaista. Mutta elämän ja organisaation rinnastus toimii varoituksena osuustoimintarakenteen liian mekaanista käsittämistä vastaan.

Organisaation tärkeän aseman modernissa yhteiskunnassa käsitti ensimmäisenä todennäköisesti Saint-Simon ja hänen koulukuntansa. Saint-Simon oli ilmeisesti enemmän intuitiivinen kuin järjestelmällinen ajattelija. Oppilaat käyttivät myöhemmin lähtökohtanaan hänen oivalluk-

siaan ja ehdotuksiaan ja antoivat niiden kestäväälle osalle muodon ja merkityksen. Erityisesti he korostivat vastakoh-
taa kilpailun ja yhteenliittymisen välillä. He torjuivat
klassisen talousteorian individualismin ja sen liitännäisen,
vapaan kilpailun. Samoin he torjuivat ajatuksen, että vain
yksityisen ihmisen vapaus ja oikeudet voisivat toimia
kestävän yhteiskuntajärjestyksen pohjana. Rakentava pe-
riaate heidän ajattelussaan oli yhteenliittyminen, joka
leviää perheestä yhteisöön, yhteisöstä kansakuntaan, kan-
sakunnasta kansojen liittoon. Tämän olisi oltava tulevai-
suuden yhteiskuntaa elähdyttävä henki. Yksityisen yrittä-
misen talousjärjestelmässä tuotantovälineiden omistaja
riistää työvoimaa, joka on muodollisesti vapaata, mutta
jolla käytännössä ei ole muuta vapautta kuin joko hyväksyä
esitetyt ehdot tai nähdä nälkää.

Tämä päättely johti Saint-Simonin koulukunnan puo-
lustamaan yksityisomistuksen kieltoa tuotantovälineiden
osalta ja perimisoikeuden siirtoa yksityisiltä valtiolle. Jos
tuotantovälineet olisivat yhteiskunnan omistuksessa, nii-
den käyttö voitaisiin uskoa ryhmille, joita johtavat valitut
toimihenkilöt. Saint-Simonin koulukunta puolusti voimak-
kaasti lahjakkuuden ja kansalaiskunnan merkitystä omis-
tuksen mukanaan tuomien etuoikeuksien vastapainona.
Sen tavoitteena oli arvojärjestys, jossa yksilöt saisivat sijan
kykyjensä mukaan ja jossa heidät palkittaisiin suorituksen
perusteella. Tässä yhteydessä on tärkeintä todeta, että
Saint-Simonin koulukunta hahmotti yhteiskunnan, jonka
perustana on tehtäväpohjainen ajattelu. Ajatus on yhtei-
nen myös kaikille myöhemmin syntyneille sosialistisille
koulukunnille, osuustoiminta mukaan lukien.

Markkinatalouden kehitys ja rahan lisääntynyt käyttö
palvelujen hankintavälineenä rappeutti feodaalisen järjes-
telmän. Vielä vahvemmin sitä murensi yhteiskunnallisten
velvollisuuksien ja oikeuksien erottaminen toisistaan. Rik-
kaat ja vaikutusvaltaiset löysivät keinon pitää voimassa

oikeutensa, mutta jättivät hoitamatta velvollisuutensa. Köyhät ja heikot taas eivät kyenneet vastarintaan, kun heidän verorasituksensa kasvoi ja oikeutensa raukesivat. Mutta oikeudet, joihin ei kuulu velvollisuuksia, muuttuvat etuoikeuksiksi, ja velvollisuudet, joilla lastataan oikeudettomia, muuttuvat orjuudeksi. Tällainen luonnollisen oikeustajun loukkaus tuomittiin häviöön vapauden, veljeyden ja tasa-arvon nimissä. Valitettavasti Ranskan vallankumous tullessaan jätti pystyyn kovin vähän valtion suvereenisuuden ja yksilön oikeuksien väliltä. Ja yhteenliittymisen vapaus on yksi niistä oikeuksista, jotka häneltä kiellettiin yli sukupolven ajaksi. Saint-Simonin koulukunnan tehtäväksi jäi kaivaa yhteenliittymisen aate esiin vallankumouksen romuröykkiöstä ja nostaa se uudelleen sille kuuluvalla arvosijalle. Ja sen mukana tehtäväperustainen ajattelu.

Mutta Saint-Simonin koulukunta pysyi pienenä ja jossa-kin määrin eriskummallisena lahkona, jonka vaikutus yleiseen ajatteluun ja asioiden kehitykseen oli vähäinen. Tehtävän ajatus pysyi siten näkymättömissä jonkin aikaa. Sen esiin pääsy ja arvoon nostaminen oli tulosta siitä, että moderni teollisuusyhteiskunta ei tullut ilman sitä toimeen. Siihen saakka hallitsi vastuuttomuus yksityisessä ja kapitalistisessa talouselämässä, ja tänäkin päivänä sen luonnetta kuvaavat enemmän tehtävänmukaisen vastuun laiminlyönnit kuin sen toteuttaminen.

Yhteiskuntakehitykselle oli 19. vuosisadan alusta lähtien leimaa-antavaa uusien tieteellisten keksintöjen ja teknisten uudistusten loputon sarja, joka avasi puhtaasti kapitalistiselle yrittämiselle jatkuvasti uusia, avaria mahdollisuuksia. Mutta viime vuosisadan puolivälistä saakka heiluri alkoi hitaasti kääntyä paluusuuntaan. Työväenluokan parissa saivat alkunsa erilaiset, enemmän tai vähemmän sosialistisesti sävyttyneet liikkeet. Herännyt sosiaalinen omatunto, jota palkkatyöläisten ala-arvoiset elinolosuhteet korvensivat, pakottivat hallituksen vaatimaan yrityksiltä

suurempaa vastuullisuutta työläistensä terveydestä, työturvallisuudesta ja toimeentulosta. Aikaa myöten syntyi myös uusi yrittäjyyden muoto, osuustoiminta, jonka kuluttajat ja tuottajat loivat puolustaakseen oikeuksiaan riistoa vastaan. Kunnat organisoivat palveluja yhteiseksi eduksi. Valtiovalta aktivoitui, koska se halusi pitää monopolit jonkinasteisessa hallinnassa.

Tästä huolimatta yksityiset pääomavaltaiset yritykset kehittyivät yleisesti niillä linjoilla, joita Saint-Simonin koulukunta oli ennustanut. Järjestelmän loputon pääoman tarve pakotti yrittäjät turvautumaan yhteenliittymiseen ja muodostamaan osakeyhtiöitä, joista lopulta muodostui yleisin yritysmuoto. Kun yhtiö kasvoi, sen hallinto sai väistämättä hierarkkisen sävyn, ja kun yhtiöt toisiinsa sulautuen muodostivat kartelleja, trusteja ja laajalle haa-rautuneita konserneja, näistä hierarkioista tuli yhä riippumattomampia, toiminnoissaan etäisempiä. Itse asiassa ne loittonivat osakkeenomistajien kontrollin ulottumattomiin, vaikka oikeastaan olivat näille muodollisesti vastuussa. Vieläkin etäämmälle ne jäivät yhteiskunnasta ja valtion hallinnosta. Suhteet kävivät persoonattomiksi. Osakeyhtiön ja osakkeenomistajan välillä ei tavallisesti ole min-käänlaista moraalista sidettä. Osakkeet on hankittu puhtaasti voittonäkymien mukaan, ja samasta syystä niistä voidaan milloin tahansa luopua, jos investointi toisaalla näyttää tuottavammalta. Koostumukseltaan nimettömänä ja häilyväisenä tyypillinen osakeyhtiö on kyvytön ottamaan kantaakseen yhteiskunnallista vastuuta.

Vastuuton yrittäminen synnytti väistämättä vastuuton ammattiyhdistystoimintaa. Työntekijät eivät voineet tuntea vastuuta järjestelmästä, joka vaati heiltä kuuliaisuutta mutta eväsi oikeuden osallistua päätöksentekoon ja hallintoon. Jos työvoimaa kohdellaan pelkästään hyödykkeenä, työntekijöiden kiinnostus rajoittuu mahdollisuuksiin neuvottelupuolena ja siihen, mitä sen avulla voi saa-

vuttaa: tulojen kasvua, varmuutta työpaikasta, työympäristön turvallisuutta ja viihtyisyyttä ja lisääntyvää vapaa-aikaa. Työolosuhteiden paraneminen ei välttämättä vähennä vastuuttomuutta, jos ammattiyhdistyskuri samanaikaisesti heikkenee. Työntekijät eivät ole pystyneet kieltäytymään voimakeinojen väärinkäytöstä sen enempää kuin työnantajatkaan, eivät edes liittojensa neuvojen ja varoitusten uhalla. Täystyöllisyyden ja ns. hyvinvointivaltion saavuttamista seurasivat monissa maissa laittomat istumalakot vähäpätöisistä syistä ja yritykset vaikuttaa neuvottelutuloksiin ennenaikaisella lakolla tai lakonuhkauksella. Eikä ole mitään syytä epäillä, etteikö palkkatyöläisten enemmistö olisi pelkästään tyytyväinen järjestelmään, jossa voi yhtä aikaa kiertää vastuuta ja lisätä tuloja.

Edelläolevaa on lyhyiden vuoksi kärjistetty. Ei ole tarkoitus väittää, etteikö sekä yrittäjien että työntekijöiden parissa olisi havaittavissa eriasteista yhteiskunnallista vastuuntuntoa. Pääsääntöisesti vastuuntunto riittää takamaan sopimusten noudattamisen. Ellei moraalisia perusvelvotteita yleisesti täytettäisi, koko talousjärjestelmä romahtaisi. Tarkoitus on korostaa, että siellä missä velvoitus perustuu sopimuksiin, joiden sisältö on määräytynyt neuvottelupuolten voimasuhteiden mukaan ja joiden päätähän on taloudellinen voitto, investointietu tai vähintään taloudellisen menetyksen välttäminen, yhteiskunnallinen vastuu joutuu pakosta toisarvoiseen asemaan tai vieläkin alemmaksi. Ei ole syytä kieltää, että on esimerkkejä yrittäjistä, jotka kykenevät kohoamaan pelkän henkilökohtaisen edun yläpuolelle ja huolehtimaan yrityksensä sosiaalisista velvollisuuksista. Samoin on aina ollut niin ruumiillisen kuin henkisen työn tekijöitä, joiden solidaarisuus ja velvollisuudentunto ulottuvat pitemmälle kuin ammattiyhdistystovereittensa, ammattikuntansa tai sosiaaliryhmänsä keskimäärin. Mutta he edustavat enemmän poikkeusta kuin sääntöä. Yhteiskunnassa, missä ansaitsemishimoa

pidetään ylistettävänä ominaisuutena ja suurta omaisuutta kunnioituksen perusteena, ihmisten taloudellista toimintaa koskevien käsitysten on pakko vääristyä. Taloudellisesta menestymisestä tulee päämäärä, ei vain keino, jolla pyritään yhteiskunnan hyvinvointiin.

Tämän hetken sekataloudessa vallitsee jatkuva jännitys taloudellisen ja sosiaalisen välillä, suurelta osalta siitä syystä että yhteiskunnallinen vastuu on pitänyt pakottaa teollisuuden ja kaupan kannettavaksi ulkoapäin. Tämä käy ilmi esimerkiksi sosiaalisesta lainsäädännöstä, jonka mukaan yritysten on taattava työntekijälleen tiettyjä etuja. Toiset lait säättävät rangaistuksen petollisesta liiketoiminnasta tai suojaavat kuluttajaa heikkolaatuiselta tai väärennetyltä tavaralta. Jatkuvasti halutaan myös estää yhteiskunnallisesti vaarallisten taloudellisten voimakeskittymien synty. Silti talousjärjestelmän luontainen kehitys kapitalistisestikin johdettuna viittaa pysyvästi yhä tiiviimpään integraatioon. Ei ainoastaan saman alan yritysten välillä, vaan myös esimerkiksi erityyppisen teollisuuden, josta esimerkiksi käy maatalouden sekä kemiallisen, polttoaine- ja koneteollisuuden kasvava keskinäinen riippuvuus. Samaten integroituvat maat pyrkien muodostamaan yhteismarkkinoita ja vapaita markkina-alueita. Tästä aiheutuvien ongelmien monimutkaisuus ja tarvittavien pääomien suunnattomuus tekee tarkan pitkän aikavälin ennakkoinnin ja suunnittelun välttämättömäksi. Samaten liike-elämän ja hallitusten välinen konsultointitarve ja keskinäinen riippuvuus lisääntyvät. Näissä olosuhteissa on mahdollista, että yritykset muuttuvat joissakin suhteissa vastuullisemmiksi; toisaalta ne voivat samassa määrin saavuttaa kasvanutta vaikutusvaltaa hallitukseen ja niiden talouspolitiikkaan. Käy yhä vaikeammaksi päätellä, kuka hallitsee ketä.

Theo Braun, Ranskan osuustoimintapankkien keskusjärjestön johtaja, esitti Lontoossa 1974 pidetyssä osuustoiminnallisessa pankkikonferenssissa erinomaisen alustuk-

sen, jossa luonnostellaan osuustoiminnan tehtävärakenteen malli. Käsitellessään rakennetta, koordinaatiota ja valtaa Braun lähti olettamuksesta, että osuustoimintajärjestelmän perusyksiköt ovat autonomisia. Näissä vastuu, samoin valta, keskittyy neljään elementtiin: jäsenistöön, valittuihin luottamushenkilöihin, johtajiin ja työntekijöihin. Osuuskunnan menestys riippuu näiden neljän elementin kitkattomasta toiminnasta ja niiden välisistä suhteista. Vaara, jota on vältettävä, on päätösvallan lipuminen luottamuselimiltä teknikoille. Tästä syystä hyvin paljon riippuu luottamushenkilöiden kyvystä ja koulutuksesta.

Valituille luottamushenkilöille on tyypillistä, etteivät he ennen tehtävään astumistaan ole saaneet siihen minkäänlaista valmennusta, eivätkä saa sitä paljon sen jälkeenkään. He oppivat kokeneemmilta tietonsa ja taitonsa. Vastaustavalle jäävä ikuisuuskysymys tuntuu olevan: kenelle luottamushenkilöiden koulutus kuuluu? Mahdollisesti myös: kuka kouluttaa kouluttajat? Ennen viime aikojen rakennemuutoksia monissa maissa kasvoi luottamushenkilöreserviä paikallisissa ja alueellisissa hallintoelimissä ja jäsentöimikunnissa. Mutta esimerkiksi Britanniassa, missä jäsenten kokouksiin osallistuminen kutistuu samassa tahdissa kuin osuusliikkeet kasvavat, sellaista reserviä ei synny, ja hallintoelimiin valittujen luottamushenkilöiden keskimääräinen valistustaso laskee jatkuvasti.

Theo Braunin kuvaama vaarallinen tilanne on, että koulutettu johtaja vaatii hallintoelimeltä päätöstä, jota se ei halua tehdä tai jonka äärellä se epäröi. Koska luottamushenkilöillä ei kenties ole yhtä laajaa näkemystä kokonaisuudesta kuin johtajalla, he eivät pysty näkemään päätöksensä tai sen tekemättä jättämisen seurauksia. Johtaja joko jättää asian päättämättä, mistä osuuskunta joutuu kärsimään, tai hän saattaa ylipuhua hallintoelimen jättämään asian hänen vastuulleen, itse asiassa siis vaatii itselleen hallintoelimen päättäntävallan ja rikkoo osuuskunnan de-

mokraattista hallintomallia. Monissa asioissa luottamuselinten on pakko luottaa ammattijohtajaan. Hallintoelimen koulutuksessa on keskeistä valmentaa se ymmärtämään, milloin sen on luotettava ammattijohtoon, milloin taas omaan arvostelukykyyn, ja miten nämä tilanteet erotetaan toisistaan ja tehdään aina oikea päätös.

Theo Braun kuvaili osuustoimintajärjestöjen federatiivista organisaatiota ja korosti että osuustoimintajärjestöt edellyttävät tällaista institutionaalista toimintakehystä, ja että se erottaa osuustoiminnan muusta liikemaa-ilmasta. Federatiivinen rakenne auttaa toimimaan oikein vaikeissa päätöksentekotilanteissa. Toisin sanoen, osuustoimintajärjestelmässä autonomiset elementit kunnioittavat toistensa valtaa ja vastuuta ja ovat samalla toisistaan riippuvaisia keskinäisen osuustoiminnan sitein.

Osuustoiminnan ydin sekä ensimmäisen, toisen että kolmannen portaan osuustoimintajärjestöissä on vapaaehtoinen jäsenyys vapaassa järjestössä ja jäsenyyteen liittyvien velvoitusten, niin sääntöihin perustuvien kuin moraalisten, aulis hyväksyminen ja täyttäminen. Se toimii esimerkkinä funktionaalisuuteen perustuvan taloudellisen järjestelmän luonteesta. Tehtävän periaate kattaa kuuden muun periaatteen tavoin koko osuustoimintarakenteen. Tri Fauquet'n epiteetti *responsables et solitaires*, vastuulliset ja solidaariset, viittaa siihen että jokainen osuustoimintaiminen, joka on vastuussa itsestään ja omasta hyvinvoinnistaan, on tietoinen myös luottamustehtävästään toisten jäsenten etujen vaalijana. Tämä luottamustehtävä tarkoittaa osuuskunnan taloudellisen toiminnan uskollista tukemista ja myös kaikkien jäsenen tehtävien tunnollista suorittamista. Vain näillä edellytyksillä osuuskunta voi kehittää täyteen mittaansa taloudellisen voimansa ja etunsa. Toisaalta jäsenvelvoitusten laiminlyönti on luottamuksen pettämistä, koska se heikentää osuuskuntaa ja lopulta vahingoittaa sekä epälojaalia jäsentä että koko jäsenistöä.

Vaikka jäsen kenties tuntee uskollisuutta lähinnä omaa osuuskuntaansa kohtaan, hänen velvoituksensa eivät rajoitu siihen. Hänellä ja osuuskunnan toisilla jäsenillä on yhteisiä tehtäviä ja vastuita hoidettavanaan myös keskusliittoa kohtaan — ja kauemmaksi, niin pitkälle kuin osuustoiminnallinen solidaarisuus ulottuu, kansainvälisen yhteistoiminnan etäisimpiin piireihin. Vastuun ja tehtävän periaate ei koske vain johtajia. Sääntö 'yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta' viittaa siihen, että osuustoimintaväki kaikkialla on vastuussa toisistaan ja toisilleen.

Kahdeksas luku

VALISTUS

Experimentia docet, kokemus opettaa, sanoivat roomalaiset. Elämä opettaa, sanoi J. H. Pestalozzi, suuri sveitsiläinen kasvattaja. Osuustoiminta, joka on osa sekä elämää että kokemusta, opettaa samalla tavalla. Mutta väittämät eivät ole niin kiistattomia kuin aluksi tuntuu. Kokemus opettaa vain niitä, jotka ovat halukkaita oppimaan kokemuksistaan, ja vain kokemuksen rajoissa. Elämä opettaa, mutta voi kyllä myös vääristää antamalla turmiollisia esimerkkejä, ja sulkea ihmisiltä oppimisen kanavat pettymyksen, menetyksien ja epätoivon — kenties myös odottamattoman ja ansaitsemattoman varakkuuden — kohdatessa. Osuustoiminta opettaa siihen osallistuvia vaatimuksin, joihin nämä kykenevät vastaamaan vain jos pystyvät hankkimaan uutta tietoa ja omaksumaan uusia menettelytapoja. Tämä opetus voi olla hyvinkin tehokasta siitä huolimatta — tai kenties siksi — että ihminen ei tietoisesti edes yritä oppia.

Vaikka tämä saattaa kuvata osuustoiminnan ja oppimisen läheistä suhdetta, tarkoitetaan osuustoiminnallisella valistuksen periaatteella kuitenkin muuta. Valistus on periaate, osuustoiminnan välttämätön elementti, koska se on elintärkeä osuuskuntien olemassaololle, toisten osuus-

toimintaperiaatteiden ymmärtämiselle ja soveltamiselle, osuustoimintajärjestöjen kasvulle ja koko liikkeen menestykselle — liikkeen, jonka täytyy syntyä ja kasvaa ihmis- mielessä. Ei voi olla osuustoimintaa ilman osuustoimin- taihmisiä, ja sellaiseksi ei synnytä vaan kehitytään. Osuus- toiminta ei sen vuoksi voi turvata vain tiedostamattomaan oppimiseen. Sen on pakko tietoisesti käyttää sopivia valis- tuksen menetelmiä päästäkseen päämääräänsä.

Koska liike ei edellytä vain tietoa, vaan toimintaa, vieläpä tehokasta, sen tarkoituksenaan mukaisen valistuk- sen on oltava hyvin monipuolista ja monikeinoista. Siihen kuuluu kaikki, mikä edistää ihmisen henkistä ja moraalista kasvua ja hänen kykyään tehdä yhteistyötä osuustoiminta- periaatteiden mukaisesti. Eräs aikamme merkittävä sosio- logi on sanonut, että ihmisten yhteistyö ei voi kohota heidän omaksumansa arvomaailman yläpuolelle. Osuus- toiminta ei voi edistyä, elleivät sen ihmiset kykene jatku- vasti kohottamaan sekä tehokkuuttaan että moraaliaan uudelle tasolle. Heille ei riitä osuustoiminnasta saatu perusopetus. Heidän koulutustaan on jatkuvasti täyden- nettävä. Osuustoiminta ei voi nähdä valistustehtäväänsä muulla tavoin kuin elämän mittaisena kehitystapahtu- mana.

Osuustoiminnallinen valistus on määriteltävä avarasti myös siitä syystä, että kaiken kasvatuksen pohjalla on oppiminen. Oppiminen samoin kuin osuustoiminta on omaa apua. Tietenkin tietty määrä totuutta sisältyy mietel- mään, jonka mukaan itseopiskelijalla on hölmö oppimesta- rina. Mutta opiskelun itseään varten ei tietenkään tarvitse merkitä yksinään opiskelua; eihän oman avun ajatuskaan sulje pois keskinäistä apua. Mutta on tärkeää pitää mieles- sä, että oppiminen on tärkeämpää kuin opettaminen, ja sen edellytyksenä on ihmisen sammumaton himo tietoon ja taitoon. Opetus on tärkeää vain siinä tapauksessa, että se tosiaan on paras tapa edistää oppimista. Jokaisen opetus-

metodin koetinkivi on testata, välittääkö se kokemuksia, jotka auttavat opiskelijaa kehittämään omia voimiaan ja persoonallisuuttaan. Tämäkin on yksi syy, miksi osuustoimintaliikkeen on valistuksen periaatetta soveltaessaan pakko edetä ohi perinteellisten, esim. akateemisten opetusmetodien. Niiden tarkoituksperät ja menetelmät ovat usein osuustoiminnan tarpeiden kannalta täysin epäsopivia.

Sisältääkö osuustoiminnallisen valistuksen käsite propagandaa? Teoriassa ei, käytännössä kyllä. Se on pakosta tietyltä osaltaan propagandaa, ja kaiken osuustoiminnallisen propagandan pitäisi olla suurelta osaltaan valistuksellista. On kuitenkin tärkeää, että osuustoimintaihmiset ymmärtävät valistuksen ja propagandan välisen eron, jopa silloinkin kun ne esiintyvät toisiinsa sekoitettuina. Yksi selvä ero on, että valistaja pyrkii vaikuttamaan yksilöiden kautta joukkoihin, propagandisti taas joukkojen kautta yksilöihin. Syvemmällä tasolla on havaittavissa olennainen tarkoituksperien ero: propagandan harjoittajan tarkoitus on houkutella ihmiset ajattelemaan, tuntemaan ja toimimaan sillä tavalla kuin hän haluaa, olkoonpa kyse sitten tuotteen ostamisesta tai äänen antamisesta. Jos ihmiset tekevät niin kuin hän haluaa, hänen tarkoituksensa on saavutettu, vaikka hän seuraavalla viikolla houkuttelisi heitä täysin päinvastaiseen.

Mutta valistaja ei ole niinkään kiinnostunut siitä, *mitä* ihminen ajattelee tai uskoo, kuin siitä, *kuinka* hän ajattelee ja muodostaa mielipiteensä. Toisin sanoen, tajuaako hän tosiasiat selkeästi ja pääseekö niiden pohjalta oikeisiin johtopäätöksiin, sekä kuinka tätä itsenäistä päättelykykyä voisi kehittää. Valistajan tarkoitus on luoda valmiuksia, jotka jäävät ihmisen pysyväksi omaisuudeksi.

Osuustoimintaväelle on siis tarpeellista osata erottaa valistus propagandasta ja ymmärtää itse selkeästi, mitä tekee harjoittaessaan kumpaa tahansa. Vielä on muistettava, että kaikessa osuustoiminnallisessa valistustyössä on

aina jätettävä tilaa puolueettomalle, kiihkottomalle puh-
taan tiedon tavoittelemiselle, joka ei tähtää mihinkään
käytännön tarkoitukseen. Tältä alueelta on propaganda
ehdottomasti suljettava pois, koska se on aina yksipuolista
ja liioittelevaa. Valistuneen osuustoimintaihminen pitää
kyetä pohtimaan tyynesti koristelematonta totuutta, myös
osuustoiminnasta.

Millainen on valistunut osuustoimintaihminen? Kysy-
mys ei ole missään tapauksessa joutava. Osuustoiminnalli-
sen ja kaiken kasvatuksen arvo mitataan sen kyvyllä painaa
leimansa kohteena olleiden mieleen ja pesoonallisuuteen.
Kun osuustoiminnan sosiaalisia periaatteita tarkastelee
kääntöpuolelta, ne ovat osuustoimintaihminen henkilökoh-
taisia menettelyohjeita. Valistuneen jäsenen tuntee hänen
kyvystään hoitaa asioita osuustoimintaperiaatteiden mu-
kaisesti; tehdä toimintasuunnitelmia, jotka vastaavat ajan-
kohdan vaatimuksia. Hän kykenee myös tuloksellisesti
tekemään työtä ryhmän osana. Nämä ovat osuustoimin-
taihmiä yhdistäviä ominaisuuksia, jotka ovat riippumat-
tomia kaikista älyn, luonteen ja temperamentin eroista
ihmisten välillä. Hänen osuustoiminnallisen valistuneisuu-
tensa on oltava kaiken sen tiedon, taidon ja yhteiskuntamo-
raalin synteesi, jota hänen tehokas toimintansa osuustoi-
mintaliikkeessä edellyttää, olkoonpa hän jäsen, luottamus-
henkilö tai palkattu toimenhaltija, johtavassa tai muussa
tehtävässä.

Valistuksen periaate edellyttää jokaiselta osuuskunnalta
pienimmästä suurimpaan, että sen on taukoamatta pyrit-
tävä lisäämään jäsentensä tiedon ja taidon määrää kaikilla
käytettävissä olevilla koulutuksen ja tiedotustoiminnan
menetelmillä. Kehitysmaissa valistustyö saattaa alkaa ys-
tävällisenä keskustelukontaktina yhteisistä taloudellisista
ongelmista. Osuustoimintaa organisoivan virkamiehen en-
simmäinen tehtävä ei ole ryhtyä jakamaan tietoa vaan
synnyttää keskustelua, kuunnella sitä ja johtaa sitä vähitel-

len etsimään pulmien ratkaisua yhteisestä toiminnasta. Teoreettisen tiedon ja osuustoimintaperiaatteiden tarkemman esittelyn aika seuraa sitten kun valmius käytännön toimiin on saavutettu.

Kun osuuskunta on perustettu ja rekisteröity ja toimihenkilöt valittu, jäsenet tarvitsevat harjoitusta kokoustehtämissä ja tietoa osuuskuntansa työtavoista. Johtokunnan jäsenet on koulutettava tehtäviinsä, ja yleensä ainakin aluksi myös johtaja ja sihteeri on perehdytettävä työhön. Kaikkien oppiminen toivottavasti jatkuu osuuskunnan työn kehittyessä, ja kokemuksista aletaan vähitellen saada myös käytännön viisautta.

Tämä yksinkertainen esimerkki ensi asteen osuuskunnan perustamisesta ja valistustyön asemasta siinä osoittaa, että tiedon, taidon ja moraalin elementit, kaikki kolme, ovat alusta lähtien mukana. Vakiintuneiden osuustoimintaliikkeiden piirissä valistustyö on jo paljon kehittyneempää ja vaikuttaa eri toimintatapojen kattavana verkkona. Siihen voi kuulua erilaista kurssitoimintaa, aikakauslehtiä sekä jäsenille että henkilöstölle, osuustoiminnallisia kouluja, keskusjärjestöjen tiedotuselimiä, elokuva- ja videotuotantoa ja paljon muuta. Unohtaa ei saa monien yliopistojen piirissä harjoitettavaa osuustoiminnan tutkimusta. Valistustyön mittasuhteet ja syvällisyys vaihtelevat maasta maahan riippuen elinolosuhteista, osuustoiminnan asemasta, valtiollisen koulujärjestelmän tasosta ja suhteista kouluviranomaisiin ja kansansivistysjärjestöihin. Valistustyössään osuustoimintaliikkeen ei tarvitse antaa kaikkea jäsentensä ja työntekijöidensä tarvitsemaa koulutusta. Sen velvollisuus on yksinkertaisesti taata että koulutusta annetaan riittävän monipuolisesti, jotta osuuskunnan tehokas toiminta ja tehtävien hoito mahdollistuu.

Tämä on menneisyydessä tarkoittanut, ja tarkoittaa yhä, että jos maan yleinen kehitystaso on alhainen eikä mikään muu taho vastaa koulutuksesta, osuustoiminta

organisoi jäsenilleen ja henkilöstölleen tarpeellisen opetuksen. Kuten tiedetään, toimintansa alkuvaiheissa Rochdalen pioneerit opettivat lukutaidottomat jäsenensä lukemaan sekä perustivat kirjaston ja lukusalin, jotta jäsenillä olisi mahdollisuus jatkaa opiskeluaan ja saada tietoa maailman tapahtumista. Rochdalen pioneerit järjestivät myös luentoja aiheista, jotka kiinnostivat jäsenistöä, ja tarjosivat tilaisuuden tietojen kartuttamiseen työläisille, jotka yleensä lopettivat koulun 14-vuotiaina tai varhemminkin. Kun erilaiset sivistysjärjestöt ja valtiovalta myöhemmin ottivat vastuun aikuiskasvatuksesta, osuustoiminnan osuus on jäänyt suppeammaksi, mutta ei suinkaan loppunut. Kansalliset osuustoimintajärjestöt eri puolilla pitävät yhteyttä kansansivistysjärjestöihin keskinäisen palvelun ja avunannon merkeissä.

Maassa vallitsevan aikuiskasvatuksen ja osuustoiminnallisen valistustyön välillä näyttää aina olevan tietty vaikutussuhde. Klassisen esimerkin tarjoaa Tanska, missä kansanopistot ehtivät vaikuttaa sukupolven verran ennen osuustoimintaliikkeen syntyä eritoten maalaisväestön parissa. Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö Tanskan maatalousosuustoiminnan nopea kehitys pohjautunut sille valistukselle, jota nuoret maanviljelijät saivat kansanopistoissa talvikuukausien aikana. Mutta opistojen ja osuustoiminnan hyvät suhteet eivät silti tehneet tarpeettomaksi osuustoimintaliikkeen omien oppilaitosten perustamista. Samoin oli ryhdyttävä julkaisemaan omia sanomalehtiä jäsenkunnan valistustason ylläpitämiseksi.

Osuustoiminnallisesta valistustyöstä tarjoaa kenties parhaan esimerkin Ruotsin osuuskauppaliikkeen kehittämä henkilöstön ja jäsenkunnan koulutus. Tästä lankeaa suuri ansio Harald Elldinille, joka oli eräs tämän vuosisadan omaperäisimpiä osuustoimintavalistajia. Hän rikkoi kokonaan perinteisen pedagogiikan rajat ja otti lähtökohdaksi Ruotsin maantieteelliset ja yhteiskunnalliset olot,

osuusliikkeen työntekijöiden olosuhteet ja vaatimukset, jotka työ heihin kohdisti. Hän hylkäsi luentomuotoisen opiskelun, jota piti tylsistyttävänä, ja kehitti tilalle aktiiviset pienet työryhmät, jotka keräsivät itse oppimateriaalinsa ja kehittivät ratkaisunsa. Elldin siirsi myös suuren osan opetusta tapahtuvaksi kirjeitse; opiskelijat kutsuttiin kouluun vain tietyiksi opintojaksoiksi.

Jäsenvalistuksessa on Ruotsissa opintokerhoilla tärkeä asema. Niitä on muodostettu tuhansittain ja ne opiskelevat runsaasti myös osuustoiminnan ulkopuolisia aineita. Niiden työn tueksi laaditaan tasokasta kurssimateriaalia. Ryhmät raportoivat työstään, ja keskusjärjestön ulottuville saadaan täten runsaasti maanläheistä tietoa jäsenten ajattelusta ja toiveista.

Lyhyestä osuustoiminnallisen valistuksen 'sisältöä' koskevasta määritelmästä — tieto, taito ja moraal — voimme ensimmäiseksi todeta, että osuustoimintaihmiset tarvitsevat tietoa eriasteisesti. Kaikki tarvitsevat luotettavaa, ajantasoista tietoa siitä, mikä liittyy käytännön tehtävien suorittamiseen ja päätösten tekemiseen, samoin niistä tekniikoista, joiden varassa toimitaan. Näiden jatkona on tiedon alueita, joiden hallitseminen on arvokasta, mutta ei aina käytännössä välttämätöntä, esimerkiksi osuustoiminnan historia, kehitysvaiheet ja menneet tapahtumat, jotka ovat johtaneet nykyiseen tilanteeseen. Samaten se taloudellinen ja sosiologinen tieto, jota osuustoiminnan tieteellinen tutkiminen tuottaa, ja joka käy sitä systemaattisemmaksi, mitä pitemmälle tutkimuksessa päästään.

Valistuksen pysyvä tehtävä on huolehtia siitä, että jäsenistön mielessä syntyy ja säilyy käsitys siitä, miten osuustoiminta edistää sen etua. Tähän päämäärään ei päästä, ellei informaatiota tarjota tavalla, johon ihmisten on käytännössä mahdotonta olla kiinnittämättä huomiota. Se on vietävä heidän ulottuvilleen. On turha odottaa, että monikaan lähtisi sitä omasta aloitteestaan etsimään. Ihmisten

mielenkiinnosta kamppailee nykyään niin moni asia ja harrastus. Monissa vanhoissa osuustoimintamaissa jäsenistö on niin suuri, että se on koko väestöstä vaikeasti eroteltavissa. Liikkeen on mahdotonta pitää itseään näkyvillä turvautumatta samoihin mainonnan ja massatiedotuksen keinoihin, joita kilpailijat käyttävät. Lisäksi on aina tietysti ponnistettava paitsi nykyisten, myös tulevien jäsenten tietoisuuteen.

Erään itävaltalaisen sosiologin huomautuksen mukaan kenenkään Lontoossa asuvan on mahdotonta välttää julisteissa ja sanomalehdissä loputtomasti toistettua väitettä, että tietty juoma¹ 'tekee sinulle hyvää'. Miten paljon tärkeämpää olisikaan osuustoimintaliikkeen kertoa jäsenilleen ja koko väestölle asioista, jotka tekevät heille hyvää ja todennäköisesti parempaa. Massamedioiden käyttö on tietenkin kallista, mutta ajan mittaan ei läheskään yhtä kallista kuin jalansijan kaventuminen liikemaailman rajusti kilpaillussa kentässä. Pohjimmiltaan on kyse siitä, aikooko liike säilyä hengissä vai ei.

Nopean, täydellisen ja luotettavan informaation tärkeyttä korostaa sen läheinen suhde kansanvaltaan. Asioita voidaan vaivoin hoitaa demokraattisesti ainoassakaan osuuskunnassa, elleivät yhteiset asiat ole jäsenten parissa yleisesti tunnettuja. Rochdalen pioneerit aloittivat käytännön järjestää säännöllisesti jäsenten kokouksia, joihin tuotiin tarkat tiedot toiminnasta ja tuloksista. Menetelmä on kaiken tyyppisissä osuuskunnissa edelleen käytössä. Jäsenkunnan kasvu on tietenkin tehnyt kokoukset useinkin käytännössä mahdottomiksi, ja ne on korvattu painetulla sanalla, televisiolla ja radiolla.

Osuustoimintalehdistö on kehittynyt liikkeen sisäisiä asioita käsittelevistä bulletiineista aikakauslehdiksi, joiden päätarkoituksena on toimia jäsenkunnan ikkunana koko maailmaan. Toisaalta on syntynyt ammattilehtiä, joita toimitetaan liikkeenjohdosta ja hallinnosta vastaaville. On

selvää, että kun kumpikin lehtityyppi kehittyy ja sisällyttää uutisiin ja artikkeleihin keskustelun liikkeen ajankohtaisesta kehityssuunnasta, niiden merkitys osuustoimintaväen näköalojen laventajana on keskeinen. Oman lehdistön velvollisuuksiin kuuluu välittää lukijoilleen osuustoiminnan sisäisten tapahtumien lisäksi myös näkemys siitä, millaiseen yhteiskunnalliseen vaikutukseen pyritään talouselämän koko kentässä. Näin on kuluttajien osuustoiminnassa pidettävä jäsenkunta valppaasti tietoisena kuluttajan asemasta talouselämässä: mitkä vaikeudet kohtaavat yksinään toimivaa kuluttajaa ja mitkä ovat hänen todelliset vaikutusmahdollisuutensa yhteistyössä toisten kanssa.

Samanlaista valpasta ja tietoista asennetta on vahvistettava myös tuottajien osuuskuntien jäsenten parissa, joiden tulee ymmärtää tarjonnan ja kysynnän voimat jotka määräävät heidän markkinoitaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Osuustoiminnan opiskelu tyhjiössä ei tuota mitään käytännön tulosta. Se saa merkitystä vasta todellista taloudellista ja sosiaalista taustaansa vasten tarkasteltuna. Vailla tätä tietoa jäsenet ovat taipuvaisia vaatimaan osuuskunniltaan joko liian paljon tai liian vähän.

Jos valistustyö on kunnolla tehty, tavallinen jäsen käsittää, ettei hänen jäsenyytensä rajoitu vain omaan osuuskuntaan kuulumiseen, vaan että hän on osa paljon suuremman liikkeen.

Ennemmin tai myöhemmin on edessä ratkaisu suurestakin rakennemuutoksesta, sulautuminen alueelliseen osuuskuntaan tai keskusjärjestöön. Valistustyöstä vastaavien on ennakoitava tilanne ja valmistauduttava siihen. Jos muutokset tapahtuvat ensin ja valistustyö seuraa perässä, on väistämättä tuloksena, että keskivertojäsenen käsitykset eivät ole ajankohtaisen tilanteen tasalla. Valtakunnalliset ongelmat huomattava osa osuustoimintaväestä pystyy kohtaamaan vain paikalliselta pohjalta. Näin on itse asiassa tapahtunut lähes kaikkialla, ja se selittää suurelta osalta,

miksi kansalliset osuustoimintaliikkeet ovat suostuneet niin verkkaisesti niihin keskittämis- ja ryhmittelymuutoksiin, jotka uusi kilpailutilanne on tehnyt välttämättömiksi. Samanlainen pitkä viive on havaittavissa kansainvälisellä tasolla, ja sen syynä on eri maiden keskusjärjestöjen päättämättömyys keskinäisessä kaupankäynnissä. Sitä on jatkunut jo kuusi vuosikymmentä. Osuustoimintaväen kansainvälisyys on epäilemättä vilpitöntä, mutta rajoittuu enimmäkseen tunnetasolle. Tehokkaan kansainvälisen yhteistoiminnan voi taata vain määrätietoiseen opiskeluun pohjaava tietotaso.

Osuustoiminnan piirissä tarvitaan luonnollisesti myös puhdasta ammattikoulutusta. Käytännön työ erilaisissa toimipaikoissa ei paljoakaan poikkea siitä, mikä on totuttua koko liikemaaailmassa. Jos yhteiskunta tarjoaa riittävät ja tyydyttävät opiskelumahdollisuudet, ei osuustoimintaliikkeellä ole mitään syytä ryhtyä organisoimaan samaa omissa nimissään. Sen on vain valvottava, että sen henkilöstö ja luottamushenkilöt pääsevät asianmukaiseen koulutukseen. Joskus kuulee väitteen, että ammattikoulutus on saatava 'osuustoiminnan hengessä'. Se ei ole välttämätöntä. Toisaalta liikkeen on tietenkin koulutettava oma-aloitteisesti väkensä niissä asioissa, jotka ovat yksin osuustoiminnalle ominaisia. Jäsensuhteet tulevat tällöin etualalle. Liikkeen kansanvaltainen hallinto edellyttää omaa koneistoaan. Suuri merkitys on myös killoilla, jäsen- ja myymäläneuvostoilla ja nuorisokerhoilla. Niissä jäsenet harjaantuvat ilmaisemaan mielipiteitä, tekemään aloitteita ja saattamaan ne oikeaa kanavaa myöten eteenpäin.

Mutta on täysin mahdollista, että henkilö on hyvin perillä osuustoiminnan taloudellisesta ja kansanvaltaisesta hallintomallista ja osaa toimia sen mukaisesti olematta kuitenkaan sanan täydessä merkityksessä valistunut osuustoimintaihminen. Valistukseen on siksi pakko sisällyttää kolmas osatekijänsä, yhteiskunnallinen moraal. Tä-

mä on enemmän kuin se älyllinen kurinalaisuus, jota yhteiskuntatieteet edellyttävät harjoittajaltaan. Osuustoimintaperiaatteet sisältävät ja edellyttävät kyllä sen, mutta periaatteita ja niiden käytäntöön soveltamista on tutkittava syvällisesti, aatteellisia juuria myöten, jotta niistä opitaan löytämään perusratkaisuja maailman yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin ajankohtaisiin ongelmiin. Tässä on se älyllinen ja moraalinen pohja, jolla kaikkien osuustoiminnan piiriin kuuluvien ihmisten tehtävästä ja taustasta riippumatta on pakko pystyä kohtaamaan, jos liikkeen on määrä saavuttaa yksimielisyys ja pysyä koossa. Valistuneen osuustoimintaihmissen on pystyttävä tunnistamaan osuustoiminta-aate sen loputtoman moninaisissa ilmenemismuodoissa ja hahmottamaan eri tyyppiset osuuskunnat, liitot ja muut järjestöt perheeksi, jota keskinäinen yhteenkuuluvuus sitoo.

Omiin tehtäviinsä erikoistuneiden asiantuntijoiden työ on tehostaan ja tärkeydestään huolimatta turhaa, ellei ole yhteistä viitekehystä, innoituksen lähdeä, jonka liikkeen yhteinen filosofia muodostaa. Erikoistuminen on tasapainotettava ja vakiinnutettava koordinaatiolla, muutoin se voi muuttua vahingolliseksi. Osuustoiminnan tutkimisen on johdettava analyysistä synteisiin, joka yhdistää ajan ja kokemuksen yleismaailmallisesti tärkeiksi osoittamat ideat.

Mutta myös yleisellä osuustoimintamoraalilla on kääntöpuolensa, yksityisen ihmisen menettelytapojen taso. Jos jäsenet hallitsevat kollektiivina periaatteiden arvomaailman, heidän on suostuttava noudattamaan niitä myös yksilöinä. He ovat viime kädessä toistensa hyvinvoinnin takaajia. Tietoisuuden tästä ei tulisi koskea vain osuustoiminnan johtajia ja toimihenkilöitä. Sen on ulotuttava mahdollisimman laajalle jäsenistön keskuuteen. Lisäksi on olemassa kurinalaisuutta, jota voisi nimittää demokraattiseksi. Se tarkoittaa demokratian menettelytapojen rehellistä soveltamista ja siten syntyneiden päätösten reilua hy-

väksymistä, kun niihin on asiallisesti päädytty. Ei ole väärin tavoitella valtaa tai uskoa kiihkeästi asiansa oikeuteen. Mutta on hyvän osuustoiminnallisen tavan vastaista sallia kunnianhimon loukata toisten oikeuksia tai fanaattisuuden sulkea toisilta mielipiteen ilmaisun mahdollisuus. Jos osuustoimintaliikkeen piirissä halutaan vapauden vallitsevan, jäsenten on kohdeltava toisiaan suvaitsevasti, ja jos tavoitellaan oikeudenmukaisuutta, se on mahdollista vain jos jäsenten oikeudentaju kehittyy asteelle, millä myönnetään toisen oikeudet samanarvoisiksi omien kanssa.

Jos edelläsanotusta tehdään riittävän kauaskantoiset johtopäätökset, käy selväksi että osuustoimintaväen ja erityisesti sen valistustyön tekijöiden on oltava lähes filosoфеja. Lisäksi kansallisten ja kansainvälisten järjestöjen johtajilla pitää olla valtiomiehelle sopiva koulutus ja kokemus. Monista osuustoiminnan johtajista onkin tullut valtiomiehiä.

Osuustoiminnallisen valistuksen tehtävä kaikkialla on etsiä kaikenikäisissä ihmisissä piileviä kykyjä, kehittää niitä ja rohkaista niiden käyttöönottoa liikkeen edun vuoksi. Lahjakkaille on avattava mahdollisuudet uran rakentamiseen. Osuustoiminnan kohtaloa ei ratkaista viime kädessä kaupallisessa kilpailussa vaan kilpailussa lahjakkuudesta.

Yhdeksäs luku

OSUUSTOIMINTAPERI-
AATTEET
JA YHTEISKUNNALLINEN
EDISTYS

'Yhteiskunnallinen edistys' vaatii terminä tarkentamista, muutoin asia hukkuu kysymysten paljouteen. Osuustoiminnan elinaikana ihmisten käsitykset edistyksestä ovat muuttuneet perinpohjin. Kun ensimmäiset osuuskunnat syntyivät Euroopassa, filosofit opettivat — ja monet, myös osuustoimintaihmiset, uskoivat — että edistys kuuluu erotamattomasti maailmanjärjestykseen eikä sitä voi estää. Evoluutioajatuksen leviäminen ja tieteiden ja teknologian kehitystä seurannut vaurastuminen synnyttivät optimismeja, jonka pohjalta oli helppo omaksua ajatus edistyksestä luonnonlakina. Englantilainen filosofi Herber Spencer kirjoitti: 'Edistys ei ole sattumaa vaan väistämättömyys. Sen, mitä nimitämme pahuudeksi ja moraalittomuudeksi, on pakko hävitä. On varmaa, että ihmisestä tulee täydellinen.'

Noin rajaton optimismi tuntuu tällä hetkellä käsittämättömältä. Sillä ei puhuttele sukupolvea, joka on kokenut kovia kahdessa maailmansodassa, eikä sillä ole merkitystä

seuraavalle, joka elää ydintuhon uhkan alla. Ei ole hämmästyttävää, että monet nyt edustavat toista äärimmäisyyttä eivätkä näe ihmiskunnan tilassa mitään pysyvän edistyksen mahdollisuutta. Aika on raastanut paljaaksi viime vuosisadan optimismin perusteet. Edistys ei suinkaan synny persoonattoman luonnonlain voimasta vaan ihmisen tietoisien ponnistelun tuloksena ja sen suuntaisena, mihin sitä ohjataan.

Edistys tiettyyn suuntaan voi estää tai vaarantaa muun edistyksen. Ei riitä, että luonnontieteiden ja teknologian kehitys, joka eräissä maapallon osissa on johtanut ihmisen hallitsemaan ympäristöään ennen näkemättömällä tavalla, on saavutettu tarpeettomin kärsimyksin ja moraalisten ja kulttuuriarvojen tuhon hinnalla. Se on estänyt ja yhä estää huomion kiinnittämisen teollisen ja teknisen vallankumouksen synnyttämien inhimillisten ja sosiaalisten haittojen ratkaisuun. Ihmiskunta etenee halukkaasti vähimmän vaivannäön tietä: on helpompaa hallita luonnonvoimia kuin ihmisten toiveita, laskea määrää kuin arvioida laatua, lähettää astronautteja avaruuteen kuin pelastaa ihmiset nälältä.

Herbert Spencerin usko ihmisen täydellistymiseen tuntuu yhtä perusteettomalta kuin hänen uskonsa edistyksen luonnonlakiin. Ihminen ja yhteiskunta paranevat vain päättäväisesti ponnistellen, valitsemalla oikeat kasvatuksen ja järjestäytymisen menetelmät, ja vielä sittenkin mahdollisuuksia rajoittavat monet esteet. Ja mitä on parantuminen? Miten mitataan parempaa ja huonompaa? Mihin päämäärään haluamme olla menossa? Vaikka yhteiskuntatieteet ovat kehittyneet, näihin kysymyksiin ei vieläkään ole objektiivisia vastauksia.

Kehitys, joka on tuonut ihmiskunnan ydinsodassa tuhoutumisen partaalle, ei ole yhdenkään järkevän ihmisen mielen mukainen. Miksi kansakunnat yhä suostuvat tähän uhkatilanteeseen? Eräs vastaus saattaisi olla, että sota,

sotaan varustautuminen ja vastapuolen hyökkäyksellä pelottelu ovat edullisia taloudellisessa järjestelmässä, jonka toiminnan tärkein ponnin on investoinnin tuoma voitto. Tilanne edustaa vakavaa uhkaa maailmassa, missä toisilleen vastakkaiset aatteelliset voimakeskukset kilpailevat asemasta.

Jälkeenpäin on helppo todeta, miten tuhoisin seurauksin Adam Smithin vanhentuneita talousoppeja teollista valankumousta edeltäneeltä ajalta sovellettiin uudemman ajan pulmien ratkaisuun. Mutta oma sukupolvemme syylistyy samanlaiseen tyhmyyteen yrittäessään tunkea ratkaisut, joihin olisi mahdollista päästä vain maailmanlaajuisella yhteistyöllä, kansallisen suvereeniuden pakkopaitaan piittaamatta siitä, että näin on maailma syösty jo kahteen kauheaan maailmansotaan kolmen vuosikymmenen kuluessa. Vielä pahempaa on, että äskettäin itsenäistyneet kansat näyttävät halukkaasti matkivan vanhempia kansallisvaltioita, joiden esimerkki tietenkin aina vakuuttaa enemmän kuin ohjeet.

Mutta kuinka kehitysmaat voisivat oppia kokeneilta hallituksilta mitään hyvää, kun nämä saarnaavat yhteistointa mutta harjoittavat kilpailua, hyväksyvät 'pyhän itsekkyyden' ja antavat varoja kansainvälisille järjestöille, mutta estävät niiden tehokkaan toiminnan turvautumalla kansallisiin mielummin kuin kansainvälisiin ratkaisuihin? Keskinäisen riippuvuuden ja kansalliskultin välinen jännitys estää kerran toisensa jälkeen kansainvälisen toiminnan, olkoonpa kyseessä rauhan ylläpito, järjestyksen palauttaminen, sotavarustelun rajoittaminen, kauppavaihdon virkistäminen tai vaihtokurssien vakauttaminen. Valtiomiehet, joita kannustaa maailmanlaaja näkemys, saattavat saada hiukan kansainvälistä yhteistointia vain muotoilemalla politiikkansa valistumattomien kannattajiensa mielen mukaan itsekkääksi tai suostumalla painostusryhmien vaatimuksiin.

Tosiasias on vain yksi tie, jota pitkin maailma voi vetäytyä takaisin ydintuhon vaaravyöhykkeeltä. Se on Owenin vanhan koulukunnan viitoittama polku: 'rajatonta osuustoimintaa yhteiskuntaelämän jokaisessa sektorissa.' Yksilön sen enempää kuin yhteiskunnan sosiaalista tilaa ei voi kohentaa muuten kuin osuustoiminnan avulla.

Ennen kuin siirrymme tarkastelemaan, millä tavalla osuustoiminnan periaatteet voivat auttaa yhteiskunnan edistyksessä, joudumme palauttamaan mieleen, miten nykyinen yhteiskunta käyttäytyy niissä yleismaailmallisissa perustilanteissa, jotka mainitaan lyhyesti ensimmäisessä luvussa. Eräs aikamme itsestäänselvyksiä on, että tieteen, teknologian ja johtamismenetelmien kehitys johtaa maailmaa tilanteisiin, joissa yhteenliittyminen muodossa tai toisessa on väistämätöntä. Se osoittautuu ainoaksi keinoksi, jonka järkevät hyvän tahdon ihmiset edes ottavat harkittavaksi. Saavutettavia etuja ovat säästöt ja voitot, joita suurten mittojen toiminta tuo tullessaan. Uudet hallintotekniikat ja tietokoneet helpottavat keskittämistä. Tärkeä kimmoke on tarve varmistaa suurten pääomien saatavuus. Kaikki tämä yhdessä luo keskinäisen riippuvuuden ja rohkaisee harkitsemaan yhä suurempiin yksiköihin integroitumista. Kilpailu ei poistu, mutta sen laajuutta ja voimaa säätelevät liitot, sopimukset ja niiden enemmän tai vähemmän järjestelmällinen valvonta.

Tätä kehityssuuntaa vahvistaa hallitusten entistä herkempi puuttuminen talouselämään. Tämä ei niinkään tarkoita valtionyhtiöiden perustamista kuin konsultointia, aloitteellisuutta, säätelyä ja suunnittelua. Tällöin painopiste siirtyy luontevasti puhtaan kannattavuuden näköaloista koko kansantalouden etuun ja kunkin teollisuudenhaaran tehtävään sen sisällä. Näin kehittyy sekä valtiovalan että teollisuuden piirissä entistä selkeämpi suhtautuminen niiden yhteiskunnalliseen vastuuseen.

Tätä seuraa avartunut käsitys teollisen ja kaupallisen

yrityksen todellisesta tarkoituksesta. Ei ole kyse yksinomaan voitosta vaan taloudellisen hyvinvoinnin jakautumisesta mahdollisimman laajalle. Tässä käy ilmi se yhteiskunnallinen vaatimus, jolle osuustoiminnan pioneerit antoivat nimen oikeudenmukaisuus. Vaikka hyväksytäänkin näkemys, että yksityisten tulojen on oltava tietyssä suhteessa kansantalouden kasvuun ja tuottavuuteen, ovat silti jäljellä kysymykset siitä, miten tulojen tulee jakautua pääoman omistajien, työvoiman ja ammattitaidon tarjoajien, kotona työtä tekevien tai vientiteollisuudessa palvelevien, teollisuuden ja maatalouden jne. välillä.

Vallan keskittyminen ja vastuun kasvu talousjärjestelmän huipulla eivät välttämättä saa seurakseen vastuuntunnon kasvua ruohonjuuressa. Päinvastoin, kun vallan keskittymä on yhä etäisempi, valvontaan osallistumisen mahdollisuus menetetään ja se saattaa johtaa vastuullisuuden vähenemiseen. Poliittisen kansanvallan ja teollisuuden hierarkian välillä vallitsee ristiriita, joka yhä odottaa ratkaisuaan. Tämä ristiriita synnyttää jännitystä, joka haittaa tuotantoa lakkoina ja monella muulla tavalla. Pulma on vaikea ja kriittinen: jos johto tarvitsee yhteistoimintaa työntekijöiden kanssa, ja tietenkin se tarvitsee, ei demokratian pääsyä teollisuuden hallintoon voida loputtomasti estää. Muuten poliittinen kansanvalta hukkuu demagogiaan, jonka lopulta diktatuuri tukahduttaa.

Kansanvallan hinta on sama kuin vapauden: loputon valppaus. Kaikki demokratia rappeutuu ellei sitä jatkuvasti uudisteta ja virkisteta. Yhteiskunnan edistys on mahdotonta, ellei ihmisten kykyä viljellä, heidän tietomääräänsä lisätä, arvostelukykyään terävöiteta ja itsekuria harjoiteta.

Kuitenkin kasvatuksella on nykyään todelliseen kansanvaltaan ja sosiaaliseen edistykseen paljon vähäisempi vaikutus kuin voisi olla ja mihin sen on mahdollisimman nopeasti päästävä. Yleisen opetuksen tasoa jäytävät sekä sisäiset heikkoudet että ulkopuoliset haittatekijät. Suuri

osa kouluopetusta on yhä takapajuista sekä sisällön että menetelmien osalta. Se ei ole sisäistänyt, vielä vähemmän ryhtynyt soveltamaan sitä, minkä psykologit ovat paljastaneet kouluikää edeltävien vuosien tärkeydestä lapsen oppimiselle. Sillä on yhä taipumus turvautua nuorten opetuksessa ennenaikaiseen ja väärin tasapainoitettuun erikoistumiseen. Se rohkaisee enemmän yksilöllistä kunnianhimoa ja kiipimistä kuin sosiaalista vastuuta. Kaiken opetuksen on pakko jatkuvasti kamppailla ulkopuolisia vihamielisiä vaikuttajia vastaan, ja usein ne tuntuvat ainakin tilapäisesti vahvemmilta. Jännitys voi ilmetä esimerkiksi koululaisen ristiriitana läksyjen ja television katselun välillä. Televisio-ohjelmien suuri osa edustaa kaupallisen ajanvietteen maailmaa, joka ei kenties ole suoranaisesti vahingollista, mutta ei myöskään sisällä mitään ihmisen henkeä ja persoonallisuutta rikastuttavaa.

Tähän tarkoitukseen on kaupallisuus usein anastanut valistuksen todelliset työvälineet. Samanlaista kansan tyhmentämistä merkitsee massatieodottimien käyttö kaupallisen voiton palveluksessa. Tarkoitus on pohjustaa markkinoita tuottoisalle massatuotannolle tai altistaa ihmiset halutulle ideologialle. Yksilöllinen arvostelukyky ja omatunto vaihtuu laumasieluisuudeksi. Heikon itsetunnon ahdistamat ihmiset kilpailevat naapureiden kanssa ja tekevät niin kuin toisetkin. Maailman edessä on valinta massasivilisaation ja osuustoiminnallisen sivilisaation välillä, totesi Ch. H. Barbier¹ ICA:n lehdistökonferenssissa 1963. Tämä valinta ei koske vain taloudellisesti kehittyneitä maita. Kolmannen maailman kansojen on tehtävä sama vaikea ratkaisu: mihin suuntaan ne haluavat sosiaalisen, taloudellisen ja poliittisen kehityksensä johtavan.

Olosuhteet ovat rikkaissa ja köyhissä maissa tietysti kovin erilaiset. Jos yrittää luonnehtia lyhyesti niiden peruseroa, se saattaisi kenties olla: hyvinvoivia maita kantaa

yhä eteenpäin varhaisempi tekninen ja teollinen kehitys, vaikka ne ovat jo saavuttaneet tason, millä hyödykkeiden saatavuus monin kerroin ylittää tarpeen. Paljouden sijasta olisi ryhdyttävä tavoittelemaan laatua. Köyhissä maissa on polttavin tarve edelleen nostaa tuotantolukuja niin nopeasti kuin mahdollista ja valmistaa joko tärkeimpiä kulutustavaroita tai tuotteita, jotka on ulkomaanmarkkinoilla helppo vaihtaa kulutustavaroihin.

Rikkaat maat eivät ole yrityksistään huolimatta onnistuneet auttamaan välimatkaa köyhien maiden elintasoon kapeammaksi. Hyvinsyönteet kansat ovat edelleen tehokkaampia ravinnon tuottajia kuin nälkäiset. Rikkaat rikastuvat edelleen, köyhät vajoavat yhtä syvempään köyhyyteen ja menettävät parhaan työvoimansa rikkaisiin maihin. Kukaan ei uskalla kiistää ILO:n kuuluisaa lausumaa, jonka mukaan 'köyhyys missä tahansa on varakkuuden uhka kaikkialla', mutta käytännössä rikkaat eivät suostu helpottamaan köyhien vaurastumista millään todella tehokkaalla tavalla. Amerikkalainen runoilija Walt Whitman nimitti omaisuuden orjuudessa elämistä 'tavaroiden omistamisen maniaksi', ja rikkaat kansat eivät pääse siitä, elleivät ne tavoita inhimillisten arvojen vapautumisen kautta runsaampaa elämää, jolla on jalompia tavoitteita.

Kannattaa panna merkille, että tässä suhteessa ei näytä olevan suurtakaan eroa seka- ja suunnitelmataloudessa elävien kansojen välillä. Molemmissa näyttää tavoitteena olevan aineellinen ylenpalttisuus.

Köyhät kansat taas tarvitsevat aineellista kohennusta ensi kädessä elämän säilymiselle välttämättömien hyödykkeiden — ruoka, asunto, lääkkeet jne. — osalta. Niiden on saatava riittävästi ravintoa ja ihmisarvoiset asunnot, opetusta hygieniassa ja vapautusta raadannasta, ennen kuin ihmisten työkyky ja keskielinikä merkittävästi kohoaa. Mutta nykyiselläkään kehitystasolla he eivät voi väistää kysymystä päämäärän asettelusta. Kun edistystä nyt jar-

ruttavat esteet poistuvat, miten he suuntaavat valinnanvapautensa? Ikivanhat heimokulttuurit rapistuvat jo. Uusi aika vaatii sisäänpääsyä. Maaseudun autioituminen on jo alkanut, kun suurempien tulojen tarve ajaa ihmiset asutuskeskuksiin. Siellä he liittyvät juurettomaan uusproletariaattiin; köyhyys jatkuu.

Kehitysmaiden parhaat ajattelijat oivaltavat, ettei pelkkä matkiminen johda mihinkään. Poliittinen vapaus menettää arvonsa, ellei se vapauta ihmisiä kehittämään oman kansansa ja rotunsa lahjoja. Afrikkalaisen ja aasialaisen on säilytettävä erikoislaatunsa eikä yritettävä muuttua eurooppalaisen tai amerikkalaisen kopioksi.

Jos asia ilmaistaan suurin piirtein, osuustoimintaperiaatteet vaikuttavat yhteiskunnan edistykseen kahdella tavalla. Toinen on tietenkin erilaisten osuuskuntien leviäminen ja niiden koon ja taloudellisen voiman kasvu. Toinen on osuustoiminnallisen ajattelun tunkeutuminen maailman taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen suuntaviitaksi. Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana osuustoiminta on saavuttanut maailmanlaajuiset mitat. Kehityksen jatkuessa kansantalouden osuustoiminnallisen sektorin olisi päästävä vahvistumaan osuustoimintajärjestöjen kasvun myötä. Osuustoiminnalliset menettelytavat olisi otettava käyttöön taloudellisen toiminnan eri kentissä ja niillä ilmaantuvien pulmien ratkaisemisessa. Eri alojen osuuskuntien olisi integroiduttava toiminnan vahvistamiseksi. Eri maiden ja maanosien osuustoimintajärjestöjen olisi päästävä toisiaan lähemmäksi taloudellisin ja aatteellisin sitein. ICA:n toimintaa olisi ylläpidettävä ja vahvistettava.

Tässä vaiheessa on paikallaan antaa muutamia tietoja koko maailman osuustoiminnan ajankohtaisesta tilasta. ICA:n jäsenistö käsittää noin 500 miljoonaa ihmistä 70 maassa. Tämä jäsenkunta on hämmästyttävän moninainen. Osuuskuntia ovat muodostaneet mitä erilaisimmat ihmiset mitä erilaisimpiin tarkoituksiin. Ne ovat kooltaan,

ialtään ja taustaltaan sangen vaihtelevia. Jotkut osuuskunnat ovat yli satavuotiaita, jotkut vielä alle 'kouluiän'. Joissakin maissa jäsenistö on kymmeniä, jopa satoja miljoonia, toisissa maissa muutamia tuhansia. Ainoa yhdysside on pitäytyminen osuustoiminta-aatteeeseen, mutta menettelytavoissa on epäilemättä eroja.

Osuustoimintaliikkeen vaikutus yhteiskunnalliseen edistykseen riippuu suuresti sen yhtenäisyydestä eri tasoilla, erityisesti kansallisella ja kansainvälisellä. Tietenkin kansallisen liikkeen voima ratkaisee, selvitääkö kilpailussa, kyetäänkö uudistumaan taloudellisissa ja yhteiskunnallisissa muutoksissa, joita ei voi estää eikä kontrolloida, ja ylipäänsä säilymään hengissä ympäristössä, joka on kokonaan toinen kuin liikkeen syntymisen aikoihin. Euroopassa, missä osuustoiminta alkoi, on jo havaittavissa tarmon ehtymistä, mikä johtuu kyvyttömyydestä uudistua ja taipumuksesta pureutua vanhoihin tapoihin. Sekä markkina-osuuksissa että jäsenmäärissä on taannuttu.

Britanniassa ja Saksassa osuusliikkeet kokeilivat itsepalvelua jo 1950, mutta ilmeisesti eivät tajunneet, ettei kyseessä ollut vain uusi tapa käsitellä tavaraa ja rahaa, vaan ensi enne vallankumouksesta, joka oli mullistava koko vähittäiskaupan. Ruotsin osuuskauppaväki ymmärsi sen todennäköisesti ensimmäisenä. Kooperativa Förbundet teki ICA:n Kööpenhaminan kongressissa aloitteen rationalisointikomiteasta. Monet yksityisyrittäjät eri puolilla Eurooppaa osasivat ennustaa tulevaisuutta. Ne alkoivat muodostaa 'vapaaehtoisia ketjuja' ja olivat parin vuoden kuluessa perustaneet myös kansainvälisen kattojärjestelmän.

Mutta osuustoiminnan piirissä uudistus oli — ja yhä on — vuosikymmenien prosessi, joka muutamissa maissa ei ole vielä kukaan toteutunut. On koettu vastahakoisuutta sulautumiseen, on nähty vastarintaa, joka oli saattamaisillaan koko järjestön tuhoon. Hollannissa kävi siten, että kaksi kolmannelta osuusliikkeistä yksityistettiin tavalla tai

toisella. Tanskassa sulautumissuunnitelmaa ei saatu toteutumaan ennen kuin osuustukkukauppa FDB:n oli pakko vedota pohjoismaisten naapureiden apuun. Saksan liittotasavallassa kuluttajaosuuskunnat pelasti ammattiyhdistyspankin väliintulo ja yritysmuodon muuttaminen.

Mutta kahdessa pienehkössä Euroopan maassa osuustoiminta on ilmeisen onnistuneesti toteuttanut rakenneuutoksen. Ne ovat Sveitsi ja Itävalta; kansalliset järjestöt ovat ottaneet nimekseen Coop Schweiz tai Coop Suisse sekä Konsum Österreich. Ei ole sattumaa, että näissä maissa osuustoiminnallinen valistustyö on erittäin korkeatasoista, erityisesti liikkeenjohdollinen koulutus. Itävaltan jäsenoiminnasta mainittiin aiemmassa luvussa. Sveitsillä on korkeatasoinen jäsenten viikolehti, jonka levikki on lähes jäsenkunnan kokonaismäärää vastaava.

Britannian osalta voi vain pahoitella sitä, ettei maan osuustoimintaliike pysty päättämään, miksi se haluaa tulla. Osa jäsenistöä pitää valtakunnallista osuuskuntaa sekä toivottavana että välttämättömänä. Toiset uskovat alueosuusliikkeisiin. Varmalta näyttää, että Britannian osuustoiminta päästi rakennemuutoksen parhaan ajankohdan lipsahdamaan ohitse, kun sitä ei saatu aikaan taloudellisen voiman päivinä. Mihin näin ollen tullaan päätymään, on vaikeaa arvioida.

Yleisvaikutelmaksi jää, että kuluttajaosuustoiminnan on vaikea pitää puoliaan Euroopan markkinatalouden ruhjovassa kilpailussa. Olisi viisasta, jos Euroopan osuustoimintaliikkeet olisivat keskenään nykyistä paremmassa neuvotteluyhteydessä. Itse asiassa ne saattaisivat perustaa yhteisen instituutin, jonka tarkoitus olisi palauttaa ja ylläpitää koko osuustoimintaliikkeen asema vähittäiskaupassa. Skandinavian mailla olisi paljon annettavaa yhteiseen info- ja ideavarastoon. Maat kuten Kreikka, Espanja ja Portugali, missä kuluttajaosuustoiminta on vielä alkuasteella, hyötyisivät siitä varmasti. Instituutin tutkimustyön olisi katetta-

va kaikki taloudellinen ja sosiaalinen kehitys, jolla on vaikutusta vähittäiskauppaan. Sen asiantuntijat antaisivat teknisiä neuvoja ja käytännön apua ja rohkaisua järjestöille, jotka ovat vaikeuksissa.

Euroopan osuustoiminnan näyttävin menestystarina on kerrottavissa Dortmundista Saksan liittotasavallassa. Vuonna 1982 tämä osuuskunta lisäsi liikevaihtoaan 10,2 %, kasvatti markkinaosuuttaan ja sai 20 000 uutta jäsentä, jotka kasvattivat jäsenmääräksi 355 000. Se maksoi ylimääränpalautusta 2—3 % ja lisäksi 11 % koron osuuspääomalle. Vuonna 1983 henkilöstö lisääntyi 823 työntekijällä, kokonaismääräksi tuli 8 151. Tunnettu saksalainen osuustoimintamies Erwin Hasselmann totesi: 'Coop. Dortmund on elävä todistus siitä, että kuluttajien hallitsema osuuskunta, jota johdetaan hyvin, ei ainoastaan pidä pinnaansa kilpailussa, vaan jopa selviää siitä voitollisesti!'

On merkillepantavaa, että maissa, joita ahdistaa talouslama ja työttömyys, osuustoimintaideat ovat alkaneet kiinnostaa työttömiä käsityöläisiä, ja eri puolilla on alkanut pienten tuotanto-osuuskuntien uusperustanta.

Ranskassa, Belgiassa, jopa Saksan liittotasavallassa työelämästä syrjäytyneet pyrkivät työllistämään itsensä keskinäisen avun turvin. Erityisesti Ranskassa valtiovalta tukee työläisten tuotanto-osuuskuntia paikallisen työttömyyden torjuntakeinona.

Meidän aikanamme ei kuitenkaan riitä, että kansalliset osuustoimintajärjestöt saavat tukea ja tunnustusta omassa maassaan. Niiden on päästävä vaikuttamaan myös ylikansallisissa järjestöissä, joista Euroopan Talousyhteisö sopii esimerkiksi. EEC:n jäsenmaiden osuustoiminnalliset keskusjärjestöt ovat kuuluneet EURO COOP'iin jo yli 20 vuoden ajan. Maatalousosuustoiminnan puolella järjestö on COGECA.

Maailmanlaajuisesti osuustoiminta on edustettuna YK:ssa ICA:n kautta. Liitolla on ECOSOC:issa neuvoa-

antavan jäsenen status. Tämä ei tarkoita vain oikeutta osallistua kokouksiin, vaikuttaa työjärjestykseen ja tehdä aloitteita. Jäsenyys tuo mukanaan monia oikeuksia ja suuren määrän tärkeää informaatiota. Samanlainen jäsenyys ICA:lla on ILO:ssa, FAO:ssa ja UNESCO:ssa. Liitolla on täten avarat mahdollisuudet käyttää vaikutusvaltaa osuustoimintaliikkeen nimissä ja edistää sen etua. Itse asiassa mahdollisuudet ovat suuremmat kuin se voi edes käyttää hyväkseen. Jäsenjärjestöiltä tulevat maksut eivät ole koskaan kunnolla riittäneet tehtäviin, joita liiton odotetaan suorittavan.

ICA:n päämajan muutto Lontoosta Geneveen toi sen lähelle ILO:n osuustoimintaosastoa, minkä pitäisi avata mahdollisuudet entistä tiiviimpään yhteistyöhön. Nykyisen talouslaman ja sen synnyttämän työttömyyden keinoimpia piirteitä on valtioiden kyvyttömyys löytää minkäänlaista yhteistä pohjaa, jolta aloittaa paluutie hyvinvointiin. Maailman nälkäisten luku ei vähene. Suuri osa työttömäksi joutuneista ei enää koskaan palaa palkkatyöhön. Suuri osa nuorista lähtee koulusta vailla minkäänlaista työpaikan toivoa. Valtioiden ja yritysmaailman avuttomuus tehdä tilanteessa juuri mitään voisi olla osuustoiminnalle kannustin ryhtyä esi-isiensä ja pioneerien tapaan kohentamaan asioita kaikilla osuustoiminnan keinoilla.

Tri Alexander Laidlaw² ehdotti tunnetussa raportissaan *Osuuskunnat vuonna 2000* neljää aluetta, joilla osuustoiminnan pitäisi löytää mahdollisuuksia toimintaan ja kehitykseen. Ne ovat maailman nälkäisten ruokkiminen, työläisten tuotanto-osuuskunnat, ympäristönsuojelu ja kaupunkisuunnittelu. Ensimmäisen kohdan osalta hän hahmottaa näyn suuresta yhteenliittymisestä ICA:n, FAO:n ja IFAP:n kesken. Näiden yhteistyönä olisi, osassa maailmaa kerrallaan, luoda osuustoiminnallinen tuotannon, jalostuksen ja jakelun suurorganisaatio, josta aikaa myöten tulisi taloudellisesti omavastuinen.

Kahden viime vuosikymmenen aikana ovat työläisten tuotanto-osuuskunnat kokeneet uuden käyntiinlähdon, mutta ne etsivät yhä jalansijaansa, ja niitä olisi rohkaistava pitkän aikavälin suunnitteluun. Mutta niiden olisi myös liityttävä yhteen monien yhteisten asioiden hoitamista varten, samoin liittouduttava erityyppisten osuuskuntien kanssa sekä suunniteltava kansainvälisiä yhteyksiä.

Luonnollisesti nämä aikeet voivat toteutua vain tietyillä ehdoilla. Osuustoimintaväen on oltava selvillä periaatteistaan ja siitä, miksi niitä edelleenkään ei saa loukata. Liikkeen on käytännön toimillaan todistettava näiden periaatteiden elävyys ja teho. Osuustoiminnan on jokaisella sektorillaan osoitettava yhtä lujaa peräänantamattomuutta ja uudistumiskykyä kuin kilpailijansa.

Jos periaatteet unohdetaan tai jos ne käytännön tasolla väärennetään, osuustoimintaa ei mikään varjele rappiolta. Osuustoimintaväen kaikkien pyrintöjen yhteinen pohja vajoaisi. Liike menettäisi ainoan keinonsa säilyttää identiteettinsä muutoksen maailmassa. Osuustoimintasektori yrittää kenties matkia yksityistä, ja jos se ei kykene muuhun, sen on aika huuhtoutua historian jätesäiliöön. Osuustoiminnalle ei ole olemassa liikkumatonta tilaa etenemisen ja taantumisen, laajenemisen ja kuihtumisen välillä.

Kun tarkastelee osuustoiminnan kasvua kahden vuosisadan aikana taustana maailman taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen kehitys, ei löydä perustetta ajatukselle, että liike on ohittanut lakipisteensä ja vajoamassa näkymättömiin, ennen kuin on suorittanut tehtävistään tärkeimmän. Huolimatta maailmansodista ja talouslamoista, valtakuntien luhistumisesta ja rahojen uudelleen asettelusta osuustoiminnan aate on säilynyt hengissä. Sen merkitys on elävämpi kuin koskaan ennen, ja se vetää puoleensa yhä suurempia ihmisjoukkoja maapallon kaikissa osissa. Vieläpä maissa, joissa osuustoimintaliikkeen asema on vaikeimmin uhattuna armottomassa kilpailussa, se omistaa yhä

aineellisia, älyllisiä ja moraalisia voimavaroja, joita ei vielä ole otettu täysin käyttöön. Alueilla, joilla osuustoiminta on ainoa keino, joka kykenee ohjaamaan ihmiset askel askelelta luonnontaloudesta vaihtotalouteen harjoittamalla heitä astumaan vastuulliseen asemaan oman edistyksensä ohjaimissa, sillä on edessään työtä monelle tulevalle sukupolvelle.

Viitteet

Alkusana

1. Edward Vansittart Neale (1810—1892), kristillissosialisti, perusti työläisten tuotanto-osuuskuntia, Britannian osuuskauppaliiton (Co-operative Union) ensimmäinen pääsihteeri 1873—1890, yksi *Manual for Co-operators* -kirjan tekijöitä. Tätä osuustoimintaväen käsikirjaa pidetään liikkeen etiikan ja talousopin klassikkona.

2. Henry J. May (1866—1939), Co-operative Unionin parlamenttisihteeri 1908—1922, Kansainvälisen Osuustoimintaliiton pääsihteeri Glasgow'n kongressista 1913 lähtien kuolemaansa asti.

Ensimmäinen luku

1. Horace Plunkett (1854—1932), Irlannin maatalousosuustoiminnan uranuurtaja, joka 40 kokouksen jälkeen perusti maan ensimmäisen osuusmeijerin. Oxfordissa toimii hänen nimeään kantava osuustoiminnan tutkimussäätiö, Plunkett Foundation for Co-operative Studies.

2. G. J. Holyoake (1817—1906), osuustoimintaliikkeen johtajia, kirjoitti useita kirjoja osuustoiminnasta. Vapaa-ajattelija ja ateisti, vangittiin 1842 mielipiteidensä takia. Co-operative Unionin perustajia. Liiton Manchesterissa sijaitseva päämaja Holyoake House on nimetty hänen mukaansa. Holyoaken kirja 'Rochdalen kunnan uranuurtajien historia' ilmestyi suomeksi 1907 Väinö Tannerin kääntämänä, toinen painos 1926, kustantaja Kulutusosuuskuntien Keskusliitto.

3. Georges Fauquet (1883—1953), lääketieteen tohtori, Kansainvälisen työjärjestön (ILO) osuustoimintajaoston ensimmäinen päällikkö.

4. Robert Owen (1771—1858), usein mainittu 'osuustoiminnan isäksi'. Hänen aatteensa innostivat Rochdalen kankureita ja monia muita uranuurtajia. Laaja kirjallinen tuotanto osuustoiminnasta ja siihen liittyvistä aiheista. Perusti useita osuustoiminnallisia yhteisöjä, jotka eivät kuitenkaan menestyneet. Toimi myös kansanvalistajana, työlainsäädännön ajajana ja oli perustamassa Britannian ammattiyhdistysliikettä.

5. F.C.M. Fourier (1772—1837), ranskalainen sosialisti. Esitti perustettavaksi omavaraisia osuustoiminnallisia yhdyskuntia, falangeja, joiden jäsenet asuisivat kauniissa ja tilavassa yhteisessä työ- ja asuinrakennuksessa, falansterissa. Ranskassa ja Yhdysvalloissa perustettiin Fourierin näkemysten mukaisia yhdyskuntia, mutta ne eivät menestyneet.

6. Charles Gide (1847—1932), taloustieteen professori useissa Ranskan yliopistoissa ja osuustoiminnan professori Pariisissa 20-luvulla. Taloustieteellisissä kirjoituksissaan tähdensi kuluttajan merkitystä.

Toinen luku

1. William Thompson (1785?—1833), englantilainen valtioteoreetikko, owenilainen sosialisti, joka kirjoissaan puolusti työläisten oikeutta työnsä koko tuottoon ja antoi käytännön neuvoja osuustoiminnallisten yhdyskuntien perustamiseksi.

2. William King (1786—1865), englantilainen lääkäri ja ajattelija, joka toukokuusta 1825 elokuuhun 1830 kirjoitti ja kustansi lehtistä The Co-operator. Vaatimaton nelisivuinen kuukausijulkaisu tuli kuuluisaksi, sillä oli suuri vaikutus osuustoiminnan uranuurtajiin ja sen tunsivat varmasti ainakin jotkut Rochdalen kankureista.

3. Claude Henri Saint-Simon (1760—1825), ranskalainen yhteiskuntafilosofi. Hänen mukaansa tavoitteeseen, luokattomaan yhteiskuntaan, päästään ihmiskunnan siveellis-uskonnollisen uudistumisen kautta, ei yksilöllisyyden korostamisen eikä eripuraisuuden.

4. Philippe Buchez (1794—1863), alkujaan Saint-Simonin oppilas, pyrki edistämään työläisten tuotanto-osuuskuntia aloilla, joita ei vielä ollut koneellistettu.

5. Hermann Schulze-Delitzsch (1808—1883), sosiaalipoliitikko, Saksan osuustoiminnan alullepanija. Vuodesta 1849 lähtien järjesti käsityöläisten luotto-osuuskuntia, 'kansanpankkeja' ja raaka-aineiden hankintayhdistyksiä (tarveaineyhdistyksiä), jotka kokosi keskusliitoksi. Vaikutusvaltainen kansan valistaja, jonka alullepanema liike levisi nopeasti Saksassa ja Itävallassa, missä se vieläkin toimii elinvoimaisena.

6. Friedrich Wilhelm Raiffeisen (1818—1888), saksalainen sosiaalipoliitikko ja hallintomies. Parantaakseen köyhien ja velkaisten talonpoikien luotonsaantia hän vuodesta 1849 kehitteli lainakassoja osuustoiminnan oman avun periaatteen pohjalta (osuuskassoja). Näistä Raiffeisen-kassoista kehittyi Saksan suurin osuustoismintajärjestö. Myöhemmin osuuskassoja on perustettu eri puolilla maailmaa.

7. J. C. Gray (1854—1912) nimitettiin Co-operative Unionin pääsihteeriksi 1891. ICA:n kunniasihteeriksi. Ajoin Britannian kaikkien osuuskauppojen yhdistämistä yhdeksi osuuskunnaksi.

8. E. Poisson (1882—1942), huomattava ranskalainen osuustoimintajohtaja ja kirjailija. Ranskan osuuskauppaliiton sihteeriksi vuodesta 1912 ja myöhemmin ICA:n varapresidentti kuolemaansa saakka. W. P. Watkins käänsi englanniksi hänen teoksensa Co-operative Republic (Osuustoiminnallinen tasavalta).

Kolmas luku

1. Samuel Johnson (1709—1784), kirjailija, runoilija, kriitikko. Toimitti laajan englannin kielen sanakirjan. James Boswellin hänestä kirjoittama elämäkerta pidetään Englannin kirjallisuuden parhaana.

2. Tri J. B. Tayler, lähetyssaarnaaja, joka myös luennoi matematiikkaa Kiinan yliopistoissa. Osallistui puuvillan markkinoinnin hoitamiseen osuuskuntien kautta.

3. Albert Thomas (1879—1932), ranskalainen sosiaalipoliitikko ja

osuustoimintamies. ILO:n johtaja 1920—1932. Hänen aloitteestaan perustettiin ILO:n osuustoimintajaosto, jonka päälliköksi tuli tri Fauguet.

4. John Maynard Keynes (1883—1946), englantilainen taloustieteilijä, jonka kansantaloudellisilla teorioilla on ollut suuri vaikutus Englannin ja monien muiden maiden finanssi- ja työllisyyspolitiikkaan toisen maailmansodan jälkeisenä aikana.

Neljäs luku

1. Marcel Brot (1887—1966), huomattava ranskalainen osuustoimintamies, Lothringin Osuustoimintaliiton ja Ranskan Osuuskauppaliiton puheenjohtaja, 1955—1960 ICA:n puheenjohtaja.

2. Riippumaton tutkimuskomissio, Independent Commission of Inquiry, jonka Englannin osuuskauppaliike asetti 1955. Komission puheenjohtaja oli Hugh Gaitskell, työväenpuolueen silloinen puheenjohtaja, ja sihteerinä toimi C. A. R. Crosland, josta myöhemmin tuli ulkoministeri. Komission selvityksessä, joka luovutettiin 1959, käsiteltiin liikkeen pahimpia heikkouksia ja päädyttiin radikaaleihin ehdotuksiin rakenneuutoksiksi.

3. Laiteries Réunies — Yhdistyneet meijerit, maidontuottajain ja Geneven osuuskaupan yhteisyritys.

Viides luku

1. Nassau Senior (1790—1864), englantilainen taloustieteilijä, jonka teoreettisia kirjoituksia edelleen pidetään arvossa. Hänen käytännölliset ehdotuksensa sen sijaan saivat aiheellisesti osakseen Karl Marxin ja muiden kritiikkiä.

Kahdeksas luku

1. Tämä juoma on tumma irlantilainen olut, tuotenimeltään Guinness. Sen mainostamisessa käytetty iskulause, 'Guinness tekee sinulle hyvää', tuli kuuluisaksi koko saarivaltakunnassa, vaikka nykyinen mainontaa koskeva lainsäädäntö ei sitä hyväksyisi.

Yhdeksäs luku

1. Charles Henri Barbier (1901—1984), ranskalainen syntyjään, asui Sveitsissä. Sveitsin Osuuskauppaliiton varapuheenjohtaja ja ICA:n hallituksen jäsen, ICA:n edustaja Unescossa.

2. Tri Alex Laidlaw (1901—1980), Kanadan Osuustoimintaliiton pääsihteeri, ICA:n keskuskomitean ja hallituksen jäsen. Hänelle annettiin tehtäväksi laatia pääalustus 'Osuustoiminta vuonna 2000' ICA:n Moskovan kongressiin 1980. Hänen ennakoarviointinsa ja varoituksensa tekivät siellä syvän vaikutuksen.

International Co-operative Alliance (ICA)

Kansainvälinen
osuustoimintaliitto

ICA:n
PERIAATEVALIOKUNNAN
RAPORTTI
1966

SISÄLLYS

I.	JOHDANTO	175
a.	Valiokunnan kokoonpano, kokoukset ja menettelytavat	175
b.	Käsiteltävä asia: Kongressin ja Keskuskomitean päätöslauselmat	179
c.	Historiallinen tausta	181
d.	Valiokunnan näkökulma	184
e.	Periaatteet, niiden määritelmät ja suhde osuus- toimintaliikkeen tavoitteisiin ja aatteisiin	186
II.	OSUUSTOIMINNAN PERIAATTEIDEN TARKASTELU	188
1.	Jäsenyys	188
2.	Demokraattinen hallinto	200
3.	Pääoman korko	207
4.	Ylijäämän (säästöjen) käyttö	214
5.	Politiikka ja uskonto	220
		173

6. Liiketoiminnan periaatteet	225
7. Valistus	233
III. SUOSITUKSIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	238
Osuustoiminnan periaatteet ja osuustoiminta- liikkeen tulevaisuus	238

I

JOHDANTO

a. Valiokunnan kokoonpano, kokoukset ja menettelytavat

Periaatevaliokunta asetettiin Kansainvälisen Osuustoimintaliiton (ICA) Bournemouthissa v. 1963 pidetyn kongressin pyynnöstä ICA:n Keskuskomitean Belgradissa 3. – 5.10.1964 pidetyn kokouksen päätöksellä.

Johtokunnan suosituksen mukaisesti Keskuskomitea nimitti valiokuntaan seuraavat viisi jäsentä:

Hra A Bonner	Ison-Britannian ja Irlannin osuustoimintaliiton osuuskaupakoulun vanhempi opettaja
Hra Howard A. Cowden	USA:n osuustoimintaliiton johtokunnan jäsen
Prof. R. Henzler	Hampurin yliopiston osuustoimintainstituutin johtaja
Prof. D. G. Karve	ICA:n Kaakkois-Aasian neuvoo-antavan elimen puheenjohtaja
Prof. E. Kistanov	Moskovan kansantalouseläytöksen kansantalouden ja osuustoiminnan professori.

Lääkärin neuvoo noudattaen prof. Kistanov ei lähtenyt vakavan sairauden jälkeen matkalle Moskovasta joulukuussa v. 1965. Hänen virkaveljensä, prof. G. Blank, Moskovan osuustoimintainstituutin kansantalouseläytöksen

päällikkö oli hänen varamiehenään tässä ja seuraavissa kokouksissa.

Valiokunta piti ensimmäisen kokouksensa ICA:n päätoimipaikassa Lontoossa 15. — 16.12.1964. Prof. D. G. Karve valittiin sen kaikkien kokousten ja neuvottelujen puheenjohtajaksi.

Päätettiin, että sihteerin tehtävistä huolehtisi ICA:n sihteeristö johtaja W. G. Alexanderin johdolla. Hän ottaisi palvelukseen henkilön, joka auttaisi häntä valiokunnan selostuksen hahmottelemisessa. Tämä tehtävä annettiin hra W. P. Watkinsille, ICA:n entiselle johtajalle.

Valiokunnan työsuunnitelman mukaisesti ryhdyttiin ensiksi keräämään ja erittelemään tietoja siitä, missä määrin nykyisin noudatetaan Rochdalen periaatteita sellaisina kuin ICA:n Pariisissa v. 1937 pidetty kongressi ne hyväksyi. Oltiin sitä mieltä, että tämä tarkoitus toteutettaisiin parhaiten lähettämällä kysely ICA:n jäsenjärjestöille sekä eräille ulkopuolisille järjestöille ja henkilöille, joilla tiedetään olevan laaja osuustoimintaliikkeen tuntemus ja tunnustettu asema osuustoiminnallisten aatteiden edustajina. Valiokunnan jäsenten tekemien ehdotusten perusteella sihteeristö laati kyselyn, joka lähetettiin 1.6.1965 valiokunnan hyväksyttyä sen.

Sihteeristö pyysi vastaukset 31.8.1965 mennessä. Vaikka vastauksia oli saatu paljon siihen mennessä, niitä tuli lisää seuraavien kuukausien aikana, niin että niiden lopullinen määrä ylitti 100. Sitä mukaa kuin niitä saapui ne kopioitiin, käännettiin tarvittaessa ja lähetettiin valiokunnan jäsenille. Niissä esitti suurin osa ICA:n jäsenjärjestöistä tietoja, katsantokantoja ja uusia ehdotuksia muutamien tiedusteltua omien jäsenliikkeidensä mielipiteitä. Tämä aineisto antoi valiokunnalle hyödyllisen kuvan paitsi siitä, missä määrin Rochdale-periaatteita nykyisin noudatetaan, myös niistä syistä, minkä takia erityyppiset osuustoiminnalliset järjestöt pitävät mahdottomana tai epätarkoituksell-

senmukaisena soveltaa niitä käytäntöön tietyissä tapauksissa.

Valiokunta piti toisen kokoussarjan osittain Helsingissä 18.—22.9. ja osittain Moskovassa 24.—26.9.1965. Koska Helsingissä pidettiin myös ICA:n Keskuskomitean kokous, oli mahdollista järjestää haastatteluja, jolloin valiokunnalla oli tilaisuus kuulla Amerikan, Aasian ja Euroopan johtavien osuustoimintaimismien käsitykset kysymyksistä, jotka koskivat koko tutkimuksenalaista kenttää. Moskovassa valiokunnalla oli tilaisuus tavata Centrosojusin presidentti ja johtokunta sekä kuulla heidän selvityksensä Neuvostoliitossa harjoitetun osuustoiminnan eri piirteistä.

Valiokunta aloitti nyt omat keskustelunsa siitä, miten sen pitäisi käsitellä osuustoiminnallisia periaatteita nykyisen talous- ja yhteiskuntaelämän taustaa vasten, sekä myös v:n 1937 raportissa määriteltujen seitsemän periaatteen merkityksestä. Näitä Helsingissä aloitettuja keskusteluja jatkettiin Moskovassa.

Helsingin kokouksen aikana Keskuskomitean taholta esitettiin pyyntö, että valiokunta yrittäisi kaikin keinon saada työnsä valmiiksi niin aikaisin, että sen lopullisesta mietinnöstä voitaisiin keskustella seuraavassa kansainvälisessä osuustoimintakongressissa Wienissä syyskuussa v.1966. Jotta valiokunta voisi täyttää Keskuskomitean pyynnön, päätettiin pitää kokous joulukuussa v.1965 ja helmikuussa v.1966.

ICA:n sihteeristön tutkimusjaosto sai kyselyyn annetut vastaukset tutkituksi marraskuussa v. 1965 ja asetti ne valiokunnan jäsenten käytettäväksi, ennen kuin kolmas kokoussarja pidettiin ICA:n päätoimipaikassa 12.—16.12.1965. Koska valiokunnalla oli ollut tilaisuus tutustua kyselyyn tullessiin alkuperäisiin vastauksiin, niistä laadittuihin yhteenvetoihin ja erittelyihin, se pystyi tekemään päätöksiä harkittuaan perusteellisesti v.1937 hyväksyttyjen periaatteiden säilyttämistä, uudelleen muo-

toilua tai karsimista sekä otettuaan huomioon kaikki sen harkittaviksi esitetyt, uusia periaatteita koskevat ehdotukset.

Raportin luonnos saatiin valmiiksi ja lähetettiin jäsenille tammikuun kuluessa, joten se voitiin ottaa käsiteltäväksi Lontoossa 14.—18.2.1966 pidetyssä neljännessä kokoussarjassa. Tässä kokouksessa valiokunnan lopullinen raportti hyväksyttiin yksimielisesti.

Valiokunta haluaa ilmaista kiitollisuutensa niille monille osuustoimintajärjestöille ja yksityisille osuustoimintayhdistyksille, jotka varauksetta asettivat tietonsa ja mielipiteensä sen käytettäväksi. Annamme suuren arvon sille vaivannäölle, jota muutamat heistä näkivät voidakseen noudattaa kutsuamme ja tavata meidät Helsingissä ja Moskovassa. Suomessa, Isossa-Britanniassa ja Neuvostoliitossa kansalliset osuustoimintaliitot ja muutamat niiden jäsenjärjestöt osoittivat ystävällistä vieraanvaraisuutta, jonka ansiosta valiokunnalla oli tilaisuus laajentaa ao. osuustoimintaliikkeiden olosuhteiden ja mielipiteiden tuntemustaan.

W. P. Watkins, ICA:n entinen johtaja, joka valiokunnan pyynnöstä suostui laatimaan raportin, auttoi valiokuntaa monella tavalla. Oli tosiaan hämmästyttävää nähdä, kuinka nopeasti ja tehokkaasti hän laati luonnoksia valiokunnan käyttöön. Ilman hänen apuaan olisi ollut melkein mahdotonta saada selostus valmiiksi ICA:n keskuskomitean toivomassa ajassa.

Hra W. G. Alexander, joka oli valiokunnan pyynnöstä suostunut toimimaan sen sihteerinä niiden lukuisien velvollisuuksien lisäksi, jotka hänellä oli ICA:n johtajana, on hyväntuulisesti ja mitä parhain tuloksin kantanut raskaan hallinto- ja neuvottelutehtävien taakan. Valiokunta kiittää myös henkilökuntaan kuuluvia ja muita avustaneita henkilöitä kuten esim. I. Williamsia, V. Kondratovia sekä J. H. Ollmania ja rva L. Stettneriä, jotka kaikki omalla tavallaan auttoivat valiokuntaa sen työssä.

b. Käsiteltävä asia: Kongressin ja keskuskomitean päätöslauselmat

Valiokunnan tutkimusten tavoitteet ja laajuus määriteltiin Bournemouthissa pidetyn kongressin päätöslauselmassa seuraavin sanoin: ”Kongressi pyytää keskuskomiteaa

- asettamaan arvovaltaisen valiokunnan muotoilemaan nykyolosuhteissa noudatettavat osuustoiminnalliset perustoimintaperiaatteet;
- valtuuttamaan valiokunnan tutkimaan, mitkä Rochdalen periaatteet ovat säilyttäneet merkityksensä tähän päivään saakka, mitkä niistä olisi muutettava ja miten, jotta voitaisiin parhaalla tavalla edistää osuustoimintaliikkeiden tehtävien suorittamista, ja lopuksi, mitkä periaatteista ovat menettäneet merkityksensä ja olisi korvattava uusilla;
- valtuuttamaan valiokunnan muotoilemaan uudet osuustoiminnalliset toimintaperiaatteet;
- sisällyttämään ICA:n 23. kongressin työjärjestykseen uusien osuustoiminnallisten toimintaperiaatteiden harkinnan;
- valtuuttamaan johtokunnan pyytämään ICA:n kansallisilta jäsenjärjestöiltä tätä aihetta koskevia ehdotuksia;
- kehottamaan keskuskomiteaa harkitsemaan kansallisten osuustoimintajärjestöjen sekä valiokunnan ehdotuksia ennen 23. kongressia pidettävässä kokouksessa sekä esittämään mielipiteensä kongressille.”

Harkittuaan kongressin pyyntöä keskuskomitea hyväksyi päätöslauselman, jonka mukaan valiokunta oli asetettava ja vastaavat hallinnolliset järjestelyt suoritettava. Valiokunnan tehtävät olivat päätöslauselman 4. pykälän mukaan seuraavat:

- ”— tutkia missä määrin ICA:n 1937 pidetyssä kongressissa vahvistettuja Rochdalen periaatteita noudatetaan nykyisin, ja mistä syystä niitä mahdollisesti jossakin

suhteessa ei noudateta;

- harkita edellä mainitun tutkimuksen tulosten valossa, täyttävätkö Rochdalen periaatteet osuustoimintaliikkeen tarpeet tämän päivän taloudellisissa, sosiaalisissa ja poliittisissa oloissa, vai olisiko periaatteita muotoiltava uudelleen, jotta ne paremmin edistäisivät osuustoimintaliikkeen tarkoituksien ja tehtävien toteuttamista eri aloilla;
- myönteisessä tapauksessa esittää suositus uudeksi tekstiksi tai uusiksi teksteiksi.”

Kuten yllä olevasta ilmenee, valiokunnan ensimmäisenä tehtävänä oli tutkia, noudatetaanko Rochdalen periaatteita nykyään ja mistä mahdolliset noudattamatta jättämiset johtuvat. Saadakseen asiasta kiinnostuneiden osuustoimintajärjestöjen apua erityisesti tätä tehtävää ajatellen valiokunta laati ja lähetti edellä mainitun kyselyn. Vastaukset, joista ICA:n tutkimusjaosto laati yhteenvedon, ovat aikanaan yleisesti saatavissa.

Kyselyyn annetut vastaukset muodostivat vain osan perustasta, johon valiokunnan arviointi nojautui. Lisäksi tulivat sen jäsenten tutkimukset ja kokemukset. Kaikki kirjeitse annettu aineisto asetettiin valiokunnan käytettäväksi täysin vapaaehtoisesti ja monet järjestöt tiedustelivat omien jäsenjärjestöjensä mielipidettä ennen kuin antoivat vastauksensa valiokunnalle. Aineisto oli siten laaja ja sillä oli erittäin suuri tieto- ja selitysarvo.

Vielä arvokkaampaa oli vastausten antama todistus siitä, miten osuustoimintaihmisillä on kaikkialla maailmassa yhteinen osuustoiminnallinen filosofia riippumatta siitä, minkätyyppiseen osuustoimintajärjestöön he kuuluvat ja katsomatta sen taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen ympäristöön. Tämä filosofian vuoksi heidän suhtautumisensa perusongelmiin on varsin samanlaista huolimatta siitä, että heidän tavoitteensa ja menetelmänsä pakostakin eroavat toisistaan.

Toinen havainto oli se historiallinen jatkuvuus, joka yhdistää 1800-luvun teollisen vallankumouksen ensimmäisten vaiheiden osuustoiminnan uranuurtajat, jopa Rochdalen uranuurtajien edelläkävijät, 1900-luvun kehitysalueiden uranuurtajiin. Tämän johdosta valiokunnan oli melko helppoa vastata kysymykseen, täyttävätkö Rochdalen periaatteet nykypäivän tarpeet. Osoittautui, ettei tehtävänä ollut niinkään paljon suorittaa uudistuksia kuin selvittää sekaannuksia ja poistaa tarpeeton joustamattomuus, joka oli aiheutunut horjuvista ja liiaksi yksinkertaistetuista tulkinnoista; toisin sanoen, oli suoritettava kiillotus, jonka jälkeen perustana olevat periaatteet jälleen voivat loistaa kirkkaasti.

c. Historiallinen tausta

Valtava enemmistö oli hyväksynyt Bournemouthissa pidetyn kongressin päätöslauselman, jossa esitettiin käsillä olevan tutkimuksen suorittamista. Oltiin selvillä siitä, että monet seikat tekivät osuustoiminnallisten periaatteiden tarkastelun tarpeelliseksi. Kansakuntien poliittisessa rakenteessa ja taloudellisessa organisaatiossa oli tapahtunut suuria muutoksia. Jakelukaupassa tapahtuvan vallankumouksen paineen alaisina monien osuustoimintajärjestöjen oli vaikeaa säilyttää perinteelliset tapansa. Kehitysalueilla oli nuorten osuustoimintaliikkeiden saavutettava täysi tehonsa ennen kuin ne pystyivät toteuttamaan liikkeen periaatteita ja soveltamaan niitä omassa erikoisessa taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa ympäristössään.

Verrattuna vuosien 1930—37 erikoisvaliokuntaan tämä valiokunta on työskennellyt suuresti muuttuneissa olosuhteissa. Perusongelmat saattavat näyttää pääasiallisesti samoilta. On säilytettävä osuustoimintaliikkeen riippumat-

tomuus poliittisista puolueista ja hallituksista, vastustettava taipumuksia tinkiä periaatteista liiketoiminnan etujen vuoksi, selvitettävä todellisten osuuskuntien ja muiden, osuustoiminnallisia menetelmiä näennäisesti jäljittelevien yritysten väliset olennaiset erot sekä korostettava, kuinka äärimmäisen tärkeää on pitää liikkeen demokraattinen koneisto ja sen koulutusjärjestelmä ajan tasalla.

Nämä asiat esitettiin kuitenkin toisessa muodossa ja hiukan vähemmän ponnekkaasti kolmekymmentä vuotta sitten. Yleinen tilanne ei silloin ollut niin dynaaminen kuin tällä hetkellä. Tuon erikoisvaliokunnan päätehtävänä ei ollut ainoastaan selvittää, vaan myös vahvistaa uudelleen osuustoimintaliikkeen alkuajoilta periytyvät periaatteet. ICA itse oli koko jäsenistöltään pienempi ja riippuvainen pääasiassa Euroopan kuluttajaosuustoimintaliikkeiden tuesta, mikä tosiasia pakostakin vaikutti erikoisvaliokunnan käsityksiin ja sen kiinnostuksen suuntaan.

Toisen maailmansodan aikanakin osuustoimintaliikkeellä oli suuri merkitys monen maan talouselämässä. Sodan loputtua ja jälleenrakentamisen alettua kansallisella ja kansainvälisellä tasolla havaittiin yhä yleisemmin kaikissa maissa niiden taloudellisista ja yhteiskunnallisista järjestelmistä riippumatta mahdollisuudet, joita osuustoiminnalliset järjestöt tarjosivat talous- ja yhteiskuntaelämää uudelleen järjestettäessä.

Sen jälkeen on tapahtunut tärkeitä muutoksia tekniikassa ja erikoisesti johtomenetelmissä. Näyttää siltä kuin maailma olisi uuden entistä vielä suuremman teollisen vallankumouksen kynnyksellä. Osuustoiminnallisten järjestöjen tehtävä on sen vuoksi laajempi kuin ryhmäetujen valvominen. Niiden pitäisi edistää toimintaan osallistuvien hyvinvointia kasvavassa taloudellisessa järjestelmässä. Osuuskunnat tulevat sen tähden tarvitsemaan yhä suurempia pääomia ja yhä enemmän koulutettua henkilökuntaa, vaikka niiden käyttämä pääoma ei tulekaan olemaan

hallitsevana tekijänä, vaan ainoastaan tuottamaan koh-
tuullisen koron.

Toisaalta, kun suuret liikeyritykset monine haarautu-
mineen kehittyvät pitkän ajan kuluessa, tarvitaan moni-
puolinen järjestömuoto, jossa liian ehdottomat periaat-
teiden tulkinnat eivät ole tarkoituksenmukaisia. Liikettä
ei voi tyydyttää menneiden aikojen tuttu organisaatio,
vaan sen on käsitettävä, että tulevaisuudessa tarvitaan
uusia muotoja. Tämä seikka on yhtä tärkeä kehitysmäi-
den kuin pitemmälle kehittyneiden maiden kannalta, sil-
lä periaatteiden väärä soveltaminen saattaa, paitsi estää
liikkeen kehitystä, myös johtaa sellaisiin tuloksiin, joita
osuustoimintaväki ei toivo. Sen on käsitettävä, että
osuustoimintaliikkeen on puututtava myös julkiseen po-
litiikkaan ja omansa lisäksi talouselämän muihinkin sek-
toreihin, ja ne erehtyisivät toivoessaan tilannetta toisen-
laiseksi.

Kun tietoisuus niistä vaatimuksista, jotka uusi aika-
kausi asettaa liikkeelle on levinnyt osuustoimintapiireis-
sä, ne ovat reagoineet joka tasolla — paikallisella, kan-
sallisella ja kansainvälisellä. Pitkälle menevää yhdistä-
mistä ja keskittämistä merkitseviä rakennemuutoksia on
jo tehty monissa kansallisissa osuustoimintaliikkeissä ja
lisää suunnitellaan. Viimeisten viiden vuoden aikana on
näitä muutoksia tutkittu ja niistä on vaihdettu mielipi-
teitä ICA:n hallintoelimissä ja erityisjärjestöissä. Mutta
toteuttaessaan uudelleenorganisointisuunnitelmiaan mo-
net osuustoiminnan johtohenkilöt tuntevat suurempaa
tarvetta saada ohjausta periaatekysymyksissä, jotta he
pystyisivät ratkaisemaan, mikä on olennaista ja siten eh-
dottomasti säilytettävää, ja mitä taas voidaan olosuhte-
iden mukaan muuttaa, hylätä tai lisätä. He tuntevat
myös, että on tarpeen vahvistaa sitä yhteistä henkistä ja
moraalista pohjaa, jolla kaikkien kansakuntien, ajatus-
suuntien ja alojen osuustoimintaväki voi yhdistyä. Va-

liokunta on sen tähden ottanut työssään huomioon parhailaan tapahtuvat ja tulevaisuudessa odotettavissa olevat rakenteelliset muutokset.

d. Valiokunnan näkökulma

Osuustoimintaliike on maailmanlaajuinen. Kansainvälinen Osuustoimintaliitto edustaa yhä suurempaa osaa siitä. Vaikka monien Afrikan, Aasian ja Etelä-Amerikan maiden osuustoimintajärjestöt eivät vielä ole mukana liitossa, sen jäsenmäärä kasvaa vuodesta toiseen ja tulee tasapainoisemmaksi, koska siihen kuuluu enemmän erityyppisiä osuuskuntia. Kuluttajaosuuskunnat ja maatalouden tuotanto-osuuskunnat ovat vielä vallitsevina, mikä onkin luonnollista, mutta on huomattava, että jäseniksi hyväksytään yhä useampia liittoja, jotka toimivat luotto-, asunto-, kalastus- ym. aloilla. Enää ei voida noudattaa aikaisempaa tarkkaa jakoa eri tyyppisiin osuuskuntiin. Etenkin kehitysalueilla useita tarkoituseriä palvelevat osuuskunnat pyrkivät monasti korvaamaan tietylle alalle erikoistuneita osuuskuntia, jotka saattavat olla liian pieniä tai muuten tehottomia. Vieläkin tärkeämpi on se seikka, että vaikka osuuskunnat toimivat ilmeisen erilaisten talous- ja yhteiskuntajärjestelmien puitteissa, liitto pysyy yhtenäisenä, ainoana kansainvälisenä järjestönä, joka työskentelee kokonaan ja yksinomaan osuustoiminnan levittämiseksi ja kehittämiseksi.

Valiokunnan suorittaessa tehtäväänsä sitä on suuresti auttanut näiden tosiasioiden tunteminen. Toisaalta valiokunta katsoi velvollisuudekseen tunnustaa, että osuustoimintajärjestöjen menettelytapojen täytyy vaihdella — tavoin, joita on liian monta lueteltaviksi ja joissa painopiste varsin paljon vaihtelee — paitsi järjestön tarkoituserien ja

sen tyyppin mukaan myös niiden olojen mukaan, joissa kunkin niistä on edistettävä jäsentensä etuja ja jatkettava toimintaansa. Toisaalta taas niissä on välttämättä oltava yhteisiä aineksia, joiden samankaltaisuus osoittaa, että ne ovat osuustoiminnallisen perheen jäseniä. Joillakin osuustoiminta-aloilla voi olla omia erityisiä periaatteitaan, jotka ovat vähemmän tärkeitä toisille, mutta valiokunta katsoi pääasialliseksi tehtäväkseen yrittää esittää ne yleiset periaatteet, joita eri talous- ja yhteiskuntajärjestelmissä toimivat kaiken tyyppiset osuuskunnat voisivat ja joita niiden pitäisi noudattaa.

On jo huomautettu, että ICA:n erikoisvaliokunnan raporttiin v. 1937 on tietyssä määrin saattanut vaikuttaa liiton silloinen kokoonpano. Tästä huolimatta sen luettelamat periaatteet oli tarkoitettu sovellettaviksi yleisesti kaikenlaisiin osuuskuntiin aina ja kaikkialla. Sen vuoksi valiokunta otti tämän asiakirjan käsiteltävien asioiden lähtökohdaksi ja pohjasi keskustelunsa siinä esitettyihin periaatteisiin. Koska kokemus on osoittanut, että liian lyhyt tai yksinkertainen esitystapa voi olla harhaanjohtava, valiokunta päätti siltäkin uhalla, että se olisi lausunnoissa edeltäjänsä pitempi ja selittelevämpi, esittää kaikki kutaakin aihetta koskevat ajatuksensa ja johtopäätöksensä.

Lisäksi se on aina koettanut pitää mielessä, että käytännön osuustoimintaihmiset korostavat monissa tapauksissa enemmän periaatteen henkeä kuin kirjainta. Valiokunta on omaksunut ajatuksen, että erilaisissa yhteyksissä ja historian eri vaiheissa korostetaan osuustoiminnan näkökohtia eri tärkeysjärjestyksessä ja että lukemattomat osuustoimintaihmiset yrittävät omassa ympäristössään parhaaksi katsomallaan tavalla päästä osuustoimintaliikkeen lopullisiin päämääriin. Valiokunta on pitänyt tärkeämpänä näiden päämäärien sisältöä kuin sanamuotoa ja kielellistä ilmaisua.

e. Periaatteet, niiden määritelmät ja suhde osuustoimintaliikkeen tavoitteisiin ja aatteisiin

Näiden tavoitteiden pohjalta valiokunta määritteli osuustoiminnan periaatteet niiksi menettelytavoiksi, jotka ovat olennaisia eli ehdottoman välttämättömiä, osuustoimintaliikkeen tarkoituksien saavuttamiseksi. Nämä tarkoitukset on kuvattu eri tavoin liikkeen historiallisen kehityksen eri vaiheissa. Rochdalen uranuurtajat sekä muutamat heidän edeltäjänsä julistivat tarkoituksenaan olevan perustaa yhteisöjä, jotka tulisivat toimeen omalla työllään ja omalla maallaan. Suurimmaksi osaksi osuustoimintaliike ei edennyt tätä pystysuoraa linjaa, vaan kehittyi vaakasuorasti leviten maantieteellisesti ja tunkeutuen yhä uusille talousaloille. Liikkeen menestys innoitti monia kuvaamaan sen lopulliseksi päämääräksi ja ihanteeksi osuustoiminnallisen yhteiskunnan. Myöhemmässä vaiheessa, kokemuksen laajetessa, monet osuustoimintaihmiset tyytyivät hyväksymään rajoitetumman ihanteen, jonka mukaan osuustoiminnan sektori täydentää julkista ja yksityistä taloussektoria, mutta samalla myös vaikuttaa niihin.

Yhteisenä peruspiirteenä on kaikkina aikoina ollut, että osuustoiminta pyrkii parhaimmillaan pitemmälle kuin vain edistämään siihen kulloinkin osallistuvien yksilöjäsenten etuja. Sen päämääränä on pikemminkin edistää ihmiskunnan menestystä ja hyvinvointia. Juuri tämä päämäärä erottaa osuuskunnan tavallisesta taloudellisesta yrityksestä ja oikeuttaa arvioimaan sitä paitsi sen liiketoiminnan tehokkuuden kannalta myös ottaen huomioon moraaliset ja yhteiskunnalliset arvot, jotka kohottavat ihmiselämän pelkän aineellisuuden ja elämellisyyden yläpuolelle.

Valiokunnan omaksumasta kannasta seuraa, ettei voida

tehdä mitään arvoeroja olennaisten periaatteiden välillä, Valiokunta ei ole pitänyt mitään periaatetta etuoikeutetussa asemassa. Päinvastoin, jos jokainen periaate ilmaisee jotakin olennaista, kaikki ovat yhtä päteviä ja kaikkien perussisältöä on täydellisesti noudatettava sillä tavalla kuin olosuhteet kunakin aikana ja kussakin paikassa sallivat. Tämä rajoitus on välttämätön sovellettaessa teoreettisia periaatteita tehokkaasti käytännön vaihteleviin olosuhteisiin. Valiokunta on suorittanut työnsä toivoen onnistuneensa määrittelemään osuustoiminnan perusarvot niin, että ne tarjoavat järkeviä tulkintoja ja ohjeita osuustoimintaväelle, jonka on otettava vastaan nykymaailman haaste ja käytettävä hyväkseen sen tarjoamat mahdollisuudet.

II

OSUUSTOIMINNAN PERIAATTEIDEN TARKASTELU

1. Jäsenyys

Menneinä aikoina on ollut tapana kuvata osuuskunnan jäsenyyttä sanoin ”avoin” ja ”vapaaehtoinen”. Monista syistä valiokunta oli sitä mieltä, että nämä lyhyet määreet eivät täysin selvitä, millainen on luonteeltaan osuustoiminnallisen järjestön ja sen yksilöjäsenten välinen suhde. Eräs peruskäsitys, joka vastaa melko tarkoin totuutta ja kaiken tyyppisten osuuskuntien normaalikäytäntöä on, että niiden, jotka asianmukaisesti käyttävät osuuskunnan palveluksia, tulisi olla sen jäseniä. Vastaavasti pitäisi osuuskunnan jäsenistön koostua henkilöistä, joiden tarpeita osuuskunta voi tyydyttää ja tyydyttää. Toinen peruskäsitys saa alkunsa itse osuustoimintaliikkeen luonteesta. Osuustoimintahan on samalla yhteiskunnallinen liike, joka pyrkii lisäämään kannattajiensa lukumäärää, ja taloudellinen kokonaisuus, joka pystyy kasvamaan ja laajentamaan toimintakenttäänsä. Osuuskunnan asenne jäsenkuntaan valintakelpoisiin henkilöihin on yleensä sellainen, että se ottaa heidät mielihyvin vastaan, milloin he vain tahtovat liittyä siihen, jopa rohkaisee ja auttaa heitä liittymään juuri niihin osuuskuntiin, jotka vastaavat heidän olojaan ja tarpeitaan.

Ilmeisesti kaikkia jäsenyyteen kytkeytyviä kysymyksiä voidaan, ja pitääkin, tarkastella kahdesta toisistaan täyden-

tävästä näkökulmasta: yksityisen jäsenen ja osuuskunnan. Kummankin — sekä yksilön että osuuskunnan — oikeus ottaa huomioon omat etunsa ja toimia sen mukaisesti on sovittava yhteen toisen kanssa. Toisaalta yksilöllä pitäisi olla vapaus liittyä osuuskuntaan ja osallistua sen suomiin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin etuihin samanlaisin perustein kuin toisillakin jäsenillä. Tämä tarkoittaa, että hänen on kannettava myös itselleen kuuluva osa vastuusta. Mutta häntä ei pitäsi pakottaa liittymään jäseneksi, ei välittömästi — lain tai hallinnon keinoin — eikä välillisesti — yhteiskunnallisen tai kenties poliittisen painostuksen avulla. Hänen päätöksensä anoa jäsenyyttä pitäisi yleensä syntyä tuloksena siitä, että hän vapaasta tahdostaan arvostaa osuuskunnan omaksumia arvoja ja pitää silmällä sekä omaa että itsestään riippuvaisten taloudellista etua. Hänellä olisi myös oltava vapaus erota osuuskunnasta havaitessaan, ettei hän enää tarvitse sen palveluksia tai ettei osuuskunta enää pysty täyttämään hänen tarpeitaan.

Asioiden luonteen vuoksi tämä vapaus voi harvoin, jos koskaan, olla ehdoton. Muut laajemmat ja olennaisesti tärkeämmät näkökohdat voivat muuttaa sitä tai kumota sen. Hallitus, joka auttaa maanviljelijää tekemään viljelyskelpoiseksi maan, jolle tämän on määrä asettua asumaan, voi viljelijän oman edun nimissä perustellusti panna apunsa tai tukensa ehdoksi tuotanto- tai markkinointiosuuskunnan jäsenyyden. Tuottaja tai tuottajain ryhmä voi tehdä tyhjäksi vapaaehtoisuuden pohjalla toimivan osuuskunnan yritykset parantaa markkinointitilannetta ja tuottajien tuloja kieltäytymällä liittymästä osuuskuntaan ja antamalla siten jalansijaa vastakkaisille, ehkä taantumuksellisille, taloudellisille eduille. Tämän estämiseksi hallitus voi puuttua asiaan laatimalla lakeja, jotka pakottavat kaikki tuottajat liittymään johonkin osuuskuntaan tai ainakin markkinoimaan tuotteensa sen väli-

tyksellä, mikäli säädetty enemmistö tuottajista äänestää tällaisten toimenpiteiden puolesta.

Voidaan mainita muitakin esimerkkejä siitä, että pieni yksityishenkilöiden vähemmistö voi pilata koko toimintasuunnitelman kieltäytymällä kaikkien suostutteluyritysten jälkeenkin liittymästä osuuskuntaan, joka on perustettu esim. kastelusuunnitelman tai jonkin muun uuden sadonlissäämisjärjestelmän toteuttamiseksi. Tällaisissa tapauksissa kieltäytyminen liittymästä osuuskuntaan on olennaisesti epäsosiaalista ja oikeutetusti kumottavissa koko yhteisön edun nimissä. Tällöin on kaikki asiaan vaikuttavat tekijät otettava huomioon ja ryhdyttävä suoja-toimenpiteisiin, ettei pakottamisvaltaa voida käyttää väärin soveltamalla sitä oloihin, joissa se on tarpeeton ja asiaankuulumaton.

Toisaalta osuuskunnalla on oltava oikeus muuttaa hyväksyvää asennettaan jäsenyyteen pyrkiviä kohtaan, jopa kieltäytymiseen asti. Sillä on oltava myös valta lopettaa jäsenyys, jos koko sen jäsenkunnan edut niin vaativat.

On erehdys tulkita sääntö "avoimesta jäsenyydestä" niin, että kaikki osuuskunnat ovat velvollisia merkitsemään jäsenikseen kaikki liittymään halukkaat henkilöt. Avoin jäsenyys ei ole koskaan merkinnyt tätä. Rochdalen uranuurtajat eivät koskaan yrittäneet soveltaa sellaista sääntöä siitä yksinkertaisesta syystä, että heidän osuusliikkeensä kuuluisan "ensimmäisen lain" mukaan käsitettiin olevan enemmän kuin vähittäiskauppaa harjoittava yritys. Se oli yhteiskunta pienoiskoossa. Sen kasvaminen ja menestyminen riippui suuresti keskinäisestä yhteisymmärryksestä, joka helposti saattoi muuttua epäsovuksi, kuten aikaisemmat kokeilut olivat osoittaneet, jos jäseniksi hyväksyttiin luonteeltaan huonoja tai vastuuttoman itsekkäitä henkilöitä tai rettelöitsijöitä. Ei voiteta mitään, mutta voidaan menettää paljon, jos hyväksytään jäseneksi henkilö, joka järkyttää jäsenkunnan yhtenäisyyttä.

Vastaavin perustein osuuskassa tai luottoyhdistys voi

olla oikeutettu kieltäytymään ottamasta jäseneksi henkilöä, joka on tunnetusti luottokelvoton. Toisenlainen rajoitettava ehto, joka määrettiin järjestyksen ja taloudellisen toiminnan vuoksi tai epäterveen kilpailun välttämiseksi on se, että osuuskunta ei hyväksynyt halukkaita jäseniä alueelta, josta huolehti toinen osuuskunta. Voidaan mainita useita esimerkkejä samantapaisista ilmeisistä, jäsenten esteettömälle hyväksymiselle määrättyistä rajoituksista kaikenmuotoisissa osuuskunnissa.

Yleisluonteisesti voidaan myös mainita, että henkilöiden tai yhdistysten, jotka haluavat liittyä osuuskuntaan tai perustaa sellaisen käydäkseen kauppaa muilla kuin omilla tai jäsentensä tuotteilla tai työllä, ei voida katsoa toimivan sen osuustoiminnan periaatteen mukaisesti, että osuuskunta on yksilöinä samanarvoisten ihmisten keskinäistä palvelua varten muodostama yhteenliittymä.

Ottaen huomioon edellä esitetyt rajoitukset näyttäisi siltä, että "avoin jäsenyys" hyvin laajassa mielessä käsitettynä voi ja sen pitäisikin olla yleismaailmallisena käytäntönä kuluttajaosuuskunnissa, koska jokaisen miehen, naisen ja lapsen on kulutettava hyödykkeitä pysyäkseen hengissä. Toisten järjestöjen osalta on kuitenkin jäseneksi hyväksymiselle olemassa muitakin ilmeisiä rajoituksia. Esimerkiksi tuottajien osuuskuntien erikoistuminen — kehittivätpä niiden toimintaa käsityöläiset tai saman ammatin tai teollisuuden piirissä työskentelevät palkannauttijat tai maanviljelijät — rajoittaa automaattisesti niiden jäsenkunnan henkilöihin, jotka ovat kiinnostuneet tietystä tuotteesta tai tuoteryhmästä, ja jättää muut osuuskunnan ulkopuolelle. Esim. viljelijät, jotka eivät ole kiinnostuneita kasvattamaan sitrushedelmiä myytäviksi, eivät pääse sitrushedelmiä markkinoivaan osuuskuntaan. Toisaalta tämä osuuskunta ei toimisi täysin osuustoiminnallisessa hengessä, jos se ei hyväksyisi jäsenikseen jäseniksi haluavia sitrushedelmien viljelijöitä. Yleisesti sanottuna on olennaista, että jos

yksilöllä on etuja valvottavana jollakin erikoisalalla, jota varten on perustettu osuuskunta, hänen tulisi päästä jäseneksi, mikäli hän sitä haluaa, ellei hän henkilökohtaisesti ole sellainen, ettei häntä edellä mainittujen, ilmeisen perusteltujen syiden vuoksi voida jäseneksi hyväksyä.

Kun on kysymys työläisten tuotanto-osuuskunnista, joiden jäsenet suorittavat päivittäisen työnsä osuuskunnassa, rajoitukset voivat oikeutetusti olla tiukempia. Jokaista osuuskuntaan työhön tai sen jäsenkuntaan pyrkivää työntekijää ei voida eikä pitäisikään hyväksyä, koska osuuskunnan kyky antaa työtä jäsenkunnalleen ja lisätä kenties jäsenyyteen pyrkivien työntekijöiden lukumäärää on sinänsä rajoitettu. Muutamat tällaiset osuuskunnat ovat varovaisuussyistä määränneet jäsenyyteen pyrkiville koeajan, jonka kuluessa entiset jäsenet voivat varmistua, että uudet tulokkaat omaavat tarvittavat tekniset taidot ja ottavat tarpeeksi huomioon osuuskunnan edut. Se, että muutamat osuustoiminnalliset yhteisöt saattavat käyttää näitä rajoituksia väärin, ei tee niitä sinänsä kohtuuttomiksi, vaikkakin jatkuva sellaisten työntekijöiden työssä pitäminen, joilta evätään jäsenyys, olisi vastoin avointa jäsenyyttä.

Eräs tärkeä osuuskuntien ryhmä, jonka saattaa olla pakko rajoittaa jäsenyyttään, ovat asunto-osuuskunnat, koska ne tuottavat hyödykettä, jonka määrä on luonnollisesti rajoitettu, ja tämän vuoksi ne voivat huolehtia vain rajoitetusta henkilömäärästä. Ne eivät voi taata, että kaikki, jotka haluavat liittyä jäseniksi, saisivat kohtuullisen ajan kuluessa haluamansa talon tai huoneiston, ja ainoa oikea tapa on olla ottamatta uusia jäseniä, kunnes todellisia mahdollisuuksia ilmaantuu. Tällaisissa tapauksissa peruskysymys on tehtävä päinvastaisella tavalla: onko osuuskunnassa vuokralaisia, joilta on evätty oikeus päästä jäseniksi? Jos vastaus on kielteinen, osuuskunta ei toimi osuustoiminnan vastaisessa hengessä.

Edellä esitetyt esimerkit, vaikkakaan ne eivät ole tyhjentäviä, kuvannevat niitä luonnollisia rajoituksia, joita voidaan määrätä osuuskunnan jäsenyyteen pyrkiville. Näistä huolimatta osuustoiminta voi säilyttää luonteensa vapaaehtoisuuteen perustuvana liikkeenä, joka tarjoaa palveluksiaan niitä tarvitseville vain, jos kaikenlaiset osuuskunnat varauksetta hyväksyvät velvollisuudekseen ottaa jäsenekseen jokaisen, joka näiden ehtojen korvaukseksi sitoutuu vilpittömästi täyttämään kaikki jäsenyyden aiheuttamat velvollisuudet. Säännökset, menettelytavat ja käytännöt, jotka ovat vaikutukseltaan syrjiviä ja varaavat muutamille harvoille sen, minkä tulisi olla avoinna kaikille, eivät ole hyväksyttäviä rajoituksia.

Eräitä rajoituksia voitaisiin kutsua taloudellisiksi, koska tällöin on asetettu esteitä, joita muutamat jäseniksi valintakelpoiset henkilöt eivät pysty taloudellisista tai rahoitussellisista syistä voittamaan. Jos osuuskunta vaatii uusilta jäseniltään liittymismaksun tai vähimmäisosuuskunnan, joihin monien mahdollisesti muutoin jäseniksi pyrkivien varat eivät riitä, niin että nämä luopuvat jäsenyyden anomisesta, se toimii rajoittavasti. Jos ilmaisemme tämän periaatteen myönteisesti, pitäisi (mahdollinen) liittymismaksu ja osuuksien vähimmäisarvo määrätä sellaisiksi, että köyhinkin jäseneksi haluava pystyisi ne vaikeuksitta maksamaan.

Osuuskunnissa on menneiden sukupolvien aikana ollut yleisenä käytäntönä pyrkimys lieventää pääsyehdota siten, että osuus voidaan lunastaa osamaksuina tai ostoista tai myynnistä syntyneillä säästöillä (ylijäämän palautus) sekä lopettamalla liittymismaksut, joskin osuuskuntien pääomantarve rajoittaa näitä helpotuksia. Viimeisten 20 vuoden kuluessa näitä rajoituksia on alettu tiukentaa osaksi inflaation vuoksi, osaksi pääomantarpeen suuresti lisääntyä, jotta voitaisiin rahoittaa liiketoiminnan laajentamista ja uudelleenorganisointia sekä näin kestää ennennä-

kemättömän ankara kilpailu. Muutamien maiden osuustoimintaliikkeiden on siten ollut pakko korottaa osuuksien nimellisarvoa tai lisätä osuuksien vähimmäismäärää. Tätä toimenpidettä voidaan pitää täysin oikeutettuna, edellyttäen, että uudet määrät eivät vaikuta rajoittavasti uusien jäsenten hyväksymiseen. Korkean ja vakaan työllisyyden vallitessa ja palkkojen noustessa rajoitus ei voine olla huomattava, mutta kaikkia vähimmäismäärien korottamishdotuksia voidaan hyvin tarkastella tältä kannalta, ennen kuin ne hyväksytään toteutettaviksi.

Toista rajoitusryhmää voidaan nimittää ”aatteelliseksi”, koska ei ole mitään laajempaa käsitettä ilmaisemaan tärkeimpiä syitä, joiden perusteella ihmiset yhteiskunnassa pyrkivät jakautumaan ryhmiin riippumatta taloudellisesta asemastaan ja tarpeistaan. Tärkeimmät näistä ristiriita-alueista ovat menneinä aikoina olleet ja usein vielä nykyäänkin ovat politiikka ja uskonto. Muita, niiden kanssa osaksi limittäisiä tekijöitä ovat rotu, ihonväri, yhteiskuntaluokka, kansallisuus, sivistys ja kieli, joista jokainen voi herättää ankaraa ja joskus jatkuvaakin vihamielisyyttä. Osuustoiminnan varhaisimmista ajoista alkaen sen viisaat johtajat ovat oivaltaneet, että mikäli osuuskunta aikoo kehittää jäsenkunnan taloudellisen voiman, todellisen tai mahdollisen, suurimmilleen, on erehdys sulkea osuuskunnan ulkopuolelle ketään suopeaa henkilöä poliittisten mielipiteiden tai poliittisen toiminnan, uskonnollisen vakauksen tai sen puuttumisen vuoksi tai rodun, ihonvärin tai jonkin muun seikan takia, jolla ei ole merkitystä osuuskunnan taloudellisten tai yhteiskunnallisten tarkoituksien kannalta. Muutamin poikkeuksin tätä sääntöä noudatetaan nykyisin vieläpä järjestöissä, joilla on voinut aina olla läheiset suhteet poliittisiin puolueisiin tai uskonnollisiin laitoksiin. Tärkeää on, ettei osuuskunta vaadi jäseniltään mitään muuta kuuliaisuutta tai uskollisuutta kuin mikä kuuluu sille itselleen ja sen omille kansanvaltaisille päätök-

sille, ja hyväksyy jäseniksi kaikki, jotka ovat valmiit vilpittömästi lupaamaan sille uskollisuutensa.

Ennen kuin valiokunta siirtyy jäseneksi hyväksymisestä muihin osuuskunnan ja sen jäsenten välisiä suhteita koskeviin näkökohtiin, se haluaisi tähdentää, että rajoittavat menettelytavat yleensä, paitsi johtavat osuuskunnan taloudellisen kehityksen surkastumiseen, myös helposti heikentävät osuuskunnan osuustoiminnallista luonnetta. Kuten aikaisemmin tässä luvussa esitettiin, tavallinen käytäntö on, että osuuskunnan jäsenet ja sen palveluksia käyttävät henkilöt muodostavat saman ihmisryhmän. Siitä huolimatta on todellisessa liike-elämässä tavattoman epätodennäköistä, että monet osuuskunnat, etenkin sellaiset, jotka toimivat kehittyneillä teollisuus- ja maanviljelysalueilla, voisivat välttää käymästä kauppaa jäsenkuntaan kuulumattomien kanssa. Jäsenkunnan ulkopuolella oleva saattaa olla tuleva jäsen. Jos hän käyttää osuuskunnan palveluja kerran ja on tyytyväinen, hän voi hyvinkin tehdä saman uudelleen. Monet kaukonäköiset osuuskunnat säästävät hänen ylijäämäpalautuksensa häntä varten, ja kun niiden määrä nousee vähimmäisosuuteen, ne tarjoavat hänelle mahdollisuutta liittyä jäseneksi ja siten säännöllistää suhteensa osuuskuntaan. Toisaalta taas osuuskunnassa, joka harjoittaa rajoittavaa politiikkaa, pyrkii jäsenkunta muodostamaan suljetun ja supistuvan piirin, jonka kansanvaltaisuus käy ennemmin tai myöhemmin kyseenalaiseksi ja jonka liiketoiminta suuntautuu yhä suuremmassa määrin muistuttamaan voittoa tavoittelevien yritysten liiketoimintaa.

Jos hyväksytään ajatus, että osuustoimintajärjestelmässä on vallitsevana pikemmin keskinäisen palvelun periaate kuin voitto, silloin ”avoimen” jäsenyyden sääntö kaikkine edellä mainittuine rajoituksineen ja muunnelmineen suo tarpeellisen suojan, jottei se pääse rappeutumaan tavalliseksi liiketoiminnaksi. Avoimen jäsenyyden ansiosta

osuuskuntien osuuksien nimellisarvot pysyvät jatkuvasti osuuskunnan sääntöjen määräysten mukaisina, ja kuka tahansa uusi jäsen voi hankkia niitä tähän hintaan. Kaupankäynti ja keinottelu osuuskunnan osuuksilla ei siten tuota voittoa eikä sitä pääse syntymäänkään.

Luonnollisesti avoimen jäsenyyden edulliset vaikutukset vähenevät, jos ero jäsenten ja ei-jäsenten välillä käy epäselväksi. Koska jäsenet kantavat riskin, juuri he, eivätkä ketkään muut, ovat oikeutettuja jakamaan osuuskunnan tekemät säästöt, mutta vain siinä määrin kuin näitä säästöjä on syntynyt heidän omasta liiketoiminnastaan osuuskunnan kanssa. Osuuskunnan on itsensä oltava tarkka ollessaan tekemisissä tuoton kanssa, joka on syntynyt kaupankäynnistä ei-jäsenten kanssa, kun nämä ovat käyttäneet osuuskunnan säännöllisiä palveluksia. Ellei tätä tuottoa varata kullekin ei-jäsenelle innostamaan häntä anomaan jäsenyyttä, niin se olisi luovutettava johonkin yleishyödylliseen tarkoitukseen, mieluiten osuuskunnan jäsenistön ulkopuolella olevan suuremman yhteisön hyväksi. Missään tapauksessa tätä tuottoa ei pitäisi lisätä jäsenille jaettavaan ylijäämään, muutoin nämä olisivat osallisina tuotoista tavalla, jonka osuustoiminta nimenomaan hylkää.

Nykyisissä kaupankäyntioloissa käy selvän eron säilyttäminen jäsenten ja ei-jäsenten välillä yhä vaikeammaksi. Korkean kehitystason maissa suurten kaupunkien osuustoiminnalliset tavaratalot ovat avoinna suurelle yleisölle, ja joissakin maissa osuustoimintaliike pitää yleisölle suoritettavaa myyntiä oikeana tai ainakin välttämättömänä edellytyksenä liikkeen kasvulle ja tehokkuudelle hintojen säätelijänä. Mainonnan hemmottelemalla yleisöllä on taipumus käyttää hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluksia, mutta olla liittymättä jäseneksi, koska se tuo mukanaan vastuuta. Avoimella jäsenyydellä pyritään pitämään ovi avoinna nuoremmalle polvelle ja saamaan mukaan uutta

ainesta, joka voi elvyttää mahdollisesti taantuneen demokratian. Se saattaa nykyisin olla vähemmän tehokas kuin aikaisemmin, mutta sillä on vielä tietty arvo, etenkin siellä, missä sen tukena on oikea valistuspoliitikka. Viimeksi mainitusta puhutaan toisen otsikon yhteydessä.

Jos yksilö on vapaa liittymään osuuskuntaan, hänen pitäisi periaatteessa olla vapaa myös eroamaan siitä. Mutta näin tehdessään hän ei välittömästi pudista tai ei voi pudistaa harteiltaan niitä velvollisuuksia, jotka hän sitoutui täyttämään jäseneksi liittyessään. Hänellä on velvollisuus ottaa huomioon osuuskunnan edut, ja osuuskunnan johto on velvollinen suojaamaan noita etuja, varsinkin koska jäsenyyden lopettaminen aiheuttaa tavallisesti osuuspääomaan kohdistuvan vaatimuksen. Tällä tavoin yhden ainoan, suuren pääoman sijoittaneen jäsenen eroaminen tai useiden jäsenten samanaikainen eroaminen voi aiheuttaa osuuskunnalle vakavia pulmia tai jopa vaarantaa sen taloudellisen aseman. Tämän vuoksi osuuskuntien säännöt aivan oikein sisältävät ehtoja, jotka koskevat jäsenyyden lopettamista, osuuspääomaosuuden ottamista pois tai siirtämistä sekä joskus aikaa, kuinka kauan jäsenen on eroamisensa jälkeen hoidettava velvollisuutensa osuuskuntaa kohtaan. Kaikilta jäseniltä on vaadittava, että he tuntevat ne ehdot, jotka osuuskunnasta erottaessa on täytettävä. Osuustoimintaliikkeen kehityksen alkuaikoina vakavaraisuuden ja taloudellisen turvallisuuden vaatimukset pakottivat ottamaan osuuskunnan sääntöihin määräyksen, että jäsenten oli pidettävä osuuskunnassa tietty vähimmäismäärä siirrettäviä sekä takaisin saatavia osuuksia, mutta myöhemmissä, vakavaraisissa osuustoimintaliikkeissä on nykyisin suuntauksena helpottaa pääoman takaisinsaantia, koska tämä helpotus on sinänsä innostamassa jäseniä lunastamaan osuuksia yli sääntöjen vähimmäisvaatimusten. Eri maiden lait sisältävät erilaisia määräyksiä tästä tilanteesta. Yleensä eroava jäsen ei voi saada takaisin

osuuspääomaansa pakkokeinoin. Milloin osuuskunnan maksukyky tai taloudellinen asema eivät huonone, toimii sen johto kuitenkin täysin osuustoiminnallisessa hengessä, jos se yrittää välttää sääntöjen kirjaimellisen tiukasta noudattamisesta aiheutuvat ikävyydet ja hätätapauksessa tekee kaiken mahdollisen tilanteen helpottamiseksi.

Lopuksi, osuuskunnalla on koko jäsenkuntansa edun nimessä oltava säännöissä määrätty oikeus erottaa yksilöjäsen, jos siihen ilmenee syytä. Tässä tapauksessa sääntöjen pitäisi myös määritellä edellytykset, joilla karkottamiseen voidaan turvautua, sekä ennen lopullista erottamispäätöstä noudatettava menettely, niin että kaikki jäsenet voivat olla niistä tietoisia. Tämä ei perustu mihinkään erityiseen osuustoiminnalliseen, vaan yleiseen itsestään selvään periaatteeseen. Sen nojalla jokaisella järjestöllä on oikeus erottaa ainekset, jotka toimivat vastoin sen etuja tai päämääriä. Jos osuuskunnan päätösvaltaiset elimet, ts. joko johtokunta, hallintoneuvosto tai molemmat, ovat tehneet erottamispäätöksen demokraattisella tavalla, kysymyksessä olevalla jäsenellä tulisi ennen karkoituksen voimaantumista olla oikeus vedota muuhun jäsenistöön joko osuuskunnan kokouksessa tai edustajien kokouksessa, jolla on osuuskunnan kokouksen tehtävät.

Toisen tai sitä korkeamman asteen osuuskunnan jäsenistö voi koostua osuuskunnista tai osuuskunnista ja yksilöjäsenistä. Erittäin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta näiden järjestöjen säännöt, jotka määräävät jäseneksi hyväksymisen ja jäsenyydestä eroamisen, ovat samanlaisia kuin ensimmäisen asteen osuuskunnissa, joista jo oli puhe, eivätkä näin ollen aiheuta merkittäviä periaatteellisia pohdintoja. Ensimmäisen asteen osuuskuntiin voi niiden osuustoiminnallista luonnetta vaarantamatta joskus kuulua pieni vähemmistö ei-osuustoiminnallisia ryhmäjäseniä. Sitä vastoin on syytä tarkastella eräitä erikoispalveluksia suorittavia järjestöjä, joissa olosuhteet eivät välttämät-

tä ole samanlaiset. On olemassa todellinen mahdollisuus, että osuustoimintajärjestöt ovat vähemmistönä. Silloin ne ehkä eivät pysty takaamaan, että nämä järjestöt ottavat huomioon osuustoiminnan periaatteet ja säilyttävät osuustoiminnallisen luonteen. Milloin jäsenistön osuustoiminnallinen osa ei pysty varmistamaan, että osuustoiminnan periaatteet säilytetään, on olemassa vaara, että järjestön ei tunnusteta toimivan osuustoiminnallisessa hengessä.

Tärkeää ei niinkään ole juridinen järjestömuoto, vaan se, noudatetaanko todella osuustoiminnan periaatteita. Sama seikka pätee osuuskuntien osallisuudesta ei-osuustoiminnallisiin yhteisöihin. Osuuskuntien ei pitäisi olla osallisina yhdistyksessä, vaan niiden pitäisi erota siitä, jos yhdistys kietoo ne menettelyyn, joka ei ole osuustoiminnan periaatteiden mukaista.

Tutkittuaan nykyisin erilaisissa yhteiskunnallisissa oloissa toimivien monentyyppisten osuuskuntien soveltamaa käytäntöä valiokunta toteaa lopuksi, että vapaaehtoinen jäsenyys ilman keinotekoisia rajoituksia tai syrjintää, kuten asia edellä on tulkittu, olisi säilytettävä osuustoiminnallisen taloudellisen yhteisön peruspiirteenä, koska se on olennainen edellytys osuustoiminnan välittömien ja lopullisten päämäärien saavuttamiselle. Yksilön, joka naapureidensa tai työtovereidensa kanssa haluaa liittyä jäseneksi, on tehtävä se omasta vapaasta tahdostaan eikä ulkonaisen painostuksen tai pakon takia. Osuuskunta ei myöskään saa panna mitään keinotekoisia tai syrjiviä esteitä hänen liittymiselleen, tai määrätä ehdoksi hänen jäseneksi pääsemiselleen, että hänen on kuuluttava johonkin sellaiseen järjestöön tai tunnustettava sellaista oppia, joka ei ole sopusoinnussa osuuskunnan taloudellisen tai yhteiskunnallisen tarkoituksen kanssa. Yksilöä ei pitäisi pakottaa olemaan jäsenenä kauemmin kuin hänen omat etunsa vaativat. Osuuskunnan ei myöskään pitäisi olla velvollinen pitämään häntä jäsenenä, jos hän toimii osuuskunnan etujen ja

tarkoituksperien vastaisesti. Edellytykset, joiden vallitessa yksilö ja osuuskunta voivat lopettaa yhteistoiminnan, olisi selvästi ennakolta määriteltävä ja saatettava kummankin osapuolen tietoon.

2. Demokraattinen hallinto

Osuuskunnan tärkein ja hallitseva tarkoitus on sen jäsenkunnan etujen edistäminen. Vain jäsenet voivat viime kädessä päättää, mitkä heidän etunsa ovat kussakin tilanteessa. Osuuskunta ei näin ollen ajan oloon toimi kunnolla ja menestyksellisesti, ellei sillä ole hyväksytyttä ja tehokkaita menetelmiä jäsenkunnan mielipiteen tiedustelemiseen ja ellei jäsenillä ole mahdollisuutta toivomusten esittämiseen. Koska juuri jäsenet panevat alulle osuustoiminnan ja pitävät sen toiminnassa jatkuvan kannatuksensa ja tukensa avulla, on niiden, jotka hoitavat osuuskunnan asioita, sekä etenkin niiden, jotka johtavat sen päivittäisiä liiketoimia, oltava jäsenten joko välittömästi tai välillisesti valitsemia ja nautittava jäsenten luottamusta. Edelleen tästä seuraa, että hallintovirkamichet ja johtajat ovat tilivelvollisia toimistaan jäsenille. Heidän on annettava säännöllisesti selostus toiminnastaan liike-elämän tapojen mukaan sekä alistettava toiminnan tulokset jäsenten arvosteltaviksi. Elleivät jäsenet ole tyytyväisiä, heillä on valta arvostella ja vastustaa sekä äärimmäisissä tapauksissa erottaa virkailijat ja valita uudet heidän tilalleen.

Juuri tätä tarkoitetaan sanonnalla, että osuuskuntia hallitaan demokraattisesti. On huomattava, että kaiken valiokunnalle toimitetun aineiston joukossa ei ollut ainoatakaan vakavaa väitettä, ettei demokratiaa olisi tunnustettava osuustoiminnan olennaiseksi osaksi. Esiintyneet erilaiset näkemykset ja mielipiteiden eroavuudet koskivat

vain sääntöjä, sopimuksia ja menettelytapoja, jotka ovat välttämättömiä tehokkaan demokratian saavuttamiseksi erilaisissa olosuhteissa.

Syynä huomautuksiin ei ole periaatteeseen kohdistuva epäily, vaan tosiasia, että sen toteuttaminen käy yhä monimutkaisemmaksi osuustoiminnallisten laitosten kasvaessa ja niiden taloudellisten sitoumusten laajentuessa, sekä myös ne sopeutumista vaativat nopeat ja kauaskantoiset muutokset, jotka tällä hetkellä ovat tapahtumassa osuustoimintaliikkeen taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa ympäristössä. Teollisuuden ja varsinkin osuustoiminnallisten yritysten kehittyminen tekee jatkuvat muutokset välttämättömiä. Hallinnon muodossa ja koneistossa suoritettuja parannuksia ei tämän vuoksi ole pidettävä poikkeamisina demokratian periaatteista.

Osuuskunnan hallintoelinten kehityksen, mikäli nämä elimet aikovat toteuttaa demokratian periaatetta, on edelleen pitäydyttävä lujasti tiettyihin perussääntöihin ja niihin edellytyksiin, jotka osuustoimintaliike on hyväksynyt aivan alkuvaiheistaan lähtien. Koska osuuskunta, toisin kuin osakeyhtiö on ensisijaisesti ihmisten muodostama yhteenliittymä, kaikkien sen jäsenten aseman pitäisi olla yhtäläinen ja kaikilla pitäisi olla samanlaiset mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon ja ilmaista mielipiteensä osuuskunnan menettelytavoista. Ainoa keino tämän saavuttamiseen on yhden ja vain yhden äänen antaminen kullekin jäsenelle. Koska osuustoimintaliike on olemassa antaakseen tavallisille ihmisille mahdollisuuden valvoa tehokkaasti nykyajan talouselämän koneistoa, sen täytyy myös antaa yksilölle (joka liiankin usein on alennettu esittämään vain rattaan osaa tuossa koneistossa) tilaisuus ilmaista mielipiteensä, saada äänensä kuuluviin osuuskuntansa asioissa ja pyrkimyksissä sekä tilaisuus arvostelun esittämiseen. Vapaaehtoisen jäsenyyden periaatteesta johdetaan, että yksilöjäsenen tulisi tuntea todellista vastuuta

osuuskuntansa hyvästä hallinnosta ja tuloksista. Näin ollen ei pitäisi tehdä ainoatakaan poikkeusta sääntöön, että kullakin jäsenellä on yksi ääni ensimmäisen asteen osuuskunnissa, ts. yksilöiden muodostamissa yhteenliittymissä.

Jokaisen jäsenen oikeus yhteen ja vain yhteen ääneen, mikä oikeus onkin uskollisesti säilytetty osuuskuntien säännöissä, ei sinänsä takaa tehokasta demokraattista hallintoa varsinkaan nykyisissä suurissa ja laajalle levinneissä ensi asteen osuuskunnissa etenkin kuluttajaosuustoiminnassa. Hyvin paljon merkitsee, millaisissa olosuhteissa jäsenet kutsutaan äänestämään ja millaisissa oloissa he äänensä antavat. Nopeasti kasvavissa osuuskunnissa, tapahtuipa kasvu laajenemisen tai yhteensulautumisten kautta, jäsenten osuuskunnan kokous menettää luotettavuuttaan ja arvoaan demokratian korkeimpana elimenä. Tämän vuoksi se korvataan usein edustajistolla, jolle on annettu osuuskunnan kokouksen laillinen valta ja sen tehtävien suorittaminen. Yksityiset jäsenet eivät enää välittömästi valitse hallintoelimiä (Suomessa hallintoneuvosto ja hallitus), vaan vain edustajat, jotka puolestaan valitsevat hallintoelimet. Yhden osuuskuntakokouksen asemasta jäsenet kokoontuvat moniin tietyn alan tai alueen asioita käsitteleviin kokouksiin, joissa tietysti voidaan pohtia koko osuuskunnan toimintaa eikä vain tietyn alan tai alueen asioita. Jäsenet eivät enää henkilökohtaisesti tunne toimihenkilöitä ja niiksi pyrkijöitä. Näin syntyy persoonaton suhde hallinnon ja jäsenten välille, samalla kun osuuskunnan toimintojen laajeneva piiri ja niiden monipuolistuminen saavat aikaan, etteivät jäsenet eivätkä myöskään valitut edustajat enää voi olla niistä selvillä.

Suuntaus kohti yhä suurempien ja läheisemmin toisiinsa liittyvien toimintayksiköiden luomista ei ole luonteenomaista vain yleensä liike-elämässä, vaan se sisältyy myös osuustoiminnallisen yhteistyön ajatukseen.

Osuustoimintaliikkeen on sen vuoksi yritettävä vastaa-

vasti kehittää demokraattisia elimiään ja käyttää viisaasti hajautusta keskittämisen vastapainona. Mitä enemmän ensi asteen osuuskuntien asioiden hoito on uskottava koulutetuille ja kokeneille ammatti-ihmisille ja mitä suuremmassa määrin korkeat toimihenkilöt joutuvat tekemään tärkeitä päätöksiä hallintojärjestelmän keskustassa, sitä tärkeämmäksi tulee osuuskuntien paikallisten perustusten lujittaminen ja niiden vaikutuksen lisääminen jäsenistöön. Toimihenkilöjohdon ja sen luonnollisen virkavaltaisuus- taipumuksen vastapainoksi osuuskunnilla on oltava jäsenten edustajia, jotka pystyvät tehokkaasti hoitamaan tehtävänsä jäsenten etujen suojelijoina ja heidän toivomustensa esittäjinä. Jotta tämä olisi mahdollista, jäsenten on itsensä oltava hyvin selvillä osuuskunnan asioista.

Valiokunnan tehtäviin ei kuulu määritellä hallintomenetelmiä tai organisaatiojärjestelmiä, jotka kaikki on suuremmassa tai pienemmässä määrin sovellettava eri manteleilla vallitseviin oloihin, mutta valiokunta ei täyttäisi velvollisuuttaan, ellei se kiinnittäisi huomiota niiden pääongelmien vakavuuteen ja kiireellisyyteen, jotka liittyvät osuustoimintaliikkeen perusluonteisen demokratian säilyttämiseen nykyajan taloudellisissa ja yhteiskunnallisissa oloissa. Aikana, jolloin menneisyys käy yhä vähemmän luotettavaksi ohjeeksi, tarvitaan jatkuvaa tutkimista ja kokeilua. Tässä yhteydessä mainittakoon useissa maissa suoritettavat yritykset parantaa luottamushenkilöiden laatua ja pätevyyttä sekä kouluttaa hallinnon eri toimikuntien jäseniä ja antaa jäsenten tehtäväksi sellaisten paikallisten asioiden hoito — vieläpä johtajien nimittäminen ja erottaminen — joissa paikallisten etujen merkitys on ensisijainen.

Tässä vaiheessa on välttämätöntä tarkastella demokratiaa suhteessa toiseen tärkeään puoleen kehityksessä, joka on tapahtumassa kohti suurenevia toimintayksikköjä. Se on se ensiarvoinen, tulevaisuudessa yhä kasvava osa, jota

osuuskuntien liitot sekä muut toisen, jopa kolmannenkin asteen järjestöt esittävät. Toisen asteen järjestöt, jotka ovat syntyneet osuuskuntien yhteistoiminnan kautta, ovat itse epäilyksettä osuustoiminnallisia järjestöjä, joilla on samat velvollisuudet noudattaa osuustoiminnan perussääntöjä kuin ensimmäisen asteen osuuskunnilla. Toisen asteen osuuskuntien jäsenillä on yhtäläiset oikeudet. Tämä yhtäläisyys antaa niille asiaankuuluvan demokraattisen hallinnon perustan. Näin ollen on johdonmukaista soveltaa toisen asteen osuuskuntiin ensimmäisen asteen osuuskuntien tavoin sääntöä, että kullakin jäsenellä on yksi ääni. Näin onkin todella tehty monissa toisen asteen osuuskunnissa, niiden joukossa myös koko maan käsittäviä järjestöjä. Tällainen menettelytapa näyttää toimivan tyydyttävästi järjestöissä, joissa niihin liittyneiden osuuskuntien suuruus ei kovin paljon vaihtelee. Toinen tapa, joka kieltämättä ottaa huomioon inhimillisen tekijän, on se, että äänimäärä perustuu osuuskuntien yksityisten jäsenten määrään. Tämä on luonteenomaista kuluttajaosuustoimintaliikkeille, joissa koko maan käsittäviin ja alueellisiin liittoihin voi kuulua jäsenmäärältään muutaman sadan suuruisia maa-seutuosuuskuntia sekä kaupunkiosuuskuntia, joissa on jopa satojatuhansia jäseniä. Eräässä tämän järjestelmän muunnelmassa äänimäärä perustuu pääomasuorituksiin, mitkä puolestaan pohjautuvat jäsenkunnan suuruuteen.

Toisaalta voidaan joissakin tuotanto-osuuskunnissa havaita suuntaus, että otetaan huomioon, missä määrin jäsenosuuskunnat ovat käyttäneet yhteisen järjestönsä palveluksia. Tämän ilmaisevat esim. niiden järjestöltään suorittamat ostot tai järjestön kautta markkinoidut tuotteet. Eräissä kuluttajain tukkukauppaliitoissa jäsenosuuskunnat äänestävät vaaleissa ja nimittävät edustajia edustaja- ja neuvottelukokouksiin äänimäärin, jotka määräytyvät niiden suorittamien ostojen mukaan. Kuitenkaan ei näytä siltä, että nämä poikkeamat tiukasta henkilöiden samanar-

voisuuden säännöistä olisivat vielä missään johtaneet äänestysvoiman jakautumiseen siten, että se olisi jyrkästi erilainen kuin jäsenyyteen perustuva. Käytännön ja kokemuksen kannalta ne saattavat merkitä välttämätöntä tai toivottavaa myönnytystä yhtenäisyyden, oikeudenmukaisuuden, tehokkuuden tai jonkin näiden yhdistelmän vuoksi. Tällaista tapausta kuvaavat erityisen hyvin markkinointi- tai tuotanto-osuuskunnat, joiden säännöt eivät sitovasti velvoita jäseniä toimittamaan niille kaikkia tuotteitaan. Ne katsovat velvollisuudekseen myöntää etuja niille, jotka käyttävät jatkuvasti osuuskunnan palveluksia, verrattuna niihin, jotka tekevät tätä vain ajoittain.

Riippumatta siitä, mikä erilaisten äänimäärien järjestelmä on omaksuttu, on suurimmille osakkaille miltei poikkeuksetta määrätty äänen yläraja. Yleensä säännöissä määrätään porrastettu äänijärjestelmä sekä katto, jota ei saa ylittää, kuten ICA:n säännöissäkkin. Tällainen menetelmä vähentää sellaisten epädemokraattisten päätösten mahdollisuutta, jotka johtuvat muutamien harvojen suurten järjestöjen muodostaman suppean liittoutuman vallasta äänestää kumoon paljon suurempi joukko pieniä järjestöjä. On kuitenkin mahdollista, että lukuisten paikallisten perusosuuskuntien sulautuessa alueelliseksi yksiköiksi valtavat koon erilaisuudet koko maan käsittävien liittojen jäsenten keskuudessa häviävät.

Tarkastellessamme osuuskunnan johtoa olemme tähän asti olettaneet, että milloin osuuskunnalla on asianmukainen demokraattinen organisaatio, sen jäsenet yleensä pystyvät jonkin verran koulutusta saatuaan hoitamaan liikeasiansa omien etujensa mukaisesti pätevällä tavalla. Tämä otaksuma vastaa melko hyvin totuutta, sillä muutoin kehittyneiden teollisuusmaiden nykyisin vakavaraiset osuustoimintaliikkeet eivät voisi ylpeillä vuosisadan tai puolen vuosisadan menestyksellisellä kehityksellä. Maapallolla on kuitenkin huomattavia alueita, joiden osalta tällainen olet-

tamus ei ole paikallaan, vaan poikkeaisi kenties suuresti tosiasiasta. Tämä ei suinkaan tarkoita, ettei jonakin päivänä olisi mahdollista esittää tämä olettaus ja tietää sen olevan totta. Nykyoloissa meidän on todettava, että monissa kehitysmaissa vasta osuustoiminnan alkeita opettelevat ihmiset eivät aina itse ole tarpeeksi kehittyneitä hoitamaan osuuskuntiaan tuloksellisesti ilman ulkopuolisten ystävällisiä neuvoja ja ohjausta. Elleivät he saa tätä apua, osuustoiminta ei ehkä kehitykään. Yleisesti ottaen apulähteitä on kaksi: hallitus tai laitokset ja yksityiset henkilöt, jotka kannattavat osuustoiminnan menetelmiä ja aatteita.

On miltei kiistatonta, että ilman valtion huomattavaa rahoitusapua osuustoiminnan kehitys äskettäin itsenäistyneissä maissa on kiusallisen hidasta ja epävarmaa. Jos taas hallitukset antavat tai takaavat suuria lainoja tai ottavat suurehkon osuuden osuuspääomasta, ne haluavat valvoa julkisten varojen käyttöä ja varmistua, että asiaankuuluvia teknisiä neuvoja noudatetaan ja varoja käytetään varovasti. Hallitus voi vaatia, että sen edustajat ovat jonkin aikaa jäseninä hallinnollisissa elimissä ilman veto-oikeutta, mutta varmistamassa, että annettu apu käytetään alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti. Tärkeää on, etteivät valtion edustajat ole mukana neuvostoissa päivääkään kauempaa kuin on välttämätöntä. Mitä paremmin osuuskunta menestyy, sitä todennäköisemmin jäsenet pyrkivät kunnianhimoisesti valtion valvonnasta riippumattomiksi ja tekevät kaiken voitavansa tämän riippumattomuuden saavuttamiseksi.

Valiokunnan mielestä ei ole pienintäkään epäilystä siitä, että osuustoimintajärjestöjen demokraattinen hallinto merkitsee ehdottomasti itsehallintoa, ts. riippumattomuutta ulkopuolisesta valvonnasta. Tietysti osuuskunnat ovat silti velvollisia noudattamaan samoja yleisiä lakeja kuin kaikki muutkin liikeyritykset sekä hyväksymään valtion ja suunnitteluviranomaisten vaatiman kurin. Täysin kehittyneessä osuustoimintayksikössä hallintovallan on oltava

jäsenten käsissä, ja osuustoimintaväen on itsensä tehtävä kaikki päätökset ulkopuolisten niihin puuttumatta. Itsehallinto on näin ollen demokratian seuraus. Samalla on tunnustettava, että kehityksensä alkuvaiheissa olevien osuuskuntien kansanvaltaisetkin hallintoelimet ovat todennäköisesti "alikehittyneitä" eivätkä niiden jäsenet pysty tehokkaasti toteuttamaan demokraattisia menettelytapoja ja sopeutumaan demokratian vaatimaan kuriin. Tärkeää on, että ne jatkuvasti etenevät kohti täydellistä ja tehokasta kansanvaltaa, minkä ne varmasti tekevätkin, mikäli ovat halukkaita ottamaan oppia kokemuksestaan sen mukaan kuin sitä kertyy. Jos hallintoelinten jäsenet ovat valmiit keskustelemaan tovereidensa kanssa kokemuksistaan sekä onnistuneista ja vähemmän onnistuneista päätöksistään, he voivat rakentaa demokratian viisaan käytön oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan saamalleen kokemukselle. Mutta demokratialla ei ole mitään lopullista muotoa, kuten vanhempien osuustoimintaliikkeiden on ollut pakko todeta viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Nopeasti muuttuvassa maailmassa demokratian ja sen toteuttajien on opittava olemaan dynaamisia.

3. Pääoman korko

Osuustoiminnallinen talousjärjestelmä poikkeaa tavallisen, voittoon tähtäävän yrityksen soveltamasta käytännöstä paitsi jäseneksi liittymisen ja demokraattisen hallinnon osalta, joista jo oli puhe, myös niiden sääntöjensä vuoksi, jotka määräävät ylijäämän ja muiden sellaisten rahallisten etujen käytöstä ja jakamisesta, joita menestyvät osuuskunnat antavat jäsenilleen. Tämä johtuu alunperin suurelta osin siitä suuttumuksesta, jolla monet työläiset katsoivat omaisuuden ja tulojen jakautumista 19. vuosisadan yhteis-

kunnassa. Jakautuma oli heidän mielestään sekä epätasainen että epäoikeudenmukainen. Heidän osuustoimintansa välitön tavoite oli kylläkin alentaa kuluttajien välttämättömistä tarvikkeista maksamia hintoja sekä turvata tuottajille kohtuullinen toimeentulo, mutta lopullisena päämääränä oli uuden yhteiskuntajärjestyksen luominen, jonka tunnuksena heidän sanojensa mukaan tuli olla ”oikeudenmukainen” omaisuuden ja tulojen jakautuminen. Uusi teollinen tekniikka nieli silloin kuten nytkin suunnattomasti pääomaa. Ihmisillä, joiden omistuksessa tai käytettävissä oli rahaa sijoituksiin, oli hallussaan valtti, jonka avulla he pystyivät muiden tuotantotekijöiden kustannuksella hankkimaan itselleen suuret osingot. Näiden ihmisten käsiin kertyi myös pääomia, joiden arvo oli kokonaan toista suuruusluokkaa kuin korko — leijonan osa myös teollisuuden voitoista.

Rochdalen uranuurtajat oivalsivat, että he tarvitsivat välttämättä pääomaa voidakseen toteuttaa sekä välittömän suunnitelmansa, liikkeen avaamisen, että lopullisen suunnitelmansa, yhteisön luomisen. He tunnustivat, että tuottavuuden lisäys, jonka pääoman käyttö työlle antoi, oikeutti pääoman luovuttaneet henkilöt saamaan siitä korvauksen. Heidän ajatuksensa oli kuitenkin työ yhteistyössä pääoman kanssa eikä työ alistettuna pääoman tai sen omistajien hyväksi. Tämän vuoksi he hylkäsivät omistajien kaikki vaatimukset ylijäämään tai osaan, joka siitä jää jäljelle sen jälkeen, kun kaikki muut tuotannontekijät ovat saaneet markkinoiden tasoa vastaavan korvauksen, vaikkakin hyväksyivät sijoittajan oikeuden kohtuulliseen korkoon. Tässä on haluttu korostaa, että korkoa sekä ylijäämän jakoa ja käyttöä koskevat osuuskuntien säännöt olivat tuloksena lujasta päätöksestä, että taloudellisen yhteenliittymän antama tuotto on jaettava oikeudenmukaisemmin kuin voitontavoittelun hallitsemassa liikemaa-ilmassa yleensä tapahtuu.

Rochadelen miehet, vaikkakin jotkut heistä olivat köyhiä, päättivät ottaa yrityksensä alkupääoman omista säästövaroistaan. Kun heidän yrityksensä menestyi hyvin, he saattoivat liittää alkuperäiseen pääomapanokseen osuuskunnan säästöjä, pääasiassa varauksina ja liikkeensä reaalimaisuuden poistoina. Näillä kahdella menetelmällä toteutettu omarahoitus tuli tavalliseksi ja levisi laajalle vanhojen osuustoimintayritysten piirissä, olivatpa ne sitten tuottajien tai kuluttajien muodostamia, koska tällainen rahoitustapa oli ilmeisen edullinen taloudellisuuden ja varmuuden kannalta. Edellyttäen, että omaa pääomaa on tarvittaessa riittävästi saatavissa, omarahoitusmuoto on kilpailutaloudessa lisätakeena osuuskunnan riippumattomuudelle ja vapaudelle ratkaista kasvu- ja kehitysongelmansa soveltaen esteettä osuustoiminnan periaatteita. Lisäksi osuuspääoman muodossa olevat yksilöjäsenten talletukset ovat vakuutena jäsenten tuesta. Tosiasia, että omat rahat ovat riskeille alttiina, suuntaa osuuskunnan hallinnon pyrkimyksiä järkevään ja varovaiseen toimintaan.

Omarahoitus ei luonnollisestikaan ole helppoa kehitysmaiden vastaperustetuissa osuuskunnissa, mutta sitä voidaan hyvällä syyllä pitää päämääränä, johon kannattaa pyrkiä ja joka voidaan aikanaan saavuttaa. Sitä ennen jäsenten periaatteellisenä velvollisuutena tulisi olla antaa pääomaa niin paljon kuin he kohtuullisesti kykenevät, vaikka vähänkin. Nykyoloissa omarahoituksen käsitettä on laajennettava sellaisissa vanhoissa osuustoimintaliikkeissä, joilla on omia voimakkaita kaupan tai pankki- ja vakuutusalan keskuseliimiä. Omarahoitus käy yhä vaikeammaksi, lopulta kenties mahdottomaksikin ensi asteen osuuskunnille. Koko maan käsittävän kokonaisliikkeen on rahoitettava toimintansa lainaamalla ensi asteen osuuskunnille varoja, jotka ovat kertyneet keskusjärjestöille harkitun politiikan tuloksena ja joiden käytöstä ne jäsenosauksuntien yhteisen suostumuksen perusteella määräävät.

Saattaa tulla vielä aika, jolloin kansalliset järjestöt kilpailupaineen, organisaation laajentamisen ja monien välttämättömien uudistusten vuoksi eivät kykene rahoittamaan itse toimintaansa, vaan niiden on turvauduttava ulkopuoliseen pääomaan. Voi myös tapahtua, että pyritäessä kaikin keinoin saamaan ihmiset sijoittamaan säästönsä osuuskuntiin, sen sijaan, että he tallettaisivat ne pankkiin tai ostaisivat niillä pörssissä noteerattavia arvopapereita, rajoitetaan osuuskuntien vapautta määrätä korkokantansa omien periaatteidensa mukaisesti. Tämänkin vuoksi osuustoimintaväen pitäisi selvästi ymmärtää mitä heidän omat periaatteensa tässä yhteydessä vaativat.

Eri maiden osuustoimintaliikkeiden pääomarakenne ei ole yhdenmukainen. Useimmissa voidaan erottaa kolme pääryhmää, mutta niiden suhteet vaihtelevat suuressa määrin eri maissa ja osuustoiminnan eri aloilla. Nämä ovat: 1) jäsenten osuuspääoma, 2) varauksissa ja erityisrahastoissa oleva osuuskuntien pääoma, johon yksityiset osuuskunnan jäsenet eivät voi esittää minkäänlaisia vaatimuksia ja 3) vieras pääoma, johon kuuluu kaikki ulkopolelta lainattu pääoma, kuten lainat pankeilta, valtiolta tai toisilta osuuskunnilta, sekä kaikki jäseniltä otetut lainat ja se osa heidän säästöistään, joka ylittää osuusmaksun. Kohdassa 2 mainitusta pääomasta ei osuuskunta maksa korkoa, vaikka se voi koron sille laskea oman sisäisen kirjanpitonsa vuoksi. Kolmannen ryhmän kohdalla korkokanta ei luultavasti ylitä korkotasoa, joka vallitsee ulkopuolisilla raha- ja pääomamarkkinoilla tai jonka viranomaiset ovat valtiojohtoisissa talousjärjestelmissä määränneet vastaaville sijoituksille. Selvää siis on, että kiinteä ja rajoitettu korko määrätään ensimmäisessä kohdassa mainitulle pääomalle, osuuspääomalle, joka on osuuskunnan jäsenten omaisuutta ja riskeille alttiina.

Tunnettua on, että osuuskunnat eivät suinkaan ole yksimielisiä siitä, onko osuuspääomalle yleensä maksetta-

va korkoa, ja tämän johdosta käytäntö vaihtelee eri järjestyksissä. Tämä kysymys ei kuitenkaan kuulu osuustoiminnan periaatteiden joukkoon. Ei ole olemassa osuustoimintaperiaatetta, joka velvoittaisi maksamaan korkoa. Periaatteena on, että mikäli osuuspääomalle maksetaan korkoa, korkoprosentin on oltava määrätty ja rajoitettu, koska pääoman antajalla ei ole oikeutta säästöön, ylijäämään tai voittoon, millä nimellä sitten kutsuttaneenkin osuuskunnan liikevaihdosta jäljelle jäävää osaa, kun siitä ensin on vähennetty kulut, mm. työntekijöiden palkat sekä tontti- ja pääomakulut.

Näyttää esiintyvän neljä eri tilannetta, joissa minkä tahansa osuuskunnan politiikka voidaan tämän periaatteen valossa tutkia, kun kysymys on osuuspääomalle maksettavasta korosta. Ensimmäinen näistä on jo mainittu: osuuspääomalle ei makseta lainkaan korkoa. Tämä käytäntö ei ole ristiriidassa osuustoiminnan yhdenkään peruseriaatteen kanssa. Toinen tilanne on, että korkoa maksetaan, mutta korkokanta pidetään tarkoituksellisesti alapuolella sen, mitä kulloinkin pidetään kohtuullisena yleisillä markkinoilla. Rajoitettu korkoprosentti ei tässä mielessä ole vastoin osuustoiminnan periaatteita. Kolmas tilanne on se, että korkoprosentti on rajoitettu, mutta vain tietyiksi ajoiksi kerrallaan, tai korkoa korotetaan ja alennetaan suhteessa pankkien diskonttokorkoon tai johonkin muuhun korkoon, jonka yleisesti katsotaan olevan tavanomaisen markkinoiden tilannetta vastaavalla tasolla. Tämä rajoitus vastaa pääoman kohtuullista tuottoa, pidettäessä pääomaa vain pääomana eikä erityisesti osuuspääomana. Tätä pääoman kohtuullista tuottoa ei määritellä lyhytaikaisten lainojen korkokannan alituisten ja melko huomattavienkin vaihtelujen perusteella, vaan pitkäaikaisten, useiden vuosien, ehkäpä sukupolvienkin aikana tapahtuneiden korkokannan muutosten perusteella. Jos osuuskunnat määrittävät korkokantansa ylärajan näiden pitkän ajan

vaihteluiden mukaiseksi, se ei ole vastoin varsinaisia periaatteita.

Lopuksi on jäljellä neljäs tilanne, johon on jo viitattu edellä. Tällöin osuustoiminnallinen yritys saattaa katsoa olevansa velvollinen sisällyttämään osuuksista maksettuun korkoon lisäsumman, eräänlaisen lainanantajalle maksettavan palkkion, jonka tarkoituksena on kannustaa häntä sijoittamaan rahansa mieluummin osuuskuntaan kuin jonnekin muualle. Tällainen menettelytapa on osuustoiminnan kannalta katsoen lievästi sanottuna epäilyttävä. Kaikesta huolimatta asiaa on tarkasteltava käytännön kannalta ja ottamalla huomioon yhä lisääntyvä pääomantarve niillä osuustoiminnan aloilla, joiden on kehityttävä voittamaan kilpailevat kapitalistiset yritykset, joilla on käytössään kaikki nykyajan tekniset laitteet. Jos osuustoiminnallisten yritysten on saatava jäsenensä vakuuttuneiksi, etteivät he menetä paljonkaan sijoittaessaan pääomansa osuuskuntaan — sen sijaan että sijoittaisivat ne voittoa tavoittelevaan yritykseen, josta he voivat odottaa saavansa sekä osinkoa että aikanaan myös osakkeen arvonnousun — saattaa olla välttämätöntä tarjota korkeampia korkoja, jotta saataisiin varmistetuksi omarahojusjärjestelmän jatkuvuus ja kaikki sen tarjoamat edut. Kysymys on nyt siitä, onko lisäkorko kohtuullinen vai liian korkea hinta maksettavaksi järkevän perinnäisen menettelytavan säilyttämisestä. Mikäli lisämaksu on vähäinen, on periaatteesta poikkeamista näissä olosuhteissa ehkä tarkasteltava erikoistapauksena, mutta jos lisämaksu on huomattavan suuri eikä ole aiheutunut edellä kuvattua tilanteesta, on vaikeaa, ehkäpä mahdotontakin pitää sitä oikeutettuna.

Valiokunta on sitä mieltä, että rajoitetun koron periaatetta olisi sovellettava sekä siihen pienimpään osuuspääomaan, jonka useimmat osuuskunnat velvoittavat jäsenensä maksamaan, jotta he saisivat nauttia kaikista oi-

keuksistaan, että myös kaikkeen siihen osuuspääomaan, joka ylittää tämän minimimäärän.

Selostuksensa tämän osan päätteeksi valiokunta arvelee olevan paikallaan puhua hiukan menetelmistä ja koneistosta, joita käytetään osuuspääoman koron määrittämiseksi. Liikkeen alkuvuosina ajat näyttivät vakaammilta kuin nykyisin ja vakavaraisuus oli elintärkeää jokaiselle osuuskunnalle, joka halusi jatkaa toimintaansa. Silloin korkomäärät oli usein mainittu osuuskunnan säännöissä ja korko pysyi muuttumattomana suhteellisen pitkät ajat. Korkokannan muuttamiseksi piti käydä läpi koko sääntömuutoksen vaatima monimutkainen menetelmä, esimerkiksi kutsua koolle erityisesti tätä varten osuuskunnan kokous, joka ilmoituksen saatuaan kokoontui määräviikkojen kuluttua, sekä saada kokouksessa järjestetyssä äänestyksessä kahden kolmasosan enemmistö. Jäsenet sijoittivat varoja omaan osuuskuntaansa pikemminkin varman turvan kuin korkona tulevan lisätulon vuoksi ja jättivät ne sinne lisääntymään osuuspääoman automaattisesti tehtävillä koron siirroilla. Taloudellisesti pitkälle kehittyneiden maiden nykyisissä oloissa vaaditaan joustavampaa koron rajoitusjärjestelmää. Jos osuustoimintaliike tahtoo olla muutakin kuin pelkkä paremmin edistyvän yksityisen sektorin seurailija, aukoa uusia uria ja johtaa koko talousjärjestelmää. pääomakysymystä on tutkittava paljon joustavammalla ja dynaamisemmalla tavalla kuin alkuaikoina oli mahdollista. Tämä ei tarkoita, että olisi luovuttava aikaisemmin hyväksytyistä periaatteista, vaan että periaatteita on sovellettava joustavammin. Mikäli osuuskunnat pitivät kiinni periaatteesta, että on maksettava ainoastaan oikeudenmukainen korko, ne kaikki toimivat osuustoimintaperiaatteiden mukaisesti riippumatta siitä, määrätäänkö korkokanta säännöissä pitkiksi ajoiksi vai määritelläänkö se suhteessa johonkin rahamarkkinoilla vallitsevaan normaalikorkoon.

4. Ylijäämän (säästöjen) käyttö

Tässä yhteydessä käsiteltävät ongelmat täydentävät edellisen osan esitystä. Kun nyt kysymys pääomalle maksettavasta, muihin tuotannon tekijöihin verrattuna kohtuullisesta korvauksesta on käsitelty, on ratkaistava, miten osuuskunnan toiminnan tuloksena syntynyt ylijäämä tai säästö saataisiin jaetuksi oikeudenmukaisesti jäsenille. Tässä yhteydessä on selvitettävä kaksi pääkysymystä: 1) on löydettävä oikea tasapaino yksityisten jäsenten ja koko liikkeen etujen välillä, 2) yksityisiä jäseniä on heidän keskinäisissä suhteissaan kohdeltava oikeudenmukaisesti. Näistä kysymyksistä keskusteltaessa on vallinnut paljon väärinkäsityksiä ja sekaannuksia, jotka ovat aiheutuneet siitä, että on virheellisesti verrattu osuuskunnan jäsenilleen suomia rahallisia etuja ja osakeyhtiöiden osakkeenomistajilleen jakamia osinkoja sekä käytetty tästä johtuneita epäselviä termejä. Tämän vuoksi valiokunta katsoo velvollisuudekseen puhdistaa ilmapiiriä kertaamalla tietyt perusteet, vaikkakin se tällöin voi joutua käsittelemään monille kovin tuttuja asioita.

Osuuskuntien jäsenilleen suomat taloudelliset edut ovat hyvin monenlaisia ja jäsenet saavat nauttia niistä monin tavoin, kulloinkin vallitsevien olosuhteiden mukaan. Ne voivat käsittää rahaa, tavaroita tai palveluksia. Edut voivat olla hetkellisiä, lyhyt- tai pitkäaikaisia. Joistakin nauttivat kaikki kollektiivisesti, toisista taas kukin henkilökohteisesti. Jäsenkunta kokonaisuutena päättää lopullisesti, ja sen on saatava päättää, missä muodossa ja missä suhteessa sekä kuinka paljon ylijäämää tai säästöjä annetaan tai jaetaan jäsenille.

Päätöksiä tehdessään jäsenten on kuitenkin ehdottomasti otettava huomioon kaksi seikkaa, mikäli he toivovat osuuskunnan menestyvän. Toisaalta on otettava huomioon järkevä liiketoiminta ja toisaalta oikeudenmukai-

suus. Jos he laiminlyövät edellisen, he joutuvat taloudellisiin ja rahallisiin vaikeuksiin. Jos he taas eivät noudata jälkimmäistä, he aiheuttavat suuttumusta ja eripuraisuutta osuuskuntansa piirissä. Joissakin maissa menestyvä osuuskunta suo jäsenilleen huomattavan taloudellisen edun maksamalla heille tietyin väliajoin osuuskunnan kokouksen päättämän osuuden lisäksi rahasumman tai ylijäämänpalautuksen sen jälkeen, kun osuuskunnan tilinpäätös on tehty, tilit tarkastettu ja hyväksytty. Näitä maksueriä kutsutaan usein ”osingoiksi”, ja tämä on ensimmäinen sekaannusta aiheuttava nimitys, koska samaa termiä käytetään osakeyhtiöiden tapauksessa ilmaisemaan osakkeenomistajille jaettavaa voitto-osuutta. Tämä sekaannus aiheuttaa taas toisen, nimittäin sen, että voitto-osuuden maksaminen olisi muuan osuuskunnan tarkoituksiperistä, vieläpä sen päätarkoitus, aivan kuten osakeyhtiöidenkin kohdalla on asianlaita. On tehty paljon valistustyötä, jotta saataisiin yleisö ja osuuskuntien jäsenet, poliitikoista ja veroviranomaisista puhumattakaan, ymmärtämään, että osuuskuntien jakamat rahasummat ovat erilaisen taloudellisen organisaation ja erilaisten transaktioiden tuottamia kuin osakeyhtiöiden. Silti ovat jatkuvasti vallalla ne virheelliset käsitykset, että ”voitto-osuuden” periaate velvoittaa osuuskunnat jakamaan tietyin väliajoin jäsenilleen osan tuotosta ja että tämän jaettavan osuuden määrä on luotettavin mitta osuuskunnan tehokkuudesta.

Erehdyksen paljastaa kolme hyvin tunnettua tosiasiaa:

1) Osuuskunnat voivat — esim. monissa maatalouden tuotanto-osuuskunnissa näin onkin asianlaita — omaksua menettelytavan, että jäsenet saavat ostaa tuotteita melkein omakustannushinnalla, jolloin ei jää jaettavia ylijäämiä, varsinkaan, jos toisella ja kolmannella kohdalla on mitään merkitystä.

2) Järkevän liiketoiminnan harjoittaminen pakottaa osuuskunnan joskus siirtämään varauksiin tai pääomaan

koko nettotuoton tai osan siitä. Näin varsinkin silloin, jos osuuskunnan oma asema on vähänkin vaikea tai yleinen taloudellinen tilanne on epävarma tai jos osuuskunta suunnittelee sellaista toimintansa laajentamista, joka vaatii kaikki sen rahoitusvoimavarat. Ylijäämän siirtäminen pääomaan, varsinkin keskusjärjestöjen suorittamana, on aina ollut vahva tekijä osuuskuntien kaupallisen ja teollisen toiminnan kehittämisessä.

3) Osuuskunnat käyttävät usein osan nettoylijäämistään jäsenten yhteiskäyttöön tarkoitettuihin palveluksiin, koska ylijäämästä näin on jäsenille suurempaa hyötyä kuin jos osuus olisi maksettu rahana ja koska jäsenet kukin erikseen eivät olisi voineet käyttää osuuttaan taloudellisesti.

Yleinen näkökohta on, että mitä tahansa osuuskunnan nettoylijäämällä tai säästöillä tehdään, jäsenet ratkaisevat sen demokraattisella päätöksellään sen mukaisesti, minkä he katsovat oikeudenmukaiseksi ja hyödylliseksi. Lisäksi on huomattava, että määrä, jonka käytöstä he päättävät, ei ole voittoa sanan tavanomaisessa kaupallisessa merkityksessä.

Tässä yhteydessä valiokunta muistuttaa, että kysymykset ylijäämän jaosta tai jakamatta jättämisestä sekä jakotavasta ovat askarruttaneet osuustoimintaihmiesten ajatuksia niin kauan kuin osuustoimintaa on ollut. Teoriassa ei Iso-Britannian osuuskunnissa ennen Rochdalen osuuskuntaa jaettu ylijäämää, vaan se lisättiin osuuskuntien osuuspääomaan osuuskuntien kehittämiseksi omillaan toimeentulviksi yhteisöiksi. Käytännössä nettoylijäämän jako jäsenille oli laajalle levinnyt, mutta yhtenäistä menetelmää ei ollut. Käytössä oli sekä tasajako että jako osuuskuntaan sijoitetun omaisuuden tai osuuskunnasta suoritettujen ostosten mukaan. Joutuessaan tämän kysymyksen eteen Rochdalen uranuurtajat päättivät — kokemuksensa perusteella sekä pitkän harkinnan ja keskustelun jälkeen — että

ylijäämää oli myös jaettava. Syykin oli vakuuttava. Osuuskunnan täytyi, saadakseen tuekseen mahdollisimman laajan jäsenkunnan, tarjota jäsenilleen myös välitöntä tai lyhyen ajan kuluessa saatavaa etua. Englantilaisten palokannauttijoiden taloudellinen asema ”nälkävuosikymmenellä” 1840 kaipasi pikaista lievennystä. Se ei sallinut heidän tehdä uhrauksia kaukana tulevaisuudessa häämötävän yhteisöihanteen hyväksi. Uranuurtajien päätökset jakaa ylijäämää ja jakaa sitä suoritettujen ostosten perusteella johtuivat aikaisemmasta hintapoliittisesta ratkaisusta. He olivat päättäneet myydä tavaraa markkinoilla vallitsevilla vähittäismyyntihinnoilla, koska tämä oli liikkeenhoidon kannalta helpompaa ja yksinkertaisempaa kuin myynti omakustannushinnoilla — kustannuksia ja kuluja oli vaikeaa tai mahdotonta ennakolta tarkasti arvioida — ja palauttaa jäsenilleen aina tiettyjen ajanjaksojen kuluttua heidän suorittamiensa ostosten mukaan sen, mikä nämä olivat aikanaan maksaneet ”liikaa” tavaroiden hankintakustannuksia. Yli sadan vuoden kokemus on osoittanut, miten viisas heidän päätöksensä oli. On kuitenkin merkillepantavaa että ne, jotka muissa maissa omaksuivat Rochdalen menettelytavat, pyrkivät muuttamaan niitä antamalla jäsenille välittömän hyödyn ”aktiivisen” hankintapolitiikan keinoin ja myymällä tavaraa hiukan alle markkinahintojen. Tämän seurauksena ostoista maksettava ylijäämänpalautus supistui.

Ennen kuin siirrymme käsittelemään näitä kysymyksiä, on huomattava, että ylijäämän jakojärjestelmän yhteyteen on syntynyt suuri määrä tapoja ja tottumuksia, jotka ovat tuntuvastikin muuttaneet järjestelmän käytännöllistä soveltamista. Eräs näistä on pyrkimys vakiinnuttaa ylijäämänpalautuksen määrä tai jopa tehdä se kiinteäksi. Ajan oloon jäsenet laskevat omaa henkilökohtaista talouttaan tai perheensä taloutta suunnitellessaan saavansa tietyn ylijäämäsumman säännöllisten menojensa katteeksi. Toi-

saalta johto pyrkii budjettia laatiessaan ottamaan huomioon pysyvän suuruuden ylijäämän ja sisällyttämään sen hinnoitteluun kääntäen siten järjestelmän itse asiassa ylösalaisin. Kummassakin tapauksessa laskettu ylijäämä ja tiettyinä tilikautena syntynyt tulos voivat olla eri suuruisia ja näin syntyy vaara, että osuuskunta, säilyttääkseen ylijäämänjaon muuttumattomana, jakaa ylijäämää yli nettotuloksen käyttäen tähän tarkoitukseen varauksia tai rahastojaan. Houkutus tällaiseen toimintaan lisääntyy kilpailupaineen kasvaessa, mutta terveen liikkeenhoidon nimessä sitä olisi aina tarmokkaasti vastustettava.

Osuuskuntien on myös otettava huomioon kilpailijoidensa suhtautuminen siihen vetovoimaan, jolla ylijäämänpalautus houkuttelee asiakkaita ja tukee jäsenten ostusköllisyyttä ostivatpa nämä sitten kulutus- tai tuotantotarvikkeita. Tämä reaktio ilmenee selvästi alennuksina, palkkioina yms., jotka heti saatuina saattavat tuntua edullisemmilta kuin ylijäämä, jota jäsenen on odotettava vuosi tai puoli vuotta. Usein osuuskuntien on täytynyt kilpailijoiden houkutusten vähentämiseksi tehdä joku myönnytys, kuten antaa jäsenilleen mahdollisuus valita joko ostohetkellä annettava alennus tai myöhemmin tuleva ylijäämäpalautus. Periaatteita ei tällöin ole ilmeisesti rikottu, jos alennuksen määrä ei ylitä ylijäämäpalautuksen määrää.

Valiokunta pani merkille, miten osuustoiminnan taloudenpidossa ylijäämän rooli ja merkitys on taipuvainen muuttumaan muuttuvissa taloudellisissa ja yhteiskunnallisissa oloissa, varsinkin maissa, joissa teollisuus on pitkälle kehittynyt. Nykyisin näissä kovan kilpailun maissa ylijäämäpalautukset ovat alenemaan päin, mikä johtuu sekä niiden alojen välityspalkkioiden pienenemisestä, jolla osuustoimintaa on perinteisesti harjoitettu, että työväen lisääntyneiden vaatimusten ja inflatoristen tekijöiden aiheuttamasta kustannusten noususta. Ylijäämäpalautuksen merkitys jäsenkunnan kannalta vähenee myös, kun

kasvaneet tulot, täystyöllisyys ja valtion sosiaaliset palvelukset takaavat paremman turvallisuuden ja yhä enemmän mukavuuksia. Tämän mukana vähenee myös ylijäämänpalautuksen teho innostaa jäseniä ostamaan jatkuvasti ja "uskollisesti" kaikkia niitä hyödykkeitä, joita osuuskunta tarjoaa. Viimeaikaiset tutkimukset vahvistavat, että ylijäämänpalautuksella on kulutustarvikkeiden ostoissa nykyään pienempi merkitys kuin tavaroiden laadulla ja niiden esittelyllä. Ylijäämän osuus osuuskunnan omarahoituksessa on myös muuttumassa. Jäsenet eivät jätä enää niin paljon ylijäämävaroja kuin aikaisemmin kasvamaan osuuspääomatileille, elleivät osuuskunnat ryhdy erityistöimenpiteisiin omarahoitustoiminnan elvyttämiseksi uusin keinoin, joiden tarkoituksena on tuoda lisäpääomaa erityisten uusien hankkeiden toteuttamiseksi tai antaa osuuskunnalle mahdollisuus saada pitkäksi ajaksi käyttöönsä osa jäsenten ylijäämäosuuksista. Tällainen on esim. Ruotsin osuuskauppaliikkeen käyttämä perhesäästötilijärjestelmä.

Vastaavanlaisia muutoksia on havaittavissa myös sosiaalisessa työssä sekä kasvatus- ja virkistystoiminnassa, jota osuuskunnat ovat perinteellisesti suorittaneet nettoylijäämänsä avulla, koska laajemmat ja tehokkaammat valtion huolto- ja kasvatusjärjestelmät korvaavat tällaisen toiminnan. Tämän ei välttämättä tarvitse merkitä, että varojen käyttö kollektiivisiin tarkoituksiin menettää osuuskunnan taloudessa kokonaan merkityksensä yksilöllisiin käyttötarkoituksiin verrattuna. Päämäärien, joita myönnetyllä varoilla tuetaan, on vain muututtava ajan mukana uusien elämäntapojen tarjotessa uusia mahdollisuuksia, varsinkin kulttuurin alalla. Kaikesta huolimatta nämä eroavuudet aiheuttavat muutoksia vain ylijäämän käyttötavoissa; perusajatukset pysyvät muuttumattomina. Ne ovat yhä: 1) osuuskunnan vakavaraisuuden ja kehityksen turvaaminen, 2) huolehtiminen kollektiivisista palveluksis-

ta, 3) ylijäämän jako jäsenille siinä suhteessa kuin he ovat käyttäneet hyväkseen osuuskunnan palveluksia. Niissä osissa maailmaa, joissa vallitsee vapaa markkinatalous ja osuuskunnat käyvät kauppaa kunkin hetken markkinahinoilla, syntyy säästöjä ja tilit osoittavat ylijäämää, mikäli osuuskunnat toimivat menestyksellisesti. Asioiden näin ollen ei näytä olevan tarvetta luopua periaatteesta, jota on noudatettu jo toista vuosisataa ja joka on osoittautunut oikeudenmukaisimmaksi ja sopivimmaksi: ylijäämän jaosta sen mukaan, missä määrin jäsenet ovat käyttäneet hyväkseen osuuskuntansa palveluksia.

5. Poliitiikka ja uskonto

Tässä osassa käsiteltävät asiat saattavat ensi näkemältä näyttää enimmäkseen vain sivuavan osuustoimintaliikkeen varsinaisia pulmia. Liikkeen toiminta on tähän asti — ja monien mielestä niin on aina oltavakin — keskittynyt taloudellisiin asioihin ja taloudelliseen valistukseen. Saa-dakseen nämä tehtävät paremmin suoritetuiksi järkevät osuuskuntien johtajat ovat jatkuvasti yrittäneet mahdollisuuksien mukaan keskittää liikkeen huomion niihin, jotta vältettäisiin se hajaannus ja energian hukka, joka syntyy, jos huomio kiinnitetään osuuskunnan toiminnan kannalta ilmeisen toisarvoisiin kysymyksiin, jotka ennemmin tai myöhemmin johtavat erimielisyyksiin. Se vahva tunne, että tätä petollista maaperää on vältettävä mihin hintaan tahansa, ilmaistiin muotoilulla ”Poliittinen ja uskonnollinen puolueettomuus”, joka sisältyi ICA:n vuonna 1937 pidetyn kongressin hyväksymään raporttiin. Asiakirjassa puolueettomuus kohotetaan periaatteen arvoon ja lisäksi sitä laajennetaan ulottamalla termi politiikan ja uskonnon ohella rotu- ja kansallisuuskysymyksiin. Vaikka rotu- ja

kansallisuuskysymyksiä jossakin kohdassa ei erikseen mainittaisikaan tässä mietinnössä, niiden voidaan katsoa sisältyvän politiikkaan, sillä molemmat voivat purkautua poliittisena ristiriitana useilla alueilla maailmassa.

Monet osuustoimintaihmiset asettavat käsitteen ”puolueettomuus” (neutraliteetti) yhä lisääntyvässä määrin kyseenalaiseksi lähes kaikkialla. Se ei ole koskaan ollut hyvä käsite, koska se viittaa liian korostetusti passiivisuuteen ja välinpitämättömyyteen eikä ole sopusoinnussa sen kanssa, mitä osuuskunnat ovat olleet ja miten ne käytännössä ovat toimineet. Ne eivät suinkaan ole olleet — eikä niillä ole ollut tarkoituksaan olla — välinpitämättömiä tai passiivisia silloin, kun osuustoimintaliikkeen edut ovat olleet kysymyksessä. Termi on nykyisin lähes täysin harhaanjohtava ja monet osuustoimintaihmiset ovatkin luopuneet sen käytöstä ja ottaneet tilalle sanan ”riippumattomuus”. Mutta luopuminen termin käytöstä ei välttämättä merkitse kaikkien siihen sisältyvien aatteiden hylkäämistä, ja valio-kunta yrittääkin seuraavissa kappaleissa esittää, sikäli kuin se on mahdollista myönteisellä tavalla, joitakin näkökohtia, joilla on merkitystä määriteltäessä osuustoiminnan suhtautumista politiikkaan ja uskontoon nykyoloissa.

Ensinnäkin on seikkoja, joita voitaisiin kutsua sisäisiksi, koska niissä on kysymys osuuskunnan suhteesta jäseniinsä. Niitä on jo käsitelty tässä selostuksessa jäsenyydestä puhuttaessa. Minkäänlaista uskonnollisista tai poliittisista syistä johtuvaa syrjintää ei saisi esiintyä jäsenyyteen pyrkivien eikä varsinaisten jäsenten kesken. Ketään ei pitäisi pakottaa tunnustamaan määrättyä oppia. Tämä antaa jäsenelle täyden vapauden edustaa mitä mielipidettä tahansa tai lukeutua mihin uskonnolliseen tai poliittiseen järjestöön hyvänsä, jos se miellyttää ja kiinnostaa häntä. Osuuskunta puolestaan pitää tinkimättä kiinni vapaudesta suorittaa varsinaiset osuustoimintatehtävänsä riippumatta poliittisista puolueista tai uskonnollisista järjestöistä

ja kieltäytyy ottamasta kantaa puhtaasti puoluepoliittisiin tai uskonnollisiin kysymyksiin. Tällaisen toimintaperiaatteen noudattamiseen ei tuntuisi sisältyvän suuria muodollisia vaikeuksia.

Ei voida vetää selvää rajalinjaa sisäisten ja ulkoisten näkökohtien välille. Ne sulautuvat toisiinsa. Ulkoisia näkökohtia ovat aivan ilmeisesti ne, jotka ovat peräisin osuustoiminnallisen yksikön tai koko osuustoimintaliikkeen suhteesta ulkopuoliseen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen järjestelmään. Taloudellisilla eduilla ja talousopeilla on tärkeä, usein jopa hallitseva osa muotoiltaessa poliittista suhtautumista ja valittaessa poliittisen toiminnan päämääriä. Osuustoiminta, jolla liikkeenä on oma talousoppinsa ja joka edustaa hyvin määriteltäviä taloudellisia etuja, ei voi välttyä puuttumasta hallitustason asioihin, jotka ovat luonteeltaan poliittisia, olivatpa ne sitten puolueristiriitojen kohteena tai ei. Pyrkiessään edistämään kuluttajien valistamista ja tehokkaasti turvaamaan heidän etujaan Kansainvälisen Osuustoimintaliiton ja sen monien jäsenjärjestöjen toiminta sisältää pyrkimyksen vaikuttaa niin hallitusten lainsäädännöllisiin ja hallinnollisiin toimenpiteisiin kuin kansallisten osuustoimintaliikkeidenkin mielteisiin, asenteisiin ja politiikkaan. Olisi käsittämätöntä, että aikana, jolloin maatalouden tuottavuus ja kannattavuus ovat hallitusten suurena huolena, maatalousosuskunnat kieltäytyisivät oikeudestaan — elleivät pitäisikään sitä velvollisuutenaan — esittää jäsentensä näkökantoja. Ne asettavat käytettäväksi kokemuksensa hallituksen harjoituksessa maatalouspolitiikkaa ja maaseudun hyvinvointia, varoittavat erehdyksistä ja esittävät valituksia, jos tulokset eivät ole tyydyttäviä.

Paljon riippuu tietenkin tavasta, jolla osuustoiminta puuttuu poliittiseen tilanteeseen. Toisaalta osuustoimintajärjestöjen on valittava menetelmät, jotka näyttävät tehokkaimmilta. Tällaisia mahdollisuuksia ovat esim. kääntymi-

nen yksityisesti ministeriöiden puoleen, valtuuskunnan lähettäminen jonkin ministerin luo, toiminta ryhmien välityksellä eduskunnassa, mielipiteiden muokkaus yleisön keskuudessa sekä tilapäinen tai pysyvä liittoutuminen poliittisten puolueiden kanssa. Toisaalta osuustoimintajärjestöjen taas on harkittava, mitkä menettelytavat takaavat suurimman mahdollisen tyytyväisyyden ja tuen niiden jäsenistön keskuudessa sekä sisältävät pienimmän mahdollisuuden aiheuttaa erimielisyyksiä. Ne osuustoimintajärjestöt, jotka osallistuvat vaalitaisteluun ja pyrkivät saamaan edustajansa eduskuntaan, eivät välttämättä ole vahvimpia ja vaikutusvaltaisimpia. Ne jotka tyytyvät työskentelemään hallinnollisella tasolla ja ovat saavuttaneet hallituksen luottamuksen viisailla ja puolueettomilla neuvoillaan, saattavat esittää huomattavampaa osaa politiikkaa määriteltäessä ja lopullisia ratkaisuja tehtäessä. Jäsenten uskollisuuden ja tuen säilymisen kannalta ovat ilmeisesti turvallisimmalla perustalla ne järjestöt, jotka omaksuvat pysyvän liittoutumattomuuspolitiikan, ts. riippumattomuuden puolucista, ja puuttuvat vain osuustoiminnan etuja ja periaatteita koskeviin kysymyksiin. Johtoajatukse-
na on, että osuuskunnan yhtenäisyyden kaikenlainen heikkeneminen vähentää sen toiminnan tehokkuutta paitsi poliittisella rintamalla myös kaikilla muilla aloilla. Nykyisin ei kuitenkaan aina ole hyvä kieltäytyä ottamasta kantaa tai ryhtymästä toimimaan sellaisissa poliittisissa kysymyksissä, joilla on hiukankin merkitystä osuustoimintaliikkeen etujen tai tulevien mahdollisuuksien kannalta. Puolueettomaksi julistautuminen merkitsee sekin poliittista kannan määrittelyä, kuten on osuvasti sanottu. Osuustoimintaliikkeen päämäärien ja hengen mukaista on, että sen johtajat ja jäsenet yrittävät toimia niin poliittisissa kuin muissakin asioissa pyrkien edistämään yhtenäisyyttä, vähentämään ristiriitoja ja saavuttamaan aina mahdollisimman hyvän yhteisymmärryksen.

Tämä seikka on äärettömän tärkeä, mikäli osuustoimintaliike aikoo tehdä tehokkaasti kaiken voitavansa niiden ihmiskunnan suurten ongelmien ratkaisemiseksi, jotka — vaikka eivät olekaan ratkaistavissa ilman monenlaisia hallitusten ja kansainvälisiä toimenpiteitä — merkitsevät enemmän kuin politiikka, enemmän kuin uskontokin. Osuustoiminta ei voi suhtautua puolueettomasti tai välinpitämättömästi sellaisiin suuriin maailmanlaajuisiin kysymyksiin kuin sodan välttäminen, aseidenriisunta ja rauhanedellytysten lujittaminen laajentamalla kaikilla aloilla kansainvälistä yhteistyötä, oikeuksia vailla olevan ihmiskunnan osan auttaminen nälästä, puutteesta, kurjuudesta ja tietämättömyydestä, ihmisoikeuksien edellyttämän yksilön vapauden puolustaminen ja säilyttäminen, yhtäläiset kansalaisoikeudet ja opiskelumahdollisuudet. Osuustoimintaliikkeen filosofia ja sen käytäntö, sen koko kasvun ja laajenemisen suunta, kehittävät liikettä kohti kansainvälisen yhdentymisen aikakautta, jonka edelläkävijänä, jopa eräässä mielessä luojana Kansainvälinen Osuustoimintaliitto on toiminut.

Osuustoimintaväen nykyinen polvi, joka liikkuu ympäri maailmaa enemmän kuin yksikään aikaisempi sukupolvi, näkee omin silmin, että osuustoiminnallinen veljeys ei tunne rajoja. On tavattoman tärkeää, että ICA:n kaikissa kongresseissa eri maiden valtuuskunnat yhteiskunnallisesta, taloudellisesta tai poliittisesta taustastaan riippumatta, tekevät kaikki mahdolliset myönnytykset ja käyttävät kaikki kielen ja kaunopuheisuuden voimavarat varmistaakseen yksimieliset päätökset kansainvälistä rauhaa koskevista julkilausumista. Näin ICA käytännössä toteuttaa sääntöjensä mainintaa, että osuustoiminta ”on puolueeton perusta, jolla mitä erilaisimpia mielipiteitä omaavat ja mitä erilaisimpia uskontoja tunnustavat ihmiset voivat kokoontua ja toimia yhdessä”. Samoin kuin rauha ei ole vain sodan puuttumista tai sen lopettamista, ei osuustoiminta-

väen asennoituminen poliittisiin kysymyksiin ole negatiivista pidättymistä kannanotoista, vaan positiivinen tulos heidän päätöksestään koota voimansa ja toimia yhdessä yhteisellä pohjalla.

Edellä esitetystä käy ilmi, ettei valiokunta mielestään voi yhtyä vuoden 1937 raporttiin, joka antoi puolueettomuudelle ehdottoman periaatteen arvon. Tietyissä olosuhteissa puolueettomuus on oikea ja sopiva menettelytapa. Osuustoiminnallisen rakennelman kaikilla tasoilla, yksityisillä jäsenillä, perusosuuskunnilla, toisen asteen osuuskunnilla ja kansainvälisillä järjestöillä, pitää olla vapaus omaksua poliittisiin kysymyksiin asenne, joka on välttämätön tai sopivin tietynä hetkenä tai tietyssä paikassa vallitsevissa oloissa. Tämä vapaus sisältää riippumattomuuden liittoutumisista tai sitoutumisista, jotka huonontaisivat niiden mahdollisuuksia suorittaa taloudellista ja valistuksellista perustehtäväänsä. Se edellyttää myös, että kaikilla tasoilla edistetään osuustoimintaväen keskinäistä yksimielisyyttä, joka on välttämätön osuustoiminnan tehtävän menestykselliseksi toteuttamiseksi.

6. Liiketoiminnan periaatteet

Tällä otsikolla valiokunta käsitteli kahta tärkeää ongelmaryhmää, jotka tosin eivät samassa määrin kiinnosta kaiken tyyppisiä osuuskuntia, mutta aiheuttavat erityistä huolta kaikille kauppaa harjoittaville osuuskunnille, toimivatpa ne kuluttajien tai tuottajien hyväksi.

Kummankin osalta Rochdalen uranuurtajat asettivat itselleen tiukat säännöt. He päättivät myös käydä kauppaa tavaroilla, jotka olivat laadultaan ehdottoman moitteettomia, ja käyttää myydessään täysiä mittoja ja painoja. Vuoden 1937 päätöksissä ei lainkaan mainita jäkimmäistä

sääntöä. Edellinen julistettiin niissä periaatteeksi, jota oli tarkasti noudatettava sekä liiketaloudellisista että moraalisista syistä. Valiokunnan mielestä nämä säännöt merkitseivät rajoitetulla alucella esiintyviin erityisongelmiin sovellettuja näkökohtia, jotka on nykyisissä olosuhteissa määriteltävä laajemmin ja joita voidaan myös soveltaa huomattavasti laajemmin. Vaikka kummallakaan ei ole yleisesti tunnustettua periaatteen arvoa, ne ovat siitä huolimatta liiketoiminnan kannalta niin tärkeitä, että niitä on syytä käsitellä tässä mietinnössä.

Ensiksikin olisi muistettava, että sanonta ”käteiskauppa” ei ole koskaan merkinnyt, että tavaroiden hinta on suoritettava sinä hetkenä, jolloin ne ojennetaan myyntipöydän yli tai toimitetaan varastoon tai määräpaikkaan. Yleinen kauppatapa on aina sallinut vähän liikkumatilaa. Jos maksu viivästyy muutamia päiviä, ei sen katsota rikkovan käteismaksusääntöä, varsinkin jos maksut on järjestetty suoritettaviksi samanaikaisesti viikon, kahden viikon tai kuukauden väliajoin maksettavien palkkojen kanssa. Kuluttajaosuuskunnat katsovat velvollisuudekseen enemmän tai vähemmän noudattaa sitä, mitä yleensä pidetään terveenä kauppatapana vähittäiskaupan piirissä, ja samoin tekevät esim. maataloustuotteita markkinoivat tai teollisuustuotantoa harjoittavat osuuskunnat, jotka myöntävät asiakkailleen samat ehdot kuin asianomaisilla markkinoilla on yleensä tapana. Käteiskauppaa ja sen vaihtoehtoa, muodossa tai toisessa harjoitettavaa luottokauppaa, on käsiteltävä ottaen huomioon mitä yleisesti ymmärretään liiketaloudellisesti terveellä toiminnalla. Huolimatta Rochdalen säännön jyrkkyydestä ei kumpaisakaan mainituista kauppatavoista voi aina pitää täysin hyvänä tai huonona. Kumpaakin on arvosteltava pitäen taustana olosuhteita, joissa ne esiintyvät.

Rochdalen uranuurtajilla oli hyvät syynsä käteismaksusäännön omaksumiseen. Aikaisempi kokemus osuustoi-

minnallisista yrityksistä oli osoittanut, että säännöstelemätön, umpimähkäinen luotonanto jäsenille voi tulla vastaperustettujen osuuskuntien kuolintaudiksi. Niin kauan kuin osuuskuntien tavaravalikoima oli rajoittunut käsittämään pääasiassa päivittäiseen kulutukseen meneviä elintarvikkeita, joiden vaihtuvuus oli nopea, ne voivat hyvin tulla toimeen ilman luotonantoa. Osuuskuntansa maksukyvyyn ja vakavaraisuuden turvaamisen ohella uranuurtajat halusivat myös vapauttaa jäsenet veloista, joita näillä oli pääasiassa vähittäiskauppiaille. Kun tulotaso on alhainen ja työllisyys epäsäännöllistä, vähittäiskauppias on työläisluokkaan kuuluvien kuluttajien lähin luotonlähde, sen jälkeen kun he ovat käyttäneet loppuun omat säästönsä. Pikkutilallisten asema toimeentulon rajalla tai jopa sen alapuolella on hyvin samanlainen ja johtaa samanlaisiin tuloksiin, ennen kaikkea velkarasitukseen, joka saattaa kestää koko heidän elämänsä ajan. Parannuskeino, vaikka sitä sovelletaan eri tavoin ja erilaisten organisaatiomuotojen välityksellä, on periaatteessa sama: rahataloudellinen kuri, joka kannustaa ja auttaa säästäväisyyttä vaikeuttamalla säännöstelemätöntä ja vakuudetonta luottoa tai tekemällä sen kokonaan mahdottomaksi. Ihmiset, jotka tietoisesti kärsivät velkataakasta, voitiin innostaa yrittämään ostotapojen muuttamista, mikäli osuustoiminnallinen yritys toi vapautuksen heidän ulottuvilleen.

Toisin on laita myöhempien sukupolvien, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet mukavammissa ja helpommissa oloissa. Kasvaneet ansiot, suurentunut ostovoima, kohonnut varallisuus perheen säästöinä ja reaaliomaisuutena, lisääntyneet mukavuudet, nousu yhteiskunnallisessa arvoasteikossa, laajentunut tavaroiden ja palvelusten määrä — kaikki nämä ovat osaltaan luoneet yleisön keskuuteen mielenlaatua, jonka oli helppo hyväksyä kauppiaan ehdotus ostaa heti ja maksaa myöhemmin, kokonaissumman jakautuessa määrääjain suoritettaviin maksueriin asiak-

kaan ansiokyvyn mukaan. Näissä olosuhteissa osuuskunnat, niin kuluttajaosuuskunnat, jotka laajensivat tavara-valikoimansa käsittämään elintarvikkeiden lisäksi myös vaatteet, rautatavarat ja kalusteet, kuin maatalousosuuskunnatkin, jotka ulottivat toimintansa esim. konekauppaan, joutuivat toteamaan, että ne eivät voineet varmistua jäsenten pysymisenä asiakkaina tai voittoa heitä takaisin asiakkaiksi, elleivät ne tarjonneet heille yhtä hyviä maksuehtoja kuin kilpailijat. Perinteisiä sääntöjä jätettiin yhä enemmän noudattamatta. Ei edes maatalousosuustoiminnan sääntöä, että luottoa oli mieluummin myönnettävä tuotanto- kuin kulutustarkoituksiin, voitu enää soveltaa niissä vasta kehittyvissä maissa, joissa viljelijän oli saatava luottoa voidakseen elää ja tehdä työtä, kunnes sato oli korjattu ja markkinoitu. Yksityiskauppiaat ja -tuottajat myivät hänelle luotolla hänen kasvamassa olevaa satoaan vastaan; ellei osuuskunta tehnyt samoin, se voi tuskin ensinkään käydä kauppaa.

Kysymyksen ydin on siinä, pitäisikö ja missä määrin luotonantoa liittää hyödykkeiden ostoon tai myyntiin. Luotto on palvelumuoto, joka aiheuttaa kustannuksia kaikkien muiden tavoin. Luotolla ostavat osuuskunnan jäsenet saavat osakseen palvelua, joka — ellei siitä veloiteta eri maksua — annetaan heille käteisellä maksavien jäsenten kustannuksella. Tämä on epäoikeudenmukaista, ja lisäksi kustannuksia saattaa olla vaikea laskea, koska ne kertyvät lukemattomien pienten kauppojen yhteydessä. Kuluttajaosuuskunnissa onkin ollut yleisenä käytäntönä, että ruokatavarat ja pienet taloustavaraostokset on maksettava käteisellä, varsinkin kun nämä hyödykkeet käytännön syistä kulutetaan heti. Suurehkojen ja pitempiaikaiseen käyttöön tarkoitettujen tavaroiden kohdalla on mahdollista ja tavallistakin suorittaa erikoisjärjestelyjä, joihin sisältyy myös kohtuullinen korko ylimääräisten kustannusten ja riskin katteeksi.

Tässä tulee jälleen uudessa muodossa esille kysymys luoton yhdistämisestä kauppaan. Onko myyntihenkilökunta pätevä arvioimaan luottokelpoisuuden ja myöntämään luottoa? Vastauksen on oltava: ei missään tapauksessa aina, ellei henkilökunta saa erikoiskoulutusta. Vaihtoehtoisesti voidaan perustaa erityinen luottoyhdistys tai luotto-osasto toimimaan myyntiosastojen rinnalla ja vastaamaan luoton myöntämisestä, jolloin myyntiosastot voivat käytännössä toimia käteismaksutapaa noudattaen. Näyttäisi siltä, että elleivät osuuskunnat erityisjärjestelyin erota luottoa kaupan piiristä, niille koituu kustannuksia, joita ne eivät ehkä pitkään aikaan huomaakaan. Osuuskunnat pyrkivät luonnollisesti kaikin tavoin lisäämään kaupan käyntinsä määrää, mutta kasvua, joka saavutetaan harjoittamalla luottokauppaa liian korkein kustannuksin, ei voida pitää terveenä liiketoimintana. Lisätekijänä on se raskas rasitus, jonka kuudeksi tai kahdeksaksi kuukaudeksi myönnetty luotto saattaa aiheuttaa maatalousosuuskunnan pääomavaraille. Jäsenille velaksi myönnettyjä varoja ei voida käyttää osuuskunnan kehittämiseen. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että siellä, missä ei vielä ole osuustoiminnallista luottolaitosta, osuustoimintaväki harkitsee sellaisen perustamista, erityisesti huojentamaan kauppaa harjoittavien osuuskuntien taakkaa.

Tarkasteltaessa luottokysymystä jäsenten kannalta on huomattava, että kauppiaat houkuttelevat heitä jatkuvasti tarjoten kaikenlaisia hyödykkeitä ”edullisin ehdoin”, vaikka nämä ehdot voivat osoittautua tavattoman epäedullisiksi. Vahingolliset seuraukset siitä, että on myönnetty houkutuksiin elää yli varojen, sekä monien luottomyyntiä harjoittavien yritysten koronkiskutoimet ovat surullisen kuuluisia ja niitä on monissa maissa lainsäädäntöiteitytetty estää ja rajoittaa. Niiden osuuskuntien, jotka tahotoivat välttyä itse sekä estää jäseniään joutumasta epäedulliseen asemaan pidättymällä luottokaupasta, on myönnet-

tävä jäsenille luottoa kohtuullisilla ehdoilla osallistumatta kilpailuun, joka houkuttelee heidät kuluttamaan enemmän kuin järkevä taloudenpito tai tilanhoito sallii tietyllä hetkellä. Saatetaan väittää uskottavalta tuntuvin perustein, että kansantalouden ollessa hallittu ja vähemmän altis nousu- ja laskukausille sekä täystyöllisyyden vallitessa sellainen menettely, että suuret menoerät, kuten esim. kodin kalustaminen, jaetaan kuukausittain suoritettaviin eriin ostajan nykyisten ja vastaisten tulojen mukaan, sisältää paljon vähemmän riskejä sekä kuluttajan että osuuskunnan kannalta katsoen kuin aikaisemmin. On myös väitetty, että tällainen menettely on oikeutettu senkin takia, että kuluttajat voivat nauttia siitä nopeasta aineellisen hyvinvoinnin tason noususta, jonka nykyajan tekninen ja taloudellinen edistys on tehnyt mahdolliseksi. Siitä huolimatta pysyy tosiasiana, että käteismaksujärjestelmällä on omat taloudelliset ansionsa ja etunsa sekä jäsenille että heidän osuuskunnilleen ja että toisinaan on erehdys menettää nämä edut velaksi ostamisen tuoman mukavuuden vuoksi. Osuuskunnat ovat vastuussa itselleen ja jäsenilleen siitä, että ne päättävät varoen, milloin ja millä tavalla luottoon turvautuminen ehkä voidaan sallia, varsinkin silloin kun kysymys on kulutustavaroista.

On tärkeää säilyttää kohtuullinen tasapaino ja — erityisesti osuuskunnista puhuttaessa — tarkastella käteis- ja luottomaksupolitiikkaa paitsi osuuskuntien oman liiketoiminnan etujen myös jäsenten todellisten, sekä lyhyt- että pitkäaikaisten taloudellisten ja moraalisten etujen kannalta. Lisäksi osuuskunnat epäonnistuvat valistustehtävässään, elleivät ne tee kaikkea voitavaansa antaakseen jäsenilleen tietoja asian vaikutuksista, niin että nämä voivat tehdä järkeviä päätöksiä, joiden vaikutukset todistavat ne myöhemmin oikeiksi sekä osuustoiminnan että hyvän taloudenpidon tai tilanhoidon kannalta.

Syyt, joiden vuoksi Rochdalen uranuurtajat katsoivat

välttämättömäksi korostaa päätöstään myydä tavaroita, jotka todella olivat sitä miksi niitä sanottiin, pettämättä painoissa ja mittoissa, ovat tarpeeksi hyvin talous- ja yhteiskuntahistorioitsijoiden tiedossa. Ne olivat elintarvikkeiden väärentäminen sekä muut vähittäiskaupan 19. vuosisadan alkupuolella Euroopassa harjoittamat vääryydet, jotka eivät suinkaan ole meidänkään aikamme tuntemattomia. Mutta Rochdalen säännön pohjana oleva aate on nykyään sekä tulevaisuudessa ilmaistava paljon laajemmassa muodossa. Osuustoiminnallisille järjestöille, niiden kaikelle toiminnalle ja varsinkin kanssakäymiselle suuren yleisön kanssa pitäisi olla leimaa-antavana suuri moraalin ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Kun on tuskin yhtäkään kaupan alaa, jolla ei olisi toiminnassa jonkinlaista osuuskuntaa, osuustoiminnallisten järjestöjen pitäisi pystyä osoittamaan olemassaolonsa oikeutus ei ainoastaan jäsenille myöntämillään eduilla, vaan myös vastuuntunnolla ja korkeatasoisella rehellisyydellä kaikessa toiminnassaan. Olisi kestettävä kiusaus jäljitellä kilpailijoiden epäilyttäviä menetelmiä, vaikka osuuskunnat näyttäisivät tällöin kärsivän rahallisesti. Eräs 19. vuosisadan sanomalehtimies on sanonut, että väärentäminen oli kilpailutoimenpide. Rochdalen uranuurtajien kunniaksi on sanottava, että he alkoivat siirtää kilpailua pettämisestä ja väärentämisestä puhtauteen ja hyvään laatuun jo muutamia vuosia aikaisemmin kuin valtio puuttui asiaan ja julkaisi vähimmäisvaatimukset, joiden noudattamatta jättämisestä rangaistiin. Monikin osuustoimintaihminen, joka on joutunut tekemisiin kehitysmaiden taloudellisten ja yhteiskunnallisten ongelmien kanssa, on korostanut, että osuustoimintaliike voisi esittää samaa osaa näissä maissa, joissa hallitus ei ole vielä tehokkaasti pystynyt nujertamaan väärennetyn tavaran kauppaa. Samoin kuin kuluttajaosuuskunnat voivat asettaa elintarvikkeille puhtausvaatimuksia, on maatalousosuuskuntien mahdollista vas-

tustaa epärehellistä kauppaa toimittamalla maanviljelijöille laadultaan hyviä tavaroita ja väkilannoitteita.

ICA:n viimeisten kahdeksan vuoden aikana järjestämät kokoukset, joissa on käsitelty kuluttajien suojelua ja valistusta, ovat osoittaneet, ettei aina voida luottaa hallitusten antavan kohtuullisesti suojaa kuluttajille tai edes tehokkaasti huolehtivan säädettyjen lakien toimeenpanosta. Moniin maihin syntyneet kuluttajain suojelua ajavat yhdistykset sekä niiden perustama kansainvälinen sihteeristö ovat todisteena kuluttajain epäilyksistä sekä tyytymättömyydestä siihen tapaan, millä uusien ja entisten, uusin menetelmin valmistettujen tai säilöttyjen tuotteiden valmistajat ja myyjät joskus kohtelevat kuluttajia, koska tuotteet eivät käytännössä vastaa pakkauksissa annettuja tai mainostajien tai myyjien esittämiä lupauksia. Suojelulainsäädännön melko hidas kehittyminen merkitsee, että se on melkein aina tuntuvasti jäljessä kekseliäistä valmistajista ja teknisistä uudistajista, jotka toimittavat markkinoille uusia tuotteita. Tämän vuoksi tarvitaan yhä osuustoimintaliikkeen kaltaista järjestöä, joka pystyy paitsi puhumaan jonkin asian puolesta tai esittämään vastaväitteitä myös tarjoamaan taloudellisesti toimivalla tavalla vaihtoehtoisia tuotteita, jotka ovat aitoja ja luotettavia. Osuustoimintaliike pystyy nykyisin yhtä hyvin kuin Rochdalen uranuurtajkin siirtämään kilpailun taistelualuetta ja johtamaan kauppaa uusille ja yhteiskunnallisesti arvostetuille urille. Mutta jos se tahtoo sen tehdä, osuustoiminnallisen kaupankäynnin etiikan on oltava järkkymättömän korkea, korkeampi eikä koskaan alhaisempi kuin lain vaatimukset, ja sen on myös oltava yleisesti tunnettu tosiasia.

7. Valistus

Ei ole pelkkä yhteensattuma, että monet huomattavat osuustoiminnan uranuurtajat ja johtajat ovat olleet myös suuria kansanvalistajia. Pyrkimys muuttaa taloudellinen järjestelmä osuustoiminnan periaatteiden mukaiseksi vaatii erilaista kuria kuin yksityisten tai valtion omistamien yritysten piirissä vallitsee. Keskinäisen avunannon muotona osuustoiminta vetoaa toisiin motiiveihin kuin ihmisen itsekkyyteen tai itsekeskeisiin vaikuttimiin taikka laillisen virkavallan tottelemiseen. Kollektiivinen itsekuri ei merkitse villiä ja itsestään leviävää, vaan viljeltyä kasvua. Osuustoiminta vaatii niiltä, jotka haluavat tehokkaasti sitä harjoittaa, että he hyväksyvät uudet aatteet, johtonormit sekä ajattelu- ja käytöstavat, jotka kaikki perustuvat osuustoiminnallisen yhteenliittymän korkeisiin arvoihin. Näin ollen yksikään osuustoimintajärjestö ei oman etunsa ja olemassaolonsa vuoksi voi suhtautua välinpitämättömästi tarpeeseen valistaa jäseniään asianmukaisella tavalla.

Osuustoiminnan tarkoituksperiä ajatellen valistus on kuitenkin määriteltävä hyvin laajasti. Siihen sisältyy monenlaisen akateemisen koulutuksen lisäksi paljon muuta. Siihen kuuluu sekä se, mitä ihmiset oppivat, että se, miten he oppivat. Jokainen kokemus, joka lisää ihmisten tietämystä, kehittää heidän taipumuksiaan ja taitojaan, laajentaa heidän näkökulmaansa, opettaa heitä työskentelemään sopuisti ja tehokkaasti tovereidensa kanssa ja innostaa heitä täyttämään velvollisuutensa miehinä, naisina ja kansalaisina, voi olla osuustoiminnalle tärkeä kasvatuksellisessa mielessä. Nykyaikana voidaan opiskelu yhä vähäisemmässä määrin rajoittaa pelkästään siihen, mitä kouluissa ja korkeakouluissa ihmiselämän tiettyinä kausina opitaan. Osuustoiminta käsittää opiskelun koko elämän käsittäväksi kehitystapahtumaksi.

Kaikille osuustoiminnan piirissä toimiville henkilöille on

tarpeen osallistua tähän opiskelu- ja jatko-opiskeluprosessiin. Nyt suoritettavaa tarkastelua ajatellen heidät voidaan jakaa kolmeen ryhmään: ensinnä ovat jäsenet, joiden etujen vuoksi osuuskunnat on perustettu ja joilla demokraattisen hallintojärjestelmän takia on ylin valta kollektiivisesti päättää niiden asioista. Toiseksi ovat henkilöt, jotka ovat joko jäsenten valitsemia edustajia tai osuuskuntien palvelukseensa ottamia ammatti-ihmisiä. Näiden kahden ryhmän tarvitsema koulutus on pääasiassa tietopuolista, teknisten taitojen hankkimista sekä osuustoiminnallisen johtamisen ja käyttäytymisen koulutusta. Tietojen on oltava niin täsmällisiä, niin järjestelmällisiä ja niin suuressa määrin ajan tasalla kuin käytettävissä oleva aika ja opettavien omaksumiskyky sallii. Opetukseen sisältyy paitsi sen osuustoiminnan erikoisalan tuntemusta, millä he toimivat, myös tiedot siitä taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta ympäristöstä, jossa heidän osuuskuntansa toimivat.

Valittujen luottamushenkilöiden koulutus käsittää paljon liike-elämän tietoja, ammattiväen koulutukseen taas kuuluu kaikki, mikä tekee heistä ainakin yhtä päteviä ammattiinsa kuin yksityisissä ja julkisissa laitoksissa vastaavilla tasoilla työskentelevät ovat. On selvää, että työntekijät tarvitsevat myös parhaan mahdollisen ammatillisen koulutuksen omalla alallaan. Sen sijaan ei ole niinkään selvää — joten sitä on syytä korostaa — että myös kansanvaltaisen osuustoiminnan menetelmät edellyttävät teknisiä taitoja yhtä paljon kuin taloudelliset tehtävät ja että jäseniä ja heidän edustajiaan on opetettava käyttämään näitä menetelmiä taitavasti ja tehokkaasti osuuskuntansa hyödyksi. Vetämättä tiukkoja ja kiinteitä rajoja voidaan sanoa, että jäsenkasvatus on osa vapaata sivistystyötä, jota suoritetaan nykyisin hajautusperiaatteen mukaisesti keskustelujen ja ryhmätyöskentelyn avulla, kun taas työntekijöiden ja toimihenkilöiden koulutus osuustoiminnallista uraa varten tapahtuu ammatillisissa oppilaitoksissa ja yliopistois-

sa. On ilo panna merkille, että kansallisten osuustoimintajärjestöjen toimesta tapahtuva osuustoiminnallisten oppilaitosten perustaminen on nykyisin muodostumassa säännölliseksi ilmiöksi. Lisääntymässä on myös niiden yliopistojen määrä, joissa on erityinen laitos tai osasto osuustoiminnallista opiskelua ja tutkimustyötä varten.

Kolmannen ryhmän muodostavat ihmiset, jotka ovat vasta mahdollisia mutta eivät vielä tosiasiallisia osuustoimintaihmiä — suuri yleisö, joka on liikkeen jäsenkunnan ulkopuolella. Mikäli osuustoimintaliike aikoo edistyä, sen täytyy pitää suuri yleisö paremmin kuin menneinä aikoina ajan tasalla pyrkimyksistään, organisaatiostaan ja toimintatavoistaan, saavutuksistaan ja tulevaisuuden suunnitelmistaan. Milloin liikkeellä on sen oman kokemuksen oikeaksi osoittama kanta, joka on kuluttaja- tai tuottajaväestön edun vuoksi saatava toteutetuksi julkisessa politiikassa, sen pitäisi tuoda kantansa julki selvästi ja voimakkaasti. Osuustoiminnan aatteiden hyväksytyiksi tulemisen puolesta on taisteltava sekä älyllisellä että taloudellisella kentällä.

Valiokunnan mielestä sopivan valistuksen ja koulutuksen järjestäminen eri henkilöryhmille, jotka toimivat osuustoiminnan piirissä, kaikkein yksinkertaisimpia osuuskuntia lukuun ottamatta, on osuustoimintajärjestöjen velvollisuus. Tämä ei suinkaan merkitse, että heille on annettava kaikki heidän pyytämänsä koulutus. Kunkin maan kehittyvä yleinen koululaitos voi keventää ja keventääkin osuustoiminnan koulutusrasitusta. Se ei kuitenkaan vapauta osuustoimintaliikettä siitä kasvatuksellisesta vastuusta, jonka tämä yksin voi täyttää, eli opettamasta ihmisille osuustoiminnan aatteita ja sopivia menetelmiä osuustoiminnan periaatteiden soveltamiseksi tietyissä olosuhteissa. Se ei voi antaa tätä tehtävää minkään toisen laitoksen suoritettavaksi. Luonnollisesti monilla tuhansilla pienillä, syrjässä sijaitsevilla osuuskunnilla on vähäiset

mahdollisuudet koulutustoimintaan. Tämän takia on toisen asteen järjestöjen, varsinkin kehittämis- ja valvonta-tehtäviä hoitavien liittojen, velvollisuus antaa kaikkea apua, julkaisuja, havaintovälineitä sekä teknisiä neuvoja, mikä takaa sen, että jokaisella paikkakunnalla on vireä joukko melko hyvin asioista perillä olevia osuustoimintaryhmiä, jotka pystyvät tarkastelemaan asioita laajemmin kuin vain oman perusosuuskuntansa kannalta.

Valiokunta korostaa sitä tosiasiaa, josta yhä useammat osuustoiminnan valistusihmiset ovat viime vuosina tulleet tietoisiksi, että liikkeen koulutustason on jatkuvasti noustava, mikäli halutaan pysyä samalla tasolla kuin ulkomaailma. Rakennemuutokset, joita liikkeen on monissa maissa pakko suorittaa kaikkine niihin liittyvine toiminnan keskitämisineen ja suurempien toimintayksikköjen perustamisineen, vaativat korkeimmalle tasolle henkilökuntaa, joka on saanut yhtä hyvin liiketaloudellisen ja hallinnollisen koulutuksen kuin parhaat, vastaavissa tehtävissä toisaalla toimivat johtohenkilöt. Tämä koulutusongelma ei ole ratkaistavissa yksinään, erillään uusien voimien hankkimista, palkkausta ja ylentämistä koskevista kysymyksistä, mutta sen tuleminen esille on osoituksena siitä, että on aika, ellei jo ole liian myöhäistä, osuustoiminnan suhtautua koulutustoimintaansa paljon vakavammin kuin mitä se usein aikaisemmin on tehnyt. Osuustoimintaliikkeen olisi määriteltävä koulutusongelmansa paljon laajemmin sekä varattava talousarviossaan riittävästi varoja hyvin suunniteltua koulutusohjelmaa varten.

Eräänä esimerkkinä valiokunta viittaa ajatukseen osuustoimintajärjestöjen yhteistyöstä, jota kysymystä käsitellään toisaalla tässä mietinnössä. Tätä yhteistyötä on järjestettävä ja laajennettava yhä suuremmassa määrin yli kansallisuusrajojen, mantereelta toiselle. Eräänä ICA:n perustehtävänä on edistää ja auttaa tämän työn laajenemista ja asettua itse yhteistyön välittäjäksi yhä useammissa

asioissa. Pitäisi olla itsestään selvää, että koulutus tällaiseen kansainväliseen yhteistyöhön pakostakin ylittää kansallisten osuuskauppakoulujen mahdollisuudet. Koulutus kansainväliseen yhteistyöhön on järjestettävä kansainväliselle pohjalle. Valiokunta haluaisikin tähdentää, että ajatus osuustoiminnallisen valistuskeskuksen ja koulutuslaitoksen perustamisesta toimimaan ICA:n valvonnassa ja läheisessä yhteydessä sen sihteeristön kanssa, on jo vanha suunnitelma, jonka ICA:n päätösvaltaiset elimet ovat hyväksyneet useammin kuin kerran. Tällaista laitosta, jonka opettajisto on kansainvälinen ja koostuu maailman huomattavimmista osuustoiminnallisista kasvattajista, tarvitaan, jotta saadaan kyvykkäitä johtajia luotsaamaan osuustoimintaliike sen nyt saavutettavissa olevaan laajenevaan kansainväliseen yhteistyöhön. Pienten alkujen aika on ohi. Liiton voimavarat ovat liian pienet, jotta se voisi ryhtyä tähän tehtävään yksinään. Kansallisten, varsinkin liike- ja pankkialalla nykyisin toimivien vahvojen järjestöjen olisi liityttävä yhteen ja tultava apuun. Tämä on välttämätöntä niiden omankin tulevan kehityksen vuoksi.

Valiokunta hyväksyy epäröimättä valistuksen erääksi osuustoiminnan periaatteeksi — sehän myös tekee mahdolliseksi muiden periaatteiden tehokkaan tarkkailun ja soveltamisen. Sillä osuustoiminnan periaatteet ovat enemmän kuin sanoin esitettyjä kaavoja, enemmän kuin sääntöjen kirjaimellisesti tulkitut pykälät. Periaatteet kiteyttävät osuustoimintaliikkeen hengen, joka on jokaisessa uudessa, edeltäjältään osuustoiminnan tehtävät vastaanottavassa sukupolvessa herätettävä ja uudistettava. Tämä herättäminen ja uudistaminen riippuu enemmän kuin mikään muu siitä huolellisuudesta ja uutteruudesta, jolla kukin sukupolvi pitää valistuksen soihtua palavana.

III

SUOSITUKSIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Osuustoiminnan periaatteet ja osuustoimintaliikkeen tulevaisuus

Yhteenvedona tämän mietinnön toisessa osassa esitetyistä, vuoden 1937 raportin seitsemää periaatetta koskevista valiokunnan tarkasteluista voidaan sanoa, että seuraavia tulisi edelleenkin pitää aidon ja tehokkaan osuustoiminnan olennaisina edellytyksinä sekä tällä hetkellä että tulevaisuudessa, sikäli kuin se on arvioitavissa.

1. Osuuskunnan jäsenyyden tulee olla vapaaehtoista, ja jokaisella sellaisella henkilöllä, joka voi käyttää osuuskunnan palveluksia hyväkseen ja joka on valmis hyväksymään jäsenyyden asettamat velvoitteet, tulee olla mahdollisuus liittyä jäseneksi ilman keinotekoisia rajoituksia tai mitään yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista syrjintää.
2. Osuuskunnat ovat demokraattisia organisaatioita. Niiden asioita tulee hoitaa henkilöiden, jotka on valittu tai nimetty jäsenten hyväksymällä tavalla ja jotka ovat tilivelvollisia jäsenille. Perusosuuskuntien jäsenillä tulee olla yhtäläinen äänioikeus (yksi jäsen, yksi ääni) ja mahdollisuus osallistua osuuskuntiaan koskevien päätösten tekoon. Muissa kuin perusosuuskunnissa hallinto tulee järjestää sopivalle demokraattiselle pohjalle.

3. Osuuspääoman koron tulee olla tarkasti rajoitettu, mikäli sitä annetaan ollenkaan.
4. Osuuskunnan toiminnasta mahdollisesti kertyvä ylijäämä tai säästö kuuluu ko. osuuskunnan jäsenille ja se tulee jakaa tavalla, joka estää yhtä jäsentä hyötymästä toisten kustannuksella.

Jäsenten päätöksellä tämä voi tapahtua seuraavasti:

- a) käyttämällä varat osuuskunnan liiketoiminnan kehittämiseen;
 - b) käyttämällä varat yhteiskäyttöön tarkoitettuihin palveluksiin, tai
 - c) jakamalla ylijäämä jäsenille siinä suhteessa kuin he ovat käyttäneet hyväkseen osuuskunnan palveluksia.
5. Kaikkien osuuskuntien tulee varata määrärahoja jäsentensä, luottamus- ja toimihenkilöidensä, työntekijöidensä ja suuren yleisön valistamiseen osuustoiminnan periaatteita ja osuustoimintaliikkeen sekä taloudellista että demokraattista toimintaa koskevissa kysymyksissä.

Valiokunnan mielestä on tärkeää liittää edellä oleviin kasvua edistävä osuuskuntien keskinäisen yhteistoiminnan periaate:

6. Voidakseen parhaalla mahdollisella tavalla toimia jäsentensä ja yhteiskunnan hyväksi kaikkien osuustoiminnallisten organisaatioiden tulee olla aktiivisessa yhteistoiminnassa muiden osuuskuntien kanssa sekä paikallisella, kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Esittäessään yllä olevaa muotoilua periaatevaliokunta haluaa lisäksi huomauttaa seuraavaa: 1) Tämä periaateyhdistelmä ei ole mielivaltainen tai sattumanvarainen, vaan periaatteet muodostavat järjestelmän ja kuuluvat erottamattomasti toisiinsa. Ne tukevat ja vahvistavat toinen toistaan. Tarkoituksiperistä ja toimialasta riippumatta kaikki osuuskunnat voivat ja niiden tulee noudattaa periaatteita kokonaisuudessaan, mikäli ne väittävät kuuluvansa

osuustoimintaliikkeeseen. 2) Vaikka periaatteet alunperin oli tarkoitettu osuuskuntien yksityisten jäsenten keskinäisiä suhteita ja heidän suhteitaan osuuskuntiin sääteleviksi säännöiksi, ne eivät rajoitu perusosuuskuntiin. Myös toisen asteen järjestöjen tulisi noudattaa niitä tunnollisesti sellaisin varauksin, jotka ovat välttämättömiä tai toivottavia pikemmin osuuskuntien kuin yksilöiden yhteistyötä edustavien laitosten kannalta. 3) Niitä v. 1937 hyväksyttyjä periaatteita, joita nykyinen valiokunta ei ole säilyttänyt, ei pidä ilman muuta jättää noudattamatta tai syrjäyttää. Vaikka niitä ei meidän aikanamme voidakaan soveltaa kautta maailman, se ei merkitse, ettei niitä voitaisi käyttää varsinkin sellaisissa osuuskunnissa, jotka nuoruutensa ja kokemattomuutensa vuoksi eivät halua vaarantaa sen paremmin talouttaan kuin jäsenistönsä yhtenäisyyttä.

Mitä tulee osuuskuntien yhteistyöhön erinimisissä liittoutumissa, kuten liitoissa, keskusjärjestöissä tai laajemmin sanoen toisen asteen järjestöissä, jotka pyrkivät erilaisiin taloudellisiin, teknisiin tai kasvatuksellisiin tavoitteisiin, valiokunta korostaa, että tällaisella toisen asteen osuustoiminnalla on nykyisessä ja tulevaisuuden osuustoiminnassa paljon tärkeämpi rooli kuin ennen. Se edustaa tietenkin vain keskinäisen edun vuoksi tapahtuvan osuustoiminnallisen yhteenliittymisen perusaatteen luonnollista ja hyödyllistä laajentamista. Tällaisen yhteistyön avulla osuustoiminta voi usein edistyä kasvuprosessinsa vaiheesta toiseen esim. vähittäiskaupasta tukkukauppaan ja tuotantoon tai kotimaankaupasta vientiin. Jos toisen asteen osuuskunnat toimivat aluksi rajoitetulla alueella, ne voivat kasvaa tai liittyä yhteen kansallisiksi järjestöiksi. Ei ole mitään syytä, miksei tällaista yhteistoimintaa voitaisi ulottaa kansallisten rajojen ulkopuolelle. Osuustoimintaliikkeen tulisi päinvastoin murtaa sovinnaisen kansallisuusajattelun aineelliset ja henkiset kahleet ja aloittaa uusi kansainvälisen yhteistoiminnan aikakausi. Loogisesti ja

käytännöllisesti katsoen tämä edellyttää sellaisia kolmannen asteen järjestöjä kuin NAF (Pohjoismaiden osuustoimintaliitto), Kansainvälinen osuustoiminnallinen öljy-yhtymä ja itse Kansainvälinen osuustoimintaliitto.

Osuustoimintaväen keskuudessa valtaa alaa ajatus osuustoimintaliikkeen suuremmasta yhtenäisyydestä ja tiiviyydestä — puhutaan yhteen niveltämisestä, yhteen sulauttamisesta, keskittämisestä ja yhdentämisestä — etupäässä siitä syystä, että pahimpien kilpailijoiden on todettu olevan suuria kapitalistisia konserneja, jotka on yhdennetty sekä vaaka- että pystysuoraan. Ei ole mitään syytä uskoa, että tältä taholta tuleva kilpailu vähenisi vastaisuudessa. Pikemminkin on syytä uskoa, että kapitalistiset yritykset jatkavat nykyisten teknisten keksintöjen avulla kehitystään kohti monopolia tai ainakin kohti sellaista tilannetta, että muutamat harvat suuryritykset hallitsevat markkinoita ei vain kansallisella, vaan kansainväliselläkin tasolla uusissa monien maiden taloudellisissa yhteenliittymissä, joita kutsutaan vapaakauppa-alueiksi tai taloudelliseksi yhteisöiksi. Kilpailu ei ole tulevaisuudessa suurten ja pienten keskinäistä kilpailua, vaan suurten kilpailua keskenään. Osuustoimintaliikkeellä on mahdollisuus kuulua suurimpiin. Sen tarvitsee vain keskittää voimansa suurempiin yksikköihin soveltamalla osuuskuntien yhteistyöajattusta johdonmukaisesti paikallisesta tasosta kansainväliseen tasoon, jolloin sen suuruus käy ilmeiseksi ja se pystyy menestyksellisesti taistelemaan monopoleja vastaan.

Osuustoimintaväen on aika ajoin tarkistettava toimintatapansa ja järjestelmänsä perimmäisten pyrkimystensä sekä näitä pyrkimyksiä palvelevien periaatteiden valossa. On luovuttava hämäyksistä ja helppohintaiseen tarkoituksenmukaisuuteen perustuvista yksipuolisista tulkinnoista, jotta voidaan puhdistaa se yhteinen perusta, jolla osuustoimintaväki voi kohdata ja harjoittaa yhteistyötä tähänastista paremman ja inhimillisemmän yhteiskunnan rakenta-

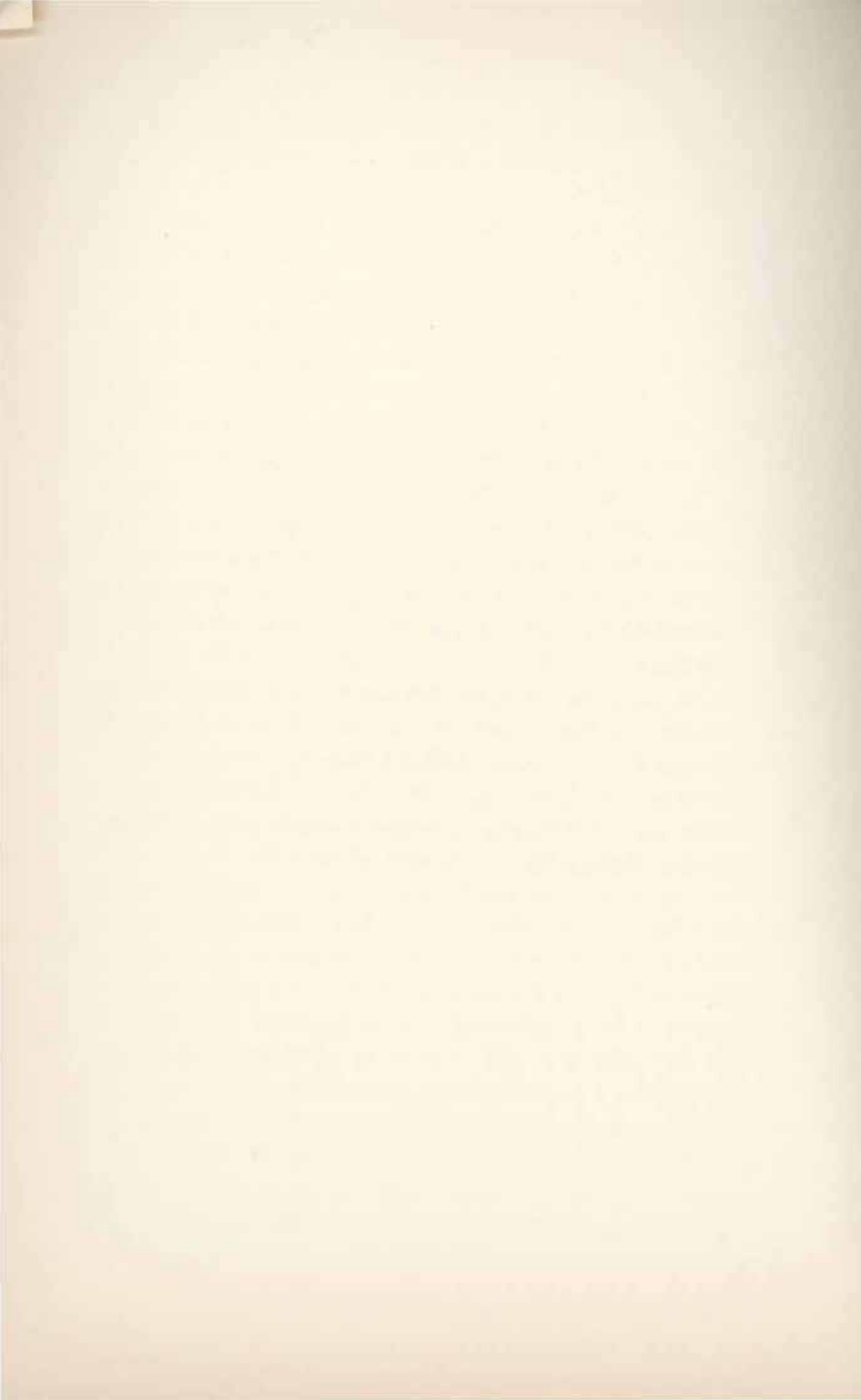
miseksi. Yhteistyö ei edellytä vain osuuskuntien lojaalia yhteistyötä keskusjärjestöissään, vaan myös läheisempiä ja parempia suhteita eri tyyppisten osuuskuntien välillä kaikilla tasoilla, missä se suinkin on mahdollista. Ajatus talouselämän osuustoiminnallisesta sektorista on aivan liian usein vain aatteellinen käsite ilman vastaavaa aineellista todellisuutta vain siitä syystä, että osuustoimintaliikkeen eri alojen väliltä puuttuu yhtenäisyys ja voima, joka pitäisi ne koossa.

Valiokunta on täysin tietoinen siitä, että koettaessaan edistää läheisempien ja laajempien osuuskuntien välisten suhteiden toteuttamista, se toistaa ajatuksia ja puheita, jotka ensi kerran esitettiin käsiteltäviksi sukupolvi sitten. Valiokunnan tekee levottomaksi aika, joka kuluu terveiden osuustoiminnallisten aatteiden julistamisen ja niiden toteuttamisen välillä. Sen on pakko todeta tämän epäkohdan johtuvan suureksi osaksi siitä, että monet osuustoiminnalliset järjestöt eivät ole onnistuneet oikealla tavalla ja riittävässä määrin kasvattamaan jäseniään ja johtajiaan. Valiokunta huomauttaa edelleen, että nykyisen taloudellisen kehityksen kiihtyvä vauhti on vähentänyt ja vähentää edelleen aikaa, joka osuustoimintaliikkeellä on käytettävissään periaatteidensa ja menetelmiensä arvon todistamiseen. Maailma arvioi osuustoiminnan menestyksen sen perusteella, kuinka paljon se on vaikuttanut ihmiskunnan hyvinvoinnin kohottamiseen niin nopeasti kuin mahdollista. Ihmiskunta pyrkii kokonaisuudessaan, joskin sokeasti, irti pääoman hallitsemasta järjestelmästä ihmisarvoon ja tasa-arvoisuuteen perustuvaan järjestelmään. Jos osuustoiminta pysyy uskollisena periaatteilleen ja pitää rohkeasti kiinni vakaumuksistaan, se voi käytännössä osoittaa, että on mahdollista luoda maailmanyhteisö, jossa ihminen ei enää ole orja, vaan taloudellisten voimien herra. Osuustoimintaliikkeen tehtävä on tavoittaa tavalliset ihmiset ja saada heidät vakuuttuneiksi siitä, että samat periaatteet

jotka ilmensivät heidän läheisiä ja veljellisiä suhteitaan perusosuuskunnassa voivat edistää myös kansakuntien välisiä suhteita.

Jos osuustoimintaliike haluaa kasvaa täyteen mittaansa joko kussakin maassa tai kansainvälisellä tasolla, on eri osuustoiminnallisten organisaatioiden tuettava varaukselta toinen toistaan. Niiden on toimittava kokonaisuuden osina pystyäkseen toteuttamaan koko liikkeen tarkoitukset ja päämäärät. Näin saavutetaan lopulta vaihe, jolloin ei enää ole ristiriitoja, monopoleja eikä ansaitsematonta voittoa. Työläisten yhteisöä, johon Rochdalen pioneerit pyrkivät, tai osuustoiminnallista kansainyhteisöä, jota monet muut osuustoimintaihmiset ovat halunneet, voidaan tuskin toteuttaa käytännössä muutoin kuin kaikkien osuustoimintaihminen sekä suurten ja pienten, kansallisten ja kansainvälisten osuustoiminnallisten organisaatioiden varauksettomalla yhteistyöllä.

Koko maailman osuustoimintaväen tulisi ymmärtää, että osuustoimintaliikkeen tärkein pyrkimys on ihmisten yhteiskunnallisten ja taloudellisten oikeuksien edistäminen ja että tähän korkeaan päämäärään pyrkiminen ja sen saavuttaminen vaatii aktiivista yhteistoimintaa maailmanrauhan säilyttämiseksi.

YHTEENLIITTÄMISEN VOIMA

Eräs aikamme parhaista asiantuntijoista valottaa tässä kirjassa syvällisesti — mutta samalla käytännöllisesti ja helppolukuisesti — osuustoiminnan filosofista perustaa ja osuustoiminnan periaatteita. Hänen tutkielmassaan kuva osuustoiminnasta piirtyy omaleimaisena ja eettisesti korkeatasoisena taloudellisena systeeminä.

W. P. Watkins on toiminut Kansainvälisen Osuustoimintaliiton johtajana sekä useissa muissa tehtävissä kotimaassaan Iso-Britanniassa ja kansainvälisesti osuustoiminnan palveluksessa. Tässä kirjassa yhdistyvät hänen pitkä kokemuksensa ja kypsä viisautensa henkiseen nuorekkuuteen ja teräväkatseisuuteen.

Watkins näkee osuustoiminnan tämän päivän ongelmat ja tulevaisuuden haasteet selvästi, mutta uskoo että maailma tarvitsee tätä yrittämisen muotoa ja ennen kaikkea sitä ohjaavia periaatteita kipeämmin kuin koskaan aikaisemmin. Kirja kuuluu jokaisen osuustoiminnan luonteesta kiinnostuneen välttämättömään lukemistoon.

Kansi: Jari Tammi

ISBN 951-30-9333-6

9 789513 093334